

Generalul de divizie N. MIHAIESCU

**AMINTIRI
ȘI
INVĂȚĂMINTE
DIN RĂZBOIUL
DE INTREGIRE
A NEAMULUI
1916-1919**

La fine: nouă appendice
și patrusprezece anexe

Editura ziarului „Universul” — București, Strada Brezoianu Nr. 23-25

1936

C. 5987

Generalul de divizie N. MIHAIESCU

AMINTIRI
ȘI
INVĂȚĂMINTE
DIN RAZBOIUL
DE INTREGIRE
A NEAMULUI
1916-1919

La fine: nouă appendice
și patrusprezece anexe

Tipografia ziarului „Universul” — București, Strada Brezoianu Nr. 23-25

1936

P R E F A Ț Ă

Această carte a fost scrisă, după cum se vede, nu mult după terminarea războiului.

Fiindcă nu dispuneam de mijloace ca să o tipăresc, am încercat întâiu să apelez la camarazii din armată, sperând că voi găsi numărul necesar de subscriitori, cu cari să acopăr cheltuelile tiparului. Cum însă majoritatea listelor mi s'au înapoiat în alb, am încercat să găsesc o editură care să o tipărească.

M'am adresat la 3-4 editori, dar fără rezultat.

Una singură — care poartă de altfel un nume răsunător românesc — a consimțit să o primească, pentru ca după o lună de gândire (dela 8 Ianuarie la 8 Februarie 1936) să mi-o restituie pretextând că pe acel an editura și-a încheeat seria tipăriturilor, deși ulterior în acea editură au mai apărut alte tipărituri.

Pentru mine rămâne dar cert, că editurile noastre refuză să găsească loc pentru tipăriturile științifice (exceptând bineînțeles cărțile de școală cu cari editurile fac un adevărat comerț), or care ar fi valoarea lor, cum găsesc loc pentru romane (ca de ex.: Nea Nae, Pentru un petec de negreață, Omul gol, etc., etc.) cari umplu cu atâta belșug vitrinele librăriilor.

Departe de mine de a tăgădui valoarea literară a acestor tipărituri. In ce privește valoarea lor morală însă, e destul să mă refer la cuvântarea I. P. S. Miron, care vorbind despre traducerea noiei biblîi (vezi „Universul“ No. 145 din 28 Mai 1936) a spus următoarele: „Să ne bucurăm că ne-a ajutat Dumnezeu ca în aceste zile — când literatura noastră e infectată cu o pornografie cum nu s'a mai văzut la alt popor, încât să întrebi dacă tiparul e o binecuvântare — a apărut această dumnezească lucrare“.

C O N Ț I N U T U L

	<u>Pagina</u>
Introducere	9

D I N P A R T E A I A C A M P A N I E I

Operațiunile din Dobrogea.

Situațiunea.	13
----------------------	----

Primele operațiuni.

Divizia 9 în marș spre Turtucaia, acțiunea de la Sarsânlar .	19
Evacuarea Silistrei. Ocuparea poziției de la Parachioi	25
Acțiunea de la Parachioi	26
Acțiunea de la sud-estul satului Cuzgun. Retragera spre Adam Klissi. Ocuparea poziției de la Cocargea-Mulciovă	30
Luptele de la Cocargea-Mulciovă	34
Inlocuirea pe front. Marșul la Enge Mahale	37
Lupta de la Amzacea	39
Trimiterea diviziei 9 spre Mare. Ocuparea sectorului Tatlageac-Perveli	41
Luptele de la Tatlageac-Perveli	42
Atacul bruscat de la sudul lacului Techirgîniol. Retragera la nordul lacului	47
Lupta de la Urlichioi	49
Retragera spre Constanța. Ocuparea poziției de la Hassiduluc	51
Acțiunea de la Hassiduluc. Evacuarea orașului Constanța . .	52
Ocuparea poziției la „Trei Movile“	54
Părăsirea poziției de la „Trei Movile“	57
Acțiunea de la Caramurat	58
În refacere la Cerna și Satul Nou (Traian)	63
Marșul spre Măcin. Evacuarea Dobrogei	64
Cauzele insucceselor noastre din Dobrogea	67

O P E R A Ț I U N I L E D I N M U N T E N I A

Transportul în Muntenia

Marș și contact cu inamicul la sud-est de București	73
Ocuparea satului Clejeani	74

	<u>Pagina</u>
Ofensiva spre Călugăreni	74
Lupta pentru ocuparea satului Bulbucata	75
Lupta de la pădurea Bălăria	76
Bătălia de la Argeş	77
Observaţiuni asupra bătăliei de la Argeş	81

Retragerea spre Siret

Acţiuni pe timpul retragerii	89
Acţiunea pe râul Ialomiţa	90
Acţiunea dela Gazota-Glodeanul Sărat; Gazota-Căldăruşeanca	91
Spre zona de refacere	93

DIN PARTEA DOUA A CAMPANIEI

Operaţiunile din Moldova

Plecarea pe front	101
Ocuparea sectorului la Mărăşeşti	102
Lupta din ziua de 3 August	103
La Varniţa	104
Inapoierea la Mărăşeşti	105
Bătălia de la Mărăşeşti	106
Inspekţia urmată de încercarea de atac din ziua de 2 Septembrie	111
Armistiţiul şi pacea separată	114
Observaţiuni asupra armatei române din a doua parte a campaniei	115

DIN PARTEA TREIA A CAMPANIEI

Operaţiunile dela Tisza

Constituirea grupului de nord	119
Forţele ungureşti din faţa grupului de nord	120
Simtome de începerea ostilităţilor	120
Trecerea Tiszei la Tokaj şi Seghet	121

DIN PARTEA PATRA A CAMPANIEI

Activitatea pe zona militară de ocupaţie

Transformarea grupului de nord în guvernământ militar de ocupaţie	137
Activitatea pe zona militară de ocupaţie	138
Serviciul de exploatare şi evacuare a zonei militare de ocupaţie	139
Administraţia propriu zisă a zonei militare de ocupaţie . . .	140
Rechiziţiuni şi evacuări efectuate pe timpul ocupaţiunei . . .	141

APPENDICE ŞI ANNEXE

I. Appendice

I. Pentru ce este necesar ca istoria războiului nostru să fie scrisă cu toată obiectivitatea şi imparţialitatea	145
---	-----

	<u>Pagina</u>
II. Discuțiuni și păreri asupra momentului intrării noastre în campanie	147
III. Aportul României în războiul mondial	154
IV. Discuțiuni și păreri asupra planului nostru de campanie din 1916	166
V. Recunoștința fraților din provinciile liberate	172
VI. Amintiri despre Regele Carol I	177
VII. M. S. Regina Maria și războiul de întregire	180
VIII. Mareșalul Joffre în România. Amintiri	183
IX. Note biografice și amintiri din cariera mea militară . . .	184

II. *Annexe*

<i>Annexa</i>	I. Scrisoarea locotenentului Teodorescu Anton .	230
<i>Annexa</i>	II. Darea de seamă a companiei 3 asupra luptei din ziua de 6 August de la viile de la Panciu . .	231
<i>Annexa</i>	III. Scrisoarea maiorului Irimescu	236
<i>Annexa</i>	IV. Darea de seamă a batalionului 2 asupra luptei din ziua de 6 August din Viile Dumbrava — Fabrica Apostoleanu.	238
<i>Annexa</i>	V. Scrisoarea locotenentului de rezervă Popescu Fiera Mihail	243
<i>Annexa</i>	VI. Scrisoarea locotenentului de rez. Negruș Vasile	244
<i>Annexa</i>	VII. A doua scrisoare a locotenentului Teodorescu Anton.	246
<i>Annexa</i>	VIII. A doua scrisoare a locotenentului de rezervă Popescu Fiera Mihail	247
<i>Annexa</i>	IX. Scrisoarea căpit. francez Francis Blanchard .	248
<i>Annexa</i>	X. Scrisoarea doctorului Călărășanu	249
<i>Annexa</i>	XI. Scrisoarea Generalului Teutu	252
<i>Annexa</i>	XII. A doua scrisoare a căpitanului de rezervă Negruș Vasile.	253
<i>Annexa</i>	XIII. Ordinul diviziei	258
<i>Annexa</i>	XIV. O chitanță a zonei militare de ocupație	258

I N T R O D U C Ț E R E

Lucrarea de față, pe care o dedic în primul rând foștilor mei colaboratori cari m'au servit cu atâta devotament în în acest războiu și în al doilea rând tutulor camarazilor dela soldat până la general cari au sângerat în acest războiu și din cari mulți își dorm somnul de veci pe diversele câmpuri de bătaie — am intitulat-o Amintirile mele din războiul pentru întregirea neamului, pentru că se referă cu osebire la activitatea unităților comandate de mine în decursul acestui războiu ca Comandant de brigadă, de divizie, de grup și în fine de guvernator al zonei militare de ocupație în Ungaria.

Ea cuprinde o înlănțuire de acțiuni militare, constituind — ca să mă exprim astfel — un fel de bandă, fâșie din războiul nostru de întregire, care începe în Dobrogea, se continuă în Muntenia, în Moldova, se prelungește în Ungaria și se termină la vest de Tisza.

A fost scrisă în condițiuni astfel, ca să poată fi ușor înțeleasă de oricine și-ar arunca ochii pe o hartă a regiunii respective¹⁾.

Când se descrie o campanie mulți obișnuiesc ca greșelile, slăbiciunile și mai ales defectiunile să fie or falsificate, or atenuate, or eliminate. Aceasta în scopul de a menaja unele susceptibilități de persoane mai ales în primii ani după războiu; sau pentru scrupuluri de ordin național și patriotic.

1) Textul nu conține nici crochiuri și nici hărți, pentru motivul că aceștia ar fi mărit mult textul și deci costul imprimatului. Pentru urmărirea cu ușurință a operațiunilor însă cetitorii n'au decât să-și procure din comerț hărțile regiunilor respective la scările 1:200.000 pentru operațiunile de ansamblu și 1:100 000 sau 1:50.000 pentru operațiunile de detaliu.

Pentru a dovedi în parte aceste afirmațiuni, mi-e suficient să amintesc aci o întâmplare de pe vremea când eram în școala de războiu și studiam campania noastră din 1877—1878 din Bulgaria și anume partea referitoare la marșul executat de diviziile românești spre Plevna după dezastrul rus din ziua de 18 Iulie 1877.

Cum diviziile românești nu se prea grăbise să ajungă la Plevna, căci parte din ele nu făcuse decât 6—10 km. pe zi, în loc de 20—25 și chiar mai mult după cum o cerea situația și urgența, unii dintre noi s'au grăbit — precum era și firesc — să întrebe pe profesorul cursului respectiv de motivele acelei încetinel.

Drept răspuns însă profesorul s'a mulțumit a ne spune, că parte din autori fiind încă în viață, nu a sosit încă vremea să se vorbească despre aceasta.

Dar vremea a trecut, autorii războiului au dispărut toți și cu toate astea istoria campaniei noastre din 1877—78 nu s'a mai scris și probabil nu se va mai scrie niciodată fără părtinire și fără menajeare.

De altfel la noi în țară nu a apărut — cel puțin eu nu știu să fi apărut — până acum — decât o singură lucrare cu adevărat de valoare asupra războiului nostru de întregire și anume lucrarea domnului C. Kirițescu intitulată „Istoria războiului pentru întregirea neamului“.

Lucrarea domnului Kirițescu fiind însă destinată, după cum o afirmă însuși domnia-sa în prefața primei edițiuni: „pentru marele public“, domnia-sa a trebuit să menajeze, după cum era și firesc, nu numai susceptibilități de persoane, dar și sentimentul național și patriotic.

Pentru argumente însă pe cari îmi propun să le arăt și justific într'un alt capitol intitulat: Pentru ce este necesar ca istoria războiului nostru să fie scrisă cu toată obiectivitatea și imparțialitatea, am căutat, ca în aceste Amintiri să nu scriu decât realitatea, servindu-mă pentru aceasta numai de notele mele din campanie, atât în ce privește faptele cât și impresiunile.

De altfel, scopul urmărit de mine scriind aceste „Amintiri“ este, după cum se va vedea și din cuprinsul capitolului arătat mai sus, altul decât cel urmărit de domnul Kirițescu.

După această spovedanie introductivă, nu-mi mai ră-

mâne pentru a putea începe să-mi scriu „Amintirile din războiu“, decât să mă pun la punct, adică să stabilesc care era situațiunea mea și a unităților aflate sub ordinele mele la data de 15 August 1916, când au început operațiunile în Dobrogea.

În Mai 1916 am fost numit comandant al brigăzii 19 infanterie (divizia 10), care în timpul acela se afla detașată la capul de pod Silistra.

Fiindcă ca comandant al regimentului 17 infanterie în garnizoană la Turnu-Severin avusesem dese ocaziuni în lunile cari au precedat intrarea noastră în campanie să fac unele studii pe frontiera muntoasă a Olteniei, parvenisem să cunosc bine această frontieră și pentru aceasta se intervenise la minister ca să fiu mutat la brigada 1.

În fine în ziua de 10 Iunie am luat efectiv comanda brigăzii 19 formată organic din regimentele 23 și 39 infanterie, din cari regimentul 23 la Silistra (capul de pod), iar regimentul 39 la Cernavoda. Din cauză că regimentul 23 infanterie nu făcuse timp de aproape 2 ani decât aproape numai lucrări de fortificațiuni la capul de pod, neglijând aproape cu totul instrucția militară și mai ales tragerile de războiu, pregătirea lui pentru campanie lăsa foarte mult de dorit. Era de prevăzut, că nici regimentul 39 nu putea fi mai bine pregătit, fiindcă la Cernavoda el avusese aceeași întrebuințare.

Nivelul pregătirii de războiu a acestor regimente a fost și mai scăzut încă, prin încorporarea în chiar ajunul mobilizării a unui număr de circa 250—300 oameni de fiecare regiment proveniți din amânații și dispensații, cari în timp de pace nu făcuse o singură zi de instrucțiune și din cari mulți nu pusesese niciodată mâna pe armă.

Operațiunile din Dobrogea

SITUAȚIUNEA

La Capul de pod Silistra.

Prin ordinea de bătaie a armatei de operațiuni apărută la decretarea mobilizării (15 August s. v. 1916) brigada 19 de infanterie a fost afectată diviziei 9. însărcinată cu apărarea capului de pod Silistra.

În locul regimentului 39 infanterie, care a rămas definitiv la Cernavoda, s'a afectat brigăzii 19 infanterie regimentul 63 infanterie, așa că în prima parte a campaniei această brigadă a fost formată din regimentele 23 și 63 infanterie.

În ultimul moment a mai fost adusă la Silistra și brigada 40 infanterie comandată de bătrânul colonel de rezervă T... și formată din regimentele 38 și 78 infanterie.

De asemenea din regimentele 35 infanterie și 7 vânători s'a mai improvisat a treia brigadă denumită „brigada colonel F...“, astfel că la mobilizare divizia 9 a dispus de 3 brigăzi de infanterie și anume brigăzile 19 și 40 infanterie și brigada colonel F..., cum și o brigadă de artilerie (a 10-a) formată din regimentele 3 și 10 artilerie sub comanda generalului R...

Cavalerie la capul de pod Silistra nu exista. Cel puțin noi nu am văzut nici o unitate de cavalerie.

La Sudul Dobrogei. Situațiunea trupelor noastre la sudul Dobrogei, după știrile noastre de atunci (notele din timpul campaniei), era următoarea:

Divizia 17 infanterie (comandant general T...) la capul de pod Turtucaia și în acoperire;

Divizia 9 infanterie (comandant general B....) la capul de pod Silistra, având posturi înaintate spre frontieră;

Divizia 19 infanterie (comandant general A....) la Bazargic și în acoperire.

Intervalul Turtucaia-Silistra-Bazargic era acoperit de călărași formată din cele 2 regimente de călăreți din Dobrogea sub comanda colonelului C.... dar unde se găsea și ce misiune avea nu știa nimeni nimic. Presupuneam doar din instinct, că trebuie să patruleze pe frontieră.

Mai târziu, când eram pe punctul de a evacua Dobrogea am mai aflat, că în regiunea Cernavoda-Medgidia ar mai fi sosit, cu mare întârziere însă și pe rând, după ce începuse deja ostilitățile, următoarele trupe rusești:

Divizia 61 rusă, o divizie de infanterie sârbă și o divizie de cavalerie rusă.

Primele 2 divizii de infanterie au format corpul 47 de armată rus.

Aceste trupe rusești se găseau sub comanda generalului rus Zaioncikowsky.

Intervalul Turtucaia-Silistra-Bazargic era acoperită de o rețea mai mult sau mai puțin complicată formată din nenumărate posturi și postizoare dela o secție până la un batalion de infanterie (fără artilerie și fără cavalerie), constituind, din cauza lipsei de orice rezerve capabile de le susține sau întări în timp oportun (detașamente mixte), o rețea ușor de traversat pe oriunde.

Acest sistem de acoperire conducând fatal la împrăștierea forțelor cu scopul — așa se suținea — de a acoperi debarcarea forțelor de ajutor rusești ce se așteptau să debarce la sudul liniei Cernavodo-Constanța, a avut ca rezultat anemiarea puterii combative a trupelor însărcinate cu apărarea Dobrogei.

Aceasta a și motivat de altfel, aducerea cu atâta grabă și în ultimul moment la Silistra a brigăzii 40 infanterie (comandant colonel T....).

La inamic. În fața trupelor noastre bulgarii și aliații lor concentrase (după însemnările mele din timpul campa-

niei) și aceasta cu mult înainte de începerea ostilităților, următoarele trupe și formațiuni:

Patru divizii de infanterie, o divizie de cavalerie și o puternică masă de artilerie de toate calibrele, mai ales artilerie grea germană.

După informațiunile noastre cele mai sigure, obținute atât dela autoritățile militare locale, cât și cele civile (spionaj), forțele bulgaro-germane, sporite la scurt timp și cu forțe turce și austro-ungare eșalonate de-a lungul frontierei sud dobrogene, erau dispuse în modul următor :

Circa 2 divizii infanterie și o puternică masă de artilerie, din care o bună parte artileria grea, gravitau în direcția capului de pod Turtukaia; 1 divizie de infanterie și 1 de cavalerie gravitau în intervalul Turtucaia-Bazargic; circa 1 divizie infanterie gravita în direcția orașului Bazargic; mai multe regimente de marș întărite cu artilerie și unități de cavalerie erau eșalonate spre sud și sud-est de Bazargic cu misiunea de a acoperi orașul Varna.

Cea mai mare parte din unitățile bulgare erau cantonate prin localitățile cele mai apropiate de frontieră, gata de a se pune în marș la celdintâiu ordin. Drumuri de acces și chiar linii de cale ferată îngustă se construise de inamic cu direcțiunea spre principalele linii de invaziune a teritoriului nostru, cu osebite spre Turtucaia.

Toate aceste măsuri și pregătiri dovedeau până la evidență adevăratele intențiuni ale vecinilor noștri bulgari față de țara noastră și numai un orb sau un naiv ar fi putut să le ignoreze sau nesocotească.

Aprecieri. Situațiunea trupelor bulgaro-germane de-a lungul frontierei de sud a Dobrogei era destul de cunoscută de guvernării noștri din acea vreme și mai ales de marele nostru stat-major, care fusese ținut aproape zilnic la curent nu numai cu efectivele și dislocările trupelor inamice din fața trupelor noastre, dar și cu tot felul de lucrări tehnice și pregătiri din tabăra dușmană.

Noi, cei cari în timpul acela ne aflam în Dobrogea, eram perfect convinși, cunoscând de aproape toate aceste pregătiri și mai ales superioritatea numerică a forțelor vrăjmașe din fața trupelor noastre, că la declararea ostilităților trupele inamice vor trece imediat frontiera și ne vor ataca.

Convingerea noastră, comparată cu credința oarbă pe care o avea diplomația noastră din acea vreme, că pentru anumite scrupuluri bulgarii nu ne vor ataca niciodată, dovedește lipsa de perspicacitate a conducătorilor destinelor noastre din acel timp.

Nu am cunoscut și nu cunosc nici azi (e vorba de 1921 când am început să scriu aceste amintiri), deși au trecut destui ani dela terminarea operațiunilor din Dobrogea, care a fost planul nostru de operațiuni în Dobrogea, deși personal am luat parte la mai toate luptele din acea provincie dela început și până la evacuarea ei de trupele noastre.

Nu am cunoscut decât sumar și discret, datorită prieteniei mele cu șeful de stat-major de atunci al diviziei 9, așa-zisul „*plan de rezistență al capului de pod Silistra*“, în care se prevedea detalii amănunțite și complicate privitoare la rezistența și mișcările a tot feluri de posturi și poștișoare indicându-le până și potecile pe cari urmau să se miște în caz când vor fi atacate de forțe superioare și silite să se retragă.

Incredințându-mi-se comanda sectorului dela centru (capul de pod Silistra avea 3 sectoare), am făcut un studiu pe teren al întregului traseu al capului de pod.

Aceasta mai ales în urma unei aplicațiuni cu trupa pe teren (temă de atac și apărare a capului de pod), în care eu am avut rolul conducerii atacului. În timpul exercițiului am reușit să strecor întreaga coloană de atac în interiorul liniei de apărare și să cad în spatele trupelor însărcinate cu apărarea.

Atât acest exercițiu, cât și constatarea ce am făcut cu ocazia studiului pe teren, că înaintea și pe flancurile centrelor de rezistență sunt mai multe văi în unghiu mort, prin cari inamicul avea posibilitatea să străbată linia fără să fie observat de apărătorii din uvraje, am raportat cazul comandamentului capului de pod și am făcut propuneri de remediere.

Rezultatul acestor propuneri a fost, că mi s'a pus la dispozițiune un însemnat stoc de mitraliere de poziție, pe cari să le distribui în condițiuni astfel, ca să nu mai rămână nicio vale nebătută de focuri.

Nu am înțeles niciodată căror necesități tactice sau stra-

tegice a putut corespunde așa-zisul cap de pod dela Turtucaia, cu ordinul absurd și imposibil de executat în practică, de a fi apărat și menținut cu orice sacrificiu până la ultimul om, căci orice rezistență are — omenеște vorbind — o limită peste care nu se poate trece, oricare ar fi severitatea ordinelor superioare.

Rezistența cu orice sacrificiu până la ultimul om, astfel cum prescriau ordinele repetate ale M. C. G. nu se poate pretinde decât de la o cetate organizată și dotată după ultimele cerințe moderne și numai atât, cât sacrificiile de vieți ale apărătorilor ei ar putea servi de sprijin (pivotal de manevră) unei armate care ar întreprinde operațiuni exterioare, ceea ce nu era cazul cu Turtucaia.

Deasemenea ce rost putea să aibă acea rețea de trupe împrăștiate fără nici un rost în intervalul Turtucaia-Silistra-Bazargic, constând din nenumărate pachete și pachetele în imposibilitate de a se sprijini reciproc or din spatele lor?

Prin slăbiciunea ei organică acea rețea anemică nu era capabilă de nici un rol tactic, iar din punct de vedere strategic se știa destul de bine că atât trupele noastre de la sudul Dobrogei, cât și trupele inamice din fața lor, erau deja și mobilizate și concentrate, iar cât privește acoperirea debarcării ajutoarelor rusești, ce se așteptau să sosească în Dobrogea, aceasta era mai mult decât o naivitate.

S'ar mai fi putut oarecum înțelege și toată lumea ar fi fost de acord să o admită, că acel spațiu să fie supravegheat — și aceasta în măsura bineînțeleasă în care efectivul trupelor din Dobrogea ar fi permis-o fără a compromite sau anemia prea mult puterea lor combativă — prin detașamente mixte (de toate armele) dispuse în puncte și pe direcțiuni anume obligate, bine articulate între ele și în măsură de a întârzia invaziunea inamicului până la sosirea grosului trupelor amice capabile de a respinge pe inamic peste frontieră și de a lua apoi ofensiva pe teritoriul inamic.

Rezultatul final al acestui dispozitiv vicios nu putea fi la urma urmelor decât cel prevăzut și anume: blocarea în decurs de câteva zile numai dela declararea războiului de către trupele bulgaro-germane (bulgarii ne-au declarat războiul în ziua de 19 August s. v. 1916) a trupelor noastre dela Turtucaia și ocuparea acestui pretins cap de pod după o rezis-

tență numai de 6 zile; respingerea spre nod, după câteva angajamente mai mult sau mai puțin serioase a diviziei dela Bazargic; iar în ce privește rețeaua de acoperire capturată pachet cu pachet, sau silită să fugă în dezordine, încurajând prin aceasta populațiunea bulgară din Dobrogea care ne erea ostilă ¹⁾).

Este de presupus, că la începutul operațiunilor din Dobrogea comandamentul inamic nu a fost destul de edificat asupra dispozitivului atât de defectuos al trupelor noastre dela sudul Dobrogei, pentru a-și fi putut da numai decît seama de influența pe care a avut-o primele lor succese asupra moralului trupelor noastre, căci numai așa s'ar putea explica ezitarea pusă de inamic de a porni imediat în urmărirea trupelor noastre complet demoralizate și dezorientate și aceasta mai înainte de sosirea ajutoarelor din Transilvania, ceea ce i-ar fi permis probabil să obțină și alte succese ieftine, scurtând astfel durata operațiunilor din Dobrogea.

Este o lecțiune peste care nu trebuie să se treacă atât de ușor și care ar trebui să ne servească în viitor.

1) Departe de mine ideea de a ignora sau tăgădui importanța trupelor de acoperire, cu condițiune însă de a nu se abuza prea mult de ele. De altfel, una este acoperirea pe timpul mobilizării, alta pe timpul concentrării, și alta după ce trupele s'au adunat și grupat pe zonele lor de adunare.

În această din urmă fază acoperirea trebuie redusă la câteva detașamente mixte, așezate de preferință pe direcțiunile de invaziune probabile ale inamicului, în punctele sau trecerile obligate situate la aproximativ jumătatea distanței dintre frontieră și locul de adunare al grosului trupelor (la aproximativ 6-10 km. înapoia frontierei), despărțarea dintre detașamente fiind de circa 4-6 km. Intervalul dintre detașamente se supraveghează bineînțeles cu cavalerie.

Aceasta trebuie să fie în general norma de urmat, dacă voim să nu împrăștiem prea mult forțele în detrimentul operațiunilor.

PRIMELE OPERAȚIUNI DIN DOBROGEA

DIVIZIA 9 IN MARȘ SPRE TURTUCAIA. ACȚIUNEA DE LA SARSÂNLAR

ASTFEL erea situația în ziua de 23 August, s. v. 1916, când pe la ora 12 din zi pe când luam masa cu ofițerii, sunt chemat la telefon de comandantul diviziei.

Reproduc, după notele mele de atunci, aproape cuvânt cu cuvânt convorbirea avută în acel moment cu comandantul diviziei.

— *Colonel Mihăescu am primit chiar acum din partea M. S. Regelui o misiune foarte importantă și anume să pornesc imediat cu divizia la Turtucaia și să atac astă-seară trupele vrăjmașe cari au înconjurat capul de pod și amenință să ocupe orașul. Prin urmare să dai imediat ordin ca până la ora 2 divizia să fie gata de plecare. Cel mai târziu la ora 2.30 dumneata să pornești cu divizia. Eu vă ajung cu automobilul din urmă.*

Dat fiind că pentru adunarea diviziei se dispunea de mai puțin de 2 ore, în care intra bineînțeles și transmiterea ordinului și că unitățile diviziei se găseau împrăștiate dealungul capului de pod pe o întindere de circa 28 km., mi-am permis să spun comandantului diviziei următoarele:

— *Dar domnule general, în momentul acesta trupa se găsește la masă și oamenii sunt răspândiți pe toată întinderea capului de pod. După părerea mea, nu e posibil ca divizia să se adune la timp pentru a putea porni la ora 2.30 cum ați ordonat dv., fiindcă, după cum bine știți și dv., capul de pod are o dezvoltare de circa 28 km.*

Trebue apoi timp pentru imbarcat munițiuni, subsistențe, medicamente, etc.

— *Colonel Mihăiescu cum îți permiți să discuți un ordin dat de M. S. Regele? M. S. a ordonat și eu mi-am luat angajamentul să atac chiar astăseară la Turtucaia ca să deblochez capul de pod. Ai înțeles?*

— *Pardon domnule general, eu nu m'am gândit un singur moment să discut ordinul M. S. Regelui; dar sunt dator să vă atrag atențiunea asupra imposibilității materiale de a se executa ordinul dat de dv. și cred, după părerea mea, că v'ați asumat o grea răspundere. Eu nu sunt aici de cât simplu comandant de sector și n'am decât să comunic telefonic la toate sectoarele ordinul dv.; dar în ce privește execuțiunea, nu-mi iau nici o răspundere.*

La care comandantul diviziei îmi răspunde foarte autoritar :

— *Colonel Mihăescu, să taci și să execuți ordinul fără a mai spune vreun cuvânt. Divizia trebuie să pornească neapărat la ora 2.30. Dacă totuși până la acea oră nu se vor putea aduna toate unitățile diviziei, pornești cu ce se va fi adunat. Să ai însă grije să dai în timpul marșului halte mai dese, ca să ajungă și unitățile întârziate.*

Scopul trimiterei diviziei 9 la Turtucaia era, pe cât am dedus noi atunci, să atace prin surprindere trupele vrăjmașe cari înconjurau capul de pod, pentru a le sili la retragere.

Cu toate eforturile comandanților de sectoare și unități, până la ora 2.30 nu s'a putut aduna la punctul inițial decât câteva companii de infanterie și 2 baterii artilerie și acestea din sectoarele cele mai apropiate. Până la ora 3.30, când m'am decis în fine să pornesc spre Turtucaia, nu se adunase decât 3 batalioane infanterie și 2 divizioane artilerie.

Restul unităților parte fusese lăsate ca pază la capul de pod; parte fusese trimise de comandantul diviziei în diverse expedițiuni contra coloanelor volante inamice cari traversase pânza de acoperire și se apropiase de Silistra; parte în fine nu avusese timpul material necesar să se adune și să ajungă la punctul inițial unde trebuia să se încoloneze.

Coloana era urmată la câțiva km. înapoi de un convoi

destul de numeros trimes direct din Silistra și format din tot felul de vehicule cari nu ereau de nici un folos. Ca culme a culmelor nu se uitase nici etuva — celebra etuvă — de dezinfectare a diviziei.

Din cauza etapelor numeroase și a timpului întârziat coloana nu a putut să ajungă, până la ora 11 seara, decât la km. 22 al șoselei Silistra-Turtucaia (la aproximativ 15 km. departe de inamic).

Din această cauză atacul, care fusese proiectat a se da în acea seară, a trebuit să fie amânat pentru dimineața următoare; iar unitățile au primit ordin să se repauzeze până la ora 2 dimineața pe marginea șoselei.

Cu gândul la cele ce putea să se întâmple în dimineața următoare, aproape nimeni nu a putut închide ochii.

În timpul marșului comandantul diviziei ne ajunsese din drum cu automobilul.

Fiindcă începuse a dicta ordinul de operațiuni pentru ziua următoare (24 August s. v. 1916), m'am apropiat și eu ca să ascult.

De observat, că ordinul în loc de a se mărgini la dispozițiuni pentru marș, prevăzând cel mult dispozițiuni de luat în cazul unei întâlniri cu inamicul, intra în detalii de modul cum urmează să fie atacat inamicul la Turtucaia, bazat bineînțeles pe premise false și imagineare, căci în acel moment noi nu aveam nici un fel de știri despre situația dela Turtucaia și nici cavalerie cari să recunoască și să se informeze.

Conform prevederilor din acel ordin eu nu primeam nici o însărcinare. Probabil comandantul diviziei erea indispus contra mea. Colonelul F... fusese investit cu comanda întregii infanterii a diviziei.

În timpul acela își face apariția în mijlocul nostru într'un automobil un căpitan, ce spunea că este trimis dela M. C. G. Erea un tânăr brunet, cochet și foarte vorbăreț.

După ce-și declară calitatea, începe prin a ne spune că M. S. Regele, M. C. G. cum și țara așteaptă dela eroismul diviziei 9 salvarea situației dela Turtucaia și că el (căpitanul) nu se îndoiește un singur moment de succesul nostru.

La observațiunea unui camarad, că până atunci noi nu avem nici o știre despre inamic și nici cavalerie cu care să luăm contact cu el și să-l recunoaștem, ne răspunde că cu-

noaște dânsul foarte bine situația și că va fi destul ca divizia 9 să-și facă apariția în spatele inamicului pentru ca el să des-presoare imediat Turtucaia și să se retragă peste frontieră în Bulgaria.

La auzul acestor cuvinte toți eream se înțelege entuzias-mați și ne credeam deja victorioși.

În fine la ora 2.30 dimineța (24 August s. v. 1916) se reia marșul spre Turtucaia.

În ce privește pe căpitanul delegat al M. C. G. acesta a șters-o imediat cu automobilul înapoi spre Silistra, cu satis-facția că și-a făcut datoria.

La ora 6.30 dimineța avangarda ajunge și pătrunde fără a fi împiedicată de cineva în satul Arabagilar, care fu-sese evacuat de locuitori; traversează satul și coboară în valea Kadikioi. Urcă panta opusă și se îndreaptă spre satul Sar-sânlar, a cărei lizieră de resărit fusese garnisită de trupe bul-gărești.

La apropierea de sat primele elemente ale avangardei sunt primite cu o salvă de focuri și puse în imposibilitate de a mai face un pas înainte.

Față de această surpriză neașteptată toată lumea este buimăcită și nu știe ce să mai facă.

Surpriza ar fi fost desigur evitată, dacă avangarda ar fi fost precedată de câteva ptrule de cavalerie.

Comandantul diviziei mă cheamă atunci la dânsul și 'mi dă ordin să iau eu comanda infanteriei, ca și cum colonelul F... ar fi purtat el vreo vină de cele ce se întâmplase.

În timpul acela bateria dela avangardă și luase poziție pe creasta vest a văii Kadikioi și deschisese focul fără să știe unde este inamicul. Am luat și eu loc în apropierea acestei baterii pentru a încerca să mă orientez și să-mi dau seama de situație.

Grosul artileriei diviziei luase de asemenea loc către sud-estul satului Arabagilar — satele Arabagilar și Sarsânlar nu ereau departe unul de altul — și începuse tragerea în ace-leași condițiuni ca bateria dela avangardă.

Grosului infanteriei (3 batalioane, căci între timp 2 bata-lioane fusese deja desfășurate după ordinele directe ale co-mandantului diviziei) i-am dat ordin să se strecoare și adă-postească până la noul ordin sub malul vestic al văii Ka-dikoi, care ferea și de vederi și de lovituri.

Fiindcă înaintea satului Sarsânlar cu toate ajutoarele primite infanteria noastră nu mai putea face un pas înainte fiind bătute în flanc de un cuib de mitraliere mascat de un tufiș de la nordul satului Sarsânlar, locotenentul-colonel Dimitriu comandantul regimentului 63 infanterie a primit ordin de la comandantul diviziei să pornească cu un batalion contra aceluia cuib și să-l captureze.

Nu trece însă decât câteva minute și looctenentul-colonel Dimitriu este adus grav rănit pe o targă și evacuat.

Mai târziu l-am revăzut în Bârlad, pe când conduceam resturile corpului 5 armată pe zona de refacere (la finele lunii Noiembrie 1916). Se vindecase, dar rămăsese cu o meteahnă la respirație, care l-a silit să stea tot restul campaniei la o parte sedentară.

Cei ce vor cebi aceste rânduri vor fi fără îndoială curioși să cunoască care era în timpul acesta situațiunea la Turtucaia.

Or, de la cei câțiva fugari (1 plotonier, 2 sergenți și 4-6 caporali și soldați), cari reușise să se salveze din cazanul de foc de la Turtucaia pe sub malul Dunărei, am putut afla, că încă de la ora 11-11,30 dimineața linia principală de rezistență fusese străbătută de inamic prin mai multe puncte și că ocuparea orașului Turtucaia nu mai erea decât chestiune de ore, dacă nu chiar de minute.

Mai mult încă, toate mișcările noastre de la pornirea din Silistra fusese aduse la cunoștința vrăjmașului de către spionii bulgari cari împănau tot Cadrilaterul, așa că acesta avusese tot timpul să ia măsuri de a ne intercepta calea și zădărnici marșul spre Turtucaia.

Dar ceea ce făcea ca situațiunea trupelor noastre la Sarsânlar să devină din moment în moment mai periculoasă, este că toate ajutoarele sosite inamicului le desfășura către stânga noastră, cu tendința vizibilă de a ne împinge spre Dunăre și a ne tăia retragerea spre Silistra.

La fiecare apariție de noi forțe inamice la stânga noastră comandantul diviziei îmi da ordin să-i fac față cu câte un batalion, cu toate că la un moment dat eu nu mai dispuneam decât de un singur batalion format și acela din 3 companii (1 companie rămăsese de pază la Silistra) sub comanda unui

maior de cavalerie¹⁾, batalion pe care îmi propusesem să-l păstrez în rezervă până la urmă pentru orice eventualitate.

La un moment dat (ereea ora 12,30 după amiază) când am avut impresia că suntem pe punctul de a fi tăiați de Silistra, am făcut o intervenție disperată pentru ca comandantul diviziei să ordone, cât mai ereea timp, retragerea spre Silistra, mai ales că acum se știa precis că Turtucaia căzuse și că orice sacrificiu din partea noastră nu mai servea la nimic.

Intervenția mea a rămas fără răspuns. După 2 ore însă (la 2-2,30 după amiază) primesc în fine ordin să întrerup lupta și să iau dispozițiuni de retragere spre Silistra.

Îmi comunica totdeodată, că de oarece dânsul trebuie să plece imediat cu automobilul la Silistra spre a raporta M. C. G. situația, îmi încredințează mie comanda diviziei.

Retragerea s'a început cu unitățile dela aripa dreaptă unde presiunea inamicului era mai mică. Batalionul, pe care-l păstrasem până la urmă în rezervă, a primit ordin să ocupe poziție la stânga artileriei, pentru a susține retragerea prin focuri.

La retragere a contribuit și un batalion din regimentul 7 vânători sosit chiar atunci dela Silistra: batalionul care se afla în acel moment la extrema stângă a dispozitivului și se găsea în luptă cu vrăjmașul, a primit ordin să se cramponeze pe loc și să nu înceapă retragerea decât în ultimul moment când va primi ordin special.

Acest batalion, care și-a făcut foarte bine datoria și a avut multe pierderi ereea sub comanda maiorului S... din regimentul 63 infanterie.

Cu sacrificii nu atât de mari s'a parvenit în fine să se scoată din luptă toate unitățile, cari s'au încolonat apoi succesiv la est de satul Arabagilar și au pornit în marș spre Silistra, unde au ajuns în zorii zilei de 25 August s. v. 1916.

Marșul s'a executat fără vre-un incident de seamă, fiindcă trupele vrăjmașe obosite și lipsite de prevedere, au ezitat să urmărească.

În timpul retragerii am fost destul de rău impresionați de spectacolul trist pe care-l prezenta numeroasele vehicule ca: trăsurile de bagaje, ambulanțe, chesoane cu munițiuni, lăzi

1) La mobilizare mai mulți ofițeri superiori de cavalerie au fost vărsați la infanterie.

cu bagaje, etc., răsturnate pe șosea și alături de șosea într'un hal fără hal.

După cum fusese de prevăzut o panică grozavă avusese loc la convoiurile de trăsură provocată de conductorii, cari ereau mai toți de naționalitate bulgară.

La apariția unei simple patrule bulgară de cavalerie în fața lor, conducătorii deshămasă caii, răsturnase trăsurile și încălecând caii pe deșelate fugise peste câmp lăsând totul la voia întâmplării.

Imi amintesc totuși, că în noaptea de 23-24 August, când se plămădea ordinul de operațiuni pentru ziua de 24, mi-am exprimat, împreună cu alți camarazi, părerea, că ar fi prudent să se lase o escortă cât de mică de pază la convoiuri; dar am fost admonestat de comandantul diviziei cu cuvintele: „cine te-a învățat pe dumneata, ca în ajunul unei lupte în loc să aduni oamenii, să-i împrăștii“?

Pentru a termina cu acțiunea dela Sarsânlar cred necesar să adaog și amănuntul, că cei mai mulți dintre răniții noștri ne declarau, că au fost atinși nu atât de proiectilele artileriei inamice cât de ale artileriei noastre, care trăgea prea scurt.

Astfel s'a terminat prima acțiune de războiu, la care destinul a făcut să iau parte la începutul acestei campanii.

EVACUAREA SILISTREI. OCUPAREA POZIȚIEI DELA PARACHIOI

Două zile mai târziu (26 August s. v. 1916) se primește ordin, ca divizia 9 să părăsească Silistra, să incendieze toate cerealele și furajele, cari nu ar putea fi ridicate de trupe și cari ar putea profita inamicului și să se retragă spre nordul Dobrogei.

Brigăzile 19 și 40 infanterie, toată artileria, cum și impedimentele diviziei, formând o singură coloană sub comanda autorului *Amintirilor* de față, a urmat șoseaua Silistra-Ostrov-Lipnița; coloana comandată de colonelul F... a urmat drumul Silistra-Almalău-Gârlița de sus la sud de precedenta.

După 2 zile de marș coloanele ajung și se instalează pe creasta înălțimilor dela vest de satele Curu Orman-Giuvegea-Parachioi și pădurea Cojocarui.

Divizia 9 primește ordin să ocupe și pună în stare de apărare toate înălțimile acestea. La stânga și dreapta diviziei 9 se aflau probabil și alte unități, despre cari însă noi nu știam nimic, fiindcă după sistemul de atunci erăm ținuți în întunec.

Sectorul brigăzii 19 infanterie se întindea dela inclusiv satul Curu Orman, înglobând și defileul Giuvegea până la inclusiv înălțimea cu cota 156 dela sud-vestul satului Parachioi.

Brigada și-a ocupat sectorul în modul următor: regimentul 63 infanterie a ocupat subsectorul din dreapta dela inclusiv satul Curu Orman până la exclusiv defileul Giuvegea; regimentul 23 infanterie subsectorul din stânga dela inclusiv defileul Giuvegea până la inclusiv înălțimea cota 156. Un batalion din regimentul 23 infanterie a format rezerva în valea Mezarlik din dosul cimitirului, lângă care se găsea postul de comandă al brigăzii.

Un pluton de infanterie din regimentul 63 infanterie cu o secție de mitraliere și un escadron de cavalerie (de ce a lipsit acest escadron de la Sarsânlar?) a fost trimis spre nord pentru a supraveghea terenul mocirlos dintre Ezerul Oltina și Dunăre, pe unde inamicul ar fi avut posibilitatea să se infiltreze în spatele aripei noastre drepte.

Până în seara de 30 August s. v. 1916 unitățile s'au pregătit de luptă executând lucrări de fortificație. S'a lucrat intensiv atât ziua cât și noaptea.

În cursul zilelor de 29 și 30 August câteva avioane inamică de recunoaștere își fac aparițiunea deasupra pozițiilor noastre. Soldații noștri în loc de a fi prudenți și a sta ascunși prin păduri și șanțuri, din contră și-au făcut o distracție din a eși cu toții deasupra șanțurilor de a privi și de a trage cu armele și mitralierele în avioane.

Această imprudență a permis observatorilor inamici de a recunoaște cât mai bine și mai complet pozițiunile noastre și întregul dispozitiv al trupelor noastre.

ACȚIUNEA DELA PARACHIOI

În dimineața de 31 August s. v. 1916 pe când inspectam, însoțit de comandantul diviziei și câțiva ofițeri din armatele

aliate, lucrările, mai multe proiectile inamice cad în jurul nostru, din cari unele chiar lângă noi.

A răspuns imediat bateria de 87 m.m. din regimentul 3 artilerie (de sub comanda locotenentului Ferțu un foarte brav și inimos ofițer de artilerie). Fiindcă eream lipsiți de artilerie grea, tunurile de 87 m.m. fusese botezate în glumă „*artilerie grea*“, din cauza sgomotului ce făceau în timpul tragerei.

Pe la orele 8 seara inamicul atacă prin surprindere satul Curu Orman dela extrema dreaptă a subsectorului din dreapta, cum și defileul Giuvegea dela dreapta subsectorului din stânga.

Intențiunea inamicului, judecând după obiectivele de atac alese de el, era să forțeze defileul și să ne întoarcă dreapta.

Lupta a fost foarte dârză și a durat până aproape de ora. 2 dimineața (1 Septembrie s. v. 1916).

Batalionul, care apăra satul Curu Orman fiind atacat prin surprindere, părăsește pentru moment satul și se retrage puțin mai înapoi. A fost trimis însă imediat batalionul din rezervă, care reușește nu numai să reocupe satul, dar să facă și prizonieri.

În timpul luptei dela Curu Orman a căzut mort Prințul de Hessa și un adjutant al său. Insignele militare ale acestor ofițeri au fost trimise în cursul dimineții la postul de comandă al diviziei pentru stabilire de identitate și înregistrare a acestui eveniment.

În lupta, care a avut loc în defileu concomitent cu cea dela satul Curu Orman, inamicul reușește să ocupe la început defileul, atacând tot prin surprindere și capturează cele 3 mitraliere cari apărau defileul. Contraatacat însă vigurat de rezerva locală se reușește nu numai să se ia înapoi cele 3 mitraliere, dar chiar să se captureze: 7 tunuri, 4 mitraliere și să se ia 13 prizonieri, din cercetarea cărora s'a putut căpăta informațiuni importante despre inamic.

Pe la ora 6 dimineața inamicul atacă deastădată cu forțe și mai importante întregul front apărât de brigada 19, cu efortul principal în sectorul din stânga ocupat de regimentul 23 infanterie.

Lupta a durat necurmat, cu alternative de succes când

dintr'o parte când din alta până la ora 12 din zi. Cum la acea oră inamicul nu numai că slăbise aproape complet lupta, dar începuse chiar o ceda terenul și a da înapoi, am avut impresia că succesul este de partea noastră și am solicitat comandamentului diviziei autorizarea de a-l contra-ataca. Și cum în momentul acela nu mai dispuneam de nici o rezervă, am cerut să-mi trimeată, în vederea executării contraatacului, 2 batalioane ajutor. Comandantul diviziei, care urmărise și dânsul mersul luptei și avea aceeași impresie ca mine, aprobă propunerea și mă anunță că-mi pune la dispoziție un regiment întreg de infanterie.

Nu trece mult și regimentul acesta își și face apariția în valea Mezarlık din spatele postului meu de comandă, după ce însă avusese câțiva oameni morți în timpul marșului din cauza imprudenței comandantului de regiment, de a merge cu regimentul peste câmp masat. Era regimentul 9 infanterie.

Cu executarea contraatacului am însărcinat chiar pe comandantul regimentului, căruia i-am pus la dispozițiune 2 batalioane, iar pe al treilea l-am oprit în rezervă în valea Mezarlık.

Comandantul regimentului a primit instrucțiuni să înainteze cu cele 2 batalioane, mascate pe cât se poate de șirul de păduri dela stânga sectorului, până la înălțimea liniei de luptă, iar de aci cu un batalion să devanseze această linie și să cadă apoi drept în spatele inamicului, timp în care celalt batalion va ataca flancul inamicului. Batalioanele trebuiau să păstreze legătura între ele și să atace pe cât se poate simultan. După cum se vede un atac de spate combinat cu unul de flanc.

Comandantul regimentului executa însă foarte slab ordinul. Odată ajuns cu batalioanele în păduri, se oprește aci și nu mai dă nici un semn de viață. Somat să reia imediat mișcarea înainte, face imprudența să iasă cu batalioanele din păduri și să înainteze descoperit peste câmp. Observate de aviația inamică și semnalate artileriei inamice, sunt bombardate cu șrapnele de artileria lui și debandate.

Debandada acestor batalioane a fost un stimulent și pentru oamenii regimentului 23 infanterie, cari dela ora 6 dimineața erau în continuă luptă cu inamicul și aveau în adevăr forțele sleite.

În curând părăsesc și acești oameni rândurile și se amestecă cu fugarii regimentului 9 infanterie, cari umple tot câmpul până la pădurea Cojocaru.

Mai aveam în rezervă un batalion (al treilea din regimentul 9 infanterie) și m'am gândit un moment să-l întrebuintez în speranța că poate voi reuși cu el să restabilesc situația. Comandantul batalionului mi s'a părut însă atât de lipsit de curaj, încât am socotit că este mai bine să renunț și la această ultimă speranță.

Socotind partida pierdută am apreciat — și aceasta de comun acord cu comandantul diviziei, care în timpul acela se apropiase de postul meu de comandă și putuse observa tot ce se petrecuse — că este cazul de a da ordin de retragere.

Propunerea mea, ca retragerea să se facă pe înălțimile clasice dela nord-est de satul Cuzgun, fiind aprobată, am dat ordin de retragere indicând ca direcție generală de mișcare pentru toate unitățile cota 181 P. T. Cuzgun.

Retragerea a fost susținută de artilerie și de batalionul din rezervă care a ocupat poziție pe dealul Distrail.

Inamicul nu a urmărit nici de data asta, așa că retragerea s'a putut efectua fără greutate.

Pe când mă duceam spre Cuzgun, în dreptul pădurii dintre satele Caranlik și Cuzgun îmi ese în cale un ofițer, care mă pofteste la comandantul diviziei.

L'am găsit jos pe iarbă sub un copac studiind o hartă și dictând un ordin.

Aflasem dela ofițerii cari 'l înconjurau că luase hotărîrea să se oprească aci și să încerce o nouă rezistență chiar pe locul acela.

Îl întreb dacă cele ce aflasem sunt adevărate.

— *Da Michaelăscule, e adevărat. Ce vrei, nu putem ceda așa repede Dobrogea.*

— *Nu domnule general, nici eu nu zic asta. Dar nici o nouă rezistență pe locul acesta, unde ne aflăm nu numai sub tunul, dar chiar sub gloanțele infanteriei inamice. Gândiți-vă la consecințe în cazul unei noi înfrângeri.*

Toate stăruințele mele, de a-l face să renunțe la această hotărîre, au fost zadarnice.

După ce am mai schimbat câteva cuvinte cu șeful de stat-major al diviziei, care de altfel era de aceeași părere cu

mine, am dat ordin agenților ce mă însoțise să pornească imediat în căutarea regimentelor pentru a le găsi și înapoia la locul acela.

Câteva minute după aceasta am și primit noul ordin de operație al comandantului diviziei.

ACȚIUNEA DELA SUD-ESTUL SATULUI CUZGUN. RETRAGEREA SPRE ADAM-KLISSI. OCUPAREA POZIȚIEI DELA COCARGEA-MULCIOVA

Sectorul afectat brigăzii 19 infanterie se întindea dela întreținerea drumurilor dela nord de satul Caranlik până la inclusiv șoseaua Caranlik-Cuzgun.

Agenții trimiși de mine în căutarea regimentelor, se înapoiează raportând că nu le-a putut găsi nicăeri.

La marginea de vest a pădurii de la vestul sectorului întâlnesc un locotenent¹⁾ înconjurat de circa 30—40 soldați fugari ca și dânsul dela Parachioi. Din aceștia instalez câteva posturi de pază și dau din nou ordin agenților să pornească în căutarea regimentelor și să facă tot posibilul ca să le găsească.

De grija regimentelor nu am putut închide ochii toată noaptea. Aveam o presimțire tristă, care nu a întârziat să se realizeze, căci spre ziuă agenții s'au înapoiat tot fără regimente.

Adevărul era, că noaptea fiind foarte întunecoasă, era imposibil ca cineva să se poată orienta pe teren fără luminaătoare, a căror întrebuințare era însă interzisă din cauza apropierii vrăjmașului. Agenții, având teamă să nu se rătăcească, nu se depărtează prea mult de pădure.

Pierzând ultima nădejde de a mai găsi regimentele, m'am dus speriat la comandantul diviziei pentru a-i raporta cazul.

— Nu face nimic Michăiescule, îmi răspunde comandantul diviziei foarte flegmatec. Îți pun eu la dispoziție 2 batalioane din regimentul 8 infanterie, pe care le am disponibile.

Cu aceste 2 batalioane trebuia să ocup și să primesc eu

¹ Era locotenentul de rezervă Cucută, care la începutul luptelor o ștergea regulat de pe poziție, atrăgând după dânsul și pe alți nemernici.

lupta pe un front ce fusese destinat pentru o brigadă de 2 regimente.

Nemai fiind timp nici de gândit nici de explicațiuni, fiindcă începuse a se crăpa de ziuă, am pornit cu cele 2 batalioane ca să scheletez pozițiunea.

Insoțit apoi de maiorul L... comandantul divizionului de artilerie destinat sectorului meu, am pornit călări pentru a alege și fixa locul bateriilor de artilerie.

Dar abia dacă apucăm să facem ca la 200—300 m. și artileria inamică să începe a trage cu șrapnele în direcțiunea noastră. Imediat calul meu se sperie și începe a svârli furios. Nemai putându-l stăpâni descalec și-l încredințez conducătorului, din mâinile căruia scapă și ia fuga spre pădure unde dispăre.

Calul maiorului L... se sperie de asemenea și o ia la galop spre valea Derincea Ceair din dosul pădurii, unde dispăre de asemenea.

Cele 2 batalioane, pe cari de bine — de rău reușisem să le instalez pe pozițiune, o iau și ele peste câmp și dispar parte în pădure, parte în valea Derincea Ceair.

Pe platoul dela nordul văii Derincea Ceair (sud-est de satul Cuzgun) întâlnesc câteva pâlcuni de soldați și câțiva ofițeri, cari nu știau ce să facă. Cu ajutorul adjutantului, reușesc să-i formeze în unități și să-i instalez în șanțurile de delimitare ale locuitorilor.

Era ora 8 dimineața (2 Septembrie s. v. 1916). În momentul acela aud că mă strigă cineva din spate. Era comandantul diviziei (generalul P...).

— *Ce faci aci Mihăiescule?*

— *Ce să fac domnule general? Vedeți și dv., încerc să pun în ordine oamenii ăștia.*

— *Bine faci Mihăiescule. Ce nenorocire, am pierdut divizia! Încearcă te rog să aduni cât mai mulți oameni aci, căci de rest mă ocup eu.*

Am reușit să instalez în aceste șanțuri ca la 250—300 oameni. În timpul acesta tocmai sosește și conductorul cu calul meu, care acum se liniștise.

Dar aviația inamică nu ne lăsa în pace. Ea continua să observe mișcările noastre și să le semnaleze artileriei vrăjmașe.

Pe la 8.30 dimineata o ploaie de proiectile incepe a cadea atat asupra noastra, cat si peste padurea dela stanga noastra in directiunea inaltimii Cuzgun, unde deocamdata nu se observa nimic.

Oamenii pe cari ii instalasem cu atata truda in santurile de delimitare, le parasesc fara a sta mult pe ganduri si o iau razna peste camp, disparand in padurea dela stanga.

Fata de noua intorsatura a lucrurilor, comandantul diviziei incaleca si dispare si dansul in directia acelei paduri. Urmind miscarea generala ma opresc pentru cateva momente la marginea sud-estica a padurii, pentru ca sa-mi dau mai bine seama de ce se petrece in jurul meu.

In timpul acela artileria inamica tragea de zor atat asupra padurii in care disparusera oamenii, cat si in directia F. T. Cuzgun de dincolo de padure.

Observand mai bine cu binoclul in directiunea P. T. Cuzgun, vad bine ca erau unitati cari se retrageau spre rasarit.

Abia atunci mi-am dat eu seama, ca acestea trebuie sa fie bietele mele regimente 23 si 63 infanterie, cari dupa actiunea dela Parachioi primise ordin sa se retraga aci, unde sapase santuri si asteptase in zadar sosirea noastra.

Este de observat, ca in tot timpul acela artileria noastra nu a tras nici o lovitura, dand astfel posibilitate inamicului sa ne bombardeze continuu si maltrateze dupa plac.

Parasind locul unde ma oprisem pentru un moment, am coborit in valea largă dintre padurile Cuzgun si inaltimile Cara Alceac Bair dela rasarit. Catre poalele acestor dealuri se vedeau mai multe puturi cu cumpăna.

In jurul acestor puturi cateva unitati reusise sa se refaca. Alte unitati, refacute probabil aiurea, inaintau de asemenea spre acele puturi, atrase de unitatile ce se adunase acolo. Spre acele puturi m'am indreptat si eu. Cum inaltimile Cara Alceac Bair se prezentau in conditii astfel, ca ele ar fi putut servi ca o pozitie de reculegere provizorie, m'am gandit un moment sa le ocup pana la sosirea comandantului diviziei.

Pe timpul, cand insotit de mai multi ofiteri faceam recunoasterea terenului, soseste in mijlocul nostru seful de stat-major al diviziei si ne comunica ca comandantul divi-

ziei a plecat la Adam Klissi și că a dat ordin să pornim și noi acolo.

La Adam Klissi sosește alt ordin, să continuăm marșul mai departe până la localitatea Cocargea, unde ajungem la ora 7 seara.

Tot timpul cât a durat marșul nostru avioanele inamice nu ne-a slăbit un moment din vedere. A continuat tot timpul să ne urmărească și să observe mișcările noastre.

La Cocargea am avut marea satisfacere de a regăsi regimentele 23 și 63 infanterie, pe cari nu le mai văzusem de la Parachioi.

După aproape o oră de repaus, brigada 19 acum reconstituită primește ordin să se instaleze în tranșee.

Sectorul destinat brigăzii 19 se întindea dela sud-estul satului Cocargea (dealurile Iusuf Bair) până la sud-vestul satului Mulciova (dealurile Delichitis Bair).

Șanțurile fusese lucrate în timpul neutralității și constau din 3 rânduri de tranșee fără adăposturi acoperite și fără comunicații între ele.

În dimineața următoare pentru considerațiuni pe cari nu le cunosc brigada 19 este înlocuită pe poziție prin brigada colonel F.... Înlocuirea a avut loc la ora 6 dimineața.

După evacuarea tranșeeilor brigada 19 a format rezerva diviziei la început la distanță de circa 2½—3 km. înapoi a tranșeeilor părăsite, lângă un canton. Pe la ora 11 a primit ordin să schimbe locul la aproximativ 3 km. vest de canton în apropierea unui podeț. În fine pe la ora 3 după amiază primește un nou ordin să se mute în apropiere de P. T. Siribey Yuiuk unde se afla și postul de comandă al diviziei.

Pentru a feri oamenii de focurile de artilerie ale inamicului se săpase aci (probabil în timpul neutralității) o groapă adâncă și largă de mai mulți metri, în care s'a adăpostit toată brigada.

Dar abia dacă oamenii apucase să se odihnească puțin și să mănânce ceva, când pe la ora 8 seara sosește un alt ordin, să pornească spre dealurile Deordinghi Bair pentru a înlocui chiar în acea noapte brigada colonel Nedelanu ce fusese chemată grabnic la Medgidia. Era, după cum se vede, a patra dislocare pe care brigada 19 o efectua în decurs numai de 24 ore.

Plecarea are loc la ora 10 seara. La ora 2.30 noaptea brigada ajunge și se instalează pe noua-i poziție.

Un incident, care din fericire a trecut fără urmări, dar care putea să aibă și urmări rele dacă vrăjmașul și-ar fi dat la timp seama de situație, a avut loc cu ocaziunea acelei nstălări.

La pornirea dela cota 148 P. T. Siribey Yuiuk indicasem, bineînțeles după hartă și cu oarecare aproximație, sectoarele pe cari regimentele ar fi urmat să le ocupe după ajungerea la destinațiune.

Hotărîrea definitivă urma însă să se ia la ajungerea la postul de comandă al colonelului N..., cu care urma să am o consfătuire la care trebuia să asiste și cei 2 comandanți de regimente.

La ajungere nu se prezintă însă decât comandantul regimentului 63. Celalt comandant dispăruse din coloană în timpul marșului împreună cu regimentul său. A fost căutat, dar nu s'a putut găsi nicăeri. Parcă intrase în pământ.

Cum aflasem că comandantul regimentului 23 lucrase în timpul neutralității la tranșeele depe dealurile Deordinghi Bair, am avut intuiția că poate pentru a scurta distanța a eșit mai înainte din coloană, pentru a se dirija spre sectorul ce i-se destinase.

Dar cum era posibil să se fi și rătăcit din cauza întunericii, am dat ordin ca batalionul din regimentul 63, care fusese destinat pentru rezerva brigăzii, să ocupe el acel sector, până la găsirea regimentului 23.

Tocmai la ora 6 dimineța, când începuse a se lumina mai bine de ziuă, primesc dela comandantul regimentului 23 raport, prin care îmi comunica că a ajuns cu bine pe poziție și că și-a ocupat înfine sectorul.

Adevărul era, că la părăsirea coloanei regimentul 23 luase un drum greșit și din cauza întunericii se rătăcise deabinelea. A reușit să se orienteze și să ajungă pe poziție tocmai la revărsatul zorilor.

LUPTELE DELA COCARGEA-MULCIOVA

În dimineța de 6 Septembrie s. v. 1916 inamicul mirosind probabil înlocuirea ce avusese loc pe front în cursul nopții, apreciază momentul favorabil de a pronunța un

atac asupra unei părți a frontului și anume în sectorul ocupat de divizia sârbă până la inclusiv sectorul ocupat de brigada colonel F....

Sectorul brigăzii colonel F.... se găsea la stânga sectorului brigăzii 19. La dreapta sectorului brigăzii 19 se găsea sectorul brigăzii 40 infanterie (colonel T...) ¹⁾

Toate rezervele brigăzii 19 sunt luate una câte una și trimise în ajutorul sectoarelor vecine, mai ales în ajutorul sectorului dela stânga, care a suportat efortul principal.

Lupta a continuat până seara târziu. În acea seară pe la ora 10 văd că intră la mine colonelul F... însoțit de o ordonanță cu o geantă în mână. Era în bluză de dril peste care avea o manta de ploaie, căci plouase aproape toată ziua. Parcă-l văd : palid, plin de nădușeală și abia respirând.

— *Ce e cu tine F..., îl întreb eu speriat, de ce ești atât de schimbat? Ce este la tine în sector?*

— *Tot ce pot să-ți spun, îmi răspunde colonelul F.... gâfâind, este că în acest moment eu nu mai am brigadă. Am fost atacat de forțe covârșitoare și oamenii mei au părăsit poziția și au dispărut în întunec. Nema mai având ce face, am venit aici ca să mă odihnesc puțin.*

— *Va să zică la stânga mea nu mai e nimeni?*

— *Da, îmi răspunde colonelul F... ești cu stânga complet descoperită, căci mi s'a spus că și sârbii au plecat de pe poziție.*

Socotind situația foarte tragică, am telefonat cazul diviziei și fiindcă în momentul acela eram absolut lipsit de orice rezervă, am cerut să-mi trimeată imediat 2 batalioane ca ajutor.

Comandantul diviziei îmi răspunde personal că cunoaște deja situația, că a luat deja măsuri de remediere și că va da ordin unui batalion să pornească imediat spre sectorul meu.

Temându-mă apoi, ca inamicul să nu profite în timpul nopții de golul ivit la stânga mea și să trimeată trupe în spatele sectorului, am modificat traseul la aripa stângă întorcând sau mai bine îndoind înapoi câteva unități dela

1) La aceasta se reduce tot ce putusem afla relativ la situația trupelor noastre în Dobrogea.

acea aripă, ca astfel ele să continue a se prezenta de front dacă inamicul ar încerca să o ocolească.

În ziua următoare (7 Septembrie s. v. 1916) inamicul își concentrează efortul asupra sectorului brigăzii 40 infanterie dela dreapta brigăzii 19, vizând în deosebi aripile. La cererile repetate de ajutor ale comandantului regimentului 63 infanterie, care fiind în contact cu brigada 40 se considera amenințat, îi promit trimiterea batalionului pornit dela divizie din seara precedentă. Or, acest batalion deși plecat din seara de 6 dela divizie, nu-și face apariția nici în noaptea de 6 7 Septembrie, nici în cursul zilei de 7, iar agenții trimiși ca să-l întâmpine și călăuzească — căci crezusem un moment că poate s'a rătăcit — nu-l pot găsi nicăeri.

După o căutare îndelungată, unul din agenți reușește în fine să-l descopere ascuns în niște porumbiște din spațele frontului.

Imi este penibil să reproduc aci dialogul schimbat între comandantul batalionului și agent, care nu numai că a refuzat să urmeze călăuza, dar a și pronunțat cuvinte injurioase la adresa superiorilor. Cazul a fost raportat la timp autorităților superioare și-mi place a crede că nu a rămas nesancționat.

La cealaltă aripă a sectorului (regimentul 23) inamicul nu a încercat nici un atac după cum era de așteptat. Comandantul celuilalt regiment însă insista mereu să-i trimet ajutorul promis, fiindcă brigada 40 începuse a da înapoi urmărit de aproape de inamic. Cum eu însă nu puteam să-i trimet nimic, am dat ordin ca până la sosirea ajutoarelor să țină strâns la aripa dreaptă legătura cu brigada 40, pentru ca inamicul să nu se infiltreze pin intervalul dintre cele 2 brigăzi.

Către seară însă tot efortul inamicului se concentrează asupra sectorului brigăzii 19 infanterie, pentru a o sili să cedeze (era singura unitate care până în acel moment nu cedase nici o palmă de teren), dar nu reușește.

Atacul este din nou repetat în ziua următoare (8 Septembrie s. v. 1916), de asemenea fără rezultat favorabil pentru inamic.

În răstimpul acesta unitățile brigăzii colonel F... reușise

să se refacă și să-și reocupe sectorul, ceea ce face ca la stânga regimentului 23 infanterie situațiunea să se amelioreze.

În sfârșit pe la ora 11 dimineața (8 Septembrie s. v. 1916) am avut impresia că inamicul, extenuat și descurajat de insuccesele atacurilor continue de până atunci, este destul de slăbit și demoralizat, și că ar fi momentul să fie contraatacat. La început contraatacul acesta s'a executat cu osebuit elan și la el a participat și parte din unitățile sectoarelor vecine. În decurs de câteva ore unitățile și-au reocupat nu numai tranșeele pe cari inamicul reușise să le ocupe în luptele ultimelor zile, dar chiar parte din tranșeele inamicului.

Către seară însă contraatacul începe încet, încet a slăbi, până ce încetează definitiv din cauza oboselei și mai ales a lipsei de rezerve.

INLOCUIREA PE FRONT MARȘUL LA ENGE-MAHALE

În noaptea de 8/9 Septembrie s. v. 1916 brigada 19 este înlocuită în acest sector cu brigada colonel S... și retrasă pentru repaus la Ivrinezul Mare, unde ajunge în dimineața de 9 Septembrie și se instalează în cantonament.

Odată cu brigada 19 au fost retrase de pe frontul acesta și brigada colonel F... și brigada 40 infanterie (colonel T...).

În ziua de 19 Septembrie pe când ne găseam cu toți la masă, sosește pe neașteptate vestea, că armata română a reușit în fine să pătrundă în Bulgaria, trecând Dunărea între Silistra și Turtucaia și că înaintează vertiginos în spațiile inamicului din Dobrogea.

Este ușor de înțeles ce fel era entuziasmul pe care l-am simțit cu toți la auzul acestui șon. Ne vedeam în fine victorioși în Dobrogea, cu inamicul prins între 2 focuri și capturat, iar noi în marș triumfal spre Sofia.

Detalii amănunțite relative la acea expediție, care a avut darul să ne stimuleze un moment moralul și la cauzele insucceselor ei, le-am aflat mai târziu după ce evacuasem Dobrogea și eram în curs de transport în Muntenia pentru a lua, peste câteva zile, parte la bătălia dela Argeș.

În ziua de 21 Septembrie s. v. 1916 brigada 19 a fost dislocată succesiv mai întâi la circa 5 km. sud-est de Ivri-

nezul mic, apoi la circa 15 km. la sud în direcția localității Peștera și în fine la ora 12.30 primește ordin să se pună în marș spre Copadin.

Plecarea are loc la ora 1.30 după amiazi pe o ploaie torențială care durează toată ziua și chiar o bună parte din noapte.

La ora 12 noaptea (22/23 Septembrie s. v. 1916) brigada ajunge la Copadin. A fost un marș din cele mai penibile și numai datorită călăuzelor s'a putut urma drumul, care din cauza nămolului și băltoacelor nu se mai distingea.

La Copadin oamenii întind corturile și se pregătesc să ia ceva în gură.

Abia apuc să descasc și un jandarm se și prezintă invitându-mă la telefonul de la primărie, unde fusesem chemat pentru ordine.

— „*Brigada 19 trebuie să continue marșul până la satul Enge Mahale, unde urmează să ajungă neapărat mâine dimineață. Acolo comandantul brigăzii va lua contact cu comandantul diviziei sârbești, care îl așteaptă*“.

Astfel suna ordinul primit la telefon.

Pornirea are loc la ora 1.30 noaptea. Continua să plouă cu găleata. Terenul devenise atât de impracticabil, încât oamenii, cu toate că scosese încălțăminte, aluneca ca pe gheață. Pe lângă asta, se mai întâmplase ca și noaptea să fie foarte întunecoasă.

Pe la 3.30 dimineata ajungem în fine, rupți de oboseală, de neodihnă, și uzi până la piele, la satul Enge Mahale. Pe colonelul Hagici, comandantul diviziei sârbești, l-am găsit dormind încă într-o casă dela marginea satului.

Am avut imediat împreună un schimb de cuvinte (prin tâlmaci, căci pe atunci colonelul Hagici nu vorbea decât sârbește¹⁾ privitor la situațiune și la colaborarea brigăzii 19 cu divizia sârbă.

Din convorbirea avută cu colonelul Hagici reeșea, că mai multe lupte crâncene avusese loc în ultimul timp acolo, în cari trupele sârbe și române suferise o serie de înfrân-

1) Tâlmaciul era chiar șeful de stat-major al diviziei — un oarecare maior Iancovici sau Ioanovici, care vorbea binișor franțuzește și chiar românește.

geri, cari silise divizia 19 română să se retragă până în satul Topraizar.

Între divizia sârbă și divizia română se produsese din această cauză un gol, care trebuia să fie astupat de brigada 19. Aceasta va avea efectul să ridice din nou moralul trupelor române și sârbe (divizia sârbă se găsea la dreapta diviziei române), care nu mai cutezau să întreprindă nici o operațiune serioasă.

După consfătuire am mers împreună pe teren, unde am făcut o recunoaștere sumară și am hotărît ceea ce trebuia făcut.

După recunoaștere am dat ordin regimentului 63 infanterie să înainteze și să ocupe golul dintre cele 2 divizii. Regimentul 23 infanterie a fost ținut deocamdată în rezervă la nord-estul satului Enge Mahale, în apropiere de care mi-am instalat și eu postul de comandă. Regimentul 3 artilerie, care fusese pus la dispozițiunea brigăzii 19 pentru aceste operațiuni, a primit ordin să facă recunoașteri în vederea alegerii pozițiilor de artilerie.

Brigăzile comandate de colonelul F... și colonelul T... fusese trimise de asemenea pe alte puncte ale frontului din Dobrogea. Din informațiuni proprii am putut afla că brigada colonel F... se găsea la dreapta diviziei sârbești, intercalată între trupe rusești.

Din cele expuse precedent reese dar, că de fapt în timpul acela divizia 9 nu mai exista ca unitate de comandament.

LUPTA DELA AMZACEA

În dimineața zilei de 22 Septembrie s. v. 1916 am fost invitat de comandantul diviziei sârbești la o consfătuire la postul său de comandă, care fusese instalat într-o groapă adâncă și lată de circa 4 m.

La această consfătuire comandantul diviziei sârbești îmi spune — prin tâlmaci — între altele, că a sosit momentul să se întreprindă o acțiune ofensivă energică contra inamicului, capabilă de a stimula din nou curajul trupelor româno-sârbe, cari au fost deja informați despre sosirea ajutoarelor.

În acest scop brigada 19 urmează să atace chiar în cursul

acelei zile (22 Septembrie), în legătură la stânga cu divizia 19 română, iar la dreapta cu divizia sârbă, în direcțiunea satului Amzacea, pentru a reocupa atât înălțimile din fața satului, cât și satul, cari fusese pierdute de unitățile noastre în cursul ultimelor lupte.

Conform planului stabilit de comun acord, trebuia ca artileria să înceapă pregătirea atacului la ora 12 din zi și să-l termine până la ora 2, când urma să înainteze infanteria la atac.

Curajul cu care bateriile românești au înaintat să-și ocupe pozițiunile și au început tragerea sub focul eficace al artileriei inamice, a atras admirațiunea comandantului diviziei sârbești și a întregului corp ofițeresc sârb.

Exact la ora 2 după amiazi batalioanele regimentului 63 infanterie au pornit la atac.

Este de admirat avântul, cu care oamenii acestui regiment, cu toată oboseala unui marș din cele mai penibile care a durat neîncetat o zi și o noapte întreagă pe o ploae cumplită și aproape nemâncăți, au executat acest atac.

Ei nu s'au oprit decât după cucerirea celor 3 linii de tranșee de pe înălțimile Merazi Bair din fața satului Amzacea, și e probabil că nu s'ar fi oprit nici aci, dacă sârbii dela dreapta nu s'ar fi oprit după o înaintare de circa 300—400 metri din cauza bombardamentului artileriei inamice, lăsând flancul drept al regimentului 63 descoperit.

Este adevărat însă, că regimentul 9 vânători de la dreapta diviziei 19 a dat un concurs din cele mai eficace pe timpul înaintării, neoprindu-se decât odată cu regimentul 63 infanterie.

În cursul nopții de 22/23 Septembrie inamicul apreciind probabil situația critică dela aripa dreaptă a regimentului 63 infanterie, a încercat mai multe atacuri contra ei.

La cererea de ajutor a comandantului acestui regiment, i-am trimis un batalion din regimentul 23, care însă greșit orientat de călăuză care a rătăcit din cauza întunericii (cu toate că călăuza fusese chiar din regimentul 63), nu a ajuns la aripa expusă decât aproape de ziuă și s'a instalat în spațele ei.

În ziua următoare (23 Septembrie) am avut o discuție furtunoasă cu comandantul diviziei sârbești, care nu voia să

admită că sărbii lui n'au voit sau n'au putut să înainteze până la terminarea atacului.

Pentru ziua de 23 Septembrie era hotărât ca atacul să continue mai departe până la ocuparea satului Amzacea, dar din motive cunoscute s'a contramandat, hotărându-se ca el să se dea de către trupele dela dreapta noastră și anume de către brigada colonel F... în colaborare cu unitățile rusești între cari fusese intercalată.

Atacul acesta, executat cu o slabă pregătire de artilerie, a fost o adevărată catastrofă.

Inceput la ora 12, rușii copleșiți de bombardamentul artileriei inamice părăsesc rândurile și se împrăstie peste câmp.

Brigada colonel F... a rezistat însă cu multă bravură, contribuind în largă măsură la refacerea unităților rusești.

TRIMITEREA BRIGĂZII 19 SPRE MARE. OCUPAREA SECTORULUI TATLAGEAC-PERVELI

În ziua de 24 Septembrie s. v. 1916 brigada 19 este înlocuită la Enge Mahale cu trupe rusești și trimisă către Marea Neagră pe frontul Tatlageac-Perveli, unde trebuia să înlocuiască cavaleria rusă, care primise o altă destinațiune.

În noaptea de 25/26 Septembrie ea ajunge și-si ocupă sectorul, unde nu găsește însă pe nimeni, căci cavaleria rusă spălase de mult putina.

Sectorul ocupat de brigada 19 avea o direcțiune dela N. V. către S. E. și se întindea dela nord-estul satului Perveli până la inclusiv înălțimea Sanar Tepe (sud-estul satelor Tatlageac) de lângă țărmul Mărei Negre.

Înainte de a părăsi sectorul dela Enge Mahale am mai avut un incident cu comandantul diviziei sârbești, din cauza încercării lui de a pune pe colonelul C..... comandantul regimentului 23 infanterie sub ordinele comandantului unei brigăzi din divizia sârbă, care avea însă gradul de locotent colonel. I-am declarat scurt, că ca român eu nu pot admite pentru nimic în lume ca un colonel român fie el chiar simplu comandant de regiment, mai ales când acest colonel este și ofițer de stat-major (colonelul Const..... era ofițer de stat-major), să fie pus sub ordinele unui locotenent colonel oricât ar fi el de sârb.

Rezultatul final al gestului meu a fost, că colonelul C... a continuat să primească ordine numai dela mine sau prin mine. Cazul a fost raportat și autorităților superioare române, cari au terminat prin a-mi da dreptate.

Noul sector ocupat acum de brigada 19 infanterie avea o dezvoltare de circa 12 km.

Efectivul brigăzii, din cauza pierderilor continue suferite în luptele la cari participase aproape fără întrerupere dela începutul campaniei și până în prezent, se redusese la mai puțin de jumătate.

LUPTELE DELA TATLAGEAC-PERVELI

În noaptea de 27/28 Septembrie s. v. 1916 inamicul încercă a ataca prin surprindere înălțimea Sanar Tepe dela extremitatea sud-estică a sectorului.

Această înălțime, pe lângă că prezenta un splendid punct de observație, mai avea și proprietatea că domina întregul dispozitiv al apărării în această parte a sectorului.

Inamicul apreciindu-i cu multă justetă importanța, cea dintâiu grije a lui, după cum se va vedea din cele ce urmează a fost să pună cât mai repede mâna pe ea, necruțând pentru aceasta nici un sacrificiu.

Pierderea ei pentru apărare ar fi fost incalculabilă, fiindcă nu numai linia de rezistență, dar și mișcarea rezervelor ar fi fost la discreția focurilor eficace ale artileriei inamice depe acea înălțime. O asemenea eventualitate ne-ar fi silit să retragem cu mai mulți km. înapoi linia noastră de rezistență.

Pentru aceste motive înălțimea Sanar Tepe era cu drept cuvânt socotită ca o chee de seamă a sectorului nostru, din păstrarea căreia comandantul regimentului 23 infanterie își făcuse o chestiune nu numai de mare răspundere, dar și de onoare.

Câteva atacuri, date de inamic în cursul nopții de 28/29 Septembrie asupra acestei înălțimi, au fost respinse de regimentul 23 cu mari pierderi pentru inamic. Două batalioane trimise în ajutor, după stăruințele regimentului 23, rătăcesc din cauza întunericului și ajung într'un alt punct al sectorului. Către ziuă cele 2 batalioane se înapoează de unde plecase.

În noaptea de 30/1 Octombrie inamicul continua a da noi atacuri asupra acestei înălțimi cu forțe și mai numeroase. Lupta durează până aproape de ziuă. Datorită ajutoarelor sosite de astădată la timp, atacurile inamicului sunt din nou respinse cu pierderi și mai simțitoare pentru el.

Câteva zile după aceasta inamicul nu mai face nici o încercare de atac, mulțumindu-se să grămădească în fața noastră multe întăriri de infanterie și mai ales de artilerie grea.

În după amiaza zilei de 4 Octombrie s. v. 1916 are loc doborârea prin bombardament a unui hidroavion inamic care se înapoia dela Constanța unde luase clișee pe deasupra frontului nostru.

Hidroavionul a fost lovit în plin de o baterie din regimentul 3 artilerie și a făcut imediat explozie. Bateria era comandată de unul din cei mai bravi și inimoși ofițeri de artilerie — tânărul locotenent Ferțu — care și-a găsit moartea tot într-o luptă din Dobrogea ¹⁾.

Explozia și apoi flacăra, care a urmat imediat după explozie, a prezentat un spectacol din cele mai feerice. Hidroavionul, care a continuat să ardă câțva timp în aer, a făcut mai multe piruete și a căzut la sud-vest de satul Tatlageac între tranșeele noastre și ale inamicului.

Un foc de o extremă violență de puști și mitraliere se deschide atunci atât din partea noastră cât și a inamicului, pentru a se împiedica unii pe alții să ridice resturile hidroavionului.

Ca să poată fi ridicat, am dat ordin comandantului regimentului 23 infanterie să sape în timpul nopții un șanț în zigzag, pe care a fost apoi tras și adus în tranșeele noastre.

În dimineața de 5 Octombrie s. v. 1916 resturile avionului au fost inventariate la postul de comandă al brigăzii și expediate la cartierul diviziei.

Cu resturile hidroavionului au fost trimise și diverse clișee cu fotografiile portului și orașului Constanța, carnetul de bord al observatorului, un binoclu, o carte de vizită a pilo-

1) Din cauza bravurei sale acest ofițer, care era din Brăila, ajunsese atât de popular printre soldații noștri, încât la fiecare buibitură de tun îi auzeai spunând: „auziți măi pe Ferțu nostru sireacu“?; sau „asta nu poate să fie decât Ferțu nostru“; sau „bravo Ferțule tată, se cunoaște că ești dintre ai noștri“.

tului purtând inscripția inginer Weher, resturi omenеști carbonizate, etc.

În dimineața aceleași zile (5 Octombrie) inamicul, care primise atunci ajutoare destul de numeroase și care era hotărît să ocupe cu orice preț Constanța, îngrămădește în fața sectorului Tatlageac-Perveli mari mase de infanterie și artilerie de toate calibrele.

La nord-vest de Perveli și anume dela satul Muratan până la inclusiv satul Topriazar era sectorul diviziei 19. Aripa stângă a acestui sector, cu osebire în jurul satului Topraizar, a avut de suportat atacuri extrem de grele din partea inamicului.

De pe înălțimea unde-mi stabilisem postul de comandă și observație, se putea vedea perfect de bine, chiar cu ochii liberi, toate pregătirile pe cari le făceau inamicii noștri, în vederea luptelor hotărîtoare ce urma să dea pentru ocuparea portului Constanța. Pregătirile se făceau după sistemul german cu toată meteculozitatea.

În schimb la noi nici o contrapregătire. Un singur om, o singură pușcă or mitralieră, căci de artilerie nici nu putea fi vorba, nu se vedea sărind de nicăeri, pentru a putea înlocui măcar în parte pierderile suferite de unitățile noastre dela începutul campaniei.

În după amiaza zilei de 5 Octombrie s. v. 1916 inamicul deslănțuеște un atac bine nutrit de focuri de pușcă, mitralieră și mai ales de artilerie asupra înălțimei Sanar Tepe. Cheea de boltă a sectorului brigăzii 19 infanterie, care acum fiind insuficient aparată (numai cu 2 plutoane infanterie și 1 secție mitraliere) este repede ocupată de inamic. El reușește tot atunci să producă și o spărtură aproape de extremitatea sud-vestică a lacului Techirghiol.

Ocuparea atât de ușoară și repede a înălțimii Sanar Tepe s'a putut realiza datorită numai faptului, că noul comandant al diviziei (colonelul H...) apreciind că sectorul brigăzii 19 infanterie devenise prea întins pentru efectivul atât de redus al brigăzii, a dat ordin ca să se părăsească înălțimea Sanar Tepe, limitând stânga brigăzii la lacul Tatlageac.

La insistențele ce am făcut către comandantul diviziei ca să renunțe la această hotărîre, a refuzat, făcându-mi doar

concesiunea să las acolo un post de observație tare de 2 plutane infanterie și o secție mitraliere pe răspundere personală.

După ocuparea înălțimii inamicul se grăbește, cum era și de prevăzut să instaleze pe ea tunuri de toate calibrele, cu care începe să bombardeze atât în lungul sectorului, cât și formațiunile din spatele lui.

Pentru umplerea golului produs de spărtura dela sud-vestul coadei vestice a lacului Techirghiol, mai dispuneam de un singur batalion în rezervă comandat și el de un biet locotenent de rezervă.

Cum nu puteam pune mult temei pe acest ofițer, care era și tânăr și lipsit de experiență, m'am hotărît să-l călăuzesc până la spărtura pe care trebuia să o ocupe.

La distanță de circa 300—350 m. de acea spărtură întâlnesc pe comandantul regimentului 63 infanterie cu care am o scurtă convorbire. În timpul acesta sunt rănit la piciorul stâng de un glonț rătăcit dela inamic (5 Octombrie s. v. 1913, ora 7.35 seara).

Înapoiat la postul de comandă raportez diviziei tot ce s'întâmplase și îi cer un alt batalion în locul celui băgat în linie.

Batalionul a sosit chiar în cursul acelei nopți condus de comandantul regimentului (locotenent-colonel P.... comandantul batalionului 7 vânători mort mai târziu în luptele dela Tisza).

Pentru ca să ajungă la destinație, batalionul s'a strecurat cu multă greutate și băgare de seamă pe la extremitatea vestică a lacului, fiindcă atât gloanțele cât și rachetele inamicului ajungeau până în lac.

În dimineața următoare (6 Decembrie) inamicul, care dispune acum de forțe superioare, atacă cu ultimă furie pe întregul sector dintre Pervli și Tatlageac, călare pe șoselele ce duceau spre Constanța.

Acest atac furios, ajutat în bună parte și de artileria de pe Sanar Tepe, silește unitățile brigăzii 19 infanterie, care era expusă acum la învăluire, să cedeze forței și să se retragă până aproape de lac, cu stânga rezemată pe satul Mangea Punar de lângă țărmul Mărei Negre.

În seara aceea frontul brigăzii 19 avea direcțiunea ge-

nerală est-vest în loc de nord-vest—sud-est cum fusese la început și cu lacul Techirghiol în spate la distanță numai 4-5 sute metri. Încă o mică efortare din partea inamicului fie în acea seară, fie în dimineață următoare, și am fi căzut cu toți prizonieri.

Cu ocaziunea luptelor din ziua de 6 Octombrie a căzut prizonier la inamic grav rănit lângă un copac colonelul C... comandantul regimentului 23 infanterie, care luptase tot timpul ca un brav (a decedat mai târziu în captivitate din cauza rănilor primite în timpul acestor lupte).

Am încredințat comanda regimentului maiorului M... care era cel mai vechiu și care se distinsese de mai multe ori. Situația brigăzii 19 infanterie ajunsese dar în seara de 6 Octombrie s. v. 1916 din cele mai penibile.

Pentru a evita un astfel de desnodământ fatal, am comunicat situația diviziei și am cerut ca de urgență să hotărască: sau retragerea în cursul nopții la nordul locului, sau trimeterea de ajutoare cu cari să încerce restabilirea situațiunii.

Am repetat de câteva ori propunerea, fără ca să primesc vreun răspuns. Aproape de ora 11 îmi sosește în fine un răspuns să nu fac nimic ci să aștept liniștit ordine superioare.

Dar cum vremea se scurgea repede fără să primesc vreun răspuns la propunerile ce făcusem, mi-am pierdut orice răbdare și m'am hotărât să fac act de inițiativă și să iau o hotărîre pe răspundere personală.

La aceasta a contribuit bineînțeles și împrejurarea, că întinderea mare a sectorului, întunecul și lipsa oricărei legături cu unitățile (toate legăturile telefonice fusese rupte de bombardamentul inamic), ar fi făcut dacă nu imposibilă, dar nesigură transmiterea ordinelor la unități.

Dacă ordinul, pe care-l așteptam de atâta vreme să sosească dela divizie ar mai fi întârziat încă 2—3 ore, risca ca el să nu mai poată parveni la timp unităților spre a fi executat.

Trebuia dar, cât timpul mai îngăduia încă să iau o hotărîre și să dau imediat ordine unităților de executare.

Cum convingerea mea era, ca cea mai bună soluțiune spre a salva situațiunea era executarea unui atac brusc la baionetă cu toată energia și repezițiunea prin surprindere,

deci înainte de a se lumina de ziuă, pentru ca inamicul să nu aibă timp să se desmeticească pentru a lua contramăsuri cari să zădărnicească succesul, — n'am mai așteptat nimic și am dat ordin de execuție.

*ATACUL BRUSCAT DELA SUDUL LACULUI TECHIR-
GHIOL. RETRAGEREA LA NORDUL LACULUI*

Ordinul de atac, expediat la ora 2 noaptea unităților, prevedea în jaloane mari următoarele:

„Măine 7 Octombrie ora 5.30 dimineța (adică cu aproximativ o jumătate de oră înainte de a se lumina de ziuă) ambele regimente 23 și 63 infanterie având toți oamenii în front pe o singură linie și cu baioneta la armă vor porni la atac contra inamicului din fața lor fără de a trage focuri și numai în strigăte puternice și repetate de ura ¹⁾).

„Dacă inamicul cedează și se retrage se va continua înaintarea până la reocuparea tranșelor pierdute în ultimele zile când toată lumea se va opri și va începe imediat consolidarea tranșelor.

„Nimeni nu are voie să se oprească ori să se retragă. Cei cari din diferite motive nu vor mai putea înainta, trebuie să rămână pe loc și să moară acolo.

„Comandanții de plutoane vor merge înaintea plutonelor lor pentru a antrena oamenii la înaintare. Comandanții de companii vor supraveghea înaintarea din spatele companiilor lor. Vor trage cu revolverele contra ori cui ar încerca să dea înapoi.

„Se va explica oamenilor, că dela buna reușită a acestui atac depinde salvarea noastră a tuturor.

„Intervalul dintre regimente nu va fi mai mare ca 20 pași.

„Toate trăsurile și animalele vor fi trecute imediat la nordul lacului, însoțite de conductorii strict necesari.

„Comandantul brigăzii 19 infanterie va urmări în persoană executarea ținându-se tot timpul înapoi intervalului dintre cele 2 regimente“.

Ordinul acesta expediat în cea mai mare grabă unități-

1) In legătură cu acest atac se va vedea și Anexa VIII, pag. 246.

lor a putut ajunge la timp la destinațiune, astfel că comandanții lor au avut tot timp să ia toate măsurile de execuție.

Pe la 4.30 sosește în fine și mult așteptatul ordin dela divizie. Acest ordin nu prevedea de altfel decât ceea ce propusesem eu, adică retragerea la nordul locului.

Pentru executare am redactat bineînțeles un al doilea ordin pe care l-am expediat prin aceeași curieri cari tocmai se înapoiase dela unități.

Pentru motivele arătate mai sus însă, ordinul diviziei fiind sosit prea târziu, el nu a putut ajunge la unități decât aproape de ora 8 dimineața, când atacul ordonat deja începuse să se execute de mult și se desfășura în condițiuni mai mult decât satisfăcătoare pentru noi.

Intr'adevăr inamicul surprins de violența atacului nostru, pe care de bunăseamă îl punea pe socoteala ajutoarelor ce credea că le promisem în cursul nopții, a cedat repede și s'a retras până dincolo de tranșeele ocupate de noi în seara de 25 Septembrie.

Numai datorită acestui atac brusc și bunei lui reușite unitățile brigăzii au putut apoi să se retragă, în conformitate cu prevederile ordinului primit de ele la ora 8 dimineața, la nordul locului, să se evite astfel catastrofa unei capitulări aproape sigure.

În adevăr, fără spațiul obținut prin retragerea inamicului sub influența atacului forțat ar fi fost imposibil unităților, cari se găseau cu lacul în spate la depărtare de 4—5 sute de metri, se executa o retragere atât de tardiv aprobată de divizie.

Retragerea s'a efectuat cu majoritatea unităților pe la extremitatea sub-vestică a lacului Techirghiol și cu o mică parte pe șoseaua dintre lac și țărmul Mărei Negre.

Mișcările s'au efectuat fără nici o greutate și în cea mai desăvârșită ordine, fiindcă vrăjmașul, prudent ca de obicei, nu a reacționat de fel.

Dacă am insistat poate mai mult decât ar fi trebuit asupra atacului brusc din zorii zilei de 7 Octombrie s. v. 1916 la sud de lacul Techirghiol, este din cauză că fără acest atac retragerea brigăzii 19 infanterie la nord de lacul Techirghiol, atât de tardiv aprobată de comandamentul superior, nu s'ar mai fi putut efectua și pentru că el formează, orice

ar spune cei cari nu au simțit fiorii acelor momente tragice, când ne găseam cu lacul în spate și cu inamicul stând amenințător în fața noastră, un episod de războiu cu care comandantul de atunci al brigăzii 19 infanterie, are tot dreptul să se mândrească.

Noul sector ocupat acum, după retragerea la nordul lacului, de către brigada 19 infanterie se rezema cu stânga pe extremitatea sud-vestică a lacului Techirghiol. Un detașament format dintr'un batalion de infanterie și un divizion de obuziere rus, a fost postat la extremitatea nord-est a lacului pentru a supraveghea șoseaua în formă de defileu dintre lac și Marea Neagră, pe unde vrăjmașul avea posibilitatea să se infiltreze și să ajungă la nordul lacului în spatele nostru.

LUPTA DELA URLICHIOIU

Urlichioii este o înălțime situată la nordul satului cu acelaș nume și la vest de lacul Techirghiol. Ea formează coama cea mai de seamă a noiei pozițiuni ocupată acum de brigada 19 infanterie. Către nord-estul ei se găsea ridicătura, pe care regimentul 10 artilerie își instalase bateriile. Inapoi, pe contra pantă, erau adăpostite chesoanele.

Pe la ora 2 după amiază (7 Octombrie) patrulele noastre încep a-și face apariția în fața noiei noastre pozițiuni.

În curând unitățile lui înaintate iau contact cu posturile noastre înaintate și încet-încet lupta se angajează pe tot frontul.

De data aceasta atacul vrăjmașului se întindea pe un front cu mult mai întins ca în zilele precedente și anume dela extremitatea sud-vestică a lacului Techirghiol (divizia 9) până la inclusiv satul Topraizar (divizia 19).

Atacul inamicului este cu osebire și prin alternanță dirijat când asupra satului și înălțimii Urlichioi dela nordul satului, când asupra satului Topraizar și înălțimilor învecinate.

Artileria lui formidabilă, în care artileria de calibru mare intra cu un procent destul de apreciabil, concentrează masa de proiectile când asupra satului Topraizar (divizia 19), când asupra satului și înălțimei Urlichioi (divizia 9).

Era un sgomot atât de infernal, încât numai cu mare greutate puteai să te înțelegi cu vecinul de alături.

Pe măsură ce inamicul aprecia, că artileria lui a produs efecte destul de apreciable asupra unuia sau altuia din obiectivele sus menționate da drumul valurilor de asalt de infanterie să înainteze la atac.

Toate încercările lui din ziua de 7 Octombrie s. v. 1916 de a disloca unitățile noastre de pe pozițiile ocupate, rămân infructuoase. Unitățile au însă pierderi foarte mari.

În dimineața următoare (8 Octombrie) el reîncepe atacul cu o furie și mai sălbatecă.

Valuri după valuri se topesc în fața rezistenței dârze a unităților noastre, cari luptă acum la disperare.

Atacul asupra înălțimei Urlichioi întrecea orice închipuire prin violența lui. Inamicul nu cruță nici un sacrificiu.

Regimentul 10 artilerie este copleșit de proiectilele artileriei inamice și scos din acțiune piesă cu piesă. Chesoanele sunt deasemenea demontate prin explozie și rostogolite în vale. În mai puțin de 2 ore nu mai funcționează aproape nici o piesă de a noastră.

Pe la ora 10—10,30 dimineața mase compacte de infanterie inamică înaintează ca valurile Mării asupra șanțurilor în cari luptă oamenii noștri aproape rostogolite de artileria lui, cari de data aceasta lipsite complet de sprijinul artileriei și ne mai dispunând de nici o rezervă, sunt evacuate de apărătorii lor.

Pe la ora 12,30 unitățile noastre sleite de oboseală și redate la mai puțin de un sfert din efectivele lor, sunt nevoite să se retragă, disputând terenul pas cu pas. Divizia 19, care lupta cu inamicul la dreapta noastră la Topraizar, rămânând acum cu aripa stângă descoperită, este deasemenea nevoită să se retragă spre a nu fi învâluită ¹⁾.

Cu ocaziunea acestor lupte am putut distinge — și mi fac datoria de a o menționa aci — bravura și sângele rece cu care comandantul unuia din batalioanele trimise de mine ca

1) Judecând după modul cum a acționat inamicul în acele zile la sud și sud-vest de Constanța, se pare că planul lui de atac a fost următorul: atac principal spre Topraizar (sectorul diviziei 19) având ca ax de mișcare șoseaua națională care duce spre Constanța; atac secundar de flanc spre Tatlageac-Perneli (sectorul diviziei 9), iar de aci spre flancul și spatele trupelor dela Topraizar pentru a le sili la retragere.

să întărească unitățile epuizate de pe înălțimea Urlichioi, a înaintat fără cea mai mică șovăire, sub ploaia de șrapnele a artileriei inamice în fruntea batalionului pe care-l conducea, maiorul Mărășescu Matei.

În ultimul moment, când din cauza epuizării complete a ultimelor noastre rezerve, eram pe punctul de a evacua poziția, am făcut un apel disperat la comandantul diviziei (a 9-a), pe care întâmplarea îl adusese chiar lângă postul meu de comandă, să nu se opună la hotărîrea ce voiam să iau, de a întrebuița, bineînțeles pe răspundere proprie, o parte din regimentul 7 vânători, care tot timpul acela stătuse impasibil în spatele nostru la depărtare de numai 2000—2500 m., dar care s'a opus formal pretextând, că dânsul nu poate tolera întrebuițarea unei unități care nu-i aparține.

Întrebuițarea acelei unități, în acel moment acut de criză, ar fi contribuit cu multă certitudine să schimbe, cel puțin pentru moment, situațiunea în favoarea noastră în acea parte a frontului, unde totul a depins de un singur fir de păr.

RETRAGEREA SPRE CONSTANȚA. OCUPAREA POZIȚIEI DE LA HASSIDULUC

După evacuarea poziției de la Urlichioi-Perveli brigada 19 a continuat să se retragă spre Constanța, traversând lucrările dela Agigea, cari fusesse lucrate pe timpul neutralității.

Nu cunosc motivele cari au făcut, ca aceste lucrări să nu fie defel utilizate de trupe în timpul retragerii.

Eereau cu toate acestea lucrări serioase, cari după păreri autorizate ar fi putut servi foarte bine, în orice caz cu mult mai bine decât câmpia netedă aproape plană dela sud-est de satul Cuzgun și decât glacikul dela Hassiduluc, cari nu aveau pe ele nici un fel de lucrări și care nu au fost de nici un folos.

În seara de 8/9 Octombrie brigada primește ordin să ocupe creasta micelor ondulațiuni de teren dela nordul și nord-estul satului Hassiduluc (sud-vest de orașul Constanța) înlocuind așa-zisa cavalerie rusă, care urma să primească o altă destinațiune.

Trebue explicat, că aceste ondulațiuni ereau lipsite de orce comandament față de terenul înconjurător, astfel că prezenta mai mult aspectul unei câmpii netede și plane puțin înclinată spre sud.

Trebue încă adăogat, că unitățile intrând pe pozițiune, nu a găsit nici urmă de cavalerie rusă, fiindcă după obiceiul rusesc această cavalerie spălase de mult putina.

În ziua de 9 Noembrie, cu puțin înainte de a se crăpa de ziuă, se prezintă la mine locotenentul colonel M... comandantul regimentului 63 infanterie spre a mă ruga să-l înlocuiesc pentru ziua aceea la comanda regimentului, fiindcă se simțea complet epuizat.

Cum în timpul acela nu mai dispuneam de nici un ofițer superior cu care să-l înlocuiesc, l-am rugat să păstreze tot el comanda până seara, când speram să-i pot găsi un înlocuitor. Ofițerul s'a depărtat clătînând din cap și abia ținându-se pe picioare.

Seara mi s'a raportat, că căzuse rănit prizonier în mâinile vrăjmașului.

Era un ofițer de elită, brav, conștiincios și cu un curaj care ar fi putut servi ca model la mulți ofițeri tineri, cari nu aveau familie și copii ca el.

Unul din copiii lui (locotenent de artilerie), care-și făcuse studiile în Germania, se afla pe front, în Transilvania.

•
*ACȚIUNEA DELA HASSIDULUC.
EVACUAREA ORAȘULUI CONSTANȚA.*

După cum era de prevăzut, acțiunea dela Hassiduluc nu a fost propriu-zis decât un simulacru de luptă. Pe întregul front ocupat de unitățile brigăzii 19 infanterie nu se aflau decât 2 baterii artilerie (locot.-colonel D... E...).

Efectivul brigăzii ajunsese atât de redus, încât nu mai putea fi vorba de păstrat vre-o rezervă. Toată lumea se găsea pe o singură linie, iar oamenii la intervale destul de mari.

Cu drept cuvânt se putea spune, că pozițiunea era — ca să mă servesc de o expresiune plastică din vechile regulamente — mai mult marcată decât reprezentată.

Trupele rusești de ajutor, pe cari le așteptam să sosească din moment în moment, după cum eram ținuți zilnic cu

vorba, nu se arătau nicăeri. După un scurt bombardament al artileriei vrăjmașe, cele două baterii românești aproape nu mai dau semne de viață.

Infanteriștii noștri încep, unul câte unul, fără a mai aștepta atacul infanteriei inamice, a părăsi rândurile, evitând contactul cu ofițerii, cari făceau eforturi disperate spre a-i reține pe loc.

În timpul acela tocmai stopează în apropierea mea un automobil, din care coboară comandantul diviziei.

La vederea oamenilor cari părăseau rândurile, comandantul diviziei alergă după ei și încercă a-i reține cu forța. Toate erau însă în zadar, fiindcă oamenii nu mai ascultau de nimeni.

Pela ora 11 dimineața nu se mai aflau pe teren decât 2—3 ofițeri și câteva pâlcuri de soldați, cari nu apucase încă să plece. Comandantul diviziei dându-și seama de situație, se urcă în automobil și dispare spre Constanța, urmat de cei câțiva inși, cari se mai găseau încă pe teren.

Am scoborât în Constanța și am cutreerat câțva timp orașul, cu speranța că poate voi reuși să întâlnesc pe cineva dela divizie cu care să fac legătura. Nu am putut găsi însă pe nimeni, căci părăsise toți orașul.

Artileria inamică începuse deja să bombardeze marginea orașului, în speranță că poate se mai găsesc trupe în el.

În oraș zăpăceală și dezordine peste tot locul. Nenumărate vehicule pline cu bagaje, bătrâni, femei și copii forfoteau pe străzi și împiedicau circulațiunea. Majoritatea o formau bineînțeles românii, cari se grăbeau a părăsi orașul pentru a nu cădea, sărmanii, în mâinile bulgarilor.

Urmând mișcarea generală am ajuns pe înălțimea Canara, unde era o mare aglomerație de trupe amestecate. Ofițerii făceau eforturi spre a pune unitățile în ordine.

Nu trecu mult însă și o ploaie torențială însoțită de fulgere și trăznete înspăimântătoare începe a cădea asupra noastră.

Caut din nou să fac legătura cu divizia, dar este imposibil să găsesc pe cineva, care să-și dea vre-o informație.

Cum cerul se mai liniștise puțin și începuse a se însenina, avioanele inamice își fac iarăși apariția deasupra noastră.

În curând începe și artileria inamică să tragă. Unitățile cari abia începuse a se reface, rup din nou rândurile și se împrăstie peste câmp.

Pe șosea un imens convoiu în cap cu intendantul locotenent-colonel B... șeful serviciului de intendență al diviziei 9. Intendantul îmi spune că are ordin să se ducă tocmai la Tulcea, unde a plecat și comandantul diviziei împreună cu tot cartierul.

Deocamdată și până la noui dispozițiuni, urmăm și noi această direcțiune. Pe drum ofițerii fac din nou eforturi spre a aduna oamenii și a-i pune în ordine.

OCUPAREA POZIȚIEI LA „TREI MOVILE“

Urmând șoseaua Constanța-Tulcea ajungem la ora 5 d. a. la punctul numit „Trei movile“ (sud-est de Caramurst).

Ne oprim aci pentru un mic popas. Colonelul F... era lângă mine. Despre colonelul T... (comandantul brigăzii 40 infanterie) nu mai știam nimic. Intendantul locotenent-colonel B... și-a continuat, însoțit de convoiul a cărui conduce-re o avea, drumul mai departe spre Tulcea.

Din toți oamenii brigăzilor 19 și 40 infanterie am reușit să formez 3 batalioane cu efective reduse. Colonelul F... nu mai dispunea din brigada sa decât de circa 500—600 oameni, din cari a format 2 batalioane cu efective de asemenea reduse.

În timpul când ne trudeam să constituim aceste batalioane, își face apariția în mijlocul nostru generalul rus de cavalerie Pavlov, care ne comunică că dânsul a primit delegația de comandant al trupelor ruso-române din Dobrogea și voeste să știe ce divizii românești sunt actualmente în Dobrogea și cine le comandă.

Îi răspundem că afară de divizia 9, al cărei comandant a plecat la Tulcea, noi nu știm dacă mai sunt alte divizii românești în Dobrogea.

După ce se mai gândește puțin, ne dă ordin să plecăm la Caramurat; dar în curând se răzgândește și ne dă ordin să rămânem pe loc și să așteptăm ordine.

După ce ne părăsește, ca la o jumătate de oră revine în mijlocul nostru și ne predă un ordin de operațiuni scris în franțuzește.

În acel ordin se prevedea, că diviziile comandate de mine și de colonelul F... vor ocupa o poziție de rezistență deoparte și de alta a șoselei Constanța-Tulcea, cu flancurile interioare la punctul numit „Trei Movile“. Divizia comandată de mine (în realitate eu nu dispuneam decât de cele 3 batalioane) va ocupa sectorul la vest de șosea dela inclusiv punctul numit „Trei Movile“ până la inclusiv drumul de care Caramurat-Medgidia (circa 9 km.); divizia comandată de colonelul F... (în realitate colonelul F... nu dispunea decât de 2 batalioane), va ocupa sectorul la est de șosea dela exclusiv punctul „Trei Movile“ până la lacul Tașău (circa 6 km.).

Am încercat să convingem pe generalul rus că noi nu suntem comandanți de divizii și că nu dispunem decât de cele 3 și 2 batalioane ce erau cu noi, că nu avem artilerie, că oamenii sunt obosiți, demoralizați și uzi până la piele, că nu avem munițiuni și în fine că nu sunt mâncați de două zile.

Dar generalul nu vrea să știe de nimic și ne răspunde flegmatic și arogant totdeodată :

Aveți lipsuri, n'aveți hrană? N'aveți decât să vă adresați autorităților românești, cari sunt datoare să vă dea. Pe mine nu mă interesează decât operațiunile.

Și spunând acestea dispare, spre marea noastră surprindere, în direcția satului Caramurat.

După plecarea generalului rus mă consult cu colonelul F... asupra celor ce aveam de făcut.

Ofițerii chemați la consfătuire, ne declară că oamenii cer mâncare și că nu mai au de fel munițiuni. Cât despre artilerie, despre aceasta nici că putea fi vorba, fiindcă toată artileria plecase după comandantul diviziei la Tulcea. Osebit, cerul continua să fie posomorât. O ploaie mărunță care nu mai contenea, ne muiașe până la piele.

Ne ducem, însoțiți de ofițeri, în mijlocul oamenilor și încercăm să-i îmbărbătăm, promițându-le că în timpul nopții are să le sosească și hrană și munițiuni.

Se înțelege, toate acestea erau simple promisiuni, căci în realitate noi știam perfect de bine, că nu are să sosească nimic.

Unii dintre ei, cari erau mai isteți, ne întreabă unde

este artileria noastră, căci ei nu văd nici un tun. Deși știam bine că spunem neadevăruri, le răspundem în doi peri că artileria este dusă după munițiuni și că urmează să sosească din moment în moment.

În cele din urmă s'au lăsat convinși și s'au instalat pe pozițiune.

Colonelul F... care nu dispunea decât de cei 500—600 oameni, se plângea într'una, că cu acești oameni îi este imposibil să ocupe un sector de 6 km. În momentul acela tocmai sosește cu un automobil generalul R... însoțit de șeful său de stat major. Generalul R... fusese numit comandant al grupului de est.

Colonelul F... profită de ocaziune ca să se plângă generalului R... că-i este imposibil să-și ocupe sectorul cu cei 500—600 oameni de cari dispune.

Generalul R... îi răspunde foarte prudent că apreciază și el greutatea, dar că personal nu are nici o putere; că ordinul e ordin și el trebuie executat; că îl autoriză în fine să instaleze pe poziție și compania de pionieri (căpitan S...); că în fine îi mai pune la dispozițiune și compania de lucrători ruși, care lucrează la tranșee și care în acel moment trebuie să fie încă pe poziție.

Locotenentul-colonel P... comandantul regimentului 7 vânători, care se afla deasemenea printre noi, spune generalului că din tot regimentul său de vânători, nu mai dispune în prezent decât de un singur ofițer (căpitanul M...) și de 7 soldați; că tot ce se mai încearcă să se facă atunci era o adevărată crimă; că în fine dânsul e convins, că a doua zi la primul șrapnel al artileriei inamice, oamenii au să părăsească din nou pozițiunea.

Generalul R... a fost la început foarte aspru cu locotenentul-colonel P..., dar când a observat că ofițerul începuse a plânge, s'a înduioșat și a spus :

— *Vezi dumneata, colonel P..., poate că ai și dumneata oarecare dreptate; dar în războiu se ivesc uneori necesități, cărora trebuie să ne supunem cu orice sacrificiu.*

Impresionat de scena la care asistam, mi-am permis să interviu și eu în discuție și să spun generalului :

— *Este adevărat, domnule general, că în cazul de lipsuri și demoralizare în care ne aflăm azi și de halul de de-*

primare în care ne găsim cu toții, este, dacă nu imposibil, dar foarte greu să le mai cerem noi sacrificii. Nu avem artilerie, nu avem munițiuni, nu avem nici cel puțin hrană. Dar fiindcă țara are nevoie de noi jertfe, nu ne vom da în-lături dela datorie. Poate că locotenentul-colonel P... să exagereze oarecum lucrurile, fiindcă nu cred să fim în stare atât de disperată.

După plecarea generalului R... ne-am văzut fiecare de treburile noastre.

Nici eu, nici colonelul F... nu avem posibilitatea să ne gândim să păstrăm vre-o rezervă. Ba încă în sectorul colonelului F... oamenii se găseau la interval de circa 15—20 metri unul de altul.

Eu mi-am instalat, așa zisul post de comandă, chiar în spatele movilelor la depărtare de circa 250—300 metri de ele, într-o casuță ruinată de pădurar făcută din bârne, care pe hartă figura cu pomposul nume de „*Conacul lui Stoian*“.

Colonelul F... se instalase lângă niște clăi de fân, la câteva sute de metri în stânga mea și înapoia sectorului său.

Pentru că nici unul, nici altul, nu aveam vre-un om în rezervă, i-am propus, mai ales că ploua continuu și vremea era foarte mohorâtă, să stăm împreună în acea casă de pădurar, unde eram adăpostiți cel puțin de ploaie. N'a primit însă și a preferat să rămână lângă acele clăi de fân.

Din momentul acela nu l-am mai văzut niciodată.

PARASIREA POZIȚIEI DE LA „TREI MOVILE“

În ziua de 11 Octombrie s. v. 1916, ora 7,30 dimineața, patrurile inamice nu întârzie de a-și face apariția în fața așa-zisei pozițiuni dela „Trei Movile“.

După câteva proiectile căzute prin preajma poziției, oamenii, cari în cursul nopții nu primise nici hrană, nici munițiuni, văzând că din partea noastră nu răspunde nimeni artileriei inamice, părăsesc poziția fără a sta mult pe gânduri și o iau peste câmp în direcția satului Caramurat.

În timpul acesta am aflat, că colonelul F... fusese ajuns de bulgari, maltratată și făcut prizonier. Asemenea că căpitanul S... comandantul companiei de pionieri încercând să opună rezistență, a fost grav maltratată și împușcat de bulgari pe loc.

Unitățile s'au constituit în satul Caramurat.

În aceeași zi pela ora 3—3,30 după amiază, primesc, prin locotenentul de rezervă M... fostul meu adjutant, din partea fostului comandant al diviziei 9, dispărut, și de a cărui soarta nu mai știam nimic dela evacuarea Constanței, ordinul de operație No. 265, cu data de 10 Octombrie 1916, ora 4,15¹⁾.

Acesta a fost ultimul ordin primit dela fostul comandant al diviziei 9 (colonelul H...), din a cărui lipsă de inițiativă era cât peaci să cad împreună cu întreaga brigadă prizonier la sudul lacului Tekirghiol.

Tot ce am mai auzit vorbindu-se în urmă despre acest faimos comandant, este că o ștersese într'adevăr la Tulcea, unde cu puțin înainte se cărăbănise și protectorul său, faimosul comandant de tristă memorie al trupelor mai întâiu ruse și apoi ruso-române din Dobrogea, celebrul general rus Zoiancikovski, sub a cărui aripă protectoare a căutat să se pună.

De atunci întuneric și mister.

Ultimul ordin primit dela comandantul diviziei 9 devenind prin tardivitate și forța împrejurărilor inexecutabil, nu i-am mai dat nici o urmare, mulțumindu-mă să-l păstrez doar ca simplu document.

Între timp am fost încunoștiințat că generalul Sc... fusese însărcinat cu comanda diviziilor 9 și 19, păstrând totdeodată și comanda diviziei 19. Comanda diviziei 9 mi-a revenit de drept mie.

Fiindcă odată cu fostul comandant al diviziei 9 dispăruse la Tulcea atât cartierul diviziei cât și toate impedimentele, am recurs la toate expediente pentru a improviza atât serviciile necesare, cât și vehiculele strict indispensabile pentru ca divizia să poată funcționa.

ACȚIUNEA DE LA CARAMURAT

În aceeaș zi (11 Octombrie s. v. 1916), ora 7 seara, primesc din partea noului comandant al grupului de divizii 9 și 19 ordinul de operațiuni pentru ziua de 12 Octombrie.

Conform aceluși ordin diviziile 9 și 19 urmau să ocupe

1) Vezi acest curios document la Annexa XIII, pagina 258.

chiar în acea seară o poziție de rezistență pe creasta înălțimilor puțin accidentate cari începeau dela circa 500 m. sud de satul Caramurat și se întindeau în mod aproape uniform la vest și est de șoseaua națională.

Mai la nord ceva de Caramurat și nu departe de acest sat, se afla o altă serie de înălțimi mai puțin regulate ca primele, dar mult mai dominante ca ele, și cari la trebuință ar fi putut servi ca o a doua pozițiune de rezistență. Pe contrapanta acestor înălțimi se găseau pozițiunile artileriei noastre.

Neocuparea dela început a acestor înălțimi ca principală poziție de rezistență cred că s'a făcut mai mult pentru ca să nu se lase satul în mâinile inamicului.

Diviziei 9 i-a revenit sectorul dela est, care începea la aproximativ 400 m. sud-est de satul Caramurat până la inclusiv drumul ce se găsea mai la est (la aproximativ 3 km.); diviziei 19 i-a revenit sectorul de la vest, până la inclusiv șoseaua Constanța-Tulcea.

În sectorul diviziei 9 erau reprezentate toate unitățile diviziei, însă cu efective extrem de reduse, printre ele erau regimente, cari nu dispuneau de mai mult de 200—300 oameni. Din această cauză multe din ele se contopise două câte două.

Ca artilerie, divizia 9 nu dispunea decât de un singur divizion din regimentul 3 artilerie care întâmplător se rătăcise peste câmp și ajunsese la Caramurat luându-se după infanterie. Cu acest divizion se găsea și comandantul regimentului.

Regimentele 38 și 78 infanterie (fosta brigadă 40 infanterie) a format regimentul 38/78 infanterie și constituia rezerva diviziei lângă liziera nord-est a satului Caramurat.

Postul de comandă era instalat la est de sat la depărtare de 200—250 m. de marginea lui lângă un puț, înconjurat de mai multe sălcii.

La ora 7 dimineața când reveneam de pe front unde inspectasem oamenii, îmi iese înainte maiorul A... și-mi comunică că colonelului B... comandantul regimentului 38/78 infanterie, făcându-i-se rău în cursul nopții, a plecat însoțit fiind și de fiul său (sublocotenent) spre Brăila, lăsându-i lui comanda. La plecare, colonelul B... luase cu sine și drapelel regimentului escortat de o gardă de onoare.

Mai târziu colonelul B... a fost trimis în judecată pentru părăsire de post în fața inamicului.

Dar cum în țara lui Hubsch legile nu sunt făcute deopotrivă pentru toți locuitorii, colonelul B... a fost nu numai achitat, dar și decorat cu o înaltă decorațiune de război (poate chiar cu „Mihai Viteazul“). Asemenea și fiul său, sublocotenentul, căci nu se putea pupăză fără colac.

Mai mult încă mi s'a spus, că la sosirea sa în Brăila, ar fi fost primit cu mari onoruri, oferindu-i-se și o sabie de onoare.

E o versiune pe care mărturisesc că nu am mai controlat-o, dar care are multă probabilitate de adevăr.

Pe la ora 8 dimineăta, artileria inamică începe a bombarda pozițiunea noastră, pe care aviația lui avusese deja grije să o recunoască și identifice disdedimineăta. Câteva proiectile cad chiar în satul Caramurat, unde inamicul bănuia că sunt trăsuri și rezervele noastre.

Unele proiectile căzând în imediata apropiere a rezervei, aceasta părăsește imediat locul unde era adăpostită și oamenii o iau spre dealul dela nordul satului dispărând pe contrapantă. Ofițerii fac eforturi spre a-i reține, dar nu sunt ascultați.

Oamenii cari se găseau încă pe pozițiune, observând debandada dela rezervă, părăsesc și ei pozițiunea și o iau pe urmele rezervei.

Pe la ora 10,30 dimineăta, un singur om nu mai rămăsese pe pozițiune. La această debandadă a contribuit în bună măsură și insuficiența artileriei noastre care se reduce numai la 2 baterii de câmp, pe când artileria inamică, pe lângă că era mult superioară, dar poseda și piese de calibre mari cari îi permitea să bată până la mari distanțe în spațele frontului.

Mai mult încă, la un moment dat artileria noastră încetează definitiv tragerea, tocmai în momentul când intensitatea artileriei inamice era mai mare.

Majoritatea infanteriei și artileriei noastre se retrage, după părăsirea poziției dela Caramurat, în direcția satelor Pazarli-Pantelimon.

Reconstituirea unităților se face între satele Pantelimonul de jos și cel de sus.

Cer voie celor ce vor ceti aceste rânduri, să fac o mică digresiune cu istorisirea unei întâmplări petrecută între satele Pantelimonul de jos și cel de sus, care deși nu interesează, propriu-zis operațiunile, dar care pentru motive ușor de înțeles cred că nu ar fi bine să o trec sub tăcere

O reproduc aci aproape în întregime, așa cum este dată în carnetul meu de campanie.

Pe timpul operațiunilor din Dobrogea — și știu bine că cazuri similare s'au petrecut și aiurea — mi s'a întâmplat să văd comandanți — și nu dintre cei mici — cari să aibă față de subordonații lor o severitate, care mergea până la brutalitate.

Și să nu se piardă un moment din vedere, că se cerea dela acei subordonați nici mai mult nici mai puțin decât supremul sacrificiu, pe care îl putea face și da o ființă omească pentru țara lui : *viața*.

Astfel am văzut pe un comandant de divizie — de altfel un ofițer distins și brav, care și-a făcut perfect de bine datoria pe front — purtându-se brutal nu numai cu soldații și gradele inferioare, dar chiar cu ofițerii, din cari mulți mai vârstnici ca dânsul.

Astfel în carnetul meu stă scris, că în ziua de 12 Octombrie, în urma retragerii dela Caramurat, când trupele ajunseseră între satele Pantelimonul de jos și cel de sus, acel comandant de divizie s'a repezit ca o fiară spre un biet locotenent de rezervă, care mergea liniștit lângă unitatea sa, smucindu-l afară din coloană.

Pe cât am putut înșelege eu, toată vina locotenentului se reducea la crima de a fi îmbrăcat o manta de trupă, iar pe cap pusese în loc de chipiu ofițeresc o capelă soldățească.

— Pentru ce te-ai îmbrăcat așa soldățește, bă? — îl întreabă răstit comandantul diviziei.

— Pentru că n'am manta și chipiu — răspunse, umilit, nenorocitul — căci pe ale mele le-am pierdut în tranșee.

— Minți, lașule; știu eu ce-i cu tine. Te-ai îmbrăcat așa, ca să nu observe vrăjmașul că ești ofițer și să tragă în tine.

A continuat apoi să-i strige tot felul de cuvinte triviale și să-l amenințe cu pumnii, ordonându-i să arunce jos

mantaua și capela, ceeace el, bietul, sub amenințarea te-roarei a executat imediat, plecând apoi pentru a-și regăsi unitatea, îmbrăcat numai într'o simplă bluză de dril și cu capul descoperit. Și să se noteze, că era după o ploaie rece, încât toți sufeream de frig.

Lângă comandantul de divizie se găsea în timpul acela și comandantul unei brigăzi din divizia sa, care tot timpul nu făcuse decât să imite gesturile superiorului său, amenințând cu pumnii și strâmbându-se fioros la locotenent.

La urmă mi s'a spus că în civilitate locotenentul ar fi fost profesor la o înaltă instituție culturală din Moldova și că ajungând în mijlocul camarazilor săi ar fi spus, plângându-se de cele întâmplate, că dacă i-o ajuta Dumnezeu să scape cu viață din acest război, are să se plângă și pietrelor.

Cred că bietul nu a avut șansa să scape cu viață, căci altfel am credința că și-ar fi ținut cuvântul.

Eu însă, care am fost martor ocular la această tristă scenă, cred că nu aş putea aduce un mai pios omagiu memoriei lui, decât amintind-o aci, spre a servi de lecție generațiilor viitoare.

În seara de 12/13 Octombrie s. v. 1916, unitățile diviziilor 9 și 19 cantonează în satul Pantelimonul de sus.

Un batalion din regimentul 23 infanterie (divizia 9) este însărcinat de comandantul grupului să facă serviciul de siguranță la sud-est de satul Pantelimonul de jos, în care nu cantona nici o unitate. Depărtarea între cele două Pantelimoane era de circa 4½—5 km.

Din cauza aceasta instalarea avantposturilor la sud-estul Pantelimonului de jos, pe lângă că nu era de nici un folos, dar mai era și riscată, din cauză că inamicul avea posibilitatea, strecurându-se printre cele două pantelimoane, să le izoleze și să se apropie de Pantelimonul de sus în care cantonau trupele, fără nici un obstacol.

Afară de asta, batalionul având efectivul foarte redus, nu s'a putut forma decât două gărzii mari (fără posturi mici), iar ca rezervă de avanposturi avea un singur ploton lângă liziera sud-est a satului.

Noaptea, patrulele inamice pătrunzând prin surprindere în sat, am fost nevoit să retrag avanposturile și să le

instalez între cele 2 Pantelimoane la Vest de Pantelimonul de sus, adică acolo unde ar fi trebuit să fie instalate chiar dela început.

A doua zi (13 Octombrie) urma ca unitățile să continue retragerea mai întâiu spre satul Dăeni și în urmă spre Cuciuc Punar.

Noaptea de 13/14 Octombrie unitățile au trecut-o în acest din urmă sat. Pentru ziua de 14 Octombrie urma ca retragerea să se continue mai departe în direcția satului Traian.

Ordinul primit în seara de 13 Octombrie dela comandantul grupului pentru continuarea retragerii conținea o expresiune, pe care o reproduc aci mai mult ca curiozitate.

„Marșul se va executa în cea mai mare grabă, fiindcă singurul mijloc ca oamenii să se salveze, depinde de graba cu care el va fi executat“.

În dimineața de 14 Octombrie am pornit dar spre satul Traian. Când capul coloanei ajunge la nord-est de satul Ostrov, primește ordin să schimbe direcția spre acel sat.

Împ de 5 zile grupul de divizii 9 și 19 au ocupat poziția la sud-est de acest sat, fără nici un fel de acțiune și fără să cunoaștem motivele.

De la locul unde ne aflam se vedea foc în orașelul Hârșova. Focul fusese pus de inamic.

În seara de 19 Octombrie s. v. 1916, unitățile noastre sunt înlocuite pe pozițiune cu trupe rusești și retrase pentru refacere divizia 9 la satul Cerna, iar divizia 19 la Satul Nou (Traian).

IN REFACERE LA CERNA ȘI SATUL NOU (TRAIAN)

Cerna este un sat înfloritor situat la nord-vestul Dobrogei, cu locuințe bune și comode, având local de primărie, școală și un spital destul de confortabil. Seamănă mai mult cu un târguleț decât cu un sat. Acest sat a fost pus la dispoziția diviziei 9 pentru refacere.

Satul Nou (Traian) este un alt sat situat la sud-est de precedentul, traversat de șoseaua Hârșova-Măcin, mult mai înfloritor și mai confortabil decât Cerna. Acest sat a fost pus la dispozițiunea diviziei 19 pentru refacere.

Când m'am apropiat cu divizia de satul Cerna, nume-

roase stegulețe roșii se vedeau aninate la casele locuitorilor și la spital. Satul întreg era contaminat de holeră. Spitalul gemea de bolnavi.

Pentru a feri trupa de orice contact cu populația civilă, am dispus izolarea satului cu un cordon militar, iar trupa am instalat-o în afară de sat, în câmpia dela nord-estul satului.

S'au desinfectat și ocupat numai câteva clădiri mai curate și izolate dela marginea nord a satului, în cari au fost instalate cancelariile, infirmeriile și o baie cu dușuri.

Asemenea s'au desinfectat radical și pus sub pază militară câteva fântâni dela marginea satului.

În decurs de câteva zile oamenii și-au făcut bordeie din stuf lipit cu pământ galben. Stuful era în abundență.

Cum efectivul diviziilor 9 și 19 ajunsese derizoriu, cele 2 divizii s'au contopit într-una singură sub denumirea de divizia 9/19.

Din cele 3 brigăzi ale diviziei 9 s'a format o singură brigadă 19/40 infanterie sub comanda autorului „*Amintirilor*” de față. Din brigăzile diviziei 19 s'a format de asemenea o singură brigadă 17 de infanterie sub comanda colonelului P...

În ziua de 25 Octombrie s. v. 1916 toate armele sistem Manlicher au fost ridicate și expediate diviziei 2/5, care era în refacere la Făurei. În locul lor divizia 9/19 a primit alte arme sistem Wetterly, de model italian.

După reorganizarea unităților se începe aci o instrucțiune din cele mai intensive. Din nenorocire nouile arme sistem Wetterly fiind primite prea târziu — în ajunul evacuării cantonamentului — oamenii nu au avut timp să execute nici o ședință de tragere.

În fine în seara de 28 Octombrie s. v. 1916 divizia 9/19 primește ordin ca în dimineața următoare să se pună în marș spre Măcin.

MARȘUL SPRE MĂCIN. EVACUAREA DOBROGEI

În ziua de 29 Octombrie s. v. 1916 ora 7 dimineața divizia 9/19 pornește în marș spre Măcin. La pornirea din Cerna ploua cu găleata. Ploaia n'a încetat decât tocmai seara, când

am intrat în orășelul Măcin. Apa ne pătrunsese până la piele.

În dimineața următoare (30 Octombrie) părăsim în fine definitiv Dobrogea, după aproape 2 luni și jumătate de lupte continue, timp în care nu am știut ce este odihna.

Trecerea Dunărei are loc în dimineața de 30 Octombrie s. v. 1916 pe un pod pe vase. Nu după mult timp apoi am intrat în orașul Brăila. Intrarea în oraș are loc la ora 1.30 după amiază.

Am fost cantonați în cartierul cel nou din apropierea gării, unde casele erau mici și joase.

Eram ca amețiți. Era atâta timp de când nu mai văzusem oraș cu ochii. Ni se părea că ne naștem a doua oară.

CAUZELE INSUCCESELOR NOASTRE DIN DOBROGEA

CAUZELE insucceselor noastre din Dobrogea s'ar putea reduce la următoarele :

1) Inferioritatea numerică a forțelor noastre, mai ales la începutul operațiunilor, față de adversarii nostri.

În adevăr la începutul operațiunilor noi nu am dispus în Dobrogea decât de 3 divizii infanterie și 1 brigadă călărași, pe când adversarii noștri au dispus de forțe cari însumau circa 4½—5 divizii infanterie și o întreagă divizie de cavalerie. Diferența era, după cum se vede, de aproape sută la sută. În ce privește ajutoarele rusești (2 divizii de infanterie și 1 divizie de cavalerie, prevăzute în convenția dela 4 August 1916¹⁾) acestea au sosit, după cum s'a spus deja, destul de târziu, și anume după ce trupele vrăjmașe reușise să invadeze o bună parte a Dobrogei.

2) Concentrarea defectuoasă a celor 3 divizii românești în Dobrogea la începutul operațiunilor.

În adevăr cele 3 divizii românești au fost concentrate: una la Bazargic aproape de extremitatea sud-estică a frontierei sud dobrogene; alta la Turtucaia la cealaltă extremitate sud-vestică a frontierei sud dobrogene; în fine a treia divizie la Silistra înapoi și la depărtare de circa 55—80 km. de primele două.

Diviziile dela Bazargic și Turtucaia se găseau la aproape 120 km. una de alta și deci în imposibilitate de a se ajuta sau de a coopera împreună.

Găsindu-se pedeațăparte prea aproape de frontieră, ele

1) Relativ la această convenție a se vedea și pagina 164.

nu aveau posibilitatea să manevreze, fiind silite în cazul când ar fi atacate să se angajeze dela început în întregime.

Osebit, intervalul de aproape 120 km. care le separa, fiind defectuos supravegheat de rețeaua de acoperire (a se vedea descrierea acelei rețeli la începutul primii părți a campaniei), putea fi pătruns pe oriunde fără greutate, după cum au dovedit-o însăși evenimentele cari au urmat, când detașamente mixte de cavalerie inamice puțin însemnate au traversat-o ajungând până aproape de Silistra.

3) Lipsa unei mase de manevră convenabil dispusă înapoia mijlocului frontierei sud a Dobrogei și la depărtare astfel, că sprijinită pe cele 2 pivoturi dinspre Bazargic și Turtucaia (așezate și ele la oarecare depărtare de frontieră) să poată manevra cu suficiente șanse de succes contra forțelor principale vrăjmașe, cari ar fi reușit să traverseze intervalul și să invadeze Dobrogea.

Asemenea să poată interveni la timp în ajutorul diviziilor fie spre Bazargic, fie spre Turtucaia, în cazul când una sau alta din cele 2 divizii ar fi fost atacate serios.

S'ar părea totuși, că divizia dela Silistra, judecând după situația ei față de diviziile dela Bazargic și Turtucaia, ar fi avut, cel puțin la începutul operațiunilor, rolul unei mase de manevră, după cum a dovedit-o trimiterea ei în ajutorul diviziei dela Turtucaia.

Este de observat însă, că această divizie își avea rolul ei bine definit, aceea de a apăra capul de pod dela Silistra. Ca dovadă despre aceasta sunt batalioanele lăsate ca pază la acel cap de pod, cum și detașamentele mixte trimise spre a întâmpina și respinge detașamentele inamice cari traversase rețeaua de acoperire și se apropiase prea mult de Silistra. Osebit, situația diviziei dela Silistra era și prea excentrică față de divizia dela Bazargic, care se afla la distanță de aproape 80 km. depărtare de ea, așa că despre o eventuală intervenție a acelei divizii în ajutorul diviziei dela Bazargic era, dacă nu cu totul imposibilă, dar în orice caz destul de problematică.

Rolul unei mase de manevră l-ar fi putut îndeplini însă în destul de bune condițiuni cele 2 divizii rusești și divizia de cavalerie concentrate la sudul liniei Cernavoda-Medgidia, cu condiție însă ca aceste unități să fi sosit la timp, iar nu după

ce trupele vrăjmașe desființase cele 2 pivoturi de manevră și pătrunsesse atât de adânc în Dobrogea.

În rezumat dar, cele 3 divizii românești concentrate la începutul operațiunilor la sudul Dobrogei, se aflau prea aproape de frontieră și prea depărtate una de alta pentru a se ajuta reciproc sau de o cooperare împreună.

4) Prea marea depărtare la care se țineau de obicei comandanții superiori de front.

Astfel comandantul trupelor ruso-române din Dobrogea a stat mai tot timpul la Medjidia ; iar mai târziu când trupele inamice se apropiase de linia Cernavoda-Constanța, adică tocmai atunci când luptele din Dobrogea ajunsese aproape de punctul culminant, în ajunul luptelor hotărâtoare, a găsit de cuviință să se refugieze tocmai la Tulcea.

Asemenea comandantul armatei III, sub a cărui conducere supremă se găseau trupele din Dobrogea, nu a crezut necesar să se deranjeze un singur moment ca să se deplaseze dela cartierul său din sau de lângă București spre a veni în Dobrogea unde să-și dea seama de situațiune și în particular de mersul general al operațiunilor.

Acelaș lucru s'ar putea spune, fără a greși prea mult, despre așa-ziii comandanți de grup, pe cari nimeni, din cei cari am luptat în Dobrogea, nu i-am văzut și nu i-am cunoscut.

5) Armamentul sau sculele — după cum obișnuiau să le numească atât de plastic soldații noștri simpli, dar pe cari natura a avut grije să-i doteze cu o mare doză de bun simț și inteligență — era inferior armamentului vrăjmașilor noștri și ca cantitate și ca calitate.

Astfel pe când regimentele noastre de infanterie nu dispuneau la intrarea în campanie decât de 4—6 mitraliere, regimentele vrăjmașe dispuneau de circa 12—24 mitraliere, iar cele germane și de câte o companie de mitraliere zise de poziție ca rezervă.

De asemenea nici cu artileria de calibru mare și mijlociu nu steteam mai pe roze, căci majoritatea artileriei noastre nu conținea decât tunuri de câmp cu tragere înceată și numai un mic stoc de piese cu tragere repede (obuzierele). Artileria de munte la noi a fost inexistentă. Am fost poate

unica țară din lume, care am făcut războiul de munte fără tunuri de munte.

În ce privește artileria grea mobilă, despre aceasta nici că se poate vorbi. Astfel pe când vrăjmașii noștri dispuneau de un mare număr de tunuri de calibre mari și cu bătaie destul de puternică, noi nu dispuneam de nici o piesă, căci cele câteva tunuri de 105 cari au fost scoase la mobilizare din remizele cetății București sau regiunii întărite F. N. G. și transportate în Dobrogea pe șasiuri improvizate trase cu boii, au servit mai mult ca să încurce lumea, decât să aducă foloase reale.

Din această cauză în cursul luptelor din Dobrogea rezervele noastre erau de cele mai multe ori imobilizate pe loc, observatoarele și posturile noastre de comandă maltratate, iar artileria de câmp redusă, după câteva ore de activitate, la inacțiune.

După cum s'a mai spus deja, nici un singur avion de al nostru or de al aliaților noștri nu și-a făcut apariția în cursul luptelor din Dobrogea, pe când avioanele inamice, virau de dimineață până seara târziu pe deasupra capetelor noastre pentru a asvârli proiectile sau pentru a semnală artileriei inamice punctele sensibile de pe front sau spatele frontului nostru pentru ca aceasta să-și reguleze tragerea și să le bombardeze.

S'a întâmplat din cauza aceasta ciudățenia, ca după ce divizia 9/19 trecuse Dunărea și era în marș spre Brăila, un avion de al nostru — primul avion românesc întâlnit de noi după evacuarea Dobrogei — să fie luat drept avion vrăjmaș și bombardat continuu de artileria noastră. Eram atât de deprinși cu lipsa avioanelor amice, încât orice avion care apărea în fața noastră era luat drept avion inamic și bombardat. Pentru a se putea sustrage bombardamentului artileriei noastre, acel avion a trebuit să se depărteze cât mai repede de coloană.

În ce privește măștile de protecțiune contra gazelor asfixiante, nimănui, dintre acei cari am făcut la început războiul în Dobrogea, nu ne-a fost dat să vedem vreo asemenea bazaconie.

6) Lacunele ordinei de operațiuni. Aceste ordine erau

de cele mai multe ori de o modestie, care depășea orice închipuire.

Cei mai mulți dintre noi eram ținuți în ignoranță cu situațiunea de ansamblu, mersul general al operațiunilor, planul nostru de operațiuni, scopul urmărit, etc.

În principiu infanteria primea un ordin, artileria un alt ordin, fiecare cu date și prescripțiuni detaliate asupra acțiunei ce urma să îndeplinească în cursul zilei respective.

Erau atât de diferite acele ordine, de acelea cu cari ne deprinsesem la aplicațiunile de prin școli, încât nu odată ne-am pus întrebarea: la ce ne-am mai pierdut noi vremea prin școli, dacă ceea ce am învățat acolo nu-și găsește întrebuințarea la războiu?

Vorbesc bineînțeles nu de ordinele de câmp, cari se dau de obicei în timpul luptelor oridecâteori se simte nevoie de aceasta și cari prin natura lor sunt și trebuie să fie simple ca și acțiunile la cari se referă, ci de ordinele cu caracter general, de ansamblu, cari au drept scop să țină pe comandanți la curent cu situațiunea de ansamblu, cu mersul general al operațiunilor, scopul operațiunilor de atins, etc.

7) În fine slaba pregătire pentru războiu a trupelor noastre. Pe lângă că oamenii nu făcuse timp de mai bine de 2 ani, cât stătuse în Dobrogea, decât aproape tot timpul numai corvezi (săpături, transporturi de lemnărie, pietriș, nisip, apă, etc.) neglijind aproape complect instrucția militară, marșurile și mai ales tragerile de războiu, a mai survenit și nenorocitul caz al încorporării în chiar ajunul mobilizării a dispensaților și amânaților în număr de circa 250 — 300 oameni de regiment, cari nu primise, după cum se știe, din timp de pace nici o zi de pregătire ostășească și cari au slăbit și mai mult puterea combativă a trupelor din Dobrogea.

Numai așa se poate explica puțină rezistență de care au dat dovadă trupele noastre în timpul luptelor din Dobrogea, când păraseau cu atâta ușurință pozițiunile și refuzau să asculte de ordinele și stăruințele șefilor, cari făceau eforturi disperate pentru a-i sili să rămână pe pozițiune și să-și facă datoria.

Operațiunile din Muntenia

Transportul în Muntenia

Marș și contact cu inamicul la sud-est de București.

După câteva zile de repaus în orașul Brăila, unitățile diviziei 9/19 sunt înbarcate în vagoane și expediate cu C. F. în direcția Titu-Pitești.

Scopul și destinațiunea ulterioară erau ținut secret.

Ajunsesem în gara Titu și așteptam pe peron semnalul de plecarea trenului, când se răspândește ca trăsnetul vestea, că trupele inamice au trecut Dunărea în apropiere de Turnu-Măgurele și au luat direcțiunea spre București.

Ca urmare a acestei vești se dau ordine, ca unitățile cari nu apucase încă să pornească să stea pe loc, iar cele cari apucase să pornească să fie înapoiate imediat la Titu.

În consecință toate trenurile din gara Titu, cari erau gata de plecare, au fost oprite pe loc, iar unitățile debarcate imediat și cantonate în regiunea Titu-Cornet-Plopu. Unitățile cari apucase să plece din Titu au fost debarcate în plină cale fiecare unde apucase să ajungă, iar unitățile înapoiate pe jos la Titu.

În seara de 11/12 Noembrie s. v. 1916 brigada 19/40 cantonează în satele Cornet-Plopu, iar în seara de 12/13 la Fundul Părului. În seara de 13/14 Noembrie divizia 9/19 cantonează în regiunea Adunați-Șerbeni-Gratița, brigada 19/40 în satul Adunați. În dimineața de 14 Noembrie pornește mai departe în direcția Goleasca-Cartojani. Seara brigada 19/40 cantonează în Goleasca.

În fine în seara de 14 Noembrie divizia 9/19 ia, pentru

prima oară dela evacuarea Dobrogei, contact cu cavaleria inamică.

Contactul și apoi ciocnirea cu trupe inamice de toate armele are loc la Videle-Cârtojean în ziua de 15 Noembrie s. v. 1916, unde brigada 17 infanterie de sub comanda colonelului P... are un strălucit succes în lupta cu inamicul, care încercase să împiedice înaintarea.

În ziua de 16 Noembrie brigada 19/40 infanterie primește ordin să atace și ocupe satul Clejeani, care fusese ocupat de trupe inamice de cavalerie.

OCUPAREA SATULUI CLEJEANI

Satul Clejeani fusese ocupat cu câteva zile numai înainte de sosirea noastră acolo de mai multe escadroane germane de gardă. Ofițerii și chiar soldații comiseser aci violuri și alte atrocități.

În seara de 16 Noembrie un batalion din regimentul 23 infanterie sub comanda maiorului P... primește însărcinarea ca în dimineața următoare să atace și ocupe prin surprindere satul.

În ziua de 17 Noembrie ora 6 dimineața batalionul pătrunde prin surprindere în sat și atacă la baionetă pe germani, cari neglijase să ia măsuri de pază.

După o slabă rezistență germanii părăsesc în grabă satul, lăsând totul la voia întâmplării.

Se fac mai mulți prizonieri (printre cari și 2 ofițeri și se capturează cai, arme, munițiuni și bagaje.

OFENSIVA SPRE CĂLUGĂRENI

În dimineața următoare divizia 9 19 primește ordin să înainteze spre Călugăreni în legătură la stânga cu divizia 2/5, a cărei misiune era, între altele, să acopere spatele și dreapta diviziei 9/19. Scopul operațiunilor întreprinse de diviziile noastre cari operau la sud de Argeș, era, după cât am putut înțelege și deduce noi, în decursul operațiunilor cari au avut loc în acele zile, izolarea armatei inamice care trecuse Dunărea în apropiere de Turnu Măgurele, de armatele cari înaintau spre București din direcțiunile vest și nord-

vest și împingerea ei spre Dunăre pentru a o sili să depună armele mai înainte de a se uni cu ele.

Brigada 19/40 infanterie se găsea la stânga dispozitivului de înaintare având ca ax de înaintare satul Nebuna-satul Babele — pădurea Nebuna — pădurea Bălăria-Satul Stâlpul. Toate aceste obiective urmau să fie atacate și ocupate succesiv.

Satele Nebuna și Babele, cum și pădurea Nebuna au fost ocupate fără ca inamicul să opună prea multă rezistență.

În seara de 17 Noembrie frontul brigăzii 19/40 infanterie se găsea cu dreapta la est de satul Nebuna, având în față satul și pădurea Bălăria. Ambele ocupate de inamic, iar la stânga satul Bulbucata care nu fusese încă ocupat de trupele noastre.

Din această cauză aripa stângă a dispozitivului nostru de înaintare se găsea mai înapoi decât restul frontului (flanc retras).

Cu ocaziunea luptelor ce avusese loc aci între trupele inamice și divizia 21 română (general L...), satul Bulbucata fusese ocupat de inamic cu 2-3 batalioane, câteva baterii de artilerie și multe mitraliere, prezentând din cauza asta un pericol pe timpul înaintării noastre spre obiectivul Bălăria prin aceea, că inamicul putea să amenințe în orice moment flancul și chiar spatele.

LUPTA PENTRU OCUPAREA SATULUI BULBUCATA

În ziua de 18 Noembrie s. v. 1916 trebuia să se continue înaintarea spre Călugăreni, având ca prime obiective de atac și ocupat satul și pădurea defrișată Bălăria. Pădurea aparținea sectorului brigăzii 19/40 infanterie.

O atare înaintare însă, mai înainte ca satul Bulbucata, care se găsea în flancul dispozitivului nostru de înaintare și care era încă ocupat de inamic, să fie ocupat de trupele noastre, ar fi fost foarte periculoasă.

Pentru ocuparea însă a acestui sat nu se dispunea decât de un singur batalion, la care s'ar mai fi putut adăoga și cele 2 companii din rezerva regimentului dela stânga, adică un total de 6 companii, ceea ce ar fi fost prea puțin față de cele 2—3 batalioane (8—12 companii) ale inamicului.

Cu drept cuvânt dar, locotenentul colonel P... pe care îl însărcinasem cu acest atac îmi raportează, că cu unitățile de care dispune nu garantează să poată respinge pe inamic din Bulbucata.

Toate acestea se petreceau după ora 12 noaptea. Găsind obiecțiunea întemeiată, am voit să-i pun la dispozițiune și batalionul care forma rezerva brigăzii în intrândul nord-vestic al pădurii Bătrâna. Dar acest batalion nu poate fi găsit năcăeri. Dispăruse în mod misterios.

Fusese ridicat din ordinul diviziei și întrebuințat în altă parte, fără știrea mea.

Cum satul Bulbucata trebuia ocupat însă cu orice preț și cum nu mai era timp de pierdut, am dat ordin locotenentului colonel P... să încerce de a-l ocupa numai cu unitățile pe cari le avea la dispozițiune.

Atacul s'a început la ora 6.30 dimineata pe întunec. Oamenii au înaintat fără a trage focuri curățind liziera cu baioneta și au pătruns în sat prin surprindere.

Inamicul care se compunea numai din trupe bavareze, a opus o slabă rezistență și a început să se retragă repede.

La ora 7.30 dimineata satul era complet evacuat de inamic și în stăpânirea trupelor noastre.

S'a făcut mai mulți prizonieri, capturându-se puști, câteva mitraliere, un tun, două chesoane cu munițiuni.

LUPTA DE LA PĂDUREA BĂLĂRIA

După ocuparea satului Bulbucata brigada 19/40 infanterie începe, în dimineata, de 18 Noembrie, înaintarea spre pădurea Bălăria, în legătură la dreapta cu brigada 17 infanterie.

Pădurea Bălăria, situată la nordul satului cu acelaș nume este atacată de front de regimentul 23 infanterie (comandant colonel O...) și de flanc de regimentul 7 vânători (comandant locotenent colonel P...).

Lupta a fost foarte dârză. Inamicul ocupase solid pădurea, construise tranșee și dispunea de numeroase mitraliere și tunuri.

La ora 3 după amiazi, după o luptă din cele mai crâncene, în care oamenii noștri au făcut minuni de vitejie, inamicul începe a bate în retragere. La ora 4.30 după amiază

pădurea este evacuată de inamic și ocupată de unitățile noastre. Satul Bălăria, de la sudul pădurii cu acelaș nume, este de asemenea ocupat de unitățile brigăzii 17 infanterie aproape în acelaș timp.

Inamicul se retrage pe toată linia în direcția satului Stâlp, urmărit de aproape de trupele noastre victorioase.

Înainte de a se însera complet, unitățile noastre au trebuit să mai dea un atac contra trupelor inamice care ocupase satul Stâlp și care mai opuneau încă rezistență. Satul este ocupat de unitățile noastre odată cu căderea nopții.

Locotenentul colonel P... comandantul regimentului 7 vânători a continuat încă câțva timp înaintarea spre nord-est în direcția satului Gorneni, unde reușește să facă legătura cu divizia 21 (general L...), care se afla retras în acea direcțiune.

BĂTĂLIA DE LA ARGEȘ ¹⁾

În ziua de 19 Noembrie s. v. 1916 divizia 9/19, sprijinită pe satele Stâlp-Epurești, continuă lupta cu trupele inamice din divizia 217 germană, retrase spre est de aceste localități.

Lupta continuă să se desfășoare cu un vădit succes din partea trupelor noastre. Bravura soldaților și ofițerilor noștri, în urma succesarilor noastre continue din zilele precedente, este din cele mai laudabile.

Încă din ziua de 18 Noembrie fracțiuni de cavalerie inamice, urmate la oarecare distanță de infanterie și artilerie, încep să-și facă apariția în flancul și spatele nostru, din cauza defectiunii diviziei 2/5 (generalul S...).

Parte din regimentul 39 infanterie sub comanda chiar a comandantului regimentului (locotenent colonel V...) a fost trimisă în cea mai mare grabă spre satele Babele-Clejeani cu însărcinarea de a colabora cu divizia de cavalerie la întârzierea apropierei inamicului spre flancul și spatele nostru.

În cursul zilei de 20 Noembrie s. v. 1916 lupta continuă pe tot frontul și este foarte îndârjită.

Tot pentru siguranța spatelui trupelor noastre cari luptau cu fața spre Călugăreni, un detașament mixt format din

1) Pentru brigada 19/40 infanterie lupta dela Stâlp-Epurești. Bineînțeles bătălia este descrisă în cadrul restrâns al acestei brigăzi.

2 batalioane infanterie și 1 divizion artilerie primește însărcinarea de a ocupa o poziție de rezistență la satul Facău (Gorneni) pe malul stâng al Neajlovului, întârziind cât mai mult înaintarea inamicului spre spatele trupelor noastre. Detașamentul era sub comanda directă a locotenentului colonel P... și supravegherea comandantului brigăzii 19/40 infanterie.

În dimineața de 20 Noembrie ora 8 mă găseam la Facău, când apare locotenentul colonel V... și mi raportează că sosește tocmai dela satul Babele unde era să fie făcut prizonier și de unde abia a putut scăpa cu câteva sute de oameni.

I-am dat ordin să constituie 2 companii, cari să formeze o rezervă la Facău.

Pe la ora 8,30 dimineața proiectilele artileriei inamice încep a cădea în satul Facău. Alte proiectile inamice de calibru mare însă cad în direcția podului peste Neajlov, singura comunicație dintre satele Facău și Epurești. Din fericire însă podul scapă neatins.

După câteva ore de bombardament strașnic infanteria inamică evaluată la mai mult de 2 batalioane începe a se desfășura în fața satului Facău.

Slabele noastre forțe rezistă cu multă bravură, dar alte întăriri sosesc inamicului care se desfășoară spre dreapta noastră prelungind frontul spre Argeș.

Erea limpede ca lumina zilei că scopul inamicului, prelungind frontul spre Argeș, era să se apropie de linia noastră de retragere și a ne intercepta drumul spre București.

Pentru a preîntâmpina o atare catastrofă, am dat ordin locotenentului colonel P... ca toate rezervele să le desfășoare numai spre dreapta.

La ora 8,45 dimineața locotenentul colonel P... îmi face cunoscut, că este în situația de a nu mai putea continua lupta și că dacă nu i se trimet grabnic ajutoare nu mai garantează de nimic.

Comunic cazul diviziei și îi cer să trimeată imediat 2 batalioane ajutor.

În timpul când au loc aceste evenimente, observ că se apropie din spre stânga mea un șir lung de călăreți cu un steag galben în cap.

Mă găseam lângă niște clăi de fân. În spate, într'o

vale se aflau, mascate de niște copaci, chesoanele artileriei noastre, care ocupase poziție aproape de creasta estică a văii.

Când șirul de călăreți se apropie mai bine de mine, zăresc în fruntea lor pe generalul S... comandantul diviziei 2/5. Generalul purta pe cap o capelă brodată cu fir.

Pe câte știam eu, această divizie trebuia să opereze la dreapta noastră, ca astfel să avem flancul și spatele garantate.

Generalul S..., care mă cunoștea și personal, îndată ce dă cu ochii de mine mă întreabă:

— *Ce faci aci colonel Mihăescu?*

— *Urmăresc acțiunea de la Facău*, îi răspund eu, arătând cu mâna în direcțiunea Facău, unde se auzeau destul de bine împușcăturile și dinspre cari venea din timp în timp și câte un proiectil de artilerie.

În timpul acela artileria inamică atât cea dinspre vest, cât și cea dinspre est, încrucișa focurile în valea în care ereau adăpostite chesoanele artileriei noastre.

— *Ce mai aștepți domnule*, îmi spune atunci generalul S... *D-ta nu vezi că nu mai e nimic de făcut?*

— *Da domnule general, văd și eu că din nenorocire situația noastră a devenit foarte critică, dar asta nu împiedică ca să ne facem datoria până la sfârșit.*

Îi explic totdeodată, că fără sacrificiul detașamentului de la Facău, trupele noastre angajate în luptă cu inamicul la est de Epurești, ar fi pierdute.

În timpul acesta trece pe lângă noi la trap un ofițer călare, pe care generalul S... îl oprește și-l întreabă:

— *Unde fugi așa locotenente?*

— *Am un ordin de la domnul colonel P... pe care trebuie să-l comunic regimentelor*, răspunde locotenentul.

— *Știi ce cuprinde ordinul?*

— *Da, este un ordin de retragere.*

— *Auzi colonel Mihăiescu? S'a dat deja ordin de retragere.*

— *Se poate domnule general, dar eu nu primesc ordine de la colonelul P... Eu am comandant de divizie și aștept ordinele d-sale. Până nu primesc un asemenea ordin, eu rămân pe loc orce s'ar întâmpla.*

— *Treaba d-tale domnule. Dar bagă de seamă să nu regreți.*

Și dând pintoni calului, a pornit cu escorta mai departe ¹⁾).

Imi mai amintesc încă, fiindcă e vorba aci de generalul S... de o scenă destul de penibilă la care mi-a fost dat să asist seara, după terminarea bătăliei de la Argeș.

Cei d'ântâi ofițeri, pe cari i-am întâlnit la podul de pe Argeș seara, au fost generalii L... și S... Amândoi ereau călări.

Generalul L... făcea generalului S... încredințări aspre, acuzându-l că și-a părăsit divizia, că tot dezastrul se datorește lui și-l amenința cu Curtea Marțială.

Generalul S... nu răspundea nimic. Privea doar în pământ și tăcea. Erea galben ca ceara.

Dar să reviu la subiect și în particular la acțiunea dela Facău, care interesează în deosebi.

La ora 12,30 sosește un batalion trimes de divizie, pe care-l pun imediat la dispozițiunea locotenentului colonel P... cu ordin să-l întrebuințeze numai la aripa dreaptă.

Ajuns pe poziție acest batalion în loc de a-și face datoria, se predă după îndemnul comandantului său — un oarecare maior P... care spre norocul lui a decedat în captivitate.

Un al doilea batalion primit ca să înlocuiască pe cel dintâi — acesta din regimentul 9 vânători — își face foarte bine datoria.

Prelungind neconținut frontul spre dreapta cu unități retrase dela stânga, unde prezența lor devenea inutilă, detașamentul dela Facău reușește în fine, atât cât omeneste a fost posibil, să înlesnească retragerea a marei majorități a trupelor noastre, cari luptase cu inamicul cu fața spre Călugăreni, până la Argeș, pe care infanteria îl trece pe un pod improvizat din vase, iar artileria și cele mai multe trăsurile prin apă.

Este de observat, că retragerea trupelor s'a efectuat în condițiuni foarte grele, din cauza lipsei unui ordin dat la timp de comandamentul superior.

A fost din această cauză o totală lipsă de orientare, ceea ce și explică de altfel marele număr de prizonieri și material de războiu cazut în mâinile vrăjmașului.

Cu ocazia bătăliei dela Argeș a căzut prizonier și co-

1) O declarație analoagă am dat și mai târziu la Iași, când s'a judecat procesul generalului S...

Ionelul O... comandantul regimentului 23 infanterie, din cauză că nu i-s'a comunicat la timp ordinul de retragere. Era un distins ofițer de stat-major, care luptase pretutindeni ca un erou, distingându-se prin pricepere și curaj.

Era al patrulea comandant de regiment pe care 'l pierdeam dela intrarea în campanie.

Când am ajuns pe malul stâng al Argeșului am primit ordin dela generalul L... să constituim un mic cap de pod la sud de Argeș în dreptul podului pe vase, pentru a proteja retragerea restului de oameni, cari se mai găseau încă pe malul stâng.

Înainte a unei căsuțe dela marginea satului Buda dau peste un general înalt și oacheș, îmbrăcat cu o pelerină neagră de postav, cu gulerul ridicat.

Era generalul I... pe care 'l cunoșteam și personal, dar pe care nu-l mai văzusem dinainte de războiu.

După ce mă recunoaște și dânsul, îmi face cunoscut că s'a dat ordin, ca trupele să pornească imediat spre București și să se adune și reformeze pe câmpia din apropierea cimitirului Bellu.

Curios să cunosc ce rol avusese generalul I... în bătălia dela Argeș, mi se spune că avusese comanda diviziei 7.

În cursul celor 2 zile cât am stat pe câmpia de lângă cimitirul Bellu, am adunat oamenii răătăciți, am reconstituit unitățile și am făcut tot ce mi-a fost prin putință spre a ridica moralul oamenilor, care era foarte scăzut.

Din cauză că efectul unităților ajunsese foarte scăzut din toate unitățile diviziilor 9 și 19 s'a format o singură brigadă, care pe tot timpul luptelor de retragere a purtat numele de *brigada colonel Mihăiescu*.

OBSERVAȚIUNI ASUPRA BĂTĂLIEI DELA ARGEȘ

Sunt mulți cari susțin, că între bătălia dela Argeș și bătălia dela Marna ar exista o mare și frapantă asemănare¹⁾; cu alte cuvinte, că bătălia dela Argeș ar fi un fel de Marnă românească.

1) Explicația e ușoară: generalul Berthelot fusese șeful statului major general al marelui Joffre în timpul bătăliei dela Marna.

Adevărul e, că bătălia dela Argeș are multe, foarte multe asemănări cu bătălia dela Marna; dar tot atât de adevărat e, că între cele 2 bătălii sunt și deosebiri tot așa de multe, de frapante. Mai mult încă, printre deosebiri sunt unele de așa importanță, încât după toate probabilitățile pierderea bătăliei dela Argeș se datorește în mare parte aproape numai lor.

Cele mai de seamă asemănări, între bătălia dela Argeș și cea dela Marna, ar fi în jaloane mari următoarele:

1) Bătălia dela Argeș a fost, cași bătălia dela Marna, o bătălie mare, strategică, care a hotărît de soarta primei părți a campaniei noastre. Cași la bătălia dela Marna, la bătălia dela Argeș a participat aproape majoritatea trupelor noastre disponibile.

2) Amândouă bătăliile, atât cea dela Argeș cași cea dela Marna, au fost mai mult sau mai puțin consecința fatală a bătăliilor dela frontiere.

În adevăr după bătăliile dela frontiere și chiar de dincolo de frontiere armatele române, întocmai cași armatele franceze după bătăliile lor dela frontiere, se retrag rezistând din poziție în poziție și se concentrează la nord-vest, sud-vest și sud de București, întocmai cași armatele franceze la Marna cari se concentrează la est, sud-est și nord-est de Paris, pentru o mare bătălie.

3) Câmpul de bătălie dela Argeș prezenta, întocmai ca între armatele 5 și 6 franceze în bătălia dela Marna, un mare gol de circa 40—50 km. între armata 1 destinată a se opune de front armatei Kraft și grupul apărării Dunărei destinat a se opune de front înaintării armatei Kosch. Între armatele 5 și 6 franceze golul era de circa 60—70 km.

4) Cași în bătălia dela Marna, unde armata 6 franceză care avea misiunea de a manevra contra flancului și spatelui armatei 1 germane (von Klück) a fost constituită din unități retrase în mare parte de pe frontul alsacian; tot așa în bătălia dela Argeș grupul de manevră, care avea misiunea de a ataca flancul și spatele armatei Kosch, a fost constituit cea mai mare parte din unități retrase de pe alte fronturi (Carpați, Dunăre, Dobrogea).

5) După cum în bătălia dela Marna armata 6 (armata de manevră) și-a bazat manevra pe situațiunea dezavan-

tajoasă a armatei dela extrema dreaptă a dispozitivului german, care și-a prezentat flancul și spatele descoperit; tot așa în bătălia dela Argeș grupul de manevră (diviziile 2/5, 9/19 și 21) trebuia să profite de situațiunea desavantajoasă a armatei Kosch, care din cauza prea marei depărtări la care se găsea atunci de armata Kuhne (la circa 60—70 km.), prezenta de asemenea flancul și spatele descoperit.

Așadar 5 asemănări destul de frapante și de prima importanță toate în favoarea noastră cari ai fi putut duce la victorie, dacă acele asemănări nu ar fi fost copleșite, anihilate de deosebiri tot atât de frapante, dacă nu chiar și mai frapante toate în defavoarea noastră capabile să transforme victoria în dezastru.

Intre deosebiri voi cita aci pe cele mai importante și anume pe acelea, cari fără îndoială au avut o influență hotărîtoare, decisivă, asupra soartei bătăliei dela Argeș.

La fine voi adăoga, cu titlu de observațiuni, și alte asemănări și deosebiri între cele 2 bătălii, cari însă nu au avut mare influență asupra soartei bătăliei dela Argeș.

1) Pe când în bătălia dela Marna armatele adverse aproape se echilibrău, în bătălia dela Argeș superioritatea numerică a adversarilor noștri era prea disproporționată față de inferioritatea trupelor noastre ¹⁾.

Disproporția aceasta de efective în defavoarea noastră a fost de bună seamă unul din factorii primordiali ale insuccesului nostru.

2) Golul de circa 50—60 km. între armata 1 și grupul apărării Dunărei în bătălia dela Argeș, prin care a pătruns armata Kuhne, a fost aproape tot timpul supravegheat de o simplă divizie de cavalerie (divizia 2) și numai spre sfârșitul bătăliei a fost adusă aci și divizia 10 din rezervă, când era deja prea târziu și când s'a simțit nevoia imperioasă de a i-se da numaidecât o altă destinațiune ²⁾.

1) Este vorba nu atât de numărul unităților, cari au participat de o parte și alta la bătălie, cât de efectivul lor, căci efectivul unităților noastre nu era nici pe jumătate din efectivul unităților adverse.

2) Diviziile 1 și 2 cavalerie, cari împreună cu divizia 10 ar fi putut să supravegheze în mai bune condițiuni acel gol, au fost întrebuințate: divizia 1 cavalerie spre a acoperi aripa stângă a armatei 1; divizia 2 cavalerie spre a acoperi marșul diviziilor 2/5 și 9/19; iar divizia 10 a sosit prea târziu (când părți din armata Kuhne pătrunsese deja în gol) și când a trebuit să fie trimisă

În bătălia dela Marna golul de circa 60—70 km. dintre armatele 6 și 5 franceze a fost supravegheat, până la sosirea armatei engleze, de un puternic corp de cavalerie format din mai multe divizii.

Osebit de aceasta armata engleză, care la începutul bătăliei se găsea mult înapoia aceluia gol, n'a întârziat să se apropie de el și să-și facă apariția pe câmpul de bătae, să-l traverseze — întocmai cum a făcut armata Kuhne în bătălia dela Argeș — și să atace concomitent cu unități dela stânga armatei 5, flancurile armatelor 1 și 2 germane, manevră care a contribuit în largă măsură la victoria franceză.

Din cauza lipsei de supraveghere a golului dintre armata 1 și grupul apărării Dunărei în bătălia dela Argeș, armata Kuhne a putut, după cum am arătat mai sus, să pătrundă neturburată în acel gol și să atace cu o parte din forțe flancul și spatele armatei 1, iar cu cealaltă (majoritatea forțelor) flancul și spatele grupului de manevră, ceea ce a făcut, ca soarta bătăliei dela Argeș să se decidă în favoarea vrăjmașilor noștri, cu toate că până atunci trupele noastre mersese din succes în succes.

3) Pe când în bătălia dela Marna frontul francez avea aripile sprijinite pe 2 pivoturi strategice de întâiul ordin — câmpul întărit al Parisului și regiunea fortificată Verdun-Toul — frontul nostru în bătălia dela Argeș avea aripile în aer, căci cetatea București, pentru care țara făcuse atâtea sacrificii pe timpul răposatului Rege Carol I, pe lângă că se găsea la circa 20—25 km. înapoia câmpului de bătaie, fusese și dezarmată pe timpul neutralității.

4) Pe când în bătălia de la Marna armata engleză, aliata armatei franceze, a intervenit cu toată energia de care era capabilă în cursul bătăliei, contribuind prin aceasta în largă măsură la câștigarea bătăliei; trupele rusești (corpul 4 armată și 1 divizie cavalerie), cari ereau și ele aliatele noastre, cu toate că în ultima fază a bătăliei se aflau la stânga grupului apărării Dunărei (la Budești, est de Comana) au refuzat să intervină cu tot apelul comandantului apărării Du-

aproape imediat în ajutorul armatei 1, amenințată ea însăși de a fi învâluită. Asemenea divizia 7, care a sosit pe câmpul de luptă când bătălia era aproape terminată.

De fapt dar, golul dintre armata 1 și grupul apărării Dunărei a stat aproape tot timpul nesupravegheat.

nărei și al M. C. G. român și aceasta tocmai în momentul cel mai critic (19 Noembrie) care a hotărât de soarta bătăliei.

5) Pe când în bătălia de la Marna transmiterea ordinelor și rapoartelor se făcea cu o regularitate mai mult decât matematică (telefon, avion, automobil, etc.); în bătălia de la Argeș transmiterea ordinelor și rapoartelor a lăsat mult de dorit.

Din această cauză au fost unități, cari fiecă nu au avut posibilitatea să execute ordinele, fie că nu le-au executat de fel, or prea târziu.

Chestia transmiterii ordinelor și rapoartelor la timp, este dintre cele mai importante și trebuie să-i se dea toată atențiunea prin măsuri luate din vreme de către comandamentele superioare.

În bătălia de la Argeș această chestiune a fost lăsată pe planul al doilea.

6) Pe când în bătălia de la Marna comandanții marilor unități fusese triați și selecționați cu osebit discernământ de înaltul comandant francez, astfel că în cursul acestei bătălii acești comandanți au fost toți la înălțimea încrederii ce se pusese în ei; la noi înaltul comandament neglijase, după cum au dovedit-o evenimentele, complet această chestiune primordială, ceea ce a făcut ca în cursul bătăliei de la Argeș să avem unități nu numai slab comandate, dar chiar părăsite de comandanții lor și aceasta în cele mai critice momente ale bătăliei.

Dacă la aceste deosebiri se mai adaugă și fatalitatea care a făcut, ca bătălia de la Argeș să nu poate începe în dimineața zilei de 16 Noembrie, așa cum se hotărâse la început, ci în ziua de 17 Noembrie, din cauza lipsei de energie și perspicacitate a comandantului diviziei 2/5 de a ajunge la timpul ce i se hotărâse la punctul de unde urma să înceapă atacul contra flancului și spatelui armatei Kosch, întârziere care a permis armatei Kuhne să se apropie până în ziua de 19 Noembrie de câmpul de bătaie și să se arunce în plină bătălie cu majoritatea forțelor în flancul și spatele grupului de manevră, tocmai în momentul când acel grup obținuse maximum de succese și erea pe punctul de a da ultima lovitură de grație armatei Kosch, se vede cât erea de mare importanța acestui triaj.

Deasemenea nu puțin a contribuit asupra rezultatului bătăliei de la Argeș lacunele de comandament, inferioritatea și cantitativă și calitativă a armamentului nostru, etc. deja arătate la descrierea cauzelor insucceselor noastre din Dobrogea și cari au continuat să existe și pe timpul operațiunilor din Muntenia.

Alte observațiuni, cari s'ar mai putea deasemenea face asupra bătăliei dela Argeș, paralel cu bătălia dela Marna, ar mai putea fi și următoarele:

1) Intinderea frontului român în bătălia dela Argeș a fost de circa 120 km., pe când întinderea frontului francez în bătălia dela Marna a fost de circa 300 km. Frontul de la Marna a fost deci de aproape 3 ori mai mare decât frontul dela Argeș.

2) În bătălia dela Argeș M. C. R. se afla la Buftea la depărtare de circa 35—40 km. de aripa dreaptă a dispozitivului (Armata 1), de circa 45—50 km. de arpa stângă a dispozitivului (grupului apărării Dunărei) și de circa 40—45 km. de mijlocul dispozitivului

În bătălia dela Marna M. C. F. se găsea la Vitry le François la circa 60—65 km. de aripa stângă a dispozitivului francez, la circa 40—45 km. de dreapta dispozitivului și numai la circa 20—25 km. de mijlocul dispozitivului.

În bătălia dela Argeș M. C. R. se afla deci cam către mijlocul dispozitivului la depărtare mijlocie de de 35—40 km.; în bătălia dela Marna M. C. F. se găsea de asemenea către mijlocul dispozitivului însă la depărtare de 50—55 m. de cele 2 aripi și de circa 20—25 km. de mijlocul dispozitivului.

3) Și la Argeș și la Marna concentrarea pentru bătălie s'a făcut pe o linie rezultată din înaintarea armatelor inamice de invazie.

În bătălia dela Argeș înaintarea armatelor inamice s'a făcut din direcțiunile nord-vest, vest și sud-vest către obiectivul București; în bătălia dela Marna înaintarea s'a făcut în direcțiunile nord-est și nord mai întâiu spre obiectivul Paris, iar în urmă spre sud-est și nord obiectivul fiind de astă-dată armatele franceze.

4) În bătălia dela Argeș, frontul format de armatele române avea direcția generală dela nord-vest spre sud-est puțin îndoit spre mijloc; în bătălia dela Marna frontul for-

mat de armatele franceze avea direcțiunea generală dela vest spre est cu aripile puțin îndoite spre nord.

5) Din cauza formei și o rientării frontului român în bătălia dela Argeș manevra putea să aibă loc fie spre una din aripi, fie spre mijloc; în bătălia dela Marna forma și orientarea frontului francez favoriza manevra fie spre aripi, fie asupra unei părți din întinderea lui.

În această din urmă bătălie manevra armatei 6 a reușit să depărteze armata 1 de armata 2 mărinđ și mai mult intervalul deja existent dintre cele 2 armate dela dreapta dispozitivului german, permițând astfel armatei engleze și armatei 5 franceze să manevreze în flancul armatei 2 germane, al cărei rezultat a fost victoria franceză.

În bătălia dela Argeș pentru ca acțiunea grupului de manevră (diviziile 2/5, 9/19 și 21) asupra armatei Kosch dela extrema dreaptă a dispozitivului german să răușească, ar fi trebuit:

a) Ca divizia 2/5 să ajungă negreșit până în seara de 15 Noembrie la punctul ce i-se destinase, ca astfel în dimineața de 16 Noembrie să poată participa la ofensiva generală.

Aceasta pentru motivul, că până în ziua de 15 Noembrie aripile interioare ale armatei Kuhne ce veneau dinspre este și armatei Kosch ce venea dinspre sud-est, se găseau la distanțe de cel puțin 2 zile de marș una de alta.

Ar fi fost deci momentul ca în ziua de 16 Noembrie când se hotărîse de M. C. R. să se fi atacate or una, or alta din cele 2 armate, fiindcă ereau în imposibilitate materială de un ajutor reciproc or de cooperare în comun. Ar fi fost de prefecrat bineînțeleș armata Kuhne, care fiind cea mai apropiată era și cea mai periculoasă.

Divizia 2/5 însă, care în acea manevră avea rolul cel mai important, acela de a ataca în flanc și spate inamicul angajat de front cu diviziile 9/19 și 21, nu ajunge în seara de 15 Noembrie decât la circa 15 km. sud-est de Costești și deci în imposibilitate ca în ziua de 16 Noembrie să ia parte la acțiunea principală.

Aceasta a făcut, ca ofensiva hotărîită pentru ziua de 16 Noembrie dimineața, să fie amînată pentru ziua următoare 17 Noembrie.

A doua zi însă (17 Noembrie) o divizie din armata Kuhne

(divizia 11 bavareză) ajunge și pătrunde în interval debușând la Blegești la distanță numai de câțiva km. de spatele diviziei 9/19, iar în ziua următoare (18 Noembrie) alte 4 divizii inamice de infanterie și 2 divizii de cavalerie pătrund și ele în intervalul dintre armata 1 și grupul de manevră, amenințând spatele ambelor armate.

Pentru a se evita aceasta ar fi fost necesar:

a) Ca intervalul dintre armata 1 și grupul de manevră să fi fost supravegheat nu numai de o singură divizie de cavalerie trimisă și ea ca să acopere stânga și spatele diviziei 9/19 care era amenințată de divizia 11 bavareză, ci și de alte unități capabile de a întârzia cât mai mult înaintarea armatei Kuhne.

Or acest rol l-ar fi putut îndeplini destul de bine diviziile 10 și 7 infanterie, dacă ele ar fi sosit la timp, iar nu la finele bătăliei când prezența lor nu putea face decât cel mult să micșoreze proporțiile dezastrului.

RETRAGEREA SPRE SIRET

ACȚIUNI PE TIMPUL RETRAGEREI

IN ziua de 22 Septembrie st. v. 1916 ora 4 după amiazi brigada primește ordin să părăsească locul de adunare de lângă Cimitirul Bellu și să pornească spre Ștefănești (sat la nord-est de București) la depărtare de 6—8 km. dela linia forturilor. Pornirea are loc la ora 11,30 seara.

Marșul se execută în cursul nopții. S'a urmat itinerarul: Stradele Șerban Vodă și Carol, Calea Moșilor, apoi șoseaua Colentina până la satul Ștefănești printre pădurile Becheanu și Vulpachi.

Traversarea orașului București trist și posomorât, în care petrecusem peste 18 ani din cariera mea militară, se face într'o tăcere mormântală.

Marșul, oricât se execută el de discret și liniștit, nu poate trece neobservat de pașnicii locuitori ai Capitalei noastre, cari deșteptați din somn au apărut ca să ne privească pe la ferestrele locuințelor lor în costume sumare de noapte.

Ne gândeam cu tristețe la necazurile, suferințele, neajunsurile și mai ales la vexațiunile la cari urma să fie expusă, începând poate chiar din acea noapte sărmana populație nevinovată dela inamicul ajuns deja la porțile orașului și care putea dintr'un moment într'altul să-și facă apariția în oraș (ocuparea orașului a avut loc în dimineața următoare la 23 Noembrie st. v. 1916).

Ajungerea la satul Ștefănești are loc în dimineața de 23 Noembrie ora 7.

Dela fostul comandant al diviziei 9/19 (denumită acum brigada colonel Mihăescu), aflu că a sosit ordin ca brigada

să ocupe o poziție de rezistență la nord și sud-est de Ștefănești, unde urma să reziste până la noul ordin.

În dimineața următoare (24 Noembrie) un detașament format din regimentul 7 vânători și un divizion artilerie este trimis să ocupe o poziție eșalonată în apropiere de satul Pasărea.

Noi continuam tot după sistemul de a fi simpli executanți fără știri despre inamic, despre situația trupelor noastre, sau despre proiectele noastre viitoare. Câțiva camarazi mai norocoși însă avuseseră norocul să pătrundă în secretele zeilor, și dela ei am putut afla, că scopul nostru în viitor, este să ne retragem rezistând din poziție în poziție până la Siret, pentru a da timp ajutoarelor rusești, cari se așteptau, să sosească.

Nici la Ștefănești, nici la Pasărea nu are loc vre-o acțiune de seamă, afară doar de contact și mici hârțueli de patrulare.

În după amiaza zilei de 24 Noembrie st. v. 1916 brigada primește ordin să evacueze ambele pozițiuni și să se retragă spre râul Ialomița.

În seara da 25 Noembrie brigada ajunge și ocupă pozițiune pe malul drept al Ialomiței la Pânțoiu și împrejurimi.

În conformitate cu ordinul M. C. G. care se primise încă din ziua de 21 Noembrie, dar despre care eu nu am știut nimic până în ziua de 24 Noembrie, brigada ce comandam intră din punct de vedere operativ sub ordinele diviziei 21 (generalul L...), păstrând însă tot vechea denumire de brigada colonel Mihăescu.

ACȚIUNEA DE PE RÂUL IALOMIȚA

Pozițiunea ocupată acum de brigadă pe malul stâng al Ialomiței era jalonată de localitățile Moldoveni — Pânțoiu — Patru Frați în legătură la stânga cu grupul general I..., iar la dreapta cu cealaltă brigadă din divizia 21.

În noaptea de 25/26 Noembrie st. v. 1916 inamicul, care se ținea bineînțeles mereu pe urmele noastre și care ne urmărea cu avioanele, încearcă să treacă Ialomița pe bărci în dreptul satului Patru Frați, unde fusese așezat mai înainte un pod pe vase, care însă se ridicase.

Inercarea a dat greș. Câteva bărci reușesc totuși să se apropie de malul stâng și debarcă ca la 20—30 oameni, cari însă observați și atacați la timp de posturile noastre de supraveghere, sunt asvârliți în Ialomița unde se îneacă.

În zilele de 26 și 27 Noembrie nu are loc nici o acțiune din partea vrăjmașului. La aceasta a contribuit și faptul, că de câteva zile apele Ialomiței crescuse simțitor din cauza ploilor.

Fusesem însă informați, că inamicul pregătește cu multă febrilitate o trecere forțată a Ialomiței în cursul nopții de 27/28 Noembrie, și că în acest scop el a îngrămădit de zor în zăvoalele depe malul Ialomiței materiale necesare (bărci, grinzi, scânduri, frânghii, etc.) la aruncarea unui pod pe vase. Pentru a preîntâmpina o atare eventualitate s'au luat toate măsurile necesare și nu se aștepta decât ca inamicul să încerce trecerea.

Pe la ora 12.30 seara primesc din partea colonelului Ș.... raport, că simțindu-se foarte rău, a fost nevoit să încredințeze comanda sectorului unui subaltern al său și că dânsul s'a retras într'un sat din spatele frontului.

Cum sectorul acesta era cel mai expus, am socotit cu cale să-l contopesc cu un alt sector de la stânga, care se afla sub comanda colonelului R..., un ofițer energic și de nădejde în care aveam deplină încredere.

În aceiași noapte însă (27/28 Noembrie), cu puțin înainte de a se lumina de ziuă și mai înainte ca inamicul să-și pună planul în executare, se primește ordin de retragere.

ACȚIUNEA DELA GAZOTA-SLODEANUL SĂRAT; GAZOTA-CĂLDĂRUȘEANCA

În cursul zilei de 28 Noembrie s. v. 1916 brigada ajunge și se instalează pe pozițiunea jalonată de satele Gazota-Godeanul Sărat. La stânga se afla cealaltă brigadă a diviziei (colonel N...), iar la dreapta divizia 1 (respectiv brigada colonel O...).

Toate încercările inamicului din zilele de 28 și 29 Noembrie de a ne respinge de pe poziție, nu reușesc.

Brigada colonel O... dela dreapta având însă de suportat un atac cu forțe superioare, este nevoită să cedeze și să se

retragă ceva mai înapoi la înălțimea satului Mihăilești. Din această cauză brigada mea rămâne cu aripa dreaptă în aer, la discreția inamicului

Pentru moment criza este amânată prin sosirea nopții și prin dispozițiunea pe care am luat-o imediat spre a retrage înapoi, spre satul Pitulești, câteva unități dela aripa amenințată și prin așezarea unei rezerve convenabile în spatele și afara aripei amenințate.

Spre a preveni însă un eventual atac inamic în dimineața următoare cu consecințe poate rele pentru brigadă, am propus diviziei 2 soluțiuni și anume: sau replierea aripei drepte până în dreptul brigăzii colonelului O... dela dreapta și apropierea rezervei diviziei până în spatele golului dintre cele 2 divizii; sau retragerea întregului dispozitiv al diviziei 21 până la linia ocupată acum de divizia I (respectiv brigada colonel O...).

Divizia aprobă prima soluție. S'a dat atunci ordin ca brigada să-și ratifice frontul pe traseul Gazota-Căldărușanca.

Intre extrema dreaptă a diviziei 21 (Căldărușanca) și stânga diviziei 1 (Mihăilești) rămânând totuși un gol de circa 2 km. pentru paza lui mi s'a pus la dispozițiune atât escadronul de cavalerie, cât și întreaga rezervă a diviziei (1 regiment infanterie și 1 regiment de artilerie).

Cu supravegherea golului a fost însărcinat escadronul de cavalerie, care a împănăat cu patrule tot golul.

Pentru a preveni o eventuală infiltrare de trupe vrăjmașe prin acel gol, rezerva diviziei a fost așezată în condițiuni astfel, ca ea să poată interveni în cel mai scurt timp posibil or unde se va simți nevoia.

În cursul dimineții următoare inamicul atacă atât pe frontul diviziei 1, cât și pe al diviziei 21.

La ora 6 seara sosește ordin de retragere. Cum însă la acea oră pe frontul diviziei 1 și în particular la Mihăilești lupta era încă în toi, a trebuit nu numai să amân retragerea, dar chiar să intervin cu un batalion la Mihăilești care era amenințat cu învăluirea.

Pe la 8,30—9 seara lupta încetând definitiv și la Mihăilești s'a început retragerea.

În ziua de 31 Noembrie la trecerea peste râul Buzău

brigada a format la Cilibia cu un regiment un dispozitiv de siguranță cu fața spre Albești, pentru a proteja trecerea restului trupelor pe stânga Buzăului.

Infine în ziua de 6 Decembrie s. v. 1916 brigada trece pe malul stâng al Siretului și cantonează în satul Șerbănești, rupând din acel moment orice contact cu inamicul.

SPRE ZONA DE REFACERE

În aceeași zi se primește prin comandantul diviziei 21 (general L...) ordinul M. C. G. prin care eream însărcinat să conduc pe zona de refacere resturile și tot ce aparținea corpului 5 armată (din care făcea parte și divizia 21).

În dimineața următoare (7 Decembrie) toate unitățile, serviciile și impedimentele aparținând corpului 5 armată au fost încolonate și au luat drumul spre Vaslui.

Pe timpul marșului toți oamenii izolați, unitățile răslețe, vehiculele și în fine tot ce aparținuse corpului 5 armată și cari din diferite motive se rătăcise de la unitățile lor, or se alipise, or se contopise din lipsă de orientare cu alte formațiuni streine, au revenit la unitățile lor.

Marșul s'a efectuat pe etape ¹⁾, înaintându-se la finele fiecărei etape la M. C. G. dări de seamă amănunțite asupra marșului efectuat.

Către sfârșitul lunei Decembrie 1916 toate unitățile și serviciile corpului 5 armată ajung și se instalează în zona Vaslui-Negrești-Băcești-Grajduri, ocupând localitățile fixate de M. C. G. Toată lumea este instalată în cantonamente.

Cartierul diviziei 10 infanterie ²⁾ și al brigăzii 19 au fost instalate în târgușorul Negrești. Aceasta din cauză că provizoriu și până la numirea unui titular, eu îndeplineam și atribuțiile de comandant al diviziei 10.

De altfel, până la numirea unui titular la comanda corpului 5 armată, tot eu îndeplineam și această sarcină.

1) Vezi și anexa XII pagina 253.

2) Brigada reluându-și vechea denumire, a revenit la matcă (adică la divizia 10).

PE ZONA DE REFACERE

Am spus mai sus, că pe zona de refacere atât trupele cât și serviciile au fost instalate în cantonamente.

Aceste cantonamente au fost, mai ales în ce privește cazarea oamenilor, din cele mai rele atât din cauza obișnuitei murdării a populației evreești, care formează majoritatea populațiunei târgurilor și târgușoarelor din acea regiune moldovenească, cât și a marelui număr de refugiați de prin Muntenia și Dobrogea, care supraîncărcase populațiunea autohtonă.

Mai mult încă, prin acele târguri și târgușoare se perindase și se perindau la și de pe front tot felul de trupe rusești, cari aduseseră cu ele microbii tifosului exantematic și contaminase populațiunea.

Toate încercările noastre de a desinfecța populațiunea și locuințele evreești au fost infructuoase, din cauza naturii refractare a acestei populațiuni de rasă semitică.

Eram, după cum se spunea atunci, în perioada de refacere, așteptând cu nerăbdare nouile tabele de efective, noua ordine de bătaie și mai presus de toate nouile regulamente de instrucțiune, armament nou, echipament, medicamente și înfine tot ce era necesar pentru ca să ne putem reface pe baze noi și solide.

Noi, ofițerii mai bătrâni și încercați, eream mai ales nerăbdători să cunoaștem cu un minut mai înainte noua ordine de bătaie — căci, după cum era și firesc, mulți dintre noi aveam și veleități, aspirațiuni — ca apoi să ne punem liniștiți pe muncă intensivă în vederea noiei campanii ce urma să reînceapă în primăvara următoare.

Primul ordin, pe care l-am primit după instalarea în cantonamente, a fost ca să întocmim tablouri de ofițerii, cari din diferite motive nu avuseseră propuneri pentru decorațiuni. Era evident, ca cei mai mulți să fie din acei, cari surprinși de evenimente scăpaseră ocaziunea de a obține asemenea distincțiuni, cari mai târziu avea să se dea dreptu la comenzi superioare, grade înalte și alte diferite mișmașuri.

S'au întocmit bineînțelese tablouri monstre, cuprinzând pe toți chemații și nechemații — căci cine ar fi fost în stare să reziste unor atari solicitori, pe cari auzindu-i glăsuind

azi, când au pieptul plin de decorațiuni, ai crede că ei și numai ei au făcut România Mare.

În realitate, foarte mulți dintre acești pseudo-bravi nu au văzut frontul cu ochii, iar dacă întâmplător l-au văzut, au făcut tot posibilul să-l părăsească îndată ce au dat ochii cu vrăjmașul și au văzut că nu e de glumit.

Toți acești bravi s'au grăbit atunci să se prezinte la unitățile lor și să ceară fie o decorațiune, fie o propunere de înaintare.

Se înțelege, că nu toți cei înscriși pe aceste tablouri au primit decorațiuni, căci aceste tablouri au servit în realitate de pretext pentru a putea fi decorați cei câțiva aleși, cari altfel nu ar fi putut primi decorațiuni.

De aceea sistemul francez, ca în timp de războiu decorațiunile să se confere ofițerilor cari se disting prin bravură de însuși generalul comandant în momentul și locul unde a avut loc bravura și să fie apoi adus la cunoștința publică prin ordin de zi, mi se pare mijlocul cel mai bun, căci numai astfel se pot evita erorile, confuziile, nedreptățile și nepotismele.

Căci au fost atâtea camarazi, pe cari noi, cei cari am fost tot timpul pe front în contact cu inamicul, i-am propus la decorațiuni pentru acte de bravură notorii petrecute sub ochii noștri și cari totuși nu au fost decorați; pe când alții, cari își etalau bravura la 50—100 km. înapoia frontului, unde redactau în liniște ordine foarte îndrăznețe, au fost coplesiiți de decorațiuni.

Dar să lăsăm toate aceste aprecieri la o parte, căci ce s'a făcut, s'a făcut; acum nu se mai poate îndrepta nimic.

Dar de modul cum se distribuiau în războiu decorațiunile, cred necesar să reproduc în câteva rânduri cazul de mai jos, pe care-l reproduc aproape în întregime după notele mele din campanie.

Pe când mă găseam cu divizia la Adjud se prezintă la mine un maior nou mutat în comandamentul meu. Cum avea pieptul plin de decorațiuni îl întreb mai mult din curiozitate cum a reușit să capete atâtea decorațiuni:

— *Foarte simplu, îmi răspunde ofițerul. Când se primea vre-un ordin superior de propunere la decorațiuni, stăruiam din toate puterile ca să fiu trecut și eu pe tablou.*

După aceea plecam la Iași și acolo stăruiam din nou ca

să se aprobe. *In felul acesta nu mi-a scăpat nici o decorațiune.*

Adevărul era, că până în momentul acela eu nu mai întâlnisem un ofițer cu atâtea decorațiuni.

Aceasta pledează și mai mult în favoarea sistemului francez, ca în campanie decorațiunile pentru bravură să fie conferite de generalul comandant în momentul și la locul unde a avut loc bravura.

În ce privește valoarea relativă a decorațiunilor de războiu, acordate în timpul campaniei, reproduc, tot din notele mele de campanie, cele ce urmează:

În primăvara anul 1918 Regele Ferdinand sosește la Onești, unde se găsea cartierul diviziei 1, însoțit, între alții, și de un membru al guvernului de atunci (domnul profesor Mehedinți) pentru a trece divizia în revistă.

Cum pentru paza pe front nu se lăsase decât posturile strict necesare (era pe timpul armistițiului) Regele a avut ocazia să vadă aproape întreaga divizie (18.000 oameni).

După revistă Regele a binevoit să distribue ofițerilor și gradelor inferioare cari se distinseseră în decursul luptelor, după un tablou ce fusese întocmit la Iași, diverse decorațiuni.

Fiindcă eu nu aveam pe piept decât o singură decorațiune (crucea de războiu franceză), Regele m'a întrebat unde sunt decorațiunile românești?

Am răspuns că nu am decât o singură decorațiune de războiu românească, „Coroana României“ comandor primită după lupta din ziua de 6 August dela Mărășești, dar pe care am uitat să o pun. Propuneri am avut mai multe, însă până atunci nu-mi scosese nici una.

— *Nu se poate*, a intervenit atunci colonelul St... dela biroul decorațiunilor, care însoțise pe Rege cu mai multe cutii cu decorațiuni. Și fiindcă Regele se uita semnificativ la colonel, acesta propune Regelui să-mi dea Mihai Viteazul.

— *Nu*, a obiectat Regele, *generalul are deja o decorațiune mai mare*¹⁾.

Și așa a rămas să se cerceteze cazul la Iași.

În Ianuarie 1917 se ivesc primele cazuri de tifos exan-

1) Aceasta trebuie să fi fost de bunăseamă părerea de atunci a Regelui Ferdinand asupra valorii relative a decorațiunilor de războiu.

tematic, dublate la scurt interval de celalt flagel, tot atât de groaznic, febra recurentă.

În mai puțin de o lună aproape întreaga divizie a 10-a a fost contaminată de aceste boale.

Lipsa de cele necesare, de locuințe igienice și mai ales de medici cu experiență a făcut, ca combaterea acestor grozave flagele, mai ales la început, să fie foarte anevoioasă.

Numeroși ofițeri și soldați secerăți de aceste boale, populează zilnic cimitirele satelor, încât în curând s'a simțit nevoia să se creeze noi cimitire pentru ostași.

Abia atunci se gândește comandamentul suprem să scoată trupele din cantonamente și să le instaleze în bordeie-barace.

Construcția acestor baracamente, în mijlocul unei ierni din cele mai riguroase, cum a fost iarna anului 1916/1917, a fost una din operațiunile cele mai grele și delicate.

Brațele și chiar mijloacele de lucru fiind foarte reduse, construcția baracamentelor necesare instalării trupelor a durat până pe la mijlocul lunii Februarie.

Bieții noștri soldați ajunseser adevărate umbre.

Mai bine de 4000 bravi, ofițeri și soldați din divizia 10-a au intrat în pământ, secerăți de aceste grozave boale.

Dar nu numai soldații și ofițerii au avut să sufere pe zona de refacere, dar și bielele vite — mai ales caii — din cauza lipsei aproape cu desăvârșire a oricel de nutreț. Fânul și grăunțele fusese redată prin abuz și jaf de trupele rusești. Pentru a se putea procura o mizerabilă hrană bielelor animale, a trebuit să se recurgă la mugurii și lăstarele copacilor de prin păduri.

Medicii noștri și-au făcut datoria cu o abnegație și un devotament din cele mai lăudabile. Am văzut medici, cari de dimineață până seara nu mai eșeau din sălile arhipline de exantematici.

Sacrificiile făcute de corpul nostru medical pentru îngrijirea bolnavilor și combaterea acestor epidemii necunoscute până atunci la noi în țară, au fost supraomenești și ele merită recunoștința țării întregi.

Este cred destul să amintesc aci, că numai dela un singur regiment (regimentul 23 infanterie) din brigada 19-a au decedat din cauza tifosului exantematic contaminați dela

soldați trei tineri medici unul după altul; iar dela cellalt regiment (39 infanterie) unul decedat și altul trecut prin boală, care însă a avut norocul să scape cu viață — și toate acestea numai dela o singură brigadă (19 infanterie).

Oamenii trecuți prin aceste boale grozave (tifos exantematic și febra recurentă) și scăpați cu viață, nu se puteau însă întrema din cauza insuficienței de alimentație. Lipsea mai ales carnea de vită, care constituea, după afirmațiunea specialiștilor, alimentul primordial de întremare.

Vite se găseau în abundență, dar guvernânții noștri din acea vreme luase dispoziția, ca procurarea vitelor necesare hranei oamenilor, să nu se facă decât prin intermediul unor comisiuni ad-hoc compuse din anumiți membri ai autorităților civile și militare.

Dar aceste comisiuni nu găseau timp să se întrunească niciodată, iar delegații trimiși de noi cu banii necesari după vite, se înapoiau mai totdeauna așa cum plecase, adică cu banii la buzunar și fără vite.

Aceste comisiuni, cari nu figurau în realitate decât pe hârtie, își încasau regulat diurnele și atâta tot.

Față de aceste dificultăți am pierdut orice răbdare și am luat pe propria noastră răspundere măsuri, spre a ne procura singuri dela țărani vitele necesare, plătind bineînțeles costul după învoială, fără de a mai ține seamă de acele comisiuni.

În felul acesta și numai datorită acestui procedeu și practic și rapid, s'a putut procura zilnic vitele necesare hranei oamenilor.

Pe la finele lunii Martie datorită alimentării abundente și a timpului care acum începuse a se mai încălzi, oamenii s'au putut în fine întrema și pune solid pe picioare și odată cu aceasta s'a putut începe și instrucția temeinică pentru aplicarea nouilor regulamente.

În a doua jumătate a lunii Aprilie ne-a sosit în fine și îndelung așteptatele tabele, cuprinzând ordinea de bătaie cu nouile numiri la comenzile de brigăzi, divizii și corpuri de armată.

Pe aceste tabele eu figuram tot la comanda brigăzii 19 infanterie.

În schimb la comenzile de divizii se prevăzuse foarte mulți din acei, cari nu comandase niciodată în viața lor nici

brigăzi, nici chiar regimente și cari fusese totuși consacrați, de către aeropagul din vârful piramidei noastre militare, de-a dreptul comandanți de divizii.

Aceasta era, precum se vede, un fel de triare a comandanților de mari unități cu totul arbitrară, care nu se aseamănă de fel cu triarea făcut de generalul Joffre, în zilele cari au precedat bătălia dela Marna.

Amărât sufletește nu atât pentru nedreptatea ce mi se făcuse, cât mai ales pentru umilința de a mă vedea sub comanda viitorului trădător Sturdza, care era cu mult mai nou și mai tânăr decât mine, am socotit de a mea demnitate de a întocmi și înainta pe cale erarhică M. C. G. un memoriu-protest, în care arătam cu dovezi, documentate tot ce făcusem în campanie și am cerut ca în cel mai rău caz să fiu mutat la o altă divizie.

Neprimind nici un fel de răspuns, am solicitat o permisie de câteva zile ca să mă duc la Iași, unde să găsea atunci M. C. G., spre a mă interesa de soarta memoriului meu.

E locul să adaog, că un asemenea memoriu am avut naivitatea să trimit și generalului R... pe atunci șeful Casei militare a M. S. Regelui, pe care-l cunoscusem cândva și personal, rugându-l să-l studieze cu atențiune, și în caz că va aprecia că am dreptate, să-mi susțină cauza pe lângă M. S. Regele.

La Iași surprinderea unșilor, cari forfoteau în mare număr prin preajma M. C. G., când au văzut că un paraponisit ca mine își permite să pretindă ceea ce credeau ei că li se cuvine numai lor — alșii aleșilor — a fost foarte mare.

Ceea ce pretindeam eu, li se părea acestor favoriți ai soartei, că este și absurd și ridicol.

Cu această împrejurare am avut prilejul să constat, că la Iași era o lume cu totul alta decât pe front și că depărta-rea dela acea lume până la noi, cei cari avusesem naivitatea să bălăcim pri mocirla de prin tranșee, era ca dela cer la pământ ¹⁾).

Convingându-mă în cele din urmă, că îmi pierd timpul zadarnic prin Iași, fiindcă nimeni nu era dispus să-mi asculte durerea — în războiu cei mari nu prea găsesc timp să asculte durerile celor mici — m'am decis să mă înapoiez la

1) Vezi și Annexa XII pagina 253.

Negrești în mijlocul camarazilor mei de suferințe și privațiuni¹⁾, gândindu-mă cu melancolie la toți acei, cari înțelegând mai bine rostul vieții de pe acest bătrân pământ, știuse să se învântească atât de meșteșugit, încât să poată fi plasați acolo unde — după cum spune în sfânta scriptură — nu sunt nici privațiuni, nici suferințe, nici pericole de moarte, ci numai adihnă; siguranță, decorațiuni și... galoane fără de sfârșit.

În ce privește apelul meu către generalul R..., trebuie să mărturisesc singur, că a fost din partea mea o naivitate și mai mare decât aceea, de a mă fi adresat M. C. G.

În adevăr, acela care știuse atât de bine să-și facă treburile, încât să dobândească în plină campanie, fără a se mișca un singur moment din jurul palatului regal, cel mai mare grad care exista pe acea vreme în erarhia noastră militară — gradul de general de corp de armată, un fel de mareșalat — nu putea să-și mai piardă vremea cu cetitul memoriului unui naiv ca mine, care preferase, în locul unui trai liniștit, mocirla de prin tranșee.

Către mijlocul lunii Iunie începe a ne sosi înfine din partea aliaților noștri armament modern, munițiuni, medicamente, echipament, măști contra gazelor și tot ce ne lipsea și odată cu acestea măsuri au fost luate în vederea apropiatei noastre plecări acolo, unde interesele neamului și ale patriei ne chema iar la datorie și de unde știam destul de bine că mulți, foarte mult dintre noi, nu o să se mai înapoieze ca să-și revadă căminul și familia.

1) Vezi și Anexa XIV pagina 258.

Operațiunile din Moldova

Plecarea pe front

IN a doua jumătate a lunii Iulie se primește în fine ordin, ca divizia să se pregătească de plecare spre Măreșești, unde lupte mari și grele erau în curs.

Debandada rusă începând să se producă, puținele divizii românești, cari se mai găseau încă pe zona de refacere, trebuiau să grăbească plecarea.

Plecarea diviziei 10 are loc în seara zilei de 24 Iulie st. v. 1917. După itinerariul ce se fixase la început, urma ca marșul să se efectueze în 6 etape, cu o zi de repaus la finele etapei a treia.

Cum însă din cauza mișelăștei trădări rusești, evenimentele se precipitau, s'a simțit nevoia de a se reduce numărul etapelor la 5, suprimându-se ziua de repaus.

Atât pentru discrețiune cât și din cauza căldurilor mari din luna Iulie, marșul s'a executat numai noaptea¹⁾.

În dimineața zilei de 30 Iunie divizia 10 ajunge și se concentrează la Nicorești și împrejurimi.

În după amiaza aceleiaș zile unitățile diviziei sunt trecute pe malul drept al Siretului și grupate în modul următor:

Brigada 19 infanterie în satul Călimănești; brigada 20 infanterie în satul Pădureni; brigada 10 artilerie în intervalul care separa cele două localități.

Cartierul diviziei și impedimentele rămân deocamdată tot la Nicorești.

1) Vezi și Anexa XIV pagina 258.

OCUPAREA SECTORULUI LA MĂRĂȘEȘTI

În noaptea de 30/1 August st. v. 1917 trebuia ca divizia 10-a să înlocuiască pe front divizia 14 rusă.

Ordinul de înlocuire primindu-se însă târziu, unitățile n'au avut posibilitatea să ajungă la timp în spatele sectorului, în punctele de unde urma să se efectueze înlocuirea (au ajuns după ora 9 dimineata pe lumină), ceea ce a făcut, ca înlocuirea să nu se poată efectua decât în cursul nopții următoare (1/2 August).

Dislocările succesive ale brigăzii 19 infanterie în vederea intrării pe front au fost precum urmează: în neaptea de 30/31 Iulie unitățile au fost împinse până la pădurea Buhaciu (nord-vest) de satul Pădureni, având 2 batalioane aproape de satul Deocheți; în noaptea de 31/1 August regimentul 39 a fost împins până la nord-est de satul Deocheți, iar regimentul 23 la colțul sud-vestic al pădurei Tochileasa.

Când în noaptea de 1/2 August brigada își ocupă sectorul, îl găsește evacuat, fiindcă trupele rusești nu au voit să mai aștepte sosirea unităților românești și l-au părăsit cu anticipație în cursul nopții de 31/1 August.

Sectorul destinat brigăzii 19 infanterie se întindea dela inclusiv meridianul 717 (regiunea Dumbrava) până la inclusiv meridianul 720 (cota 109, 1 km. sud-est de pădurea „La Răzoare”¹⁾), unde începea sectorul brigăzii 20 infanterie care se întindea până la inclusiv cota 334, unde se învecina cu sectorul diviziei 15 ruse.

Conform prevederilor ordinului, brigada 19 și-a ocupat sectorul numai cu 1 regiment (regimentul 39) în modul următor: două batalioane în linia 1 și un batalion în rezerva brigăzii lângă și la vest de pădurea Creanga Babei. Regimentul 23 infanterie avea un batalion în rezerva diviziei la nord de pădurea Creanga Babei înapoia punctului de sudură al diviziei 10 cu divizia 13 (care se afla la stânga diviziei 10). Celelalte două batalioane forma rezerva corpului 5 armată lângă și la nord de satul Movilița.

În afară de câteva măști individuale împrăștiate și acestea fără nici o normă, rușii nu executase, cât stătuse pe pozițiune, nici o lucrare serioasă de fortificațiune.

1) A se consulta harta regiunii Păunești-Panciu-Mărășești la scara 2/20.000.

Vase ruginite ce servise probabil pentru menaj, efecte rupte de îmbrăcămintă, cârpe murdare, lăzi cu muniții răsturnate, frânturi de scaune și mese, alimente aruncate și tot felul de obiecte curioase, șterpelite de prin satele românești prin care trecuse, umplea locul pretutindeni. O murdărie crasă și un miros pestilențios îți făcea impresia, că cei cari stătuse și luptase atâta timp acolo, nu fusese ființe omenști.

A trebuit oamenilor noștri după instalarea în sector o muncă din cele mai încordate nu numai pentru a-și executa tranșeele necesare pentru luptă, dar și pentru a îngropa și depărta din sector murdăriile lăsate de acele bestii cu chip omenesc, ca astfel să poată trăi și respira înainte de orice un aer curat și sănătos.

LUPTA DIN SEARA DE 3 AUGUST

În ziua de 3 August st. v. 1917 după amiazi inamicul începe a bombarda cu multă intermitență în sectorul brigăzii 19 infanterie.

Către seară bombardamentul acesta este reluat cu o intensitate și mai mare.

La ora 7,30—8 seara după un scurt dar violent bombardament de artilerie, inamicul profitând de o ploaie torențială însoțită de fulgere și tunete puternice, deslănțuiește prin surprindere un atac asupra sectorului întreg, dar mai puternic pronunțat asupra batalionului din dreapta.

Batalionul acesta surprins de repeziciunea și violența atacului inamic și împiedicat de furtună care nu permitea să se zărească nici până la trei pași înainte, cedează pentru moment și se retrage puțin înapoi.

Legătura telefonică cu divizia fiind întreruptă, s'a trimis spre aripa amenințată batalionul din rezerva brigăzii, iar batalionul din rezerva diviziei a fost apropiat în locul batalionului din rezerva brigăzii.

Barajul executat de artileria noastră, care fusese pre-venită la timp de acet atac și intervenția vijelioasă a batalionului din rezerva brigăzii, a făcut ca atacul inamicului să fie respins și situațiunea restabilită.

Din declarațiunile prizonierilor capturați cu ocazia ace-

stei lupte reeșea, că până în momentul atacului inamicul fusese încredințat, că în fața lui sunt aceleași trupe rusești, cari de obicei cedau repede și se retrăgeau și că au fost cu totul surprins când au văzut că de astădată au de aface cu trupe românești, cu cari nu era de glumit.

LA VARNIȚA

După terminarea luptei din seara de 3 August am primit ordin ca în dimineața următoare (4 August) să mă prezint la Păunești comandantului corpului 8 de armată rus (generalul Elcianof), dela care urmează să primesc o însărcinare specială.

În ziua de 4 August ora 9 dimineața mă prezint în adevăr la Păunești generalului rus, care mă reține la dejun.

După dejun generalul îmi face cunoscut, prin interpret (căpitanul Dimitrievici dela biroul operațiunilor, care vorbea puțin franțuzește), căci generalul rus nu vorbea decât rusește, următoarele:

Trebuea să plec imediat la Varnița condus de o călăuză. Acolo voi lua contact cu colonelul român A..., care are instrucțiuni speciale pentru mine. O brigadă mixtă stă la dispoziția mea pentru o anumită însărcinare. Imediat ce ajung la Varnița, călăuza pleacă înapoi la Păunești.

La Varnița unde am ajuns pe înserate, totul era pustiu, căci satul suferise mult din cauza bombardamentului și fusese evacuat.

Am tras la cea d'întăiu casă goală dela marginea satului și am trimis adjutantul să vadă unde pot întâlni pe colonelul A... Nu a întâlnit pe nimeni.

În timpul nopții am întâlnit însă un telefonist, care venea chiar dela colonelul A... Colonelul A... își mutase postul de comandă chiar în dimineața acelei zile pe dealul (podîșul) Porcului).

A doua zi dimineața am urcat dealul Porcului și am reușit să dau de postul de comandă al colonelului A...

Când a dat cu ochii de mine colonelul A... a început să facă fețe-fețe. Era atât de emoționat că nu a fost în stare să lege două cuvinte. Când i-am vorbit de instrucțiuni și de brigada mixtă a dat din umeri și a tăcut.

Căpitanul francez atașat pe lângă colonelul A... era însă la curent cu chestiunea și dela el am aflat următoarele amănunte:

Colonelul A... fusese acuzat, că din slăbiciune și neglijență pierduse dealul Porcului, punctul cel mai de seamă al regiunii din acea parte a frontului. Pentru acest motiv se hotărîse darea lui în judecată și luarea comenzii. Colonelul A... comanda o brigadă mixtă intercalată între trupe rusești.

Eu fusesem destinat ca să-l înlocuiesc.

Acuzarea fusese însă neîntemeiată, fiindcă în realitate, după cum m'am putut convinge și personal la fața locului, colonelul A... nu pierduse nici o bucățică din dealul Porcului, care se găsea în întregime în mâinele trupelor noastre.

Față de cele ce constatasem, și pentru că nu mai era cazul să rămân în Varnița, am coborît din nou în Varnița, unde am dresat, împreună cu căpitanul francez un raport, pe care l-am înaintat la Păunești, rugând să hotărască dacă mai e sau nu cazul să stau la Varnița.

Seara, pe la ora 10 am primit răspuns, că misiunea cu care eram să fiu însărcinat încetând, în dimineața următoare pot să mă înapoiez la Mărășești.

.INAPOIEREA LA MĂRĂȘEȘTI

În dimineața următoare (6 August st. v. 1917) mai înainte de a începe să se lumineze de ziuă, am pornit înapoi spre Mărășești, urmând șoseaua care trece prin satele Trotușeanul-Movilița-Deocheți.

La intrarea în satul Trotușeanul îmi ese înainte chiar comandantul diviziei 10.

Dis-de-dimineață, îmi spune acesta imediat ce mă vede, inamicul a deslănțuit un puternic atac pe frontul diviziei 10, atac care este și acum în curs. Pe cât se pare efortul principal îl suportă sectorul Panciu — P. T. Chicera până la inclusiv pădurea „La Răzoare“. Pe frontul brigăzii dimitale e luptă mare.

Mă făcea totodată atent că la trecerea prin satul Movilița să fiu cu băgare de seamă, căci artileria vrăjmașe bate strașnic șoseaua și împrejurimile. Trebuea să evit Movilița.

După câteva peripecii, mai ales la înconjurul Moviliței pe care artileria inamică o bătea de foc din cauza unei baterii rusești, instalată înapoia ei, pe la ora 9,30 dimineata ajung la deocheți dincolo de care, sub malul râpei Zăbrăuțului Sec, se afla postul meu de comandă. Artileria inamică bătea de zor satul și terenul înconjurător până la inclusiv malul sub care se afla postul meu de comandă.

Profitând de un moment când bombardamentul își mai domolise intensitatea, am reușit înfine să mă strecor până la postul de comandă.

Colonelul M... comandantul regimentului 23 infanterie, care luase în absența mea comanda brigăzii 19 infanterie, mă pune repede la curent cu situațiunea și apoi trece, la regimentul său.

Lupta s'a terminat, după cum se va vedea mai jos, pe la ora 4 după amiazi cu un fiasco complet pentru inamic.

Iată, în trăsături destul de mari, cum s'a desfășurat și cum s'a încheiat marele eveniment cunoscut sub numele de bătălia dela Mărășești din ziua de 6 August st. v. 1917 pe frontul brigăzii 19 infanterie și aripa dreaptă a diviziei 13 dela stânga diviziei 10 (respectiv regimentul 47 infanterie).

BĂTĂLIA DELA MĂRĂȘEȘTI

Trebue spus dela început, că acțiunea ce se petrece în ziua de 6 August s. v. 1917 pe frontul brigăzii 19 infanterie și aripa dreaptă a diviziei 13 este numai o parte și anume partea finală, care a încununat bătălia dela Mărășești. Sunt mulți cu toate astea, cari confundă acțiunea din ziua de 6 August dela pădurea „La Răzoare” cu bătălia dela Mărășești și aceasta pentru motivul că lupta dela pădurea „La Răzoare” a pus capăt bătăliei dela Mărășești¹⁾.

1) Prin bătălia dela Mărășești trebus înțeles ansamblul luptelor, cari s'au perindat pe frontul armatei 1 dela Ivesți până la inclusiv satul Varnița. La aceste lupte, cari au durat 13 zile în șir (dela inclusiv 15 Iulie până la inclusiv 6 August) au participat din partea inamicului 14 divizii, iar din partea noastră — câci rușii aproape nu contează — 6 divizii infanterie, 2 divizii cavalerie (roșori) descălecate și un detașament mixt la Varnița.

Se înțelege, că luptele acestea nu au avut aceeași intensitate pe toate punctele frontului atacat Ivesți-Varnița, ci cu alternative cari au variat dela un punct la altul, în raport cu importanța lor relativă.

Luptele decise însă — efortul principal — s'a dat în secto-

Mulți chiar spun, în loc de lupta dela pădurea „La Răzoare“, bătălia dela „Răzoare“, ceea ce este o eroare, căci în realitate bătălia dela Mărășești, care a culminat în ziua de 6 August prin lupta dela „La Răzoare“, se compune dintr'un ansamblu armonios de lupte perindate la intervale, cari s'au succedat și au ținut timp de 13 zile și 13 nopți aproape neîntrerupte pe un front, care a aparținut la mai multe divizii.

Prin raport la ansamblu însă lupta din ziua de 6 August dela pădurea „La Răzoare“ formează episodul cel mai de seamă, cel mai strălucit al marei bătălii dela Mărășești.

În această memorabilă zi de 6 August s. v. 1917 inamicul deslănțuește foarte de dimineată un bombardament formidabil de artilerie de toate calibrele — mai ales artilerie grea — asupra frontului diviziei 10, diviziei 13 dela stânga diviziei 10, diviziei 9 dela stânga diviziei 13 și asupra unei părți din frontul diviziei 15 ruse dela dreapta diviziei 10. După cum se vede un bombardament pe un front de o vastitate cu mult mai mare ca în toate atacurile precedente.

Bombardamentul este însă extrem de violent pe frontul brigăzii 19 infanterie și aripei drepte a diviziei 13 (respectiv regimentul 47 infanterie).

Sectorul brigăzii 19 infanterie era ocupat în ziua de 6 August tot de regimentul 39 infanterie (batalioanele 1 și 2). Batalionul 3 forma rezerva brigăzii lângă lizeria nord-vest a pădurii Creanga Babei. Regimentul 23 era împărțit astfel: 1 batalion forma rezerva diviziei 10 în spatele pădurii Creanga Babei sub malul Zăbrăntului Sec; celelalte 2 batalioane forma rezerva corpului 5 armată lângă și la est de satul Movilița.

La un moment dat sectorul regimentului 47 infanterie, până la inclusiv punctul de sudură cu divizia 10 este copleșit de proiectilele artileriei inamice.

Aceasta era o dovadă cu totul evidentă, că inamicul luase decisiunea să atace pe aci, cu speranța că de data

rul Mărășești, adică acolo unde inamicul proiectase să spargă frontul pentru a produce breșa atât de dorită de el, de acolo și numele bătăliei, de *bătălia dela Mărășești*.

Bătălia dela Mărășești a culminat însă prin lupta din ziua de 6 August dela pădurea „La Răzoare“, care formează actul final, cel mai important al bătăliei dela Mărășești.

aceasta i-va reuși să producă spărtura care să-i permită a pătrunde în Moldova.

Regimentul 47 infanterie se afla sub comanda colonelului R....

La un moment dat bombardamentul asupra sectorului regimentului 47 infanterie devine atât de violent, încât tranșeele lui sunt transformate într-o masă informă de pământ.

Pela 9—9.30 dimineața bombardamentul artileriei este urmat de valurile de asalt ale infanteriei inamice, cari se arunca asupra apărătorilor cari mai rezistau încă pe poziție, silindu-i să cedeze și să se retragă luptând mai întâiu în pădurea lungă cu câte 114 (pădurea „La Răzoare“), apoi la nordul ei, de unde a continuat să lupte prin focuri.

Pe la 10.30—11 dimineața inamicul pune stăpânire pe lizieria sud a pădurei „La Răzoare“ și reușește să întoarcă stânga regimentului 47.

În timpul acesta cade rănit colonelul R... comandantul regimentului 47 și este evacuat.

Aceasta era situația de fapt la ora 11 dimineața când am sosit eu dela Varnița și am reluat comanda brigăzii 19 infanterie.

Cum în fața sectorului brigăzii 19 infanterie nu se aflau în timpul acela decât slabe forțe inamice, regimentul 39 avea posibilitatea nu numai să le imobilizeze pentru a le împiedica să intervină în golul dela stânga, dar chiar să ia ofensiva contra lor pentru a câștiga teren înainte.

În timpul acela rezerva brigăzii 19 (al 3-lea batalion din regimentul 39), putea să se apropie și să pătrundă în gol până la înălțimea liniei 1, de unde întorcându-se cu fața înapoi, să se formeze pentru luptă și să atace în flanc și spate trupele inamice din pădurea „La Răzoare“ angajate de front cu regimentul 47 infanterie. Pentru executarea acestei manevre s'a dat ordin de urmare în modul următor:

Regimentul 39 (cele 2 batalioane din linia 1) să deschidă un foc cât mai viu de pușcă și mitralieră contra trupelor inamice din fața lui pentru a le împiedica să intervină în golul dela stânga; batalionului, din rezerva brigăzii să înainteze în golul dela stânga până la înălțimea regimentului 39, unde să se formeze cu fața spre pădurea „La Răzoare“

și să înainteze la atac contra flancului și spatelui trupelor inamice cari luptau cu fața spre nord.

Când acest batalion ajunsese aproape de locul de unde urma să se formeze cu fața spre pădure, alte 2 batalioane din divizia 13 infanterie înaintau în pas forțat spre pădure, unul dela nord direct către spatele pădurii, altul dela est către partea de răsărit a pădurii.

Înaintarea acestor batalioane silește batalionul din rezerva brigăzii 19 să ia imediat formația de luptă și să înainteze la atac asupra lizierei sud-vest a pădurii, unde inamicul începuse a se îngrămădi încercând să scape spre vest, unde sperau să nu întâlnească pe nimeni.

Spre marea lor surpriză însă, aci dau peste oamenii batalionului din rezerva brigăzii 19, cari le tae calea.

Atacate de front, spate și cele 2 flancuri nu le rămâne trupelor inamice decât să se predea.

Rezultatul final al acestor lupte a fost: circa 400 prizonieri (între cari 5 ofițeri, 9 cadeți și 380—390 soldați, caporali și sergenți) căzuți în mâinile brigăzii 19 infanteie, osebît de prizonierii făcuți de divizia 13.

Au fost deasemenea liberate și 2 companii din regimentele 39 și 47 infanterie, cari în învălmășeala primelor lupte fusese capturate de inamic.

La ora 14 regimentul 47 infant. se găsea iarăși în stăpânirea tranșeelor pierdute și se pregătea să urmărească mai departe pe inamic.

Regimentul 39 infanterie (batalioanele din linia 1) socotind prima parte a însărcinării îndeplinită, începe la rându-i înaintarea asupra trupelor inamice din fața sa, ajungând până dincolo de liziera pădurii și satului Dumbrava, unde este nevoit să se oprească din cauza pierderii legăturilor¹⁾.

La ora 4 după amiază lupta este virtual terminantă pe întreg frontul, totul intrând în tăcere.

În cursul nopții de 6/7 August s'a simțit nevoia retificării a părții de front rezultată din înaintarea oarecum riscată a regimentului 39, care la un moment dat rămăsese cu aripile în aer, pierzând legătura cu unitățile vecine.

În ziua următoare (7) August) a fost chemat la Pă-

1) Vezi și Anexa IV pagina 238.

dureni, unde se afla cartierul diviziei 13, de către M. S. Regele, comandantul diviziei 10 însoțit de șeful său de stat-major, care a binevoit să le acorde motu-proprio decorațiuni și anume: comandantului diviziei 10 ordinul Mihai Viteazul, iar șefului de stat-major ordinul Steaua României în gradul de ofițer.

La rândul său comandantul diviziei 10 a dat un ordin de zi anunțând acordarea acestor distincțiuni și a mulțumit ofițerilor și trupei pentru bravura de care au dat dovadă în lupta din ziua de 6 August. Puțin mai târziu mi s'a acordat și mie, pentru activitatea desfășurată în ziua de 6 August, „Coroana României cu spade în gradul de comandor“. Ziua de 6 August s. v. 1916 poate fi considerată cu drept cuvânt ca cea mai glorioasă zi a bătăliei dela Mărășești.

Lupta din ziua de 6 August dela pădurea „La Răzoare“ poate fi de asemenea considerată ca ultima și cea mai importantă luptă a campaniei noastre din Moldova din cursul anului 1917 fiindcă nici una din luptele cari au mai avut loc în Moldova în cursul anului 1917, nu a mai avut măreția și amploarea actului din ziua de 6 August.

Incercări de atacuri din partea vrăjmașilor au mai fost fără îndoială și aiurea, dar numai cu caracter local, sau localizate pe întinderi mult mai reduse, mai palide și cu forțe mai puțin numeroase ca în luptele dela Mărășești (inclusiv pădurea „La Răzoare“).

Pentru a termina cu descrierea actului dela pădurea „La Răzoare“ trebuie să mai amintesc, că pe spațiul restrâns, unde inamicul hotărîse să spargă frontul pentru a obține breșa atât de dorită, el îngrămădește nu mai puțin de 5 divizii, pe când unitățile noastre de pe acest spațiu restrâns, cari au primit șocul atâtor forțe inamice, nu înglobau toate la un loc nici cât două divizii.

În această memorabilă zi de 6 August s'au distins foarte mulți bravi din brigada 19 infanterie. Pentru bravura cu care a luptat în acea zi regimentul 39 infanterie a avut drapelul decorat cu ordinul Mihai Viteazul (aceeași distincțiune a avut-o mai târziu și regimentul 23 infanterie tot pentru bravură). Au fost deasemenea decorați numeroși ofițeri și grade inferioare.

În annexele dela finele acestor „*Amintiri*“ cetitorii vor

găsi mai multe scrisori primite dela ofițerii răniți în ziua de 6 August și zilele cari au precedat ziua de 6 August. Scopul acestor scrisori este de a se vedea cât de mare era entuziasmul ofițerilor cari au luat parte în acele memorabile lupte.

INSPECȚIA URMATĂ DE INCERCAREA DE ATAC DIN ZIUA DE 2 SEPTEMBRIE

Ziua de 2 Septembrie s. v. 1917 fusese destinată pentru inspectarea tranșeeleor, cari în urma luptelor din ziua de 6 August suferise mai multe modificări și se refăcuse. Cum noaptea de 1/2 Septembrie era favorizată de o lună splendidă stabilisem ca plecarea să aibă loc cu cel puțin 2 ore înaintea de a se lumina de ziua, pentru a dispune de timp suficient spre a vizita tot sectorul.

Pe la ora 4 dimineța pornim în adevăr dela postul de comandă. Eram însoțit de adjutant, de o ordonanță și de ofițerul francez atașat la brigadă (căpitanul Blanchard).

După tăcere de câteva minute prin șanțul de comunicație ajungem la postul de comandă al regimentului 39 infanterie locotenentul colonel Jipa, pe care luându-l cu noi pornim mai departe prin șanțul de comunicație până la postul de comandă al batalionului din dreapta (maiorul A.....) pe care 'l deșteptăm din somn, căci adormise.

Continuând mai departe prin șanțul de comunicație ajungem în urmă la tranșeea din linia 1, unde se știe că pândarii sunt de o vigilență foarte activă.

Toate aceste operațiuni s'au putut săvârși relativ destul de repede, fiindcă în tranșee toată lumea se considera în serviciu permanent și doarme îmbrăcată.

Până să se lumineze de-abinelea inspectasem în întregime tranșeele batalionului din dreapta.

După ce s'a luminat complet de ziuă, inspecția a decurs ceva mai greu, din cauza obișnuitelor schimburi de focuri dela tranșee la tranșee și mai ales a bombardierelor și tragerilor de șicană ale artileriei.

Totuși până la ora 5 după amiazi inspecția s'a putut continua fără niciun incident serios. Către această oră ajunsesem aproape de sfârșitul tranșeeleor batalionului din stânga. Mai rămăsese de inspectat doar tranșeea unei singure companii, a 11-a..

În momentul însă când eram pe punctul de a porni și prin această tranșee artileria inamică, care până atunci trăsesese din când în când asupra unei baterii cu tunuri englezești din apropierea pădurii Socriș, începe o trage, cu o intensitate din ce în ce mai pronunțată asupra sectorului batalionului din stânga, din care făcea parte și compania 11-a, a cărei tranșee urma să o inspectăm. La un moment dat tragerea luând proporții destul de îngrijitoare comandantul regimentului 39 infanterie (locotenentul colonel J...) care continua să mă însoțească, îmi spune cu oarecare teamă:

— Domnule colonel, pe cât îmi dau eu seama de data acesta inamicul nu pare să glumească. Sunt sigur că cât de curând are să înceapă să atace și cu infanterie. Se pare că au mirosit că sunteți și dv. cu noi. Eu v'aș sfătui că până mai e timp să renunțați la tranșeea lui Ghinion, căci el e fără noroc (Ghinion era porecla căpitanului Ionescu comandantul companiei 11-a, pe care 'l poreclise așa din cauză că semna G. I. Ionescu).

Deși aveam aceeași impresie ca comandantul regimentului 39, mai ales că și începuse a se simți miros de gaze, totuși pentru a nu face impresie urită asupra oamenilor, cari aveau ochii fixați asupra noastră, am răspuns colonelului:

— Nu face nimic colonel J..., am mai întâlnit noi glume de astea. Să mergem înainte ca să vedem și tranșeea lui Ghinion al dumatăle, spre a termina. Și zicând acestea, pornim cu toți înainte urmăriți de privirile voioase ale oamenilor. Dar abia facem câțiva pași și artileria inamică începe a bombarda sistematic tranșeea în care începusem a păși.

Convins de astădată că mergerea mai departe este o imposibilitate, dau ordin căpitanului Ionescu să-și facă datoria fără a ține seama de prezența noastră acolo. Aceasta cu atât mai mult, că efectul gazelor asfixiante începuse a se simți deabinelea.

La semnalul dat prin clopote oamenii își pusese, de altfel cași noi, măștile de protecție contra gazelor.

Căpitanul Ionescu dă numaidecât comanda.

— *Oamenii la posturi. Incepeți focul.*

Aproape instantaneu puștile, puștile mitraliere și mitralierele intră în funcțiune.

Apropiindu-mă de parapet și privind în direcțiunea inamicului, văd destul de bine cum valurile lui de asalt escaladau rânduri după rânduri parapetele și se formau pentru a începe înaintarea la atac.

Artileria noastră, atât cea din sector, cât și cea din sectoarele vecine, începe tragerea de contrabaraaj. Puștile, puștile mitraliere și mitralierele noastre trăgeau la disperare, încât nu se mai auzea nimic. Era un adevărat infern. Numai cine a avut prilejul să se găsească în linia 1 într-o astfel de ocaziune, își poate da bine seama de cât infern este acolo.

Fiindcă locul unde mă apucase vijelia era escentric, m'am grăbit să ajung cu un minut mai înainte la cel mai apropiat post de comandă, ca astfel să mă pun în legătură cu tot sectorul.

Șanțurile de comunicație din această parte a sectorului nefiind încă suficient adâncite, din cauza luptelor din ziua de 6 August, a trebuit să le traversez sărind pe deasupra.

Prima convorbire telefonică a fost cu locotenentul N... dela rezervă, care'mi anunță trimiterea unui sac cu munițiuni la linia 1 ¹⁾).

Din informațiile primite dela celelalte sectoare rezulta că la centru și aripa dreaptă nu erau decât simple demonstrațiuni fără importanță și că adevărata acțiune a inamicului se petrecea la aripa stângă.

După luarea dispozițiilor de rigoare am plecat spre postul de comandă al brigăzii.

Șanțul de comunicațiune pe care urma să-l urmez trecea pe lângă bateria cu tunuri englezești, pe care inamicul o maltratase îndelung cu tunuri de calibru mare. Până la ajungerea mea acolo reușise să demonteze un tun, să omoare un ofițer și să rănească 2 servanți. Batalionul din rezerva diviziei, cu toate că se găsea în apropiere, nu avusese nici o pierdere.

La ora 9 seara am ajuns în fine la postul de comandă.

Din cuprinsul rapoartelor sosite până la acea oră de pe front rezulta, că atacul inamicului fusese respins pretutindeni și că totul reintrase în liniște.

Inamicul convingându-se în cele din urmă, că toate

1) Vezi Anexa XII pagina 253.

străduințele și sacrificiile lui de a sparge frontul la Mărășești nu reușesc, renunță la orice alt atac pe această parte a frontului și, 'și îndreaptă eforturile către alte părți mai depărtate ca Cosna, Târgu Ocna, etc. unde de asemenea nu reușește să obțină decât succese trecătoare, de scurtă durată, nici unul însă cu rezultate decisive, hoăritoare.

Pe ziua de 1 Ianuarie s. v. 1917 fiind înaintat la gradul de general de brigadă mi s'a încredințat comanda diviziei 1, al cărui post de comandă se găsea în satul Vișoara lângă orașul Târgu Ocna ¹⁾).

ARMISTIȚIUL ȘI PACEA SEPARATĂ

Cu toate strălucitele noastre succese la Oituz, Mărăști, Mărășești, etc. totuși din cauza mișeleștei trădări a rușilor, armata noastră a fost nevoită să înceteze ostilitățile și să stea, pentru scurt timp însă cu arma la picior.

După încheerea armistițiului (9 Decembrie s. v. 1917) un războiu cu totul de altă natură am fost nevoiți să întreprindem deastădată contra hoardelor rusești bolșevizate, cari părăseau în massă frontul și se aruncau ca lăcustele asupra satelor și târgurilor noastre din spatele frontului comițând jafuri, banditisme și chiar violuri.

Rânduri după rânduri aceste bande, contra cărora am fost adesea nevoiți să întreprindem adevărate vânători, erau prinse, dezarmate și aruncate peste Prut în Basarabia.

O altă luptă, poate și mai grea decât aceasta, a trebuit de asemenea să întreprindem contra propagandei bolșevice printre rândurile oamenilor noștri și populației civile.

Pentru a pune frâu acestei periculoase propagande, am fost de multeori nevoiți să recurgem la măsuri extreme ca: izolarea în lagăre, lovirea și chiar împușcarea.

După încheerea păcii silite din 7 Mai s. v. 1918 divizia 1 a fost de mai multe ori dislocată spre sud-est, având în toate aceste dislocări cartierul succesiv la Onești, Păunești și înfine la Adjud.

În această din urmă dislocare divizia a avut de supravegheat prin posturi de pază sectorul cuprins între exclusiv satul Soveja până la inclusiv orașul Mărășești.

1) Vezi și Annexa XII pagina 253.

În ziua de 10 Noembrie s. v. 1918 după spargerea frontului inamic dela Salonic, guvernul român rupe iarăși relațiile cu puterile centrale și decretează din nou mobilizarea.

În ziua de 16 Noembrie divizia 7 infanterie și divizia 1 vânători trece din nou Carpații și intră, de astădată pentru totdeauna, în Transilvania.

Mai târziu aceste divizii sunt urmate de altele și anume de divizia 6 infanterie, divizia 2 vânători și divizia 1 cavalerie.

În luna Februarie s. v. 1919, divizia 1 infanterie este transportată în vederea a noi operațiuni ulterioare cu c. f. în Oltenia.

În Iunie 1919 armatele bolșevice ungurești amenințând cu o nouă invaziune Ardealul, divizia 1 este transportată cu c. f. în regiunea Careii Mari—Ermihalyfalva (Valea lui Mihai) în spatele trupelor noastre de acoperire pe Tisza.

OBSERVAȚIUNI ASUPRA ARMATEI ROMÂNE DIN A DOUA PARTE A CAMPANIEI

Succesele noastre din partea doua a campaniei, față de insuccesele din partea întâiu, se datoresc în primul rând solidei pregătiri a armatei pe zona de refacere și în al doilea rând complectării a cea mai mare parte din lipsurile ei, cu osebire artilerie grea, mitraliere, puști-mitraliere, cum și a întregului material tehnic cu care erau dotate armatele beligerante și de care noi eram lipsiți aproape cu desăvârșire.

Trebue de asemenea adăogat lipsa de ideal a soldaților și chiar a unei bune părți a ofițerilor noștri, mai ales a celor din rezervă, cari erau concentrați de aproape 2 ani fără ca cineva să aibă curajul să le spună, din cauza scrupurilor oficialității noastre, scopul acestei concentrări.

În adevăr oficialitatea noastră declarând neutralitatea, nu voia sau nu putea să dea pe față adevăratele aspirațiuni naționale și să permită astfel pregătirea sufletească a națiunii și a oștirii în vederea realizării acestor aspirațiuni.

Osebit, însăși pregătirea de războiu a majorității ofițerilor noștri de rezervă lăsa foarte mult de dorit.

Se știe în adevăr, că majoritatea ofițerilor noștri de rezervă din prima parte a campaniei aproape nu conta ca pre-

gătire militară. Mulți dintre ei simple grade inferioare — unii chiar simpli soldați de rând până în 1913 — fusese promovați ofițeri numai pe considerația, că făcuse campania din 1913 din Bulgaria și absolvise fie liceul, fie o universitate oarecare.

În ce privește pe noii, adică ultimele promoțiuni de ofițeri de rezervă destinați să împlinească numeroasele lip-suri datorite creării de noi unități la mobilizare, s'a recurs, pentru complectarea lor la tot felul de expediente, între cari și la absolvenții școalelor de învățători în urma unei pregătiri din cele mai superficiale de circa 30—40 zile la regimentele din aceleași localități cu ele, ceeace era totuna cu nimic, sau aproape cu nimic.

Cu trupa a fost și mai rău, căci chiar în ajunul mobilizării s'au vărsat regimentelor toți amânații și dispensații valizi în număr de circa 250—300 oameni de fiecare regiment, fără ca acești oameni să fi făcut o singură zi de instrucțiune militară.

În toată durata părții întâiu a campaniei acești oameni, cari în definitiv nu purtau altă vină decât aceea, că știuse sau putuse să se învărtească după cum era de altfel sistemul țării — dacă nu toți, dar marea lor majoritate — au fost mai mult o povară pe spinarea bietelor noastre regimente, căci toți acești nenorociți formau, pe timpul marșurilor și mai ales a luptelor, marea majoritate a trenarzilor și fugarilor, cari populau pădurile, satele și ascunzătorile și cari în mod fatal antrenau după ei și pe unii dintre soldații vechi, mai slabi de înger.

S'a făcut de asemenea o mare greșală cu batalioanele de miliții formate din contingente bătrâne și armate cu puști vechi cu tragere înceată, a căror funcționare era aproape necunoscută sau uitată de majoritatea milițienilor și chiar a ofițerilor.

Toate aceste formațiuni dispăruse în partea doua a campaniei, ceeace a fost o mare ușurare pentru armată și conducătorii ei.

Pe zona de refacere instrucția, disciplina, moralul și mai ales spiritul de sacrificiu al ofițerilor de rezervă se formase și întărise în așa măsură, încât acești ofițeri de rezervă aproape nu se mai deosebeau de camarazii lor activi, lucru

care a făcut, ca în a doua parte a campaniei marea lor majoritate să poată da dovezi nu numai de eroism și sacrificiu, dar și de destoinicie și aptitudini în conducerea unităților.

Acelaș lucru se poate spune fără nici o exagerare despre foștii amânați și dispensați, cari formau de altfel elementul cel mai viguros și inteligent al oștirii din partea doua a campaniei. Majoritatea celor mai bravi și destoinici soldați și grade inferioare din partea a doua a campaniei o formau tocmai acești dispensați și amânați, instruiți și pregătiți de noi pe zonele de refacere.

Se poate dar afirma fără teamă de desmințire, că armata noastră din partea doua a campaniei a fost o armată cu totul nouă, care nu mai avea de comun, cu armata care luptase în prima parte a campaniei decât doar că purta acelaș nume și aceeași uniformă, la care se adăogase în plus casca de oțel model francez.

Dacă am scris aci aceste câteva observațiuni, am făcut-o în speranța că conducătorii destinelor neamului nostru și căpeteniile oștirii noastre de după războiu, vor ști să tragă din ele învățăminte pentru viitor.

Operațiunile de la Tisza

CONSTITUIREA GRUPULUI DE NORD

LA câteva zile dela instalarea diviziei 1 în zona Careii Mari-Ermihalyfalva, am fost numit comandant al grupului de nord (ordinul comandamentului trupelor din Transilvania No. 7024 din 21 iunie s. v. 1919), al cărui sector de supraveghere pe Tisza se întindea dela Vazaros-Nameny până la inclusiv Abad-Szalok.

Comandant al grupului de sud a fost numit generalul H..., al cărui sector se întindea dela exclusiv Abad-Szalok până la inclusiv Szeged.

Grupul de nord avea compunerea următoare: divizia 16 (general H...) în supraveghere dealungul râului Tisza; divizia 2 vânători (general D...) în rezervă cu o brigadă la Nyireghihaza și alta la Debretzen; în fine un detașament mixt (general O...) la Satu Mare.

Mai era deasemenea brigada 49 infanterie (colonel M...) din divizia 20 în formație la Nyireghihaza, a cărei întrebuințare nu se putea însă face decât în urmă unei autorizări speciale a comandantului trupelor din Transilvania.

În acelaș timp cu comanda grupului nord am păstrat, până în momentul începerei ostilităților, și comanda diviziei 1.

După începerea ostilităților dela Tisza comanda diviziei 1 a revenit generalului O... comandantul brigăzii 1 infanterie, care era ofițerul cel mai vechiu și mai mare în grad din divizie.

Postul de comandă al grupului nord și al diviziei 1 a rămas deocamdată la Careii Mari.

FORȚELE UNGUREȘTI DIN FAȚA GRUPULUI NORD

Cu mult înainte de a se deslănțui ofensiva ungurească la Tisza, noi reușisem să identificăm amănunțit aproape întreaga ordine de bătae a armatei ungurești, cum și modul cum era gruparea acestei armate în fața grupului de nord.

Era cunoscută de noi până și ziua hotărîtă de comandamentul unguresc pentru trecerea Tiszei.

Astfel pe bază de informațiuni din surse cât se poate de sigure, aflasem că în fața sectorului grupului de nord se aflau următoarele forțe ungurești:

Corpul 3 armată cu cartierul general la Miskolcz cuprindea diviziile 1 și 5 infanterie, 2 brigăzi mixte independente, mai multe detașamente de cavalerie și un important stoc de artilerie de toate calibrele și mai ales artilerie grea instalată pe înălțimea Tokay și în fața principalelor puncte de trecere pe malul stâng al Tiszei.

Artileria grea instalată pe înălțimile Tokay din fața satului Rakamaz putea ține sub focurile ei malul opus al Tiszei până la circa 10—12 km. distanță.

SIMPTOME DE INCEPEREA OSTILITĂȚILOR

Informațiunile ce căpătam zilnic dela serviciul nostru de informațiuni, incursiunile întreprinse de detașamente ungurești pe malul stâng al Tiszei, declarațiunile dezertorilor și prizonierilor, cum și dese și necontenitele recunoașteri întreprinse de aviația inamică până la mari distanțe înapoia frontului nostru erau atâtea dovezi sigure, că inamicul era pe punctul de a începe ofensiva contra noastră și că trebuia să ne așteptăm dela un moment la altul ca ea să se producă.

De asemenea spionii trimiși de noi până la 80—100 km. la vest de Tisza ne informau regulat de tot ce se petrece în tabăra inamică, mai ales cu numeroasele transporturi de trupe ungurești și material artileristic spre Tisza, cum și eșalonarea lor în dreptul punctelor alese de unguri pentru trecerea Tiszei.

Ungurii fusese cu atât mai încurajați la aceasta, cu cât ofensiva lor contra tinerei armate ceho-slovace reușise

aproape complet, silind astfel guvernul ceho-slovac să intervină prin președintele Comisiunii de pace de la Paris pentru încheierea grabnică a unui armistițiu.

TRECEREA TISZEI LA TOKAY ȘI SEGHET

Din informațiunile prinse de noi, rezulta că inamicul hotărâse să forțeze trecerea Tiszei în noaptea de 15/16 Iulie s. v. 1919.

Din cauza ploilor continue însă, cari nu mai conteneau de zile întregi, nivelul Tiszei crescuse cu mai mulți metri și apa se revărsase peste maluri inundând terenul până la mari distanțe. Din această cauză trecerea Tiszei a trebuit să fie amânată.

În ziua de 20 Iulie pe la ora 8.30 seara inamicul în forță de circa 3 batalioane infanterie cu numeroase mitraliere sprijinite de o puternică artilerie așezată pe malul drept al Tiszei, surprinde posturile noastre de supraveghere și trece Tisza la Tokay în fața localității Rakamaz, îndreptându-se spre satul Balsa. În gara Rakamaz a căzut cu această ocaziune mai multe proiectile de 150 și 305 cm.

Trebue explicat, că întinderea sectorului, pe care trebuia să-l supravegheze divizia 16, care de altfel ținea singură întregul front al grupului de nord, avea o dezvoltare de circa 120 km. și că sectoarele batalioanelor erau păzite cu posturi situate la intervale destul de mari unul de altul, având însă grosul concentrat înapoia intervalelor și în condițiuni astfel, ca ele să poată interveni la timp util în caz că va fi nevoie.

Trecerea dar a trupelor ungurești peste Tisza nu a surprins pe nimeni, căci ea fusese mai dinainte prevăzută.

În aceeași zi și concomitent cu trecerea dela Tokay alte trupe inamice în forță de 3—4 companii infanterie sprijinite de artilerie de pe malul drept trece de asemenea Tisza prin dreptul localității Seghet și se îndreaptă spre Tiszadob. Posturile noastre de supraveghere se retrag luptând. O companie dela rezerva din Büszentmihály este trimisă pentru a contraataca.

Până la ora 4 după amiazi la cele 2 puncte de trecere au loc următoarele evenimente:

Trupele inamice trecute la Tokay primesc mereu ajutoare. Efectivul lor până la acea oră este evaluat la circa 5 batalioane infanterie. Ele înaintează pe 3 coloane spre Timar, spre Rakamaz și spre Tiszanaghyfalu, pe cari le ocupă.

Unitățile de pază din sector se concentrează la Tiszaeslar în tranșee anume pregătite și așteaptă ajutoare.

Trupele trecute la Seghet pun stăpânire pe Tiszadob și Tiszadada și iau direcția spre Búdzentmihaly. S'a trimes 2 companii spre a contraataca, una spre Tiszadob și alta spre Tiszadada. Compania trimisă spre Tiszadada reușește să cadă în spatele inamicului și'l silește să se retragă înapoi spre Tisza. În ultimul moment retragerea dela Tiszadada, care este urmată și de retragerea dela Tiszadob, se transformă în fugă.

Față de situația dela Rakamaz, care din cauza forțelor ce treceau neconținut pe stânga Tiszei devenea din ce în ce mai serioasă, comandantul diviziei 16 intervine pentru a i-se pune la dispoziție un regiment de vânători din brigada de rezervă dela Nyioreghihaza, pe care intenționa să-l transporte cu trenul până la stația Buj, iar de acolo să-l dirigă astfel, încât să cadă în flancul și spatele inamicului dela Rakamaz.

Regimentul de vânători atacă în adevăr de flanc spre Rakamaz, ocupând succesiv satele Balsa, Szabolcs și Timar, cari sunt evacuate de inamic. Operațiunile acestui regiment nefiind însă conduse cu destulă energie, inamicul nu poate fi respins peste Tisza.

Orașul Careii Mari, unde funcționase până atunci postul de comandă al grupului fiind și depărtat și excentric față de întinderea frontului pe care se desfășurau acum operațiunile grupului de nord, a fost mutat în cursul nopții de 20/21 Iulie în orașul Debretzen.

Forțele inamice dela Rakamaz primind în cursul nopții noi întăriri, reiau, în scopul de a mări și complecta cât mai mult capul de pod, înaintarea, astfel că în dimineața următoare linia ocupată de ele trece prin: marginea de vest Venceslo. Cota 110—Cota 117 Timar-sud Cota 102 (1½ km. sud-est de Rakamaz) — marginea vest Naghyfalva — digul Tiszei-Tiszaeslar.

Trupele inamice cari trecuse la Seghet și fusese alun-

gate dela Tiszadada și Tiszabob, trec din nou Tisza cu forțe mai importante ca data trecută și pun din nou stăpânire pe cele 2 localități; dar contraatacate viguros de rezervele din sector sunt gonite iarăși peste Tisza.

Capturările făcute de trupele noastre în decursul luptelor din zilele de 20 și 21 Iulie, au fost următoarele: la Rakamaz 70 prizonieri, 11 mitraliere, 2 tunuri de câmp, 5 che-soa cu muniții; la Tiszadob și Tiszadada 110 prizonieri și mai multe arme.

TRECEREA TISZEI LA TISZAFÜRED

În ziua de 21 Iulie s. v. 1919 are loc la Tiszafüred un schimb de focuri puternic dela un mal la altul. Către ora 9 seara inamicul începe a bombarda cu artilerie localitatea Tiszafüred și împrejurările. Se putea observa chiar cu ochii liberi, cum unități întregi de infanterie inamică se massau în apropiere de malul Tiszei. Toate acestea erau dovezi indubitabile, că se pregătește o trecere a Tiszei și prin această parte.

În adevăr pela ora 5.30 dimineața (22 Iulie s. v. 1919) trupe inamice în forță de circa 4—6 companii sprijinite de artilerie, resping posturile noastre de supraveghere și pun piciorul pe malul stâng. Contraatacate de 2 companii din batalionul 3 (regimentul 84 infanterie) cu concursul unei baterii din regimentul 31 artilerie forțele inamice, cari apucase să treacă Tisza, sunt aproape desființate. Acțiunea se termină la ora 10.30 dimineața.

După amiazi însă pela ora 3.30 alte 2 batalioane inamice trec Tisza pela sud și nord de Tiszafüred. Contraatacate la timp de unități din rezerva sectorului sunt respinse cu mari pierderi peste Tisza.

Dar inamicul tot nu voiește să renunțe la trecere. În adevăr pela ora 5,30 după amiazi el forțează din nou trecerea la Tiszafüred cu forțe de astădată mult mai superioare. Această din urmă trecere, ajutată de alte două demonstrative la nordul și sudul punctului principal de trecere, reușește.

De rândul acesta inamicul pune solid piciorul pe malul stâng al Tiszei. Forțele trecute sunt evaluate la circa 3—4 batalioane.

Trupele noastre din sectorul atacat inferioare în număr sunt nevoite să se retragă disputând terenul pas cu pas în pozițiunea aleasă și pusă în stare de apărare dela Felhalom.

În cursul nopții de 22/23 Iulie inamicul se grăbește a arunca un pod peste Tisza la Tizafüred și execută lucrări de fortificație.

În cursul zilei următoare (23 Iulie) liniște pe tot frontul Tiszei. Inamicul continuă a trece noi forțe pe malul stâng și consolidează cât mai bine terenul.

Unitățile noastre continuă de asemenea să se consolideze în fața trupelor inamice.

Patrule numeroase sunt trimise pe diferite direcțiuni pentru a recunoaște efectivul trupelor trecute la est de Tisza și a se informa asupra intențiunilor viitoare ale inamicului.

Recunoașteri mai tari (detașamente mixte de infanterie și artilerie) sunt trimise în special spre Rakamaz, care prezintă o importanță mai mare atât prin efectivul forțelor trecute, cât și prin importanța pe care o prezenta această localitate prin raport la comunicațiile, cari îi permiteau să înainteze fie spre Nyireghihaza, fie spre Debretzen în direcția flancului nostru stâng.

S'au trimes 3 asemenea recunoașteri: una în direcțiunea vest-nord-vest; alta în direcțiunea sud-vest-nord; în fine a treia în direcțiunea nord-sud pe șoseaua ce duce la Timar.

Detașamentul trimes în direcțiunea vest-nord-vest înaintează până la Venceslo; cel trimis în direcțiunea sud-vest-nord înaintează până aproape de Rakamaz; cel trimes în direcțiunea nord-sud înaintează până în fața localității Kama cota 106.

Toate aceste recunoașteri au fost încoronate de succes.

LUPTA DELA TISAFÜRED

În timpul acesta are loc constituirea grupului de manevră Tisza sub comanda generalului M... cu misiunea de a înainta spre Szolnok, unde forțe inamice superioare luase ofensiva contra grupului sud și făcuse progrese destul de mari în direcțiunea Arad, spre a le cădea în flanc și spate.

Marșul acestu grup însă spre Szolnok avea itinerarul obligat prin fața localității Tisafüred, care fusese ocupată

precum se știe, de forțe inamice, care în ultimele zile fusese evaluate la mai mult decât o brigadă mixtă (aproximativ 3 regimente infanterie cu multă artilerie și mitraliere), care ar fi putut să-l atragă și angajeze în luptă, pentru a-i întârzi, dacă nu chiar anihila complet marșul spre obiectiv — Szolnok.

Or, marșul grupului de manevră, trebuia să fie executat și repede și secret, fără de care nu putea avea caracter de surpriză.

Pentru aceasta nu exista însă decât o singură soluție și anume aceea, de a ataca și respinge peste Tisza forțele inamice dela Tiszafüred și aceasta mai înainte ca grupul de manevră să ajungă în dreptul lor.

Pentru atingerea acestui scop s'au luat în cea mai mare grabă măsurile necesare, pentru ca acest atac să reușească.

Unitățile disponibile din sectorul Tiszafüred nefiind în măsură să obțină ele singure acest rezultat, s'a trimes în grabă brigada de vânători ce forma rezerva grupului la Debretzen (regimentele 9 și 10 vânători).

Transportul s'a efectuat în noaptea de 23/24 Iulie s. v. 1919 cu C. F.

Atacul s'a executat prin surprindere în dimineața de 24 Iulie ora 9 și la el au participat: regimentul 10 vânători, 2 batalioane din regimentul 84 infanterie (locale), 2 baterii din regimentul 31 artilerie, 1 divizion din regimentul 24/4 obuziere.

La extrema stângă a colaborat și 1 escadron de roșiori. Regimentul 9 vânători a constituit *rezerva*.

Atacul s'a executat cu o vigoare și un elan mai presus de orice laudă. În mai puțin de 2 ore un singur soldat bolșevic nu se mai găsea pe malul stâng al Tiszei.

Cu ocaziunea acestei lupte s'a capturat : 2 tunuri, puști, mitraliere, chesoane cu munițiuni și numeroși prizonieri.

LUPTA DELA RAKAMAZ

În ziua de 25 Iulie s. v. 1919 trupele inamice dela Rakamaz iau ofensiva contra trupelor noastre din acea parte a frontului, având ca ax de mișcare șoseaua care duce dela Rakamaz spre Nyireghihaza, unde se afla și cartierul diviziei 16 și pe care inamicul intenționa probabil să-l ocupe.

În jaloane mari atacul inamicului s'a executat prin înaintarea a 3 coloane și anume: o coloană principală centrală pe șoseaua sus menționată sprijinită la aripi de alte 2 coloane secundare. Atacul era însoțit de foarte multă artilerie între care: 6 piese de 77 mm., 4 piese de 100 m.m. și numeroase mitraliere.

După 3 ore de lupte crâncene cătetrele coloanele sunt respinse cu pierderi simțitoare pentru inamic.

Către orele 8 seara inamicul primind noi întăriri, el reîncepe atacul, bătând de data aceasta cu artileria lui de calibru mare de pe înălțimea Tokay toate comunicațiunile dinapoia noastră pentru a împiedica scsirea de ajutoare.

Lupta a durat circa 2 ore și s'a terminat cu un complet fiasco pentru inamic.

Trupele noastre pun stăpânire pe cota 104, unde s'a găsit o mitralieră părăsită în grabă de inamic.

CONTRAOFENSIVA GRUPULUI DE NORD

Sortii armelor pe frontul grupului de sud, unde se petrecea actul principal al bătăliei dela Tisza, hotărându-se la Szolnok și împrejurimi prin retragerea în completă debandadă a inamicului mai întâiu spre Tisza și apoi peste Tisza, misiunea încredințată grupului nord, aceea de a atrage și fixa pe frontul lui cât mai numeroase forțe vrăjmașe, pentru ca inamicul să nu ridice de aci trupe și să le utilizeze pe frontul sud la Szolnok, fiind acum îndeplinită, s'a apreciat, că sosise în fine momentul de a termina odată și cu aventura inamică de pe frontul de nord, mai ales cu cea dela Rakamaz-Szabolcs, care apăsă ca o piatră de moara amenințătoare în flancul nostru drept.

În acest scop măsuri au fost luate, prin trimiterea de detașamente pe diverse direcțiuni, în scopul de a recunoaște părțile tari și slabe ale inamicului.

Cele mai importante din aceste recunoașteri prin forța lor și rezultatele obținute, au fost cea trimeasă spre Timar și cea trimeasă spre Rakamaz.

În ziua de 26 Iulie s. v. 1919 ora 1.30 după amiazi se începe în fine atacul general pe tot frontul. Până la ora 4 după amiazi trupele noastre ocupă satul Naghyfalu și înaintează spre Rakamaz.

Atacul dela Rakamaz nedând însă rezultatele așteptate din cauza artileriei grele depe înălțimea Tokay, care producea pierderi mari în rândurile unităților noastre, se hotărăște ca această înălțime să fie întoarsă prin trupe trecute pe celălalt mal al Tiszei pela sud-vest de Tokay.

Dar inamicul prevăzând manevra ia contramăsuri. In acest scop el încearcă să treacă cu anticipație 2 companii pe malul stâng la Tiszadada, cari sunt însă surprinse în timpul trecerei și respinse. O altă încercare a lui de a trece Tisza, mai la sud de precedentă spre Tiszafüred, are aceeași soartă.

In timpul acesta trupele noastre din fața sectorului Rakamaz-Szabolcs reușesc să ocupe până seara localitățile Gava, Venecseslo, Balsa și Szabolcs. Satul Rakamaz fiind însă bine protejat de artileria grea de pe înălțimea Tokay, nu poate fi luat nici de data asta.

Trupele inamice, cari apărau satul, fiind bine protejate de artilerie, au rezistat cu încăpățănare înaintea podului de vase de pe Tisza.

Cu ocaziunea acestor lupte s'au mai capturat ca la 400 prizonieri, 2 tunuri de calibru 80 mm., 5 mitraliere, numeroase arme și munițiuni.

In noaptea de 26/27 Iulie s. v. 1919 o companie de infanterie trece, sub protecția unei baterii de artilerie, care se apropiase în acest scop de Tisza, pe malul drept al Tiszei la Tiszatardas, urmată la scurt interval de o a doua companie. Recunoașteri sunt trimise îndată spre Baj.

In dimineața de 27 Iulie unitățile trecute la Tiszatardas fiind sporite la un batalion, se îndreaptă spre Szabaj, de unde trimit recunoașteri spre Tokay. In timpul înaintării reușește să mai captureze: 1 ofițer, 11 soldați, 5 chisoane cu munițiuni de infanterie, 1 cheson cu munițiuni de artilerie de 104 mm., etc.

La apariția trupelor noastre pe malul drept al Tiszei, trupele inamice, ce se mai găseau încă acolo, încep a lua fuga spre Miskolcz.

In noaptea de 27/28 Iulie alte unități de ale noastre sunt trecute pe malul drept al Tiszei în dreptul localității Tiszadob, cari se îndreaptă tot spre Tokay.

In zilele de 27 și 28 Iulie trupele trecute pe malul drept

sunt întărite cu alte unități de infanterie și artilerie, conso-lidându-se pe frontul Baj-Csaboj.

Trupele inamice, cari mai continuau încă să reziste în fața podului dela Rakamaz, fiind acum slăbite prin retrage-rea a cea mai mare parte a artileriei de pe înălțimea Tokay, nu mai pot opune decât o slabă rezistență trupelor noastre, cari atacându-le la baionetă ocupă satul, făcând numeroși prizonieri. În retragerea-i precipitată inamicul încearcă a distruge podul, dar nu reușește decât în parte.

În timpul luptelor din jurul satului Rakamaz dove-dindu-se că populația civilă din acea localitate luase parte la lupte alături de soldații unguri, s'a dat ordin să se bom-bardeze, ca măsură de represalii, satul timp de 2 ore cu artilerie, dărâmându-se cu această ocazie mai multe clădiri și omorînd câțiva locuitori.

În ziua de 30 Iulie seara nu se mai găsea pe malul stâng al Tiszei nici picior de soldat ungur.

Înălțimea Tokay, împreună cu satele Tokay și Kistobaj de pe malul drept al Tiszei, sunt astfel întoarse și ocupate, după cum se va vedea mai jos, de trupele noastre trecute pe malul drept.

În aceeași zi un batalion din trupele trecute la Tisza-füred lărgeste spațiul și organizează un cap de pod.

Ocuparea și organizarea vremelnică a acestui cap de pod era necesară, pentru a putea protege trecerea de trupe ulterioare pe malul drept, necesare la urmărirea inamicului care re retrăgea acum dela Szolnok spre Budapesta. Aseme-nea pentru capturarea imensului material de războiu și mai ales de cale ferată îngrămădit de vrăjmaș la Vest de Tisza.

În ziua de 31 Iulie un batalion din trupele trecute pe ma-lul drept (din regimentul 83 infanterie) pune definitiv stă-pânire pe înălțimea Tokay și satele Tokay și Kistokaj. Un ploton cu 2 secții mitraliere înaintând mai departe ocupă localitatea Tarkzal. Un alt batalion din regimentul 83 infan-terie înaintează până la pădurea Naghiederda (3 km. nord de Czobaj), unde angajează o luptă cu inamicul. Trimițându-se în grabă un batalion din regimentul 16 vânători, inamicul este nevoit să bată în retragere.

Batalionul din regimentul 16 vânători continuând să ur-mărească pe inamic în retragere, ocupă la ora 9.30 dimineața

satul Tthrügy, iar batalionul din regimentul 83 infanterie satul Thrügy, iar batalionul din regimentul 83 infanterie satul Takta.

Inamicul se retrage pretutindeni în debandadă urmărit de artileria noastră prin focuri, care face în rândurile fu-garilor numeroase victime.

URMĂRIREA LA VEST DE TISZA

În urmărirea inamicului la vest de Tisza s'a trimes în direcțiunile Tarczal, Bodrog-Kerestur, Mezo-Zambor, etc. detașamente mixte de infanterie și artilerie (în timpul acela grupul de nord nu mai dispunea de cavalerie, care fusese luată toată la Szolnok).

La Tiszafüred pentru a lărgi cât mai mult capul de pod și a strânge de prin împrejurimi materialul necesar la aruncarea unui pod pe vase (bărci, grinzi, scânduri, etc.) s'a trimes întreaga brigadă 49 infanterie, care nlocuise divizia 2 vânători chemată de asemenea la Szolnok.

În ziua de 1 August st. v. 1919 unitățile brigăzii 41 infanterie, din cari o parte se găsea deja în urmărirea inamicului spre râurile Bodrog și Hernád, continuă la rându-le urmărirea inamicului care fugea în dezordine în toate părțile, mai ales spre Miskolcz.

Conform instrucțiunilor M. C. G. operațiunile de urmărire ale grupului de nord urmau să ia sfârșit la ajungerea pe râul Hernád.

Împrejurări fortuite însă au făcut, după cum se va vedea mai jos, ca aceste instrucțiuni să nu poată fi executate ad-literam.

Unitățile înaintate ale brigăzii 41 infanterie găsesc satul Bodrog-Kerestur evacuat de inamic și-l ocupă. Unitățile înaintează apoi spre Mezo-Zambor, trimițând recunoașteri spre nord. La ora 4 după amiazi ele ocupă localitatea Macos și trimitte recunoașteri spre Nedsperecs, Takta-Szado și Takta-Harkany.

O patrulă, care fusese trimeasă spre Saras-Patak capturează un întreg tren cu munițiuni împreună cu comandantul trenului și 12 soldați. Trenul este adus la Kemieszlo.

Brigada 49 infanterie, care trecuse Tisza la Tiszfüred înaintează pe 3 coloane: coloana din stânga ia direcția spre

Paroslo și o ocupă; coloana din dreapta ia direcția spre Tiszavalk pe care de asemenea o ocupă; coloana din centru ia direcția spre Rabotz (nord-est de Paroslo).

Brigada continuă apoi înaintarea până dincolo de Paroslo și Rabotz, unde se oprește conform instrucțiunilor ce avea, trimițând recunoașteri la vest de Csanolas-Gentely, Besto-Bacs și Barom (Karom).

În ziua de 4 August st. v. 1919 brigada 41 infanterie ocupă toate punctele prevăzute în ordinul de operațiuni ca limită a operațiunilor sale de vest de Tisza, grupându-și unitățile în regiunea Gashalom-Hernad-Nemethi, cu patrule de recunoaștere până în valea râului Hernad.

Brigada 49 infanterie s'a grupat în regiunea Eger-Loos, Farnos, făcând legătura cu brigada 2 roșiori.

AFACEREA CU PREDAREA DIVIZIEI 1 UNGARE

În ziua de 5 August st. v. 1919 comandantul brigăzii 41 infanterie (colonel I...), care în ajun de începerea ostilităților dela Tisza înlocuise pe comandantul de până atunci al brigăzii (general D...) mutat la centrul de instrucție București, primește din partea comandantului diviziei 1 ungare din Miskolcs parlamentari pentru a trata condițiunile de predare.

Aceste condițiuni, prin care se căzuse de acord ca predarea acestei divizii să se facă în condițiuni cari echivalau aproape cu o capitulare și cari fusese aprobate principial de comandantul grupului de nord, au fost înaintate M. C. G. pentru aprobarea definitivă (aceasta conform unui ordin expres al M. C. G. care preciza, ca asemenea tratative nu vor putea fi definitive și deci executabile decât după aprobarea M. C. G.).

În vederea probabilei efectuări a acestei predări, pe care brigada avea toate motivele să o creadă cât mai apropiată, ea s'a grupat în modul următor:

Câte o companie și o secție mitraliere la Teslarsalcza, Aslosalcza, Sayo-Grad și Barom; câte un batalion la Ouga, Gesztely, Hernad-Nemety, Tiszalucz și Sperenez. Batalionul dela Ouga a trimis recunoașteri spre nord.

Este de observat, că predarea diviziei 1 ungare nu s'a

putut efectua în condițiuni aprobate principal de comandamentul grupului de nord, din cauză că M. C. G., pentru motive necunoscute nouă până azi, n'a răspuns raportului trimis.

Între timp însă și-a făcut apariția în localitate o brigadă de roșiori (general D...) cu care comandantul diviziei 1 ungare a început noi tratative de predare, în scop pe deoparte de a obține condițiuni mai ușoare, iar pe de alta de a câștiga timp spre a sustrage dela predare cât mai mult personal și material (mai ales tunuri și munițiuni) strecurându-l prin pădurile din apropiere.

Parte din materialul sustras a căzut mai târziu în mâinile cehoslovacilor.

În ziua de 6 August st. v. 1919 lucrătorii bolșevici dela fabrica Disghior din apropiere de Miskolcs refuzând a depune armele și amenințând să atace orașul Miskolcs, comandantul regimentului 9 roșiori a cerut ajutorul grupului de nord. Brigada 41 infanterie a primit atunci ordin să trimeată 1 batalion infanterie cu 2 baterii artilerie.

Cu acest ajutor s'a putut dezarma lucrătorii și soldații unguri, cari luase partea lucrătorilor din fabrică. Asemenea și populația turbulentă din Miskolcs și împrejurimi, care începuse a se agita.

Orașul Miskolcs a fost ocupat în seara acelei zile de trupe românești.

Populația orașului a primit cu urale și manifestațiuni de bucurie trupele noastre salvatoare. Comandantul brigăzii 41 infanterie a fost purtat prin oraș în triumf, i s'a făcut manifestațiuni grandioase și i-s'a dăruit un automobil.

Cu această ocaziune s'a mai capturat 4 ofițeri și 286 soldați bolșevici. În ziua următoare (17 August) s'a mai capturat încă un ofițer și 71 soldați.

De asemenea cu ocaziunea celorlalte operațiuni la vest de Tisza s'a capturat: 6 tunuri, 1500 puști, 180 carabine, 7 mitraliere, 2 vagoane cu munițiuni de artilerie, 18 lăzi cu munițiuni de infanterie, 2 trăsurile cu efecte, 5 cai, 18 ofițeri, 578 soldați și 1 drapel.

Cu acestea au luat sfârșit operațiunile grupului de nord în campania dela Tisza.

Grupul de nord transformându-se apoi, după cum se va

vedea mai departe, în guvernământ militar de ocupație, activitatea lui, se reduce de aci înainte la guvernarea și administrarea zonei militare de ocupație până la evacuarea definitivă a teritoriului ungar de trupele române.

TRUPELE UNGUREȘTI CARI AU LUPTAT PE TOT FRONTUL IN CAMPANIA DELA TISZA

Trupele cu cari Ungaria bolșevică a întreprins campania contra noastră la Tisza, atât în fața grupului de nord cât și a celui de sud, au fost, după datele și informațiunile avute la comandamentul grupului de nord, următoarele:

1) La aripa dreaptă (regiunea Ciongrad) diviziile 2 și 3 infanterie, mai multe detașamente de cavalerie;

2) La centru (regiunea Szolnok) diviziile 6 și 7 infanterie, 1 divizie de cavalerie;

3) La aripa stângă (regiunea Tokaj) diviziile 1 și 5 infanterie, 2 brigăzi independente de infanterie, mai multe detașamente de cavalerie.

Osebit de acestea mai erau divizia 4 infanterie în supraveghere pe frontiera cehoslovacă și divizia 8 infanterie pe frontiera jugoslavă.

Efectivul total al acestor trupe, fără a socoti aviația și trupele tehnice, se urca la cifra de 250—300 mii oameni.

După înfrângerea centrului comandamentul ungar a fost nevoit să întărească acest centru și cu diviziile 4 și 8 infanterie de pe frontierele cehoslovacă și jugoslavă.

Din fața grupului nord însă (regiunea Tokaj) ungurii nu au putut ridica nici o unitate.

OBSERVAȚIUNI COMPARATIVE INTRE ARMATELE UNGUREȘTI ȘI ROMÂNEȘTI CARI AU LUPTAT LA TISZA

În campania dela Tisza atât armata ungurească cât și armata românească au avut desigur imperfecțiuni și lacune, cari s'au resimțit în timpul operațiunilor.

Cele mai importante dintre acestea au fost următoarele:

1) Generalisimul din capul înaltului comandament unguresc, care după toate legile războiului poartă pe umerii săi

întreaga răspundere a operațiunilor, era lipsit de autoritatea unui adevărat comandant de căpetenie spre a putea conduce în deplină libertate operațiunile.

La marele cartier unguresc se găseau indivizi, cari în calitatea lor de împuterniciți ai guvernului central se bucurau de puteri discreționare și aveau dreptul de a cenzura toate actele comandantului de căpetenie, care devenea astfel simplă uneltă în mâinile lor.

Deși ignoranți în arta conducerii războiului, acești indivizi luau totuși parte la toate discuțiile, își afirmau părerile și căutau să-și impună voința.

2) Aceleași lucruri se petreceau la comandamentele de divizii, de brigăzi și chiar de regimente. Titularii dela aceste comandamente și unități erau dublați de oameni de încredere ai guvernului central. Fără aprobarea sau consimțământul acestor indivizi, nu se putea face nimic la aceste comandamente și unități.

Până și șefii de stat major ai diviziilor erau supravegheați de anumiți observatori, cari se amestecau în toate detaliile și mai ales în redactarea ordinelor.

Ca un ordin, instrucțiune, dispozițiune, etc. să capete putere de execuțiune, trebuiau ca ele să poarte negreșit și viza de aprobare a unui asemenea observator.

3) Multe din unitățile ungurești, cari au luat parte în campania dela Tisza, fusese formate din diverși lucrători, vânzători de prin magazine, măturători publici și chiar pensionari de ai penitenciarelor pe cari guvernul bolșevic avușese grije să-i pună în libertate la venirea lor la putere și să împăneze cu ei poliția și armata.

Toți acești indivizi certați cu morala, ordinea și societatea, cărora bolșevicii odată cu venirea lor la putere se grăbise să le acorde nu numai libertate, dar și onoarea de a supravegea ordinea și de a apăra patria, nu erau decât simple hoarde lipsite și de disciplină și de instrucțiune, astfel că la războiu nu se putea pune cel mai mic temei pe ei.

Incadrarea acestor hoarde se făcuse bineînțeles tot de către ele și prin ele.

Sub raportul dar al calității ofițerilor și trupei armata ungurească era dar în vădită inferioritate față de armata românească. Asemenea în ce privește înaltul comandament și

conducerea unităților superioare armata românească dispunea de un stoc de ofițeri — generali și superiori — formați la școala războiului.

În schimb armata urgurească avea prioritate asupra armatei românești prin aceea, că dispunea de un material de războiu cu mult superior materialului românesc și anume:

1) Poseda un material artileristic (mai ales artileria grea) superior armamentului românesc atât ca număr, cât și ca bătaie și calibru.

Poseda deasemenea munițiuni în cantități mai mult decât suficiente.

2) Poseda un stoc de mitraliere cu mult superior stacului de care dispunea armata românească.

3) În toată durata campaniei dela Tisza nu a funcționat un singur avion românesc, pe când din partea adversă a funcționat destule avioane.

În calitatea mea de comandant al frontului de nord eu nu am avut la dispozițiune un singur avion.

Pentru ca cineva să-și facă cât mai bine idee decât erau de mari lipsurile noastre în ajunul începerii operațiunilor de la Tisza, mi-ar fi suficient să citez aci cazurile următoare:

Când am pornit cu divizia 1 la Tisza, regimentul 5 obuziere nu dispunea decât de 5 cai și a fost nevoie să-și completeze atelajele în cele câteva zile cari au precedat începerea ostilităților. Asemenea, o bună parte din caii unităților de mitraliere și dela chesoanele de munițiuni ale infanteriei au fost completate tot în ajunul începerii ostilităților prin rechizițiuni locale.

În concluzie generală se poate dar afirma, fără teamă de desmințire, că sub raportul conducerii și calității trupelor armata românească a fost incontestabil mult superioară armatei ungurești; pe când sub raportul calității și cantității armamentului (tunuri, mitraliere, munițiuni, avioane), armata ungurească a fost la rândul ei superioară armatei românești.

IMPORTANȚA CAMPANIEI DELA TISZA

Campania dela Tisza formează, după bătălia dela Mărășești, pagina cea mai glorioasă a războiului nostru de întregire.

1) Pentru repeziciunea aproape fulgerătoare cu care s'a terminat.

În adevăr campania dela Tisza, începută în noaptea de 20/21 Iulie st. v. 1919 prin trecerea Tiszei de către trupele ungurești, a fost virtual terminată în ziua de 26 Iulie acelaș an prin alungarea armatelor ungurești dincolo de Tisza, căci ce a mai urmat în urmă până la ocuparea Budapestei de către armatele românești și încheierea armistițiului, nu mai putea influența cu nimic soarta războiului.

Propriu zis, dar, campania dela Tisza n'a durat decât 6 zile, ceea ce constituie un caz unic, un adevărat record în istoria războaielor.

2) Pentru că această campanie a hotărît definitiv de soarta provinciilor românești: Transilvania, Banat și Crișana, pe cari până la războiul mondial le stăpânise ungurii.

În adevăr, dacă campania dela Tisza nu ar fi fost câștigată în mod atât de rapid și de strălucit de către armata română, cele trei provincii surori ar fi căzut poate din nou sub jugul unguresc și atunci adio pentru cine știe cât timp încă întregirea neamului, adio România Mare!

3) Pentru că victoria noastră dela Tisza a temperat pentru foarte multă vreme — dacă nu chiar pentru totdeauna — pofta Rusiei bolșevice dela o aventură la fel cu cea ungurească, în scopul de a recuceri Basarabia.

În adevăr, cunoscută fiind mentalitatea bolșevicilor ruși din acea vreme, este mai mult ca probabil că în cazul unei victorii ungurești la Tisza, armatele rusești nu ar fi pregetat să invadeze nu numai Basarabia pentru a o cuceri, dar și o bună parte din Moldova, spre a o păstra ca gaj pentru a ne sili să renunțăm la Basarabia.

4) Pentru că campania dela Tisza a pus capăt bolșevismului în Europa centrală unde se cuibărise și unde nu i-ar fi fost atât de greu să se întindă, dar și în alte părți ale globului pământesc, ceea ce ar fi fost un dezastru social incalculabil pentru omenire și civilizația ei.

Acest fapt face mare cinste României și istoria nepărtinitoare nu va putea să nu înregistreze într'o zi marele serviciu adus de țara noastră civilizației mondiale, prin distrugerea din inima Europei a acestei periculoase molimi, care se cheamă *bolșevism*.

5) Pentru că armata română a fost singura dintre toate armatele aliate, care a avut șansa să ocupe, în cursul războiului mondial, o mare capitală inamică.

Aceasta formează, orice ar spune invidioșii neamului nostru, o aureolă, cu care noi și urmașii noștri vom avea tot dreptul să ne mândrim.

6) Infine, pentru că această campanie, în care armata noastră a avut să lupte singură contra armatei ungurești, după victoria ei neașteptată contra tinerei armate cehoslovace, dovedește odată mai mult superioritatea rasei noastre latine, față de rasa ungurească.

ACTIVITATEA PE ZONA MILITARĂ DE OCUPAȚIE

TRANSFORMAREA GRUPULUI DE NORD IN GUVERNANT MILITAR DE OCUPAȚIE.

PRLIN ordinul comandamentului trupelor din Transilvania, No. 21 din 29 August s. v. 1919, grupul de nord încetează de a mai fi operativ și se transformă—începând cu data de 1 Sept. s. v. 1919—în serviciul general al etapelor cu reședința în orașul Debretzen, iar comandantul grupului de nord este investit și cu demnitatea de comandant al zonei militare de ocupație cu titlu de *guvernator*, având sub ordinele sale la nceput 4 divizii și anume: diviziile 16 (general H...), 18 (general P...), 20 (general A...) și 21 (general D...), iar în urmă 2 divizii (16 și 18), cum și patru batalioane de exploatare.

Zona militară de ocupație era cuprinsă între râul Tisza la vest și linia convențională Clemenceau la est (câțiva km. la vest de localitățile Csap, Debretzen, Beches Csaba, Arad, Maco) și cuprindea următoarele 6 comitate (județe): Szabolcs cu reședința la Nyireghihaza, Hajdu cu reședința la Debretzen, Bekes cu reședința la Bekes Csaba, Cenad cu reședința la Maco, Szolnok cu reședința la Hodmező Vasarhely.

Către finele lunii Februarie s. v. 1919, comandantul zonei militare a fost însărcinat și cu comanda provizorie a grupului de manevră Tisza (2 divizii infanterie și 1 regiment vânători) cu reședința la Oradea Mare.

Pe ziua de 1 Aprilie s. v. 1920, cele 2 comandamente (al zonei militare și al grupului Tisza) fiind dizolvate prin pre-

darea celor 4 fășii (bande) ale zonei de ocupație, comisiunii interaliate, personalul comandamentului a primit ordin în ziua de 2 Aprilie să se transporte la Turnu-Severin, pentru a încheea gestiunea și a lichida.

În fine, în ziua de 5 Aprilie s. v. 1920, întregul personal al comandamentului zonei de ocupație ajunge și se instalează la Turnu-Severin, unde începe lucrările de lichidare.

ACTIVITATEA PE ZONA MILITARA DE OCUPAȚIE

Activitatea pe zona militară de ocupație a durat dela 1 Septembrie s. v. 1919 până la 1 Aprilie s. v. 1920, adică timp de 7 luni de zile.

Comandamentul militar al zonei avea atribuțiunile următoare :

1. De a organiza serviciul de exploatare și evacuare a zonei militare pentru a asigura strângerea și evacuarea în țară a diverselor materiale aparținând statului ungar, cari ar prisosi peste necesitățile locale; a demonta și evacua în țară (vechiul regat și Ardeal) a diverse fabrici, mașini agricole și industriale, etc., necesare la refacerea industriei naționale ce fusese devastată și distrusă de armatele puterilor centrale pe timpul ocupațiunii teritoriului național; rechiziționarea și evacuarea de cereale, furaje, vite, etc., necesare trupelor de ocupație din zona ocupată și Ardeal, pe timp de 6 luni; rechiziționarea și evacuarea în Ardeal a cerealelor necesare la hrana populației mai ales din ținutul Maramureșului, care din cauza secetei era lipsită complet de alimente.

Aceste diverse operațiuni constituiau *Serviciul de exploatare și evacuare a zonei militare de ocupație*;

2. De a organiza administrația financiară a teritoriului ocupat de armata română, în scopul de a se putea procura resursele bănești necesare la plata salariilor funcționarilor și pensionarilor statului ungar de pe teritoriul ocupat, la întreținerea instituțiilor culturale, sanitare, justiție, etc., și la acoperirea cheltuelilor de ocupație.

Toate aceste operațiuni constituiau *Administrația propriu-zisă a zonei militare de ocupație*.

SERVICIUL DE EXPLOATARE ȘI EVACUARE A ZONEI MILITARE DE OCUPAȚIE

Acest serviciu cuprindea în jaloane mari următoarele organe :

1. O comisiune centrală de exploatare și evacuare, cu reședința la sediul comandamentului Debrețin, sub președinția guvernatorului și cu atribuțiuni de direcție, control și consult, compusă din diferiții șefi ai serviciilor industriei, domeniilor, alimentării, regiei tutunurilor, poștelor, telegrafelor, telefoanelor, ministerului armatei, tezaurului, inten-denței ;

2. Opt servicii cu atribuțiuni de a transforma în ordine, deciziuni și instrucțiuni hotărârile comisiunii centrale și de a supraveghea executarea lor de către comisiunile regionale de exploatare și evacuare ;

3. Sasesprezece comisiuni regionale de exploatare și eva-cuare compuse fiecare din câte un delegat al serviciilor indu-striei, domeniilor și alimentării, având ca președinte pe cel mai vechiu în grad sau funcțiune, dintre delegații comisiunii.

În regiunile unde se găseau și culturi (rezerve în depo-zite) de tutun sau material telefonic și telegrafic, comisiunea se completa și cu câte un delegat al acestor servicii cu per-sonalul necesar de execuție.

Atribuțiunile serviciilor industriei, domeniilor și alimen-tării erau de a demonta, rechiziționa și evacua cu ajutorul comisiunilor de exploatare și evacuare, fie la depozitele ar-matei dela răsăritul liniei de demarcațiune (Arad, Oradea Mare, Coșlar, Careii Mari, Satu-Mare), fie direct în țară: fa-brici, mașini agricole și industriale, cereale, furaje, vite, cai, oi, porci, etc.

Atribuțiunile serviciului regiei era de a evacua în țară pe seama regiei monopolurilor statului tutunul recolta ani-lor 1917 și 1918 aflată disponibilă prin diversele depozite din zona ocupată, aparținând statului ungar.

Atribuțiunile serviciilor poștei, telegrafului și telefoane-lor era de a evacua în țară pe seama direcției generale a poș-telor, telegrafelor și telefoanelor tot materialul poștal, tele-grafic și telefonic disponibil în teritoriul ocupat, peste tre-buințele locale, aparținând statului ungar.

Atribuțiunile serviciului ministerului armatei era de a strânge și evacua în țară pe seama administrației ministerului armatei, tot materialul întrebuintabil la războiu sau în legătură cu războiul, aparținând fostei armate ungare și austro-ungare (armata comună).

Atribuțiunile serviciului tezaurului era de a primi, păstra și administra toate fondurile bănești puse la dispoziția comandamentului zonei militare de către autoritățile civile și militare din vechiul regat și Ardeal, reprezentate la zonă pentru achitarea rechizițiunilor. Asemenea fondurile vărsate de către administrațiile financiare ungare de pe teritorii ocupat, necesare la achitarea funcționarilor, profesorilor, magistraților, întreținerea diferitelor instituțiuni ca spitale, poliție, etc., de pe teritoriul ocupat, cum și pentru acoperirea cheltuelilor de ocupațiune.

ADMINISTRAȚIA PROPRIU-ZISA A ZONEI MILITARE DE OCUPAȚIE.

Cuprindea în jaloane mari următoarele organe :

1. Un consiliu superior administrativ compus din șefii superiori ai serviciilor administrative ungare din Debretzen și șeful serviciului tezaurului dela comandamentul zonei militare sub președinția guvernerului.

2. Șase delegați militari (ofițeri generali și superiori din vechiul regat și Ardeal), câte unul de fiecare comitat (județ) ca reprezentanți ai consiliului superior administrativ pe lângă prefecții titulari (civili) ai comitatelor.

Atribuțiunile comitetului superior administrativ era de a organiza și supraveghia administrația financiară a teritoriului ocupat pentru procurarea resurselor bănești necesare la plata salariilor funcționarilor și întreținerea diverselor instituțiuni publice ca școli, spitale, justiție, poștă, telefon, telegraf, văduve de război, pensionari, etc., cum și la acoperirea cheltuelilor de ocupațiune.

Osebit de aceste comisii, consilii, servicii, organe de exploatare și evacuare, etc., la comandamentul zonei militare mai funcționa de asemenea: un serviciu de stat-major cu birourile și personalul necesar, un serviciu de informațiuni, un serviciu al pretoratului.

Mai funcționau de asemenea în calitate de consilieri tehnici și juridici pe lângă guvernator câte un delegat al guvernului central dela București și al consiliului dirigent de la Sibiu.

Pentru transportul cu C. F. a diverselor rechizițiuni în țară (vechiul regat și Ardeal), cum și pentru circulațiunea necesară în zona ocupată (persoane și bagaje) funcționa la zonă o inspecție a C. F. deservită de funcționari unguri și personal românesc din vechiul regat și Ardeal.

RECHIZIȚIUNI ȘI EVACUARI EFECTUATE PE TIMPUL OCUPAȚIUNEI.

După numeroasele memorii, dări de seamă, statistici, tablouri etc., întocmite de capii celor 8 servicii cari au activat la comandamentul zonei de ocupație în timpul celor 7 luni, cât a durat ocupațiunea noastră asupra celor 5 comitate ungurești cuprinse între Tisza la vest și linia convențională Clemenceau la est, s'au efectuat în trăsuri mari următoarele rechizițiuni și evacuări din teritoriul ocupat în vechiul regat și Ardeal.

1. De către serviciul alimentării: circa 8400 vagoane grâu, porumb, secară, rapiță, ovăz, fân, paie, fasole, etc.

Osebit s'au mai expediat 5400 vagoane grâu, porumb și secară pentru hrana populației din Ardeal și mai ales din ținutul Maramureșului care fusese bântuit de secetă; 440 vagoane orz și ovăz ministerului de agricultură pentru în-sămânțare; 1500 vagoane grâu direct trupelor pentru consumațiune; 760 vagoane grâu și 120 vagoane secară orașului Budapesta pentru hrana populației.

Totalul general al vagoanelor cu cereale rechiziționate și expediate în țară și la Budapesta, de către serviciul alimentării, a fost de circa 17.000.

Este dela sine înțeles, că în totalul de mai sus nu sunt cuprinse și cerealele, furajele și legumele consumate de trupele de ocupație sau în trecere pe teritoriul zonei militare;

2. De către serviciul domeniilor: circa 60.000 capete de vite și tot felul de animale ca: cai, tauri, berbeci, oi, vieri, porci, scroafe, bivoli, malaci, etc.

Parte din aceste animale au fost expediate cu vagoane

închise (circa 4500 vagoane); cele mai multe însă prin convoiuri pe picioare.

Bine înțeles, că în totalul de mai sus nu sunt cuprinse și vitele consumate de trupele de ocupație sau în trecere prin zona militară. Asemenea nici vitele aprobate a se da cu preț redus ofițerilor și personalului civil întrebuințat la zonă ca recompensă pentru serviciul adus, și nici particularilor (locuitori agricoli din țară) pentru refacerea gospodăriilor lor devastate și distruse de trupele inamice pe timpul cât a durat ocupațiunea ;

3. De către serviciul industriei: fabrica de uleiuri de la Demecser, fabrica de țigle și cărămizi dela Gyoma, două mori dela Mezotur, fabrica de potcoave din Debretzen, semănători, batoze, pluguri, locomobile, motoare electrice, motoare cu benzină, motoare Diesel, mașini compresoare, etc.

Toate aceste mașini ,instrumente agricole, etc., au fost expediate cu circa 1600 vagoane.

Osebit de acestea s'a mai expedit un vagon cu geamuri și 60 vagoane cu stejar ecarisat ;

4. De către serviciul regiei: circa 2800 vagoane cu tutun de diverse calități expediate la depozitele noastre din Cluj, București, Sf. Gheorghe, 116.000 kgr. expediate cu căruțe la depozitul din Careii Mari.

Toate acestea, bine înțeles afară de cantitățile de tutun consumat de trupele de ocupație sau în trecere pe teritoriul zonei militare, și de cantitatea de tutun vândut guvernului cehoslovac cu autorizarea regiei monopolurilor statului din țară ;

5. De către serviciul ministerului armatei : circa 300 vagoane cu diferite arme, mitraliere, săbii, etc., cum și diverse instrumente și unelte necesare serviciilor armatei, ca pompe de incendiu, casmale, târnăcoape, ciocane, cângi, rațițe, ambulanțe, bucătării de campanie, cartușiere, etc.

6. De către serviciul poștei, telegraf și telefon: circa 750 vagoane cu tot felul de aparate telefonice și telegrafice, stâlpi de telegraf și telefon din gara Püspökladany, etc. ;

7. De către serviciul tezaurului. Acest serviciu a avut un rulaj total de circa 139.280.000 coroane și anume : sume intrate în cassa comandamentului circa 69.640.000 coroane ; sume eșite din casa comandamentului circa 63.920.000 co-

roane; rămas disponibil în cassa comandamentului circa 5.720.000 coroane.

Sumele intrate în cassă au provenit: dela comandamentul trupelor din Transilvania, dela ministerul domeniilor, de la consiliul dirigent, din amenzi și confiscări, din taxa de 2% dela vitele vândute ofițerilor și locuitorilor agricoli din țară, dela materialele confiscate la vămi și vândute la licitație, de la taxele de timbru și înregistrare, dela valoarea sacilor predați comisiei ungare dela Budapesta pentru transportul cerealelor livrate, dela taxele speciale de import și export destinate ca să alimenteze fondul invalizilor și orfanilor de războiu, din donațiunile benevole pentru crucea roșie română, din contribuțiile ungare pentru acoperirea cheltuelilor de ocupație, etc.

Eșirile din cassa comandamentului au fost pentru plata de cereale, furaje, vite, fabrici demontate, instrumente agricole și industriale, etc., rechiziționate și evacuate în țară (vechiul regat și Ardeal) și plătite conform tarifelor stabilite de autoritățile din țară, după propunerile delegaților atașați pe lângă comandamentul zonei militare.

La sumele intrate în cassa comandamentului și destinate ca să fie vărsate la fondul invalizilor, văduvelor și orfanilor de războiu, s'au încasat circa 5.100.000 coroane.

Cheltuelile propriu-zise de administrație ale zonei militare au fost de circa 6.220.000 coroane.

Din datele și cifrele date mai sus, se poate vedea destul de clar cam care a fost activitatea comandamentului militar român pe teritoriul ocupat vremelnic de armata română în Ungaria, pe timpul celor 7 luni de ocupațiune militară.

APPENDICE ȘI ANNEXE

I. APPENDICE

*I. PENTRU CE ESTE NECESAR CA ISTORIA RAZBOIULUI
NOSTRU SA FIE SCRISA CU TOATA OBIECTIVITATEA
ȘI IMPARȚIALITATEA.*

NU am, bine-înțeles, pretențiunea că prin rândurile ce urmează să dau eu norme de modul cum trebuie să se scrie o campanie, fie ea chiar redusă la porțiuni atât de modeste, cum sunt „*Amintirile*“ de față.

Să-mi fie totuși îngăduit, ca atunci când este vorba de o campanie, în care țara mea a făcut sacrificiile cele mai sângeroase pentru a-și întregi pământul și neamul, să-mi dau și eu părerea, de modul cum aș crede că ar fi mai bine să fie scrisă, mai ales sub raportul învățămintelor ce trebuie să se tragă din ea.

Mai întâiu o recenzie asupra unei campanii trebuie astfel alcătuită, încât învățămintele trase din ea să poată în adevăr folosi conaționalilor.

Or numai o recenzie completă, obiectivă și cu totul imparțială poate oferi un asemenea tezaur de învățăminte conaționalilor.

Cele mai multe recenzii de campanii însă păcătuiesc tocmai prin lipsa de obiectivitate, de imparțialitate și incompletețivitate.

Cauzele sunt de obicei cam acestea :

1. Obligația pentru scriitori de a menaja anumite susceptibilități de persoane cari au luat parte activă în campa-

nie și cari au greșit ori păcătuit și cari ar fi încă în viață ei sau urmași de ai lor.

Pentru a învederea aceasta mi-ar fi suficient să amintesc aci cazul pe care l-am citat deja la „*Introducere*“, cu marșul executat de diviziile românești spre Plevna după dezastrul rus din ziua de 18 Iulie 1877.

2) Necesitatea rău înțeleasă de a menaja așa zisul sentiment național și patriotic. Sunt în adevăr scriitori și la noi și aiurea, cari își închipuesc că adevăratul patriotism ar consta în aceea, de a nu da publicității decât acele acte de războiu cari ar avea darul de a entuziasma, de a exalta spiritele, de a rătăci imaginația conaționalilor.

Ca să se ajungă la acest rezultat, se eliminează, se denaturează, se falsifică chiar defecțiunile, greșelile și mai ales actele condamnabile.

Prin aceasta se comite, după părerea mea, o adevărată crimă națională, căci ce crimă ar putea fi mai mare decât aceea, de a denatura, de a falsifica, or de a ascunde în deplină conștiință adevărul adevărat asupra celor săvârșite în campanie, numai și numai de a face pe conaționali să se culce pe lauri și să neglijeze viitorul.

De altfel, defecțiuni, greșeli, crize, slăbiciuni s'au întâmplat nu numai în armată la noi, dar și în armate cu mult mai mari și mai vechi decât armata noastră.

Astfel în 1914 după bătălia de la Charleroi panica în armata franceză a fost — după spusele unor ofițeri francezi dela noi — atât de mare și a dat naștere la astfel de debandadă, încât convoiuri întregi de fugari au ajuns până aproape de porțile Parisului, iar drumurile ereau pline de tot felul de vehicule, cai și mai ales refugiați, cari căutau scăpare în interiorul Franței, ceea ce era o dovadă a marei panice de care fusese coprinsă pe acea vreme populațiunea și chiar unele formațiuni ale armatei franceze.

Nu e mai puțin adevărat însă, că tocmai aceasta a dovedit marele însușiri de cari a știut să dea dovadă înaltul comandament francez, care a reușit în așa de scurt timp să întrunească și pună în ordine o armată aproape bătută și cu moralul pe jumătate sdruncinat, încât să câștige cea mai măreață, cea mai glorioasă bătăie cunoscută până atunci în istoria războaielor, *marea bătălie de la Marna*.

Și nu trebuie să se peardă un moment din vedere, că pe când armata română a fost singură, aproape izolată în acest colț de lume din cauza trădării mișelești a aliatului ei dela răsărit — Rusia; armata franceză nu a fost singură, căci aliatul său dela apus — Anglia, a ajutat-o în mod cât se poate de loial.

Această palidă consolație nu trebuie să ne facă însă să uităm atât de repede greșelile și mai ales defecțiunile noastre din ultimul războiu, pentru ca într'un viitor războiu să cădem în recidivă, adică să repetăm din nou aceleași greșeli.

Adică pentru ce să spunem că am învins acolo unde am fost învinși și că am înaintat acolo unde ne-am retras or am stat pe loc? La ce ne-ar putea servi toate aceste neadevăruri?

Să fim dar serioși și să încetăm odată pentru totdeauna de a ne înșela singuri, prin ascunderea greșelilor și defecțiunilor noastre din ultima campanie; căci dacă în războiul cel mare aceste greșeli și defecțiuni au putut fi atenuate în parte de către marii noștri aliați prin sfârșitul fericit al războiului, nu putem ști ce rezultat ne-ar putea rezerva destinul într'un viitor războiu pe care am fi siliți să-l întreprindem singuri bazați pe propriile noastre mijloace, fără sprijinul sau cursul aliaților noștri.

II. DISCUȚIUNI ȘI PĂRERI ASUPRA MOMENTULUI INTRĂRII NOASTRE ÎN CAMPANIE

Mai întâiu trebuie exclusă dela început ipoteza unei eventuale colaborări a României cu puterile centrale, pentru motivul binecuvântat, că cea mai mare parte a teritoriului și populațiunei ce aveau de revendicat se găsea pe teritoriul austro-ungar.

În adevăr Transilvania cu Banatul, Crișana și Bucovina formau, și ca teritoriu și ca populațiune, mult mai mult decât întreitul Basarabiei, așa că după toată logica ar fi fost o absurditate, dacă erea vorba să ne întregim măcar în parte țara și neamul, să urmărmă altă cale decât aceea, care ducea la Moscova prin Budapesta, iar nu la Budapesta prin Moscova cum susținea un oarecare politician român, pentru a justifica actul său de trădare față de tron și patrie pe timpul ocupațiunei vrăjmașe.

Că noi nu ne-am gândit un singur moment, să intrăm în războiu alături de puterile centrale, o dovedește și faptul, că dacă nu ar fi fost așa, nimic și nimeni nu ne-ar fi putut împiedica, dată fiind mai ales situațiunea noastră geografică atât de favorabilă față de puterile centrale, să intrăm imediat, chiar dela început în războiu alături de ele, astfel cum pare că ar fi dorit-o și regretatul Rege Carol I, care avea, se știe, o credință oarbă în victoria puterilor centrale.

Chestiunea dar a colaborării noastre cu puterile înțelegerii este pe deplin justificată, astfel că asupra acestei chestiuni nu mai poate avea loc nici un fel de discuțiune.

Dar dacă cazul stă astfel, atunci se naște întrebarea foarte firească de altfel, de ce nu ne-am hotărît să mergem chiar dela început cu puterile înțelegerii și am preferat să pierdem atâta timp cu expectativa și tot felul de tergiversări până dincolo de mijlocul anului 1916?

Toți acei cari am fost și suntem la curent cu lipsurile armatei noastre din acea vreme, suntem cu totul de acord, că cei ce aveau atunci răspunderea destinelor neamului nostru au procedat cum nu se putea mai prudent, amânând momentul intrării noastre în acțiune până în a doua jumătate a anului 1916 și iată pentru ce:

Mai întâiu nu trebuie să uite nimeni din cei cari am trăit prin anii dinainte de 1916, că la toate se gândise guvernanții noștri, dar numai la înzestrarea armatei noastre cu cele necesare pentru războiu nu se gândise, sau dacă se gândise au amânat-o an după an, până ce ne-a surprins războiul nepregătiți.

Au fost chiar ani, când un ministru de războiu civil (bine că n'a fost militar), pentru a face economii bugetare a suprimat din buget mai mulți ani în șir tot fondul de echipament, așa că bieții noștri soldați ajunseser desbrăcați și fără încălțăminte. Din această cauză au fost chiar comandanți cari au pretins recruților să vină la încorporare cu lenjurile lor deacasă, fiindcă regimentele ereau cu magazile goale.

Ne apucase din cauza asta anul 1914 cu tunuri și vechi și insuficiente, fără artilerie grea mobilă, fără tunuri de munte (deși erea de prevăzut că vom face războiu de munte), fără aviație, mitraliere insuficiente (la mobilizare jumătate din regimentele noastre de infanterie aveau câte 6 piese, pe când

cealaltă jumătate numai câte 4 piese). De asemenea cu un stoc de munițiuni, cu cari după toate calculele nu am fi putut ține războiul decât cel mult $2\frac{1}{2}$ —3 luni¹⁾.

Pentru un războiu dar de durată, cum se prevedea că va fi acest războiu, eream cu totul nepregătiți.

S'ar putea cu toate acestea obiecta, că la începutul războiului nici Franța și nici alte țări nu ereau, față de un vrăjmaș atât de puternic și atât de bine pregătit cum erea Germania, destul de pregătite și cu toate astea ele n'au pregetat să intre imediat în campanie.

Da, este perfect adevărat, că nici Franța și nici alte țări nu ereau destul de pregătite de războiu la intrarea în campanie; dar nu trebuie să se uite că nici Franța și nici celelalte țări nu ereau România; că România erea departe de a dispune de mijloacele și resursele Franței și aliaților ei și în fine că situațiunea geografică a României erea cu totul alta decât a Franței și aliaților ei.

Osebit, nu trebuie să se uite, că Franța a fost direct provocată și silită să primească războiul și să-l înceapă imediat, pe când noi l-am acceptat și început după trecere de 2 ani; asemenea că situația geografică și mijloacele industriale de care dispunea Franța și aliații ei le-au permis să-și poată procura și completa chiar după intrarea în campanie utilajul necesar pentru a putea nu numai începe, dar chiar să continue războiul.

A risca dar să intrăm în campanie alături de puterile înțelegerii fie la început, fie în timpul celor dintâi 2 ani, în condițiunile de nepregătire în care ne găseam atunci, ar fi însemnat să mergem singuri la un dezastru, să ne sinucidem singuri, căci fără armament și mai ales fără munițiuni nu se poate concepe războiul.

Nu tot astfel ar fi fost însă, dacă interesele noastre de neam și țară ne-ar fi dictat să mergem alături de puterile centrale, cărora situațiunea geografică le-ar fi permis să ne procure chiar dela început tot ce ne trebuia, ca să putem intra imediat în acțiune.

Pentru a putea dar începe imediat, dela început, cam-

1) Ar fi fost desigur interesant să se fi anexat aci un tablou statistic de nevoile și lipsurile noastre din acea vreme, dar aceasta ar fi depășit cu mult cadrul subiectului nostru.

pania alături de puterile înțelegerii, era de neapărată trebuință să ne asigurăm mai întâiu posibilitatea procurării armamentului și munițiilor de care aveam atât de mare nevoie, cum și împrospătarea lor pe toată durata campaniei ¹⁾. Nu se putea pretinde bineînțeles completarea chiar de la început a tuturor lipsurilor de cari aveam atunci nevoie, pentru motivul, că dacă din timp de pace noi nu făcusem nimic pentru aceasta, complectarea acestor lipsuri de către aliați fie la începutul, fie în primii 2 ani dela începerea războiului, ar fi fost o pretențiune mai mult decât absurdă.

În adevăr, orcât de bine intenționați și orcât de mare ar fi fost dorința aliaților noștri de a ne ajuta, ei nu ar fi putut să o facă nici la început, nici în primii 2 ani dela începerea războiului, pentru motivul binecuvântat, că la început și chiar în primii ani după începerea războiului ei înșiși aveau multe lipsuri și goluri de astupat.

Nu se putea dar pretinde aliaților noștri nici la început, nici în cei dintâi 2 ani dela începerea ostilităților să ne completeze lipsurile și nevoile cari ereau, slavă domnului, destul de numeroase, spre a putea astfel intra imediat în campanie alături de ele.

Se impunea dar ca în mod fatal să temporizăm intrarea în campanie, până când împrejurările ar fi permis aliaților noștri să ne procure cel puțin armamentul și munițiunile necesare spre a putea începe în condițiuni acceptabile campania, cum și alimentarea acestui material pentru toată durata campaniei.

Mai era apoi și credința împărtășită de altfel de foarte multă lume, că puterile centrale aveau — cel puțin la început — o incontestabilă superioritate militară față de puterile înțelegerii, cunoscută fiind formidabila lor pregătire din toate punctele de vedere, atât sub raportul numeric al forțelor lor armate, cât și al enormului material artileristic — mai ales în artilerie grea mobilă — de care dispuneau.

La începutul campaniei dar și chiar mult timp după începerea ei, cumpăna victoriei, după opinia mondială, părea să încline mai mult spre partea puterilor centrale, cel puțin

1) Între condițiile prevăzute pentru intrarea noastră în campanie alături de puterile înțelegerii s'a prevăzut și clauza, ca aliații să ne trimeată zilnic un stoc de 300 tone material de războiu. (Vezi aceste condițiuni la pagina 272).

atâta timp cât alte puteri neutre nu venise să îngroașe rândurile înțelegerii.

Țara noastră fiind o țară relativ destul de mică și cunoscute fiind marele ei lipsuri în armament și munițiuni, nu se putea aventura cu atâta ușurință într'un războiu nu numai de durată, dar și cu un mare semn de întrebare de partea cui va fi victoria.

Cum însă Italia, care până în 1914 făcuse parte — ca și România — din alianța puterilor centrale, s'a declarat la început neutră, iar în urmă a făcut cauză comună cu înțelegerea și când în urma ei și alte state neutre au luat — deși nu efectiv cu armele — partea înțelegerii prin ruperea relațiilor diplomatice cu puterile centrale, făcând ca balanța victoriei să incline din ce în ce mai mult spre puterile înțelegerii, când pe-dealtă-parte și din punct de vedere politic puterile înțelegerii au fost în măsură să ne asigure nu numai realizarea aspirațiilor noastre naționale în caz de victorie comună, dar și procurarea lipsurilor de cari aveam nevoie spre a putea intra în campanie, cum și înprospătarea lor pe toată durata campaniei — atunci, intrarea noastră în campanie alături de ele nu mai avea nici un motiv să fie amânată.

Or, aceasta nu s'a putut realiza decât în a doua jumătate a anului 1916.

Erea dar exclus, pentru motivele arătate mai sus, ca intrarea noastră în campanie să poată avea loc mai înainte de anul 1916.

Că anul 1916 a fost foarte bine ales și că o întârziere din partea noastră cu încă unul sau doi ani ar fi fost o greșală ireproșabilă, aceasta o dovedește înșiși evenimentele cari s'au succedat.

Se știe în adevăr, că prin a doua jumătate a anului 1917 armatele rusești și cu ele întreaga Rusie au început să se bolșevizeze.

Or, tot ajutorul nostru în armament și munițiuni ne-a sosit, din cauza situațiunei noastre excentrice, pe la Murman și Vladivostok, ceea ce nu s'ar mai fi putut efectua decât foarte greu din a doua jumătate a anului 1917 și aproape de fel — dacă nu chiar de fel — în decursul anului 1918, și aceasta ar fi avut drept efect, în caz când am fi riscat să intrăm în campanie în 1917 sau 1918, ca după o trecere de 2-3 luni de

campanie să ne vedem lipsiți de ceace e mai esențial într-o campanie — de munițiuni — ceea ce ar fi fost sinonim cu dezarmarea.

Intrarea noastră în campanie în decursul anului 1916 a fost dar și din acest punct de vedere destul de bine cântărită.

O discuțiune, dacă e vorba de discuțiune, s'ar mai putea face cel mult între datele de 15 August st. v. 1916 — când ofensiva armatelor Brussilov în Galiția și Bucovina erea pe sfârșite — și primele zile ale lunii Iunie acelaș an — când această ofensivă erea la începutul ei.

Judecând după rezultate — căci à priori nimeni nu ar putea prevedea cu siguranță viitorul — cea mai bună dată pentru intrarea noastră în campanie pare că ar fi fost la începutul lunii Iunie 1916, când exista multă, foarte multă probabilitate că ofensiva armatelor Brussilov, ajutată de ofensiva noastră în Transilvania să nu se oprească decât în câmpia ungară, ceea ce ar fi ușurat foarte mult ofensiva noastră în Transilvania.

Din nenorocire însă până la acea dată rușii nu voise încă să recunoască integral revendicările noastre în Transilvania și Bucovina, ci tocmai în August 1916, când constrânși de evenimente au fost siliți să ceară concursul nostru armat.

Dacă cu toate acestea ofensiva începută de noi la 15 August în Transilvania, ar fi fost sprijinită de cel puțin ofensiva armatei IX rusă dela extrema stângă a armatelor Brussilov, rezultatul ofensivei noastre ar fi fost negreșit altul decât cel cunoscut și prima parte a campaniei noastre (cea din 1916) s'ar fi încheiat poate nu pe teritoriul nostru, ci în afară de el.

O altă întrebare care s'ar mai putea de asemenea pune și care a fost de altfel discutată și de alții, ar fi, dacă nu ar fi fost mai avantajos să rămânem în neutralitate definitivă până la terminarea războiului, fiindcă — așa afirmă susținătorii acestei păreri — întregirea țării și a neamului ar fi putut veni și fără acel sacrificiu, prin simpla forță a împrejurărilor.

Nu aș putea susține, se înțelege, că această minune nu ar fi fost posibil să se realizeze, dar tot atât de adevărat e, că și contrariul putea avea loc.

Ca exemplu *pro* și *contra* s'ar putea cita: *pentru pro* Da-

nemarca, care în adevăr și-a realizat în parte idealul; *pentru contra* republica Finlandeză, care după războiu a preferat să întemeieze un stat independent de Suedia, cu toate că aceste 2 state au format odinioară multă vreme un singur stat și cu toată afinitatea de rasă și mai ales de limbă, care există între populațiunile lor.

Dar să admitem totuși că un asemenea miracol s'ar fi putut în fine realiza și fără participarea noastră în războiu (cazul Danemarcei), ar fi fost oare tot una cu unirea care s'a realizat prin participarea noastră în războiu?

O națiune, cași un individ, are nevoie, pentru a putea ține cu demnitate fruntea sus, mai presus de toate de prestigiu. Or, o Românie Mare cu prestigiul știrbit nu ar fi fost spre cinstea neamului și nobilei rase din care ne tragem.

Să nu uităm încă, fiindcă nu e prea mult de atunci, de modul cum își băteau joc de noi, unii din vecinii noștri — până și bulgarii, popor de rasă inferioară ca și ungurii de altfel — după intervenția noastră în 1913 în peninsula balcanică. Fiecare dintre noi se simțea atunci umilit, când îi auzai bârfind pe socoteala noastră, că ne-am repezit ca tâlharii pe la spate ca să le furăm Cadrilaterul, precum și aceea că am cerșit și obținut cadrilaterul fără vărsare de sânge.

Iată dar cu ce umilitor ponos ne-am fi ales, dacă întregirea neamului și a țării s'ar fi realizat — dacă bineînțeles s'ar fi realizat — fără sacrificiile făcute pentru înfăptuirea lor.

În rezumat dar, o neutralitate absolută și definitivă până la finele campaniei, chiar dacă ne-ar fi adus — ceea ce nu erea cu totul sigur — întregirea țării și a neamului, nu ar fi fost spre demnitatea și prestigiul nostru ca națiune nobilă.

Și apoi, cu ce fel de ochi ne-ar fi privit azi frații noștri din provinciile fost subjugate?

Ca concluzie finală dar, intrarea noastră în campanie către mijlocul anului 1916 a fost din toate punctele de vedere bine și judicios aleasă cu singura rezervă (discutabilă și aceasta) asupra datei dela începutul lui Iunie 1916, care știm însă bine că nu a depins de voința noastră.

III. APORTUL ROMÂNIEI ÎN RĂZBOIUL MONDIAL

Că participarea noastră în războiul mondial alături de aliații noștri a fost de un incontestabil folos patriei și neamului nostru o dovedește însăși existența României Mari.

Ceeace ar fi deasemenea interesant de știut, este dacă participarea noastră în acel război a fost la rândul ei de vre-un folos aliaților noștri și în ce măsură a fost ea de folos. Ar fi cu atât mai interesant de știut aceasta, cu cât foarte multă lume nu numai civilă, dar chiar și militară are aerul de a se îndoi de folosul adus aliaților noștri prin participarea noastră în războiul mondial.

Imi amintesc chiar, că după căderea portului Constanța în mâinile vrăjmașilor noștri în toamna anului 1916, am avut ocaziunea să citesc într'un ziar francez ce întâmplător îmi căzuse în mână, cum un deputat francez reproșase în plin parlament guvernului francez, că a vârat România în războiul fără vre-un folos pentru aliați, cari acum mai au și obligația să o ajute.

Iată dar atâtea și atâtea argumente, cari pledează pentru importanța în sine a chestiunii de a se ști, dacă participarea noastră în războiul mondial a folosit nu numai României, dar și aliaților noștri și în ce măsură a folosit această participare.

Pentru a putea răspunde în cunoștință de cauză la aceste întrebări, este necesar ca mai întâiu să cunoaștem:

A) Situațiunea și rezumatul principalelor evenimente pe diversele teatre de operațiuni la data intrării noastre în campanie.

B) Forțele puterilor centrale imobilizate pe frontul român

C) Consecințele acestei imobilizări.

D) Concluziuni.

A) SITUAȚIUNEA ȘI REZUMATUL PRINCIPALELOR EVENIMENTE PE DIVERSELE TEATRE DE OPERAȚIUNI LA DATA INTRĂRII NOASTRE ÎN CAMPANIE

a) *Pe frontul dela Salonic.* Deși conform convenției noastre militare cu puterile centrale¹⁾ intrarea noastră în campanie, urma să fie precedată cu cel puțin 8 zile de ofensiva aliaților pe frontul dela Salonic, în scop de a nu permite puterilor centrale să ridice de aci trupe și să le trimeată pe noul front din Dobrogea, totuși această ofensivă nu a putut avea loc pentru motivele următoare¹⁾:

1) Din cauza epidemiei de febră care făcuse și făcea încă multe victime printre soldați și îi slăbise foarte mult.

2) Din cauza atitudinii dubioase a Regelui Constantin al Greciei care erea aproape fățiș pentru Germania și care după indemnul Împăratului Germaniei, cumnatul său, concentrase în Tesalia circa 100 mii oameni, cu care amenința flancul și spatele alianților.

3) Din cauză că armatele vrăjmașe de la Salonic, încurajate de atitudinea Regelui Constantin al Greciei, au luat ele ofensiva contra aliaților la începutul lui August, atacând spre ambele aripi. Aliații însă reușesc nu numai să oprească această ofensivă; dar pe la începutul lui Septembrie trec ei la ofensivă cu aripa stângă, cucerind orașele Monastir și Florina și făcând legătura cu trupele italiene, cari debarcase de curând la Valona.

Operațiunile acestea au continuat până în luna Octombrie, când ele au încetat din cauza timpului înaintat și a frigului.

b) *Pe frontul italian.* Între 11 și 30 Mai 1916 are loc ofensiva plină de succes a austriacilor în Trentin, care urma să le deschiră calea în câmpia Lombardiei.

Dar italienii la rândul lor practicase și chiar începuse, conform planului aliaților din timpul iernii, pregătirile pentru o ofensivă pe Isonzo, care este însă anticipată și paralizată de ofensiva austriacilor.

1) Vezi la pagina 272 principalele condițiuni de ordin militar din convenția dela 4 August 1916 pentru intrarea noastră în campanie alături de puterile înțelegerii.

1) Vezi războiul mondial 1914—1918 textul școalei superioare de războiu tradus din franțuzește pe care l-am consultat în bună parte la redactarea acestui subiect.

După insistențele stăruitoare ale guvernului italian însă, are loc, pe la începutul lui Iunie (4 Iunie) deslănțuirea marelui ofensive ruse, prin înaintarea vertiginoasă a generalului Brussilov în Galiția și Bucovina contra armatei austriace de sub comanda Arhiducelui Friderich.

Datorită acestei ofensive, care silește pe austriaci să rădice în goană mai multe divizii de pe frontul italian și să le trimeată pe frontul oriental, ofensiva austriacă în Trentin se oprește, ceea ce permite italienilor ca la rândul lor să ia ei ofensiva pe Isonzo și la Carso, cucerind la 4 August Coritzia și să continue ofensiva spre est până aproape de începutul lui Noembrie, când din cauza timpului înaintat și a frigului a trebuit să se oprească.

c) *Pe frontul occidental.* Planul înțelegerii pentru anul 1916 fusese următorul: dacă până la începutul lui Iunie puterile centrale nu întreprind operațiuni serioase — cu alte cuvinte dacă lasă înțelegerii inițiativa operațiunilor — anglo-francezii să ia ei ofensiva și chiar mai înainte de aceasta dată dacă cumva germanii ar intenționa să atace ei înainte de această dată.

Tot deodată aliații mai hotărăsc, ca în acelaș timp sau la scurt interval unul după altul să ia fiecare ofensiva, pentru a nu permite adversarilor să rădice trupe de pe un front și să le întrebunțeze pe un altul.

Planul german pentru 1911 era următorul: să caute decisiva pe frontul occidental pe care îl considera ca cel mai principal, luând cât mai repede ofensiva.

Germanii erau incredințați, că din cauza condițiunilor climaterice nici Italia și nici mai ales Rusia, care în 1925 suferise pierderi simțitoare, nu vor lua ofensiva decât mult mai târziu.

Pentru aceste motive germanii hotărăsc să dea lovitura la Verdun începând ofensiva chiar în mijlocul iernii — la 9 Februarie 1916 — la care nici francezii nici aliații lor nu se așteptase.

Motivele, cari au făcut pe germani să aleagă ca punct de atac cetatea Verdun, care era cel mai tare punct de pe frontul francez, pare că au fost următoarele ¹⁾ :

1) A se vedea războiul mondial 1916—1918, textul școlii superioare de război tradus din franceză, care a fost în bună parte consultat la tratarea acestui subiect.

1) Din partea germană mai multe linii de C. F. conduceau spre Verdun, pe când din partea franceză nu conduceau decât două, din care una normală sub bătaia tunului german și alta îngustă cu un randament destul de mic.

2) Prezenta un eșind foarte pronunțat al liniilor franceze, care facilita mult — un atac convergent asupra acestei cetăți deja investită pe trei părți.

3 Verdunul fiind la distanță destul de mare de Anglia, trimiterea ajutoarelor de către această țară aliată era mult îngreunată.

Bătălia dela Verdun a început dar la 9 Februarie și a ținut până la finele anului.

După intensitatea luptelor cari au avut loc bătălia se poate subdivide în 2 perioade :

Perioada 1 care ține dela 9 Februarie până la finele lunii Iunie;

Perioada 2 care ține dela începutul lunii Iulie până la finele anului 1916.

Perioada cea mai critică, piatra de încercare pentru germani a fost prima perioadă. În această perioadă germanii și-au uzat tot ce au avut mai bun din armatele lor și anume 41 divizii, cari au fost nimicite una după alta în atacuri masive producând mormane de cadavre. Cu tot sacrificiul a mai bine de 300 mii oameni ei nu reușesc să ocupe decât linia înaintată și câteva forturi din încinată fortăreței. Toate încercările lor însă, de a produce breșa atât de dorită de ei, nu reușesc.

La 1 Iulie însă începe a se deslănțui marea ofensivă anglo-franceză dela Somme, conform planului elaborat încă din iarna 1915/1916, dar care fusese numai amânată din cauza ofensivei germane dela Verdun.

Prin această ofensivă însă atacul german de la Verdun nu a încetat. Până la 24 Octombrie germanii au continuat să atace, însă nu tot cu aceeași vigoare ca în prima perioadă, și la care francezii au rezistat cu deplin succes.

Dela 24 Octombrie se începe însă la Verdun contra-ofensivă franceză de sub comanda generalului Nivelle pentru recucerirea liniei înaintate și a forturilor pierdute în prima perioadă.

Ofensiva anglo-franceză dela Somme și mai ales impe-

tuositatea atacului dela sud de Somme a fost cea mai mare surpriză pentru comandamentul german, care fusese încredințat că la Verdun francezii își epuizase toate rezervele, așa că pentru mult timp ei nu vor mai fi în stare să întrerindă vre-o operațiune mai serioasă.

Scopul bătăliei dela Somme a fost, după cum se știe, următorul :

- 1) De a degajea Verdunul ;
- 2) De a înlesni operațiunile aliaților pe celelalte fronturi.

Germanii, cari își epuizase la Verdun toate disponibilitățile, pentru a putea face față noiei ofensive anglo-franceze dela Somme, au fost nevoiți să ridice de pe întreg frontul de vest toate disponibilitățile neangajate și chiar rezervele locale de sectoare (circa 14 batalioane dela corpuri de armată diferite).

Din toate aceste disponibilități și rezerve germanii împovizează alte divizii noi pentru a putea face față atât noiei ofensive anglo-franceze dela Somme, cât și pentru trimiterea de ajutoare austriacilor pe frontul oriental, cari se găseau în plină retragere în fața înaintării vertiginoase a generalului Brussilov.

În afară deci de cele 41 divizii măcinate la Verdun, germanii au mai improvizat încă 31 divizii, pe cari le-au tocat parte pe frontul de la Somme, parte le-au expediat pe frontul oriental.

Bătălia de la Some a durat de la 1 Iulie până la finele lunei Noembrie.

Cea mai puternică dintre ofensivele anglo-franceze de la Somme a avut loc în intervalul 17 Iulie — sfârșitul lunei August 1916.

Intrarea noastră în campanie a coincizat tocmai cu momentul, când această bătălie ajunsse în punctul ei cel mai culminant adică când germanii aveau nevoie de cele mi multe rezerve atât pe frontul occidental cât și pe cel oriental și tocmai atunci s'au văzut puși în penibila situație de a improvisa alte armate noi, cu care să facă față frontului eșit ca din pământ prin intrarea României în acțiune.

Acest punct este foarte important pentru subiectul nostru și de aceea el trebuie să fie bine fixat în memorie.

d) *Pe frontul oriental.* Conform înțelegerii dintre aliați ruși, cu toate că suferise mari eșecuri în 1915, reușesc totuși până la sfârșitul lui Mai 1916 să-și refacă armatele, așa că la cererea guvernului francez și mai ales la insistențele repetate ale guvernului italian, ei pot la 4 Iunie 1916 să ia ofensiva cu grupul de armate Brusilov de la Sud și să obțină un succes formidabil.

În cursul a câtorva zile, numai ei sfărâmă frontul austriac, ocupă o parte a Galiției și toată Bucovina și ajung pe creasta meridională a Carpaților.

Pe la mijlocul lunii August însă (*adică tocmai atunci când România începe ostilitățile*) ofensiva rusească începe însă a slăbi din ce în ce mai mult, până către mijlocul lui Septembrie, când este complet paralizată din cauza intri-gilor de la Curtea imperială rusă.

Totuși ofensiva rușilor a fost de mare folos aliaților și anume mai întâi italienilor prin faptul, că a pus stavilă ofensivei austriace în Trehtin; iar pe frontul occidental a silit pe germani să ridice de aci forțe importante pentru a le trimite în ajutorul austriacilor pe frontul oriental.

Ceeace ne interesează în deosebi pe noi, fiindcă aceasta este în directă legătură cu subiectul nostru, este *slăbirea până la încetarea aproape completă a ofensivei Brussilov pe la mijlocul lunii August, care corespunde cu data intrării noastre în campanie, pe când convenția militară de la 4 August 1916, care condiționa intrarea noastră în campanie alături de puterile înțelegerii, prevedea tocmai contrariul, adică ca ofensiva Brussilov să fie intensificată.*

B) Forțele puterilor centrale imobilizate pe frontul român

După cum se știe România a declarat războiul Austro-Ungarie în ziua de 15/28 August 1916.

Câteva zile mai târziu (2 August) a urmat declarația de război a Bulgariei contra noastră, urmată apoi rând-pe-rând de declarațiunile de război ale celorlalte puteri din blocul puterilor centrale.

Faptul cert e însă, că România nu a declarat război

decât Austro-Ungariei, care stăpânea cea mai mare parte a teritoriului și populației române subjugate.

Pentru a face față noului front român, puterile centrale au fost nevoite să înjghebeze și trimeată pe acest front nou, și aceasta în momentele cele mai grele pentru ele, două noi grupe de armate și anume :

1. O grupă în Transilvania sub ordinele generalului Falkenhayn, faimosul autor al bătăliei dela Verdun, compusă din armata IX-a germană, armata austro-ungară de sub comanda Arhiducelui Iosef, cum și o puternică grupare de artilerie grea. *Total 30 divizii infanterie și 1 divizie cavalerie.*

Toate aceste divizii și artilerie grea au fost aduse parte de pe frontul occidental, parte de pe frontul oriental, parte în fine nou formate pe teritoriul puterilor centrale pentru alte scopuri.

2. O a doua grupă la sudul Dunării sub ordinele Mareșalului Makenzen, celebrul spărgător de fronturi, compusă din 8 divizii (din care 1 de cavalerie) bulgare, 1 divizie (a 217) germană, 1 divizie mixtă (bulgaro-germană și o puternică grupare de artilerie grea. *Total 10 divizii infanterie și 1 divizie cavalerie.*

Toate aceste divizii și artilerie grea fusese aduse parte de la Salomme, parte adunate la sudul Dunării cu o anumită destinație.

Totalul general al forțelor puterilor centrale imobilizate pe frontu român a fost dar de 40 divizii infanterie, 2 divizii de cavalerie și 2 grupări puternice de artilerie grea.

În cursul operațiunilor însă, numărul diviziilor inamice au sporit și mai mult, astfel că pe la începutul lunii Septembrie ele ajunseseră să se cifreze la 58 (între acestea 10 divizii numai de cavalerie).

Armata română mobilizată cuprindea, precum se știe, *27 divizii infanterie* grupate în 4 armate, *2 divizii cavalerie* și *4 brigăzi de călărași* (câte 1 de armată). Artilerie grea aproape nu exista, căci piesele de 105, 155, etc. ridicate în ajunul mobilizării de la cetatea București și regiunea întărită F. N. G. și montate pe afete improvizate trase de boi, nu conta ca artilerie grea mobilă și nici cele câteva obuziere cu tragere repede de 120. Lipsea de asemenea artileria de munte și aviația.

Clauzele convenției militare de la 4 August s. v. 1916, cari condiționau intrarea noastră în campanie alături de puterile înțelegerii, erau în esență următoarele :

1. Ofensiva aliaților dela Salonic să precedeze cu cel puțin 8 zile intrarea noastră în campanie, pentru a ușura mobilizarea și concentrarea tuturor forțelor române ;

2. Odată cu mobilizarea armatei române Rusia să trimeată în Dobrogea 2 divizii de infanterie și 1 divizie de cavalerie, pentru a coopera cu armata română contra Bulgariei.

3. De la data semnării convenției militare (4 August și în tot timpul mobilizării și concentrării armatei române, armata rusă să reia și continue ofensiva, acționând cât mai energic pe întregul front austro-ungar pentru a ajuta și înlesni operațiunile armatei române în Transilvania.

4. Aliații să trimeată, pe cât va fi posibil, 300 tone munițiuni și material de război prin Rusia, cum și personalul tehnic necesar la montarea și fabricarea în țară a munițiilor și materialului de război¹⁾.

La descrierea sumară a principalelor evenimente depe frontul de la Salonic am văzut cum a fost îndeplinită prima clauză și cauzele cari au contribuit la aceasta.

De asemenea la descrierea principalelor evenimente depe frontul oriental am văzut cum a fost îndeplinită și a treia clauză.

În ce privește a doua clauză rușii nu au trimis la timp în Dobrogea decât divizia de cavalerie, iar în ce privește cele 2 divizii de infanterie ele au sosit prea târziu și anume după ce trupele vrăjmașe invadase deja o bună parte a Dobrogei.

Dacă am dat aci aceste câteva detalii, am făcut-o pedeparte pentru a împrăști cunoștințele, iar pedealta fiindcă este posibil ca printre noi să fie și unii cari să nu fi avut ocaziunea să le cunoască.

Schițarea în jaloane cât de mari a principalelor evenimente petrecute pe frontul român, așa cum am făcut-o pentru celelalte fronturi, ar fi foarte interesantă ; dar a-

1) Vezi războiul mondial 1916—1918, textul școlii superioare de război tradus din franțuzește, care a fost consultat în bună parte la redactarea acestui subiect.

ceasta ar necesita prea mult spațiu și nu ar interesa prea mult subiectul nostru.

Ceeace este însă interesant de știut, fiindcă aceasta este în adevăr în legătură cu subiectul nostru, este faptul, că pe tot timpul cât a ținut operațiunile pe frontul român — a doua jumătate a lui August 1916 și întreg anul 1917 până la încheerea armistițiului și a păcii impuse — frontul românesc a imobilizat puterilor centrale nu mai puțin de 40 divizii infanterie (30 în Transilvania și 10 la sudul Dunărei), care au fost sporite în cursul operațiunilor la 58 (între cari 10 de cavalerie) ; iar după încheierea armistițiului și a păcii separate au continuat să rămână și mai departe în România, până la prăbușirea frontului occidental, 8-12 divizii inamice.

C) Consecințele acestei imobilizări

Cunoscută fiind acum situațiunea depe diversele teatre de operațiuni în preajma intrării noastre în campanie, cum și forțele inamice imobilizate pe frontul român, nu ne rămâne decât să examinăm ce consecințe ar fi avut, pentru puterile centrale, întrebuintarea eventuală a acestor forțe pe diversele teatre de operațiuni, pe când aveau loc evenimentele descrise mai sus.

Vom relua pentru aceasta diversele teatre de operațiuni în ordinea desfășurării evenimentelor, pe fiecare din ele la data intrării României în acțiune și vom încerca apoi să evidențiem consecințele asupra rezultatelor în cazul când forțele imobilizate pe frontul român ar fi fost disponibile.

a) *Pe frontul dela Salonic.* Să ne închipuim că puterile centrale ar fi avut disponibile cele 10 divizii ale grupei Mackenzen de la sudul Dunării, pentru a le putea întrebuinta contra frontului inamic de la Salonic.

Nu era exclusă posibilitatea, dacă nu chiar certitudinea, cunoscută fiind pedeoparte personalitatea mareșalului Mackenzen, iar pedealta atitudinea quasi-ostilă a Regelui Constantin al Greciei, care cu armata sa de circa 100 mii oameni concentrată în Tesalia, avea posibilitatea să atace flancul și spatele trupelor înțelegerii dela Salonic, pentru

ca acel front să fie scos din circulațiune încă din toamna anului 1916 și odată cu el și faimoasa ofensivă de mai târziu (din 1918) a generalului Franchet d'Esperey, care a fost, după cum se știe, preludiul prăbușirii generale a puterilor centrale din anul 1918.

b) *Pe frontul italian.* Să ne închipuim de asemenea, că puterile centrale ar fi avut disponibile la momentul oportun cele 20 divizii ale grupului Falkenhayn din Transilvania și ceva mai târziu, prin luna Septembrie, și celelalte 18 divizii aduse ulterior în Transilvania, ar mai fi fost oare nevoiți austriacii să slăbească până la anemie armata lor de pe frontul italian, care era în plină ofensivă la Trentin, prin ridicarea și trimiterea pe frontul oriental în ajutorul Arhiducelui Iosef, a atâtor divizii și atunci cine ar putea să prevadă până unde ar fi putut progresa ofensiva austriacă la Trentin și cari ar fi fost consecințele acestei ofensive?

c) *Pe frontul occidental.* Aportul celor 30 divizii (și mai târziu și a restului de 18 divizii) ale grupei Falkenhayn din Transilvania, în cazul când nu ar fi existat frontul român, ar fi fost, incontestabil, incalculabil pe frontul occidental, care forma principalul teatru de operațiuni al puterilor centrale.

Întrebuințarea acestor divizii de către germani, fie pentru a face față, alături de trupele aflate deja în sectoare, ofensivei anglo-franceze de la Somme, ceea ce le-ar fi permis să continue cu mai multă vigoare ofensiva lor la Verdun în cursul lunilor August și Septembrie 1916, fie pentru a le întrebuința parte sau chiar total la atacul de la Verdun alături de trupele angajate deja acolo, încercând astfel un ultim și suprem efort spre a putea în cele din urmă obține străpungerea frontului francez atât de dorită de germani — ar fi fost într'adevăr incalculabilă.

Orice s'ar spune, rezultatul fie la Somme fie la Verdun ar fi fost altul decât cel cunoscut, și aceasta fără a mai ține seama de armata puterilor centrale dela Salonic devenită și ea disponibilă prin dispariția eventuală a aceluiași front.

d) *Pe frontul oriental.* Dacă cele 30 divizii ale grupei Falkenhayn din Transilvania ar fi fost disponibile și ar fi constituit o rezervă la dispoziția mareșalului Hindenburg,

ar mai fi putut oare avea loc ofensiva atât de strălucită și cu rezultate atât de îngrijitoare pentru puterile centrale a generalului Brussilov în condițiunile știute ?

Și aceasta ca și la frontul precedent fără a mai ține seama de armata de la Salonic devenită și ea disponibilă prin dispariția eventuală a aceluia front.

D) Concluziuni

Și acum ca concluziuni, căci se impun și concluziuni, ar mai fi oare nevoie de alte explicațiuni ?

Sper și cred, că cele descrise în paginile de mai sus sunt mai mult decât suficiente, ca să convingă și pe cel mai necredincios Toma, că participarea noastră în războiul mondial, alături de puterile înțelegerii, a fost de un incontestabil folos aliaților noștri.

Totuși, pentru a face să dispară orice umbră de îndoială asupra acestui adevăr, voi rezuma mai jos, în jaloane bineînțelese destul de mari, consecințele participării noastre în războiul mondial.

Prima și cea mai de seamă consecință a fost, că din momentul intrării noastre în acțiune — 15 August s. v. 1916 — până la încetarea ostilităților pe frontul român, nici o acțiune de seamă nu a mai fost întreprinsă de puterile centrale pe vreunul din teatrele lor de operațiuni, afară bineînțelese de frontul român.

A doua consecință destul de importantă și ea a fost, că intrarea noastră în campanie a salvat de la un dezastru sigur frontul oriental rusesc, atrăgând asupra noastră grupul de forțe, pe care mareșalul Hindenburg reușise să-l înghebeze în fața aripei stângi rusești cu misiunea de a ataca și învălui această aripă într'un moment, când Rusia nu mai dispunea de nici o rezervă capabilă de a mai opune vre-o rezistență. Rezultatul aceste manevre ar fi fost fără îndoială prăbușirea întregului front oriental rusesc.

Teama de această armată a și motivat de altfel insistența pusă de guvernul rus pe lângă M. C. francez de a ne sili să intrăm în campanie în August 1916.

A trei consecință a intrării noastre în campanie în August 1916 a fost, că România a salvat de la un dezastru

tot atât de sigur, dacă nu chiar mai sigur decât frontul oriental rus, frontul aliaților noștri de la Salonic, atrăgând spre Dobrogea armata inamică de sub comanda mareșalului Makenzen ce fusese concentrată la sudul Dunării cu misiunea de a ataca și asvâri în Mare armata aliată de la Salonic, care avea toate probabilitățile să reușească.

Și să nu se piardă din vedere, influența de mai târziu a acestei armate asupra rezultatului final al războiului, după ruperea frontului inamic dela Salonic din 1918.

Nu numai atât, dar chiar pe frontul occidental o bună parte din trupele germane de la Verdun și toate disponibilitățile de la Somme trebuind să fie ridicate și dirijate spre frontul român, a permis aliaților noștri să obțină succese atât de importante, dacă nu chiar și mai importante pe frontul de la Somme.

De asemenea italienii ne mai având de ce să se teamă, au înaintat pe frontul lor aproape nesupărați până în miezul iernei.

Dar chiar pe frontul nostru după armistițiu România a imobilizat puterilor centrale 8-12 divizii, pe cari acestea au fost nevoite să le lase în teritoriul ocupat ca măsură de prevedere până la terminarea războiului.

De altfel, aportul adus aliaților noștri prin intrarea noastră în campanie în August 1916, a fost recunoscut atât de aliații, cât și de adversarii noștri.

Astfel în broșura „*Le memorial de Foch*” scrisă și publicată de domnul Raymond Recouly, care pretinde de a fi reprodus în ea nu numai ideile, dar chiar expresiunile mareșalului Foch, se scrie în adevăr, că „*eșecul german dela Verdun din a doua jumătate a anului 1916 se datorește intervenției României în războiu și că ofensiva franco-engleză dela Somme, deși întreprinsă cu forțe insuficiente, ar fi putut da rezultate și mai strălucite, dacă intervenția României în războiu din punct de vedere militar ar fi fost mai bine pregătită*”.

De asemenea mărturisirea mareșalului Hindenburg în memoriile sale, că „*ofensiva germană la Verdun a fost oprită prin intrarea României în războiu*”.

Cine ar putea să pună la îndoială afirmațiunile atât de categorice ale acestor doi generali, cei mai distinși maștri ai războiului mondial ?

Un moment mai favorabil poate pentru intrarea noastră în războiu ar fi fost la începutul lui Iunie 1916 concomitent cu ofensiva lui Brussilov în Galiția și Bucovina, când puterile centrale nu numai că nu dispuneau de nici o rezervă în Transilvania și Ungaria, dar nici de mijloace de a mai forma alte armate — și când printr-o ofensiva noastră în Transilvania ar fi fost mai ușoară și cu rezultate mult mai apreciabile.

O atare ofensivă ar fi fost poate, date fiind împrejurările de atunci, hotărâtoare pentru destinele Austro-Ungariei.

Nu trebuie uitat însă, că la aceea dată Rusia nu voia nici să audă, nici să accepte condițiunile noastre politice și militare pentru intrarea în campanie.

IV. DISCUȚIUNI ȘI PĂRERI ASUPRA PLANULUI NOSTRU DE CAMPANIE DIN ANUL 1916

Este știut că planul nostru de campanie din 1916 ne-a fost impus de înaltul comandament francez după insistențele mai mult sau mai puțin stăruitoare ale comandamentului rus pentru motivele ce se vor arăta mai jos.

Acest plan a fost în jeloane mari următorul :

Ofensiva energetică la nord în Transilvania, cu majoritatea forțelor până la ocuparea Mureșului de mijoc, în legătură la dreapta cu armata rusă a generalului Brussilov, care trebuia să secundeze de aproape înaintarea armatei române.

Defensivă strategică pe Dunăre și la sudul Dobrogei cu minimum de forțe până la sosirea ajutoarelor rusești și înaintarea aliaților de la Salonic, când se va trece la ofensivă.

Pentru că efectivele armatei române nu-i permiteau să execute singure acest plan de operații s'a încheiat în ziua de 4/17 August 1916 cu puterile aliate o convenție militară care cuprindea, între altele, următoarele clauze :

1. Aliații vor lua ofensiva pe toate teatrele de operațiuni.
2. Cu începere de la 4 August 1916 (data semnării convenției militare) și pe tot timpul mobilizării și concen-

trării armatei române, armatele ruse de pe frontul oriental să ia ofensiva, pe care să o continue și în urmă cel puțin cu armata de la sud (generalul Brussilov) pentru a sprijini operațiunile române în Transilvania.

3. Ofensiva aliaților la Salonic să precedeze cu cel puțin 8 zile intrarea noastră în campanie pentru a ușura mobilizarea și concentrarea forțelor române. Această ofensivă trebuie să continue și după sosirea ajutoarelor rusești prevăzute la No. 4 de mai jos al convenției, pentru a înlesni ofensiva română în sudul Dobrogei.

4. Un ajutor rus în Dobrogea de cel puțin 2 divizii infanterie și 1 divizie cavalerie pentru a se opune unei eventuale înaintări bulgare spre nordul Dobrogei și mai târziu de a participa la ofensiva spre sudul Dobrogei.

Cum de la executarea integrală și la timp a acestor clauze militare depindea în cea mai bună parte succesul planului nostru de campanie, să vedem în ce măsură au fost ele îndeplinite.

Planul nostru de campanie făcând parte dintr'un ansamblu de operațiuni militare în legătură armonică unele cu altele, era necesar ca la intrarea noastră în campanie să treacă la ofensivă pe toate fronturile, ca astfel inamicii noștri să nu aibă posibilitatea de a ridica forțe de un front și a le întrebuința pe un altul, în speță pe frontul românesc.

Înainte de a examina aceasta, să vedem mai întâiu cum se prezenta în acel timp situațiunea mai întâiu pe fronturile occidentale (anglo-francez și italian) și apoi pe cele orientale (rus și Salonic) din vecinătatea noastră, cu cari operațiunile noastre urmau să aibă o mai strânsă legătură după începerea operațiunilor.

Pe frontul occidental (anglo-francez) bătălia dela Verdun deși pierduse mult din intensitatea ei de la început, totuși bătălia era încă în curs și trupele germane începuse a suferi eșecuri peste eșecuri; iar la Somme bătălia era în plină vigoare, astfel că în momentul intrării noastre în campanie atinsese maximum de intensitate, cauzând germanilor pierderi destul de simțitoare.

Pe frontul italian aliații noștri italieni încă din primele zile ale lunii Iunie iau o ofensivă viguroasă în contra.

austriacilor ocupând la 9 August Coritzia și n'au încetat ofensiva decât pe la începutul lui Noembrie când i-a apucat iarna.

Nu tot astfel se prezenta însă situația pe fronturile din apropierea noastră și anume pe frontul oriental rusesc și pe frontul de la Salonic, cari ne interesau în deosebi fiindcă operațiunile de pe aceste fronturi erau în strânsă și imediată legătură cu operațiunile pe frontul nostru. Astfel:

Pe frontul oriental generalul Brussilov care pe la începutul lui Iunie începuse o ofensivă formidabilă, ocupând în decurs de numai câteva zile parte din Galiția și toată Bucovina până la creasta meridională a Carpaților, slăbește din ce în ce ofensiva, astfel că la intrarea noastră în campanie ea încetează aproape definitiv. Aceasta din cauza intrigilor de la Curtea Imperială rusă, care începuse deja a infecta atmosfera.

De această situațiune profită îndată mareșalul Hindenburg, care reușește să înjghebeze în fața aripei stângi rusești o armată destul de puternică, capabilă nu numai de a se opune unei noi ofensive rusești, dar chiar de a lua ea ofensiva și a învălui aripa stângă rusă.

Teamă ce inspira această armată a fost chiar cauza care a făcut, ca comandamentul rus să insiste atât de stăruitor către înaltul comandament francez, ca acesta să ne oară să grăbim intrarea noastră în campanie în August 1916, în condițiunile prevăzute în planul de campanie, care face obiectul studiului de față.

Se va vedea mai departe, că nici după intrarea noastră în campanie armata rusă de pe frontul oriental nu s'a pus în mișcare și aceasta a fost una din principalele cauze care a contribuit, ca planul nostru de campanie din August 1916 să nu reușească.

Pe frontul dela Salonic din cauza epidemiilor și a duplicității Regelui Constantin al Greciei, armata aliată de aci, cu toate intervențiile făcute, a fost incapabilă să întreprindă vre-o operațiune serioasă nici înainte, nici după intrarea noastră în campanie.

Situațiunea se agravase încă și mai mult prin aceea, că în dorința de a termina cât mai repede cu armata de la

Salonic centralii luase inițiativa unei ofensive pe acest front, concentrând o puternică armată în Macedonia sub comanda mareșalului Makenzen.

Aceasta a făcut, ca la data intrării noastre în campanie frontul de la Salonic să fie deja paralizat și deci în imposibilitate de a ajuta operațiunile noastre de la sudul Dobrogei.

Mai mult încă, la data intrării noastre în campanie o mare parte din această armată a fost îndreptată spre a îngroșa trupele bulgare de la sudul Dobrogei, cu care mareșalul Makenzen a început imediat ofensiva contra noastră, ofensivă care a fost încoronată de succes.

Rapiditatea cu care trupele bulgaro-germane au înaintat în Dobrogea, a răsturnat tot planul nostru de campanie din 1916, căci pentru a putea face față ofensivei inamicului în Dobrogea, comandamentul român a fost nevoit să slăbească frontul dela nord din Transilvania, retrăgând de pe acest front divizie după divizie pe cari le-a trimis în Dobrogea.

În ce privește ajutoarele rusești prevăzute în convențiune la punctul 4, acesta a sosit prea târziu și anume după ce o bună parte din pământul Dobrogei fusese copleșit de vrăjmași.

Din cauza ridicării depe frontul de nord a diviziilor care a luat calea Dobrogei, nu se mai găseau a data de 1 Septembrie 1916, când începe marea ofensivă austro-ungară de sub comanda generalului Falkenhayen în Transilvania, decât 14 divizii române.

În fața puhoiului inamic trupele noastre din Transilvania sunt nevoite să bată în retragere pe tot frontul, și să reocupe zona muntoasă a Carpaților.

Armatele rusești de pe frontul oriental au stat tot timpul acesta în nemișcare, atât pe timpul înaintării trupelor noastre în Transilvania, cât și pe al retragerii pe zona muntoasă.

Acestea au fost, în jaloane mari, principalele cauze care au contribuit în largă măsură, ca planul nostru de campanie din 1916, început sub auspicii atât de promițătoare, să eșueze.

Apreciind cu cea mai desăvârșită imparțialitate expu-

nerile de mai sus, orice om de bună credință trebuie să recunoască, că în condițiunile și cu mijloacele cu care s'a încercat executarea acestui plan, era imposibil ca el să reușească.

Singura critică mai mult sau mai puțin serioasă, care s'ar putea aduce planului nostru de campanie din 1916, ar fi doar asupra modului de grupare al forțelor pe cele 2 teatre de operațiuni la începutul campaniei și anume :

Dacă nu ar fi fost mai oportun, dat fiind că la data începerii operațiunilor inamicii noștri nu dispuneau decât de slabe forțe în Transilvania, să se fi redus pe acel front numărul diviziilor cu 3—4 unități, cu care să se fi dublat numărul diviziilor din Dobrogea, cel puțin până la sosirea ajutoarelor rusești. Aceasta pentru a se putea dispune, cel puțin la început, de forțe suficiente în Dobrogea.

Aceasta ar fi fost, zice-se, și intențiunea comandamentului român, care la început fusese pentru o ofensivă la sud până la respingerea inamicului de aci pe linia Sistov-Rusciuk-Varna, urmând ca ofensiva din Transilvania să înceapă după mobilizarea inamicului pe această linie.

Dar pentru ca ofensiva noastră spre sud să reușească, ar fi fost necesar ca și armata aliată de la Salonic să ia ofensiva spre nord, ceea ce știm că nu s'a putut face.

În legătură cu cele de mai sus s'ar mai putea discuta și părerea aceora, cari susțineau ipoteza unui plan de campanie invers planului nostru de campanie din 1916.

Pornind dela părerea pe care o împărtășea, se zice, la început și comandamentul român, că o ofensivă în Transilvania nu ar fi fost posibilă decât cu o siguranță completă pe Dunăre și că prin urmare dușmanul ce trebu'a doborât la început era Bulgaria.

În Transilvania nefiind la început decât slabe forțe vrăjmașe, trupele române de pe acel front ajutate bineînțeles de armatele rusești ar fi putut ajunge fără multe efortări pe linia Mureșului de mijloc, unde întărindu-se solid ar fi putut ține destul timp în loc o armată austro-ungară ce ar fi încercat s'o atace.

O ofensivă în timpul acesta în Dobrogea de sud cu forțe române suficiente, la cari s'ar fi putut adăuga și trupele de ajutor rusești, ar fi înlesnit trecerea unei alte armate

române peste Dunăre în Bulgaria, astfel că trupele bulgaro-germane amenințate în flanc și spate printr'o mișcare convergentă din Dobrogea de Sud și Dunăre, cu contribuția bineînțeleasă și a armatei aliate de la Salonic, ar fi fost într'o situațiune din ce în ce mai critică.

Obiectivul comun, atât pentru trupele din Dobrogea cât și pentru armata de la Salonic ar fi fost linia Sofia-Niș.

Ca concepție acest plan era în adevăr destul de măreț, dar de la concepție și până la fapt, la execuție, distanța era ca de la cer la pământ.

Mai întâi un asemenea plan ar fi necesitat mult mai multe forțe decât dispunea România în 1916, căci nu ar fi fost defel prudent să lase pe frontul de nord în Transilvania mai puțin de 10 — 12 divizii capabile de a face față, până la atingerea obiectivului pe frontul de sud, unei armate atât de numeroase cum a fost armata Austro-Germană de sub comanda generalului Falkenhayn, care ar fi putut să o sdrobească și să pătrundă peste Carpați în România, lucru cu atât mai ușor, cu cât armata rusă de pe frontul oriental a stat cum se știe tot timpul inactivă.

Or aceasta ar fi fost pentru noi dezastrul.

În ce privește ofensiva de la sudul Dobrogei și trecerea peste Dunăre în Bulgaria, aceste operațiuni nu ar fi fost de asemenea ușor de executat, mai întâi pentru că în Dobrogea au lipsit ajutoarele rusești și al doilea pentru că trecerea unui fluviu atât de mare ca Dunărea nu s'ar fi putut efectua atât de ușor cum s'ar presupune, din lipsă de mijloace tehnice și de artilerie, de care România ducea mare lipsă atunci.

A risca trecerea Dunărei în atari condițiuni, ar fi fost după toate socotelele o operațiune destul de periculoasă și cu atât mai periculoasă cu cât ar fi fost lipsită și de concursul armatei de la Salonic, pe care inamicul avusese deja grije să o imobilizeze.

Din cele arătate mai sus reiese dar destul de clar, că planul nostru de campanie din 1916 în aliniamentele lui mari, generale nu a fost nici rău, nici greșit conceput și ar fi avut poate șanse de succes, dacă aliații noștri cei mai apropiați de noi — mă refer aci mai ales la ruși — și-ar fi îndeplinit cu conștiinciositate angajamentele prevăzute în

convenția militară de la 4/17 August 1916 și dacă și armata de la Salonic ar fi avut posibilitatea să ia la timp ofensiva în Bulgaria.

Dar pentru că nu se putea pune prea mult temei pe sosirea la timp a ajutoarelor rusești în Dobrogea, ar fi fost desigur mai prudent să se fi lăsat în Dobrogea, oșebit de diviziile aflate acolo la începutul ostilităților, încă un număr de 3—4 divizii pentru a coopera la imobilizarea trupelor bulgaro-germane cari ar fi încercat să ia ofensiva în Dobrogea, cel puțin până la sosirea ajutoarelor rusești.

ceputul operațiunilor nu ar fi fost atât de simțită față de slabele forțe inamice ce se găseau atunci în Transilvania.

V. RECUNOȘȚINȚA FRAȚILOR DIN PROVINCIIILE LIBERATE ¹⁾

Or care ar fi părerile noastre asupra războiului mondial și a participării noastre în acest războiu, un lucru rămâne de netăgăduit, căci evidența nu poate fi nici tăgăduită, nici contestată de nimeni, că de pe urma acestui războiu groaznic, cum nu a mai fost altul pe pământ — și la care a participat spre onoarea ei și țărișoara noastră ²⁾, punând la contribuție nu numai tot avutul, tot creditul, cum și viața a 800 mii din cel mai tinere și viguroase vârstare ale ei, dar însăși existența ei de stat liber, independent — a eșit unirea în întregime într'un singur stat, într'un singur mănunchi a tuturor românilor, a eșit România Mare.

De câțva timp însă asistăm la scene, la discuțiuni, la acte și chiar la fapte ³⁾, din cari pare a se evidenția din ce în ce mai mult nu numai complecta lipsă de recunoștință, dar și tendința spre separatism a fraților noștri din provinciile liberate, cari în urma războiului cel mare s'au alipit la patria mamă.

Cum este posibil ca acești frați să uite atât de ușor serviciile făcute de frații lor din vechiul regat fără alt inte-

1) Acest subiect a fost scris în anul 1919 și revăzut în 1925 și 1930.

2) E vorba aci de România mică, așa cum era ea înainte de 1918.

3) Acest subiect a fost scris în 1919 și revăzut în 1925 și 1930.

res decât acela, de a se vedea cu toți laolaltă liberi de orice jug strein, într'o țară mare, frumoasă și puternică ?

Și acum, când sguduitoarea dramă, la care a participat cele mai de seamă popoare din Europa și chiar d'n alte continente a trecut, stau în loc și mă gândesc plin de emoțiune la curajul, pe care l-a avut această țărișoară să se arunce în vârtoarea ei, fără a se gândi o singură clipă, că în afară de celelalte sacrificii inerente unui asemenea războiu, își periclitează propria existență.

Oare fiorii acestei emoții nu-i simt la fel și frații noștri din provinciile liberate, în vinele cărora sperăm că curge acelaș sânge românesc ca al nostru ?

Căci țara românească, m'cuțul acesta de regat cum erea el înainte de războiu, erea în adevăr o țară mică ; dar era în schimb atât de frumoasă, atât de înfloritoare, iar populația ei era atât de prosperă atât de bogată cum puține sunt pe lume încât nu purta grije nimic. Erea cu alte cuvinte o țară, căreia nu-i lipsea nimic ca să fie fericită.

Ar fi fost atât de ușor și de comod pentru această țară și pentru locuitorii ei, să stea în timpul marelui războiu liniștită cu arma la picior, imitând la această privință alte țări, cari pe vremea marelui războiu, deși mai puțin bogate și dotate ca ea, au stat tot timpul în expectativă. Intre aceste țări s'ar putea cita ca exemple : Suedia, care deși avea mai mult de jumătate din teritoriul și populațiunea cu care formase odinicară un singur stat (căci prin trecutul ei istoric atât ca limbă cât și ca aspirațiuni, Finlanda fusese considerată ca o adaoua Suediei), totuși ea nu s'a mișcat din loc, rămânând tot timpul spectatoare a marelui războiu ce se desfășura lângă hotarele ei.

Asemenea Danemarca, care avea și ea de revendicat 3 provincii ce-i fusese răpite în 1864 și cari zăceau încă sub jug strein.

Ambele aceste țări, Suedia și Danemarca, au azi finanțele înfloritoare, bogățiile lor d'inainte de războiu au rămas intacte, dacă nu chiar și mai înfloritoare, iar populațiunile lor nu au suferit și nu suferă nimic de pe urma marelui războiu.

Compare orce om de bună credință situația atât de mizeră, atât de precară a locuitorilor români din vechiul

regat, cu situațiunea atât de înfloritoare, atât de îmbelșugată a locuitorilor din Suedia și din Danemarca.

În adevăr, România are azi o datorie flotantă de mai multe zeci de miliarde, cari apasă ca o piatră de moară pe grumajii bietului locuitor, o valută care-i face viața mai mult decât imposibilă — căci orice s'ar spune, extraordinara scumpete a vieții de azi se datorește nu atât greutateților de transport și slabei producțiuni a solului cum obișnuiesc să o afirme unii naivi, cât deprecierei monedei noastre naționale din cauza datoriilor în cari s'a înglobat biata țară din cauza războiului, datorii cari fatal vor impune mai curând sau mai târziu, ca ultim și fatal remediu, economii dureroase și uncarea impozitelor în așa măsură, încât să nu mai îngăduie bietului locuitor român un trai omenesc ²⁾).

În Suedia și Danemarca nimic din aceste calamități; ba din contră în războiul mondial aceste țări din cauza vecinătății lor cu Germania au acumulat bogății peste bogății, cari le pun alături de cele mai bogate țări din lume.

Aceasta este o stare de fapt, care nu mai poate îngădui nici un fel de discuțiune.

Dar tocmai comparația aceasta face să reese și mai mult în evidență imensitatea sacrificiului făcut de mica dar eroica țară românească pentru frații ei asupriți.

Or, nu cred ca să existe un singur român din vechiul regat, care să nu fie dureros impresionat de modul cum apreciază aceste sacrificii frații lor din provinciile foste subjugate.

Aceasta se poate vedea zilnic din atitudinea lor nu numai în parlament, dar cu osebire afară din parlament.

În adevăr, acuzațiunile aduse de reprezentanții și intelectualii provinciilor liberale în parlamentele țării de după războiu, celor mai de seamă bărbați politici din vechiul regat, cu privire la cinstea și activitatea lor nu numai după, dar chiar din înaintea marelui războiu, sunt mai mult decât jicnitoare și ele ne rănesc sufletește; căci orice ar spune

1) E vorba de anul 1925.

2) Este trist dar e aderat, că această prezicere a fost dat să se realizeze pentru prima oară chiar sub un guvern quasi-ardelenesc în anii de grație 1929 și 1930.

frații cari s'au unit cu noi, acestor bărbați și numai lor țara le datorește tot progresul ei d'n trecut și tot ei sunt aceia, cari au chibzuit și hotărât intrarea noastră în marele războiu, care ne-a adus România Mare.

Cred totuși pe bărbații noștri politici din vechiul regat destul de buni patrioți, ca să nu ia în seamă rătăcirile trecătoare ale fraților din Ardeal și să nu regrete o singură clipă gestul lor patriotic de a fi hotărât intrarea noastră în marele războiu, căci nu aceasta este generația care să recunoască măreția sacrificiilor făcute de vechiul regat pentru frații lor din Ardeal, ci generațiunile viitoare.

Adevărul adevărat e însă, că acești politicieni din vechiul regat, acești regățeni¹⁾, precum obișnuiesc să-i numească frații de dincolo de Carpați, cu o abnegațiune pe cari cei ce vor scrie mai târziu istoria neamului nostru de după războiu nu vor fi tot atât de ingrați să nu o înregistreze la vremea ei, ne-a băgat în războiul acesta pe viață și pe moarte, căci acest războiu a fost înadevăr pentru noi, așa ponegriții regățeni, un războiu pe viață și moarte, fără a precupeți nici un fel de sacrificiu, nici chiar viața copiilor noștri dragi și scumpi plini de vlagă și tinerețe, nici avutul țării, nici însăși existența ei — cu gândul curat și plin de hotărîre, de a libera cu orice sacrificii pe acei de un neam și un sânge cu noi, pentru ca uniți apoi frățește într'un singur tot mare și puternic, înăuntrul unei Românii cât mai mari, mai bogate și mai frumoase, cu hotarele de la Tisa până la Nistru și de la Carpați până la Mare, să poată pași liniștită și pașnică pe calea progresului și a civilizației.

Dar în loc de acest rezultat, după care simțurile noastre au suspinat de veacuri, noi constatăm azi cu durere în suflet, că frații noștri cari s'au unit cu noi și pentru cari noi am sacrificat mii și sute de mii de veți, liniște și tot avutul nostru, îndată ce s'au văzut laolaltă cu noi, s'au erijat în acuzatori și insultători, cari nu fac decât să bârfească și să critice tot trecutul nostru românesc cu epi-

1) Cuvântul acesta „regățeni” nu a existat până la unire în vocabularul nostru românesc. El a fost inventat de frații noștri ardeleni cu scopul vădit de a ne insulta, de a ne batjocori, căci cuvântul *regățean* pentru ei e sinonim cu acela de țigan, oț. tâlhar, bandit, murdar și alte asemenea calificative demne de o mentalitate atât de ciudată ca a lor.

tete, pe cari noi cei din vechiul regat nu eram obșnuiți să le auzim nici din gura vrăjmașilor noștri ¹⁾).

Este adevărat, că am auzit pe mulți iluzioniști spunând, că oricât ar fi de bun fondul fraților noștri din provinciile alipite, din cauza prea îndelungatului lor contact cu foștii lor asupritori, este imposibil ca cu generația actuală să se poată face ceva serios pentru contopirea sufletească și consolidarea patriei întregite, argumentând, pentru susținerea acestei păreri, că aceleași fricțiuni, aceleași dificultăți le-ar fi întâmpinat și predecesorii noștri la unirea Munteniei cu Moldova.

Dar oare se potrivește timpul de azi cu cel de atunci? Condițiunile cari au prezidat la unirea de atunci au fost ele aceleași ca cele de astăzi? Se potrivește oare sacrificiile de atunci cu cele de azi?

Aceste rânduri le scrie un oștean bătrân, care a servit în armată aproape o jumătate de veac, care pe timpul marelui războiu nu s'a eschivat o singură zi de la datorie, care pe timpul ocupațiunei inamice a fost devastat de tot avutul său fără să fi primit de la cineva nici o centimă despăgubire, care în fine nu a avut și nu are nici un fel de legătură cu vre-un partid politic din vechiul regat sau provinciile alipite și care prin urmare nu poate fi bănuit de nici un interes material or resentiment personal contra cuiva; dar care dacă dă azi alarma, o face împins numai și numai din iubirea de neam și patrie.

Mă așteptam — și ca m'ne cred că vor cugeta toți bunii români de pretutindeni — ca unitatea tuturilor românilor să aducă după sine cât mai repede și unitatea sufletească a tuturor fraților, pe cari vitregia timpului i-a ținut secole întregi separați unii de alții, ca astfel toți într'un gând și cu puteri unite să conlucreze la consolidarea și înălțarea sus, cât mai sus a neamului și patriei noastre românești.

Să dea Dumnezeu ca rândurile acestea, izvorâte din inimă românească și curată, să deschidă ochii fraților de pretutindeni și să le dea — cum spune zicătoarea românească — cu un ceas mai devreme mintea românului cea de pe urmă.

1) Amintesc din nou, că acest subiect a fost scris în 1519 și revăzut în 1925 și 1930 sub impresiunea curenților de atunci.

Vremurile sunt azi grele, vrăjmașii neamului nostru, cari ne înconjoară din toate părțile, stau atenți la pândă cu ochii ațintiți asupra noastră și orice neînțelegeri dintre frați nu fac decât să le mărească apetitul și speranțele unei noui cotorpiri.

Or, cel mai bun mijloc de a evita o atare catastrofă, ar fi să ne unificăm cât mai repede sufletele, ca astfel să ne putem prezenta în fața lor uniți și solidari ca o stâncă de granit.

VI. AMINTIRI DESPRE REGELE CAROL I

Pentru a împropăta ideile despre Regele Carol I, îmi propun să schițez aci câteva amintiri din memorie, cari date fiind împrejurările când au avut loc, cred că și-au importanța lor istorică.

Era în anul 1904 pe timpul războiului ruso-japonez. Mă găseam în Școala de războiu și ca cel mai vechiu eram șeful promoției.

În luna Mai se anunță inspecția Regelui la școală. Era în tradiție, ca Regele să inspecteze aproape în fiecare an școala de războiu.

În ziua și la ora hotărâtă — și se știe, că Regele Carol I era de o punctualitate matematică — sosește la școală și intră în clasa noastră înconjurat de o numeroasă suită.

Cum eram cap de bancă se oprește drept în fața mea și 'mi pune numai decât întrebarea :

— Spune dumăta — Regele Carol nu a pronunțat niciodată bine românește — ce se va întâmpla, dacă flota rusă învinge flota japoneză ?

Trebue să amintesc, că flota rusă de Baltica fusese trimisă, sub comanda amiralului Rosdejvensky, în extremul orient contra flotei japoneze și că se aștepta din moment în moment să ia contact cu flota japoneză.

Regele Carol I avea, după cum se va vedea mai jos, credința fermă, că flota rusă va învinge flota japoneză.

Am răspuns, bazat bineînțeles pe puținele cunoștințe ce apucasem să capăt până atunci asupra războiului maritim (studiasem chiar anul acela cu regretatul amiral Bă-

lescu principiile războiului maritim), că dacă flota rusă va învinge, *ceeace eu însă nu cred*, flota japoneză...

Dar nu am putut continua mai departe, fiindcă Regele Carol m'a oprit brusc cu degetul lui magic, cerându-mi să-i spun, pentru ce nu cred eu că flota rusă va învinge flota japoneză ?

Discuțiunea s'a învărtit asupra acestei întrebări aproape tot timpul, așa că abia dacă a mai fost vreme să întrebe pe un camarad mai tânăr despre clauzele tratatului de pace de la Campo-Formio.

A urmat, după cum se știe, bătălia navală de la Tsushima, în care flota rusă a fost bătută și distrusă aproape în întregime de flota japoneză de sub comanda amiralului Togo.

Toamna a avut loc manevrele regale d'n regiunea Botoșanilor. Pentru manevre eu fusesem repartizat, împreună cu un alt camarad din promoție, la cartierul corpului 4 armată.

În ziua treia de manevre întregul cartier, în frunte cu generalul Iarea Leonida pe atunci comandant al corpului 4 armată, așteptam pe peronul gării Botoșani sosirea trenului regal.

După descinderea din vagon și îndeplinirea formalităților protocolare Regele Carol ne trece în revistă, adresând după prezentare fiecărui ofițer câte un cuvânt, după cum îi era obiceiul.

Ajunge și în dreptul meu și abia încep a formula cuvintele de prezentare când Regele Carol mă oprește brusc cu degetul.

— A, dumăta maior Michaelescu, știu dumăta. Da, da a învins flota japoneză — și fără a mai adăoga un cuvânt trece imediat la camaradul următor.

Regele Carol I avea în adevăr o memorie fenomenală. Probabil, rezultatul bătăliei de la Tsushima trebuie să-l fi impresionat mult, căci dânsul atribuia flotei ruse, care ca număr de vase erea în adevăr formidabilă, o mare superioritate asupra flotei japoneze.

Debutăseamă Regele Carol fusese influențat mai mult de numărul, decât de omogenitatea și capacitatea de luptă a vaselor, de disciplina și moralul echipagiilor, de enorma distanță ce avusese de parcurs flota rusă, de lipsa de

baze maritime pentru escale, aprovizionări, etc. cari constituiesc factori tot atât de importanți, dacă nu chiar și mai importanți decât numărul vaselor, ceea ce îndrituiește de a se vedea cu suficientă aproximație de partea cui va fi victoria.

Mai târziu, prin anul 1912, comandam regimentul 24 infanterie. Regele Carol I se înapoia de la Iași, unde asistasese la inaugurarea desvelirii statuiei fostului Domnitor Cuza. In gara Tecuci, pe unde urma să treacă Regele și să se oprească câteva minute, oficialitatea făcuse pregătiri grandicioase pentru recepția Regelui în gară.

O lume imensă, în cap cu autoritățile civile și militare, cum și o companie de onoare din regimentul 24 infanterie, aștepta nerăbdătoare sosirea Regelui.

La oprirea trenului regal Regele descinde din vagon și după prezentările protocolare se îndreaptă spre compania de onoare spre a o trece în revistă.

Mă găseam, bineînțeles, la flancul companiei de onoare având lângă mine pe toți ofițerii regimentului.

Indată ce dă cu ochii de mine, Regele Carol mi se adresează :

— Dumăta comandant regimentul 24 infanterie (cu un pronunțat accent pe ultimul *i* din cuvântul infanterie) ? Cunosce dumăta.

Da, să trăiți Majestate, am răspuns eu emoționat.

Trebue să explic încă, că Regele Carol nu avea de unde să mă cunoască, fiindcă eu nu mă prezentasem nicio dată la palatul regal și nici la altă autoritate superioară pentru înaintare sau decorațiune, deși aceasta era, o recunosc singur, o obligațiune regulamentară. Cel mult dacă mă prezentam comandamentului militar superior ca să mă recunoască. Era un defect al meu, de care nu m'am putut debarasa nicio dată.

Este dar de presupus, că Regele și-a amintit de mine datorită numai memoriei sale prodigioase, dela discuția ce avusese loc cu câțiva ani înainte la școala superioară de războiu despre flota rusă.

VII. *M. S. REGINA MARIA ȘI RAZBOIUL DE ÎNTREGIRE*

Nu există și nu cred să fi existat vreodată o Regină, o suverană, care să fi iubit și să se fi identificat mai bine și mai complet cu sufletul și aspirațiunile poporului său, ca M. S. Regina Maria.

O suverană mai desăvârșit dotată și deci mai potrivită cu blândul Rege Ferdinand I, în împrejurări atât de grele prin care a avut să treacă țara și poporul român atât în ultimii ani cari au precedat intrarea noastră în războiul de întregire, cât și pe timpul cât a ținut el, nu putea fi o alta.

În adevăr, dacă providența i-a hărăzit, pentru timpurile grele prin care i-a fost dat să treacă țara noastră, un Rege atât de înțelept și cu sufletul atât de mare și românesc, nu este mai puțin adevărat că aceeași providență a îngrijit să completeze pe acest Rege Mare, cu o consoartă, o Regină tot atât de Mare, încât cei ce vor scrie mai târziu istoria noastră contemporană privitoare mai ales la evenimentele, cari a adus la întregirea țării și a neamului, nu vor putea să-i separe unul de altul.

Dotată de la proveniență cu o inteligență mai mult decât scilicitoare și cu o intuiție care rar se poate întâlni la o femeie și cu osebire la o Regină, suverana noastră a fost cel mai devotat și mai înțelept sfătuitor al augustului Ei soț, Marele Rege Ferdinand I, încât se poate afirma fără teamă de desmințire, că nici un act mare nu s'a săvârșit în țara noastră pe timpul domniei Marelui Rege Ferdinand, fără ca M. S. Regina Maria să nu-și fi avut partea Ei de contribuție.

Care dintre noi, cei cari am avut mai mult sau mai puțin prilejul să fim în curent cu secretele zeilor, nu cunoaște în adevăr asiduele Ei intervenții atât directe, cât mai ales indirecte în consiliile de coroană de pe timpul bătrânului Rege Carol I, în care se discuta atitudinea ce urma să adopte țara noastră în războiul mondial și câtă influență au avut ele în soluțiile adoptate ?

Se spune, că aceste intervenții din partea M. S. Reginei Maria — pe atunci Principesă moștenitoare — a făcut mult sânge rău bătrânului suveran, care văzând că nu poate ob-

ține — precum ar fi dorit-o El — intrarea noastră în războiu alături de puterile centrale, încercase să obțină cel puțin o declarație formată de neutralitate *absolută și definitivă* pentru toată durata campaniei.

Activitatea M. S. Reginei Maria în timpul acela a fost într'adevăr prodigioasă și face dovada nu numai a nemărginitei Ei iubiri de țară și poporul cu care se identificase atât de mult, dar și de un spirit prevăzător, care caracterizează ființele cu adevărat mari, superioare.

Scrisorile Ei mișcătoare din timpul marelui războiu, în care am cunoscut nu numai clipe înălțătoare, dar și amărăciunile cele mai mari, erau atât de duioase, atât de sublime, exaltau atâta simțire, atâta iubire de tot ce e românesc, încât ele au mișcat până la lacrimi inimele nu numai ale românilor, dar ale lumii întregi.

Există care vre-un român capabil să uite vreodată sollicitudinea plină de abnegațiune a Marei noastre Regine din timpul războiului față de victimele teribilelor boale — tifosul exantematic și febra recurentă — cari au secerat atâția cetățeni și sodați români și mai ales față de răniții noștri cari soseau zilnic de pe front și populau spitalele din Iași ?

Desigur aceasta nu se va întâmpla niciodată, căci dacă românul din firea lui uită repede răul, el nu e atât de ingrat să uite tot așa binele, mai ales când acel bine vine dela o suverană, dela o Regină, care prin calitățile și virtuțile Ei a dovedit că e cea mai bună româncă dintre românce.

Toată lumea, care pe timpul războiului de întregire a avut ocazia să trăiască prin preajma familiei regale la Iași a cunoscut și cunoaște, că cele mai amare, cele mai dureroase zile pe cari a avut să le îndure Regele Ferdinand, au fost pe timpul păcii separate, impusă de puterile centrale în urma trădării mișelești a rușilor.

Nimeni nu a cunoscut și nu a simțit mai bine durerea de atunci a Marelui nostru Rege, ca augusta Lui soție exprimată de Ea însăși cu ocazia unei vizite făcute pe front la Cireșoaia, în scopul de a vedea și spune un cuvânt de îmbărbătare scumpilor Ei ostași și de a împodobi cu flori mormântul încă proaspăt al profesorului bucovinean Grămadă, care înrolat ca voluntar în armata noastră murise ca un erou în timpul înverșunatelor lupte, ce avusese loc chiar pe locul unde 'și găsisese moartea glorioasă.

Cum nu departe de mormântul profesorului Grămadă se afla din întâmplare și mormântul încă proaspăt al unui ofițer german, pe a cărui cruce ostașii noștri scrisese cuvintele : „aici zace locotenentul Heinrich... mort pentru Kaizer”, M. S. Regina Maria cetind inscripțiunea la început a prins a râde. iar după aceea a mișcat din cap cu tristețe gândindu-se debunăseamă că acest biet ofițer german nu 'și făcuse îndeinitiv decât datoria către țara lui și că o fi având poate și el o mamă, o soră, or o soție care desigur îl așteaptă și care nu o să-l mai vadă niciodată.

Nu odată în cursul acestei vizite, Regina a fost auzită exclamând cu ochi umezi de lacrimi: „bietul Rege, cât de trist trebuie să fie El în aceste momente”.

Când apoi cu ocaziunea triumphiului morții fusese odată vorba ca autoritățile, guvernul, parlamentul și curtea noastră regală să fie mutate la Kerson în Rusia, iar mai târziu și ce bruma ar mai fi rămas din biata noastră oștire, a fost dat ca tot M. S. Regina Maria să se opună din toate puterile Ei la traducerea în fapt a acestei funeste hotărâri, care fusese deja studiată și pregătită în toate detaliile ei și care dacă s'ar fi împlinit, după cum au dovedit-o evenimentele survenite în urmă, ar fi fost dezastruoasă pentru țara noastră.

Se atribue Marei noastre Regine, că în timpul discuțiilor avute cu persoanele, cari susținând oportunitatea mutării în Rusia, invocau la fiecare pas exemplul Serbiei, următoarele cuvinte, pe cari inimoasa noastră Regină le-ar fi rostit în disperarea Ei ca suprem argument : *„atât timp cât în această țară se va mai găsi un colț de pământ liber în care să Mi-se poată săpa mormântul, Eu nu părăsesc țara”*.

Aceasta a fost și este în trăsuri mari Marea noastră Regină, înaintea căreia se cuvine ca tot românul dela mic la mare, dela tânăr la bătrân, dela sărac la bogat, să 'și plece genunchii cu smerenie și recunoștință.

VIII. MAREȘALUL JOFFRE ÎN ROMANIA

Amintiri ¹⁾

În anul 1920 luna August, cu ocaziunea voiajului mareșalului Joffre în România ca trimis al guvernului francez pentru decorarea eroicului oraș Mărășești cu „Crucea de război” franceză, am primit ordin să însoțesc, în calitate de comandant al diviziei 1, pe mareșal dela Orșova până la Craiova.

În gara Vârciorova o lume imensă a întâmpinat cu urale sosirea trenului aclamând frenetic pe mareșal.

În fața vagonului, în care și-a făcut apariția mareșalul, elevii și elevele școalei comunale locale, îmbrăcate în splendide costume naționale, au cântat marseillaisa.

O fetiță ca bujorul, îmbrăcată în costum național, a oferit mareșalului un frumos buchet de flori urându-i bun sosir. Mareșalul Joffre, bine dispus, a ridicat pe micuța în brațe și a îmbrățișat-o.

În timpul acela un țăran din mulțime, cu căciula ridicată pe un ceomag în sus deasupra capetelor, a strigat cu voce destul de puternică, ca să poată fi auzit de mareșal: „să trăiești papă Joffre” !

Mirat, mareșalul a cerut să i-se tălmăcească ce a strigat țăranul. Când i s'a tălmăcit a râs cu poftă.

Era însoțit de un colonel încă tânăr, care mi-a spus că a stat aproape tot timpul pe lângă mareșal și mi-a istorisit despre dânsul multe anecdote interesante.

La observația mea că mareșalul pare prea îmbătrânit pentru vârsta sa, mi-a răspuns următoarele :

„Da, aveți dreptate, mareșalul pare în adevăr prea îmbătrânit pentru vârsta ce are și aceasta este consecința bătăliei dela Marna.

„Înainte de a începe bătălia, mareșalul era de o constituție foarte robustă, arăta chiar mai tânăr decât îi era vârsta. Avea părul mai închis ca al dv. și al meu. În timpul bătăliei însă, cu toată aparența-i mereu liniștită, părul a început să-i cărunțească până la sfârșitul bătăliei, când a ajuns așa cum îl vedeți acum.

1) Aceste amintiri au fost publicate și în «Universul» cu data de 5 Ianuarie 1931, cu ocazia încetării din viață a mareșalului Joffre

„Aceasta e o dovadă că mareșalul și-a dat bine seama de imensa răspundere ce apăsă, în acele câteva zile cât a durat bătălia dela Marna, pe grumazii săi și că ochii întregi omeniri — nu numai ai Franței — erau ațânțiți asupra sa.

„Acest om a fost pentru noi fetișul, simbolul victoriei. Cu el și alături de el nu ne-a lipsit o singură clipă credința în victorie.

„Ca să vă dați mai bine seama de toate acestea, este destul să vă spun, domnule general, că în nici o clipă a bătăliei dela Marna acest om nu a apărut în fața noastră decât bine dispus și cu obișnuitul lui surâs pe buze și aceasta mai ales când soseau vești rele de pe front.

„La or-ce știre nefavorabilă ce sosea dela vreunul din cei 5 comandanți de armate — mai ales dela armata III care la un moment părea să fie încercuită complet ne apărea cu surâsul cel mai liniștit, ca la primirea unei vești bune.

„Merge bine domnilor, merge destul de bine, ne apropiem de victorie — ne spunea el foarte calm.

„In fața unor astfel de cuvinte, spuse cu glasul cel mai liniștit și sigur, frunțile noastre un moment încrețite de teamă și de grije se descrețeau ca prin farmec și așteptau plini de încredere și de nădejde victoria, care după cum știți și dv., nu a întârziat să s'arate.

„Acesta este mareșalul Joffre și acesta este motivul pentru care el pare azi atât de îmbătrânit”.

Acum, cu ocazia încetării lui din viață¹⁾ am crezut că nu ar fi fără interes să dau publicației aceste amintiri ale mele, cunoscut fiind că Mareșalul a fost nu numai un distins și glorios general, dar și un mare prieten al României.

IX. NOTE BIOGRAFICE ȘI AMINTIRI DIN CARIERA MEA MILITARA

Știu cât e de greu și îndrășneț ca cineva să scrie propria-i biografie. Totuși voi încerca să o fac cu riscul chiar de a fi criticat. Făgăduiesc însă, că am să fiu, în tot ce voi scrie aci, cât se poate de obiectiv.

1) Este vorba de anul 1920.

Sunt în amurgul vieții mele și nu văd la ce mi-ar mai folosi să denaturez adevărul. Vanitos nu am fost niciodată în viața mea și nu văd pentru ce aș fi tocmai acum la bătrânețe. Nu mi-e teamă că o să fiu eliminat dela înaintare și nici că o să fiu mutat din garnizoană.

Cei ce m'au cunoscut mai bine în cursul vieții și carierei mele și vor avea răbdarea să citească aceste note biografice, vor recunoaște că nu am denaturat or exagerat nimic.

Sunt încredințat că, camarazii mai tineri din oștire vor trage din ele multe învățăminte cari o să le folosească.

Și acum să încep :

Am intrat în școala militară (pe atunci școala de fii de militari) Craiova în anul 1882 Iulie 1.

O mică paranteză asupra școlilor militare din cari se recrutau pe timpul acela majoritatea ofițerilor noștri de toate armele, o cred necesară.

Existau pe acea vreme 2 școli de fii de militari: una la Iași (mai veche) și alta în Craiova înființată în anul 1880 sub I. C. Brătianu.

După nume se vede că aceste școli erau destinate în primul rând spre a se veni în ajutorul fiilor de militari.

În aceste școli se primeau prin concurs absolvenți a 3 sau 4 lase liceale. Primele locuri se ocupau de fii de militari (prin fii de militari se înțelegeau nu numai copii de ofițeri, dar și de grade inferioare); restul până la completarea vacanțelor bugetare se acordau fiilor de civili, plătind o taxă fixată anual prin buget. Fiilor de civili merițoși și lipsiți de mijloace li se acordau burse și semi-burse.

Cursurile în școlile de fii de militari durau 4 ani. După absolvirea cu succes a celor 4 ani elevii erau trecuți direct și fără alt concurs în școala de ofițeri din București.

După absolvirea celor 2 ani de studii ai școalei de ofițeri elevii erau înaintați sublocotenenți la infanterie, cavalerie, artilerie și geniu, uneori și la marină.

Precum se vede școala de ofițeri era pe acea vreme principala pepinieră de unde se recrutau ofițerii de toate armele.

Osebit de absolvenții celor 2 școli de fii de militari din

Iași și Craiova, în școala de ofițeri se mai primeau prin concurs și în limita vacanțelor bugetare un număr restrâns de tineri bacalaureați sau absolvenți a 7 și chiar 6 clase liceale.

Un mare defect al școalei de ofițeri din acea vreme era, că primii 20 la clasificare (deci cei mai buni elevi) erau trecuți în așazisele arme speciale (geniu și artilerie și unii și în marină, căci marina era considerată tot ca armă specială), rămânând pentru celelalte arme (infanterie și cavalerie) elementele mediocre — ciurucurile, cum se zicea atunci.

Separarea pe arme a elevilor în școala de ofițeri se făcea în ultimul an de studii (adică când intrau în anul al doilea), când elevii începeau a face cursurile separat pe arme.

Când vre-un elev era prins de profesor cu lecția nepreparată și era întrebat de profesor de ce nu și-a învățat lecția, elevul răspundea de obicei cam aceasta :

— Eu es la cavalerie, domnule profesor.

— Bine, dar la cavalerie nu se învață carte ?

— Nu prea, răspunde elevul ; iar noi, cari asistam la dialogul acesta, făceam haz și râdeam.

O altă sursă de unde se mai recrutau de asemenea ofițeri de infanterie și cavalerie, era așazisa școală a subofițerilor (zisă și școala divizionară) dela Mănăstirea Bistrița (județul Vâlcea), în care se primeau prin concurs, cu cel puțin 2 ani vechime în gradul de subofițer și se bucurau de purtare bună, subofițerii din toate armele. Cursurile școalei durau de asemenea 2 ani, după care absolvenții erau înaintați sub-locotenenți la infanterie și cavalerie.

Subofițerii trebuiau să poseadă și câteva clase de curs inferior de liceu.

Fîindcă eram în primii ani după războiul din 1877 — 78, afluența evidenților pentru ocuparea celor 32 locuri vacante în școala de fii de militari Craiova a fost foarte mare. Tot orașul era plin de candidați și părinții sau familiile lor. Din această cauză a trebuit ca concursul să fie foarte riguros.

Președinte al comisiunii de concurs a fost, pe cât îmi mai aduc aminte, colonelul Costescu din artilerie, iar ca

membrii în comisiune citez pe cei cari mi-i mai amintesc) : locotenentul colonel Macarovici comandantul școalei de fii militari din Iași, maiorul Hristodorescu comandantul școalei de fii de militari d'n Craiova, Zamfiropol profesor de matematică la universitatea și școala fiilor de militari Iași, Buzoeanu profesor de geografie la școala comercială și școala de fii de militari Craiova și alții.

Profesorul Zamfiropol tocmai își făcea atunci stagiul militar și era în uniformă de sergent de artilerie.

Concursul se ținea și la Iași și la Craiova în fața aceluiași comisiuni. Secretar al comisiunii la Craiova era căpitanul Scrob, poetul, din cadrele școalei de fii de militari Craiova.

Pe atunci nu existau probe scrise.

Numărul candidaților fiind enorm de mare, la concursul oral eram introduși în serii de câte zece.

Cum eram tare doritor ca să reușesc la acest concurs, mă pregătisem foarte bine.

După cum era de așteptat, am răspuns bine la toate întrebările puse și chiar la acelea la cari alți colegi nu răspundeau de fel sau dau răspunsuri nesatisfăcătoare.

Ultima întrebare, pusă de profesorul de geografie, a fost să spunem care este cea mai lungă linie de cale ferată din lume.

Cum nu putuse răspunde nimeni am răspuns tot eu, că cea mai lungă linie de cale ferată este linia care unește orașul New-York de pe coasta oceanului Atlantic cu orașul San Francisco de pe coasta oceanului Pacific din America de Nord.

Văzusem aceasta cu câteva zile înainte pe coperta unui caiet de dictando pe care-l cumpărasem dela o librărie din Craiova și mi se întipărise în minte. Linia se inaugurasă chiar anul acela.

Am fost felicitat de comisiune, iar președintele m'a întrebat la ce liceu am învățat.

După ce ne-a concediat afară, a urmat o mică pauză. Căpitanul Scrob, care eșise după noi ca să fumeze în sală, m'a chemat la dânsul și m'a felicitat în fața candidaților dându-mă de exemplu.

Un amănunt, în legătură cu înscrierea mea la acest concurs, este cel următor :

Fiindcă un frate al meu bacalaureat, care 'și făcea sta-
giul la un batalion de vânători, murise în războiul din
1877—78, tatăl meu nu voise cu nici un preț să mă lase să
dau concurs pentru școala militară. Sustinea că preferă
mai bine să mă vadă popă. De aceea pentru ca să-mi pot
procura actele necesare, a trebuit să recurg la sprijinul
unui frate mai mic al tatălui meu.

Prezentându-ne apoi cu actele după câteva zile la se-
cretariatul școalei pentru înscriere, secretarul (un oare-
care locotenent de administrație N...) după ce le exami-
nează ni le înapoiază spunând, că pentru anul acela nu am
etatea regulamentară pentru a fi admis la concurs, dar că
mă pot prezenta cu ele în anul următor (imi lipseau 5
luni).

Am plecat plouat.

Fatalitatea sau mai bine zis necrocul mi-a venit însă în
ajutor, căci tocmai atunci a venit la noi acasă un perceptor
dela țară (anume Antonescu), care avea o nevoie de tatăl
meu. Parcă îl văd și acum: mic de statură, bondoc, vioiu,
ciupit de vărsat și foarte vorbăreț.

— Ce are copilul dv. de e așa posomorât, întreabă el
pe tatăl meu, văzându-mă atât de necăjit ?

— Ce să aibă, iacă o încăpățănare de copil. Fiindcă
nu l-a primit la școala militară din cauza vârstei, cine se
mai înțelege cu el ?

—Lasă micule, îmi spune atunci perceptorul, o să-ți
aduc eu certificat dela țară cu care să te primească.

Și a plecat.

După câteva zile perceptorul a venit aducându-mi 2
certificate: unul complectat cu vârsta care trebuia ca să
fiu admis, altul în alb pentru a fi complectat în caz că cel
dintâiu va avea vre-o lacună. Ambele însă cu semnătură,
ștampilă și număr din registru. Certificatele erau bineînțe-
les false.

A doua zi ne-am prezentat din nou la secretariatul
școalei cu aceleași acte, din care avusesem însă grije să în-
locuiesc extractul adevărat cu cel fals.

— Ei vedeți, acum sunt bune. V'am spus eu anul tre-

cut să veniți cu ele anul acesta, ne spune secretarul spre marea noastră mirare.

Și așa s'a făcut, că la absolvirea școalei de ofițeri am fost trecut în anuar cu un an mai mare decât eram în realitate și am rămas tot astfel până la terminarea serviciului activ, când am fost trecut în rezervă cu un an mai devreme decât ar fi trebuit.

Bietul locotenent N... se bucura, după cum se vede, de o memorie destul de slabă, cu toată că era încă tânăr. Pentru el, cele 7—8 zile cât se scursese de la o prezentare la alta, luase proporțiile unui an întreg.

Fiind de o înfățișare cam debilă, era cât peaci să fiu respins dela vizita medicală. Am scăpat datorită numai faptului că eram sănătos și nu aveam nici o defecțiune fizică.

Adevărul e, că în toată durata carierei mele nu am fost o singură zi bolnav; ba mai mult, am avut tăria să stau la postul meu pe front, chiar după 5 Octombrie când am fost rănit în luptele din Dobrogea, îngrijindu-mă pe loc cum am putut mai bine.

La terminarea concursului am primit un certificat de admisibilitate cu media și clasamentul obținut la acel concurs, conform căreia eram declarat admis pentru clasa 1.

La înapoierea acasă am încercat să prezint acest certificat și tatălui meu, crezând că o să-i facă plăcere; el însă l-a aruncat jos spunându-mi, că ar fi preferat mai bine să fi reușit la un concurs de seminar.

Câteva zile mai târziu a și apărut decizia ministerială, din care se vedea că reușisem printre cei d'întâi. Nimeni nu fusese admis însă bursier, iar tatăl meu mi-a declarat ritos, că pentru școala militară el nu dă nici un ban.

În disperarea mea de copil mi-a venit însă în minte o idee, care m'a salvat și de data asta.

— Ce ar fi, mi-am zis eu atunci, dacă aș ticlui, ca din partea tatălui meu, o petiție pe care să o trimit direct Ministrului, prin care să-l rog să 'mi acorde bursa? Ministrul de războiu era atunci marele I. C. Brătianu.

Și fără a sta mult pe gânduri am ticluit, așa cum mi-a

dictat mintea mea de copil, o petiție pe care am expediat-o recomandată Ministrului personal. În petiție semnasem bineînțeles pe tatăl meu.

Rezultatul acestei îndrăzneli copilărești a fost că, câteva zile mai târziu ministerul mi-a acordat bursă.

Dacă am ținut să înșir aci aceste amănunte am făcut-o, ca să se vadă, ce fel erau în acea vreme oamenii cari guvernau mica țară românească !

Pe ziua de 1 Iulie 1888 am fost înaintat sub-locotenent la geniu în cadrele școlii de aplicațiune (școala specială de artilerie și geniu).

Pe când mă aflu încă pe băncile școlii de ofițeri a survenit un caz, care dacă nu s'ar fi rezolvat așa cum s'a rezolvat, putea să-mi creeze multe neplăceri pentru viitor.

O menționez aci mai mult ca să se vadă ce puțină grije se punea atunci — de altfel ca și cum — în selecționarea personalului ofițeresc din cadrele unei școli, care avea menirea să formeze pe viitorii educatori și conducători ai oștii.

Eram elev bun, aveam note destul de bune la carte, dar nu puteam obține o clasificație mai bună, din cauză că, căpătam regulat note rele la conduită, care avea cel mai mare coeficient.

Cauza era aceasta: fatalitatea făcea să cad regulat de serviciu cu locotenentul S., care când eșeam din serviciu mă trântea regulat cu câteva zile de arest pentru neglijență în serviciu. Ori, pentru fiecare zi de arest direcția îmi scădea câte 2 puncte la conduită, așa că la sfârșitul lunii mă alegeam cu nota 3 sau 4 la conduită.

Locotenentul S... era un ofițer scund, cu capul cât banița, cârn și ciupit de vărsat. Era roșu ca un rac, răutăcios și posac. Nu râdea decât când reușea să pedepsească pe cineva. Elevii fugeau de el ca de ciumă. Cum ajunsese acest ofițer în cadrele școlii, nu înțelegeam nici noi.

Intr'o zi pe când ne găseam în recreație prin curtea școlii, sunt acostat d'n spate de locotenentul colonel I..., baci, cum îi spuneam noi elevii. Era director de studii și avea obiceiul să intre printre noi și să ne vorbească.

— Bravo, brânză bună în burdof de câine, note bune la carte și proaste la conduită. De ce te porți rău ?

— Nu mă port rău domnule colonel ; dar domnul locotenent S..., cu care am nenorocirea să cad totdeauna de serviciu, mă pedepsește regulat cu 2—3 zile de arest fără să știu pentru ce.

— Ce tot spui tinere ? Ia să poștești mâine la raport ca să descurcăm lucrurile. Trebuie să ascult și pe locotenentul S....

A doua zi atât eu cât și locotenentul S... eram prezenți la raport.

— Ce e cu elevul ăsta locotenent S... ? Pretinde că de câteori intră cu dumneata de serviciu îl pedepsești cu arest fără să știe pentru ce. E adevărat ?

— Il pedepsesc pentru neglijență în serviciu, domnule colonel.

— Bine, bine, dar ai putea să-mi spui și mie cam ce fel de neglijență e aia ?

— Nu aş putea preciza domnule colonel ; dar cine nu greșește ?

— Auziți, domnule colonel, mă reped eu atunci, nici domnul locotenent *Răpănuță* nu poate să spună de ce mă pedepsește.

Răpănuță era porecla pe care i-o dădusem noi, elevii, locotenentului S....

— Auziți domnule colonel cum mă insultă elevul ? Mi-a zis chiar în fața dv. *Răpănuță*. Vă rog să-l pedepsiți aspru.

Era extrem de agitat și se făcuse mai roșu decât era de obicei.

Locotenentul colonel I... care era bunătatea lui Dumnezeu pe pământ, și-a dat imediat seama de zăpăceala mea și de atmosfera care era în sala de raport, a râs cu poftă și apoi a răspuns locotenentului :

— Lasă locotenent S... A greșit și el, de ! Prea l-ai amestec și dumneata cu pedepsele alea. Iartă-l și dumneata, de !

— Nu-l iert domnule colonel.

— Apoi dacă nu-l ierți dumneata, atunci îl iert eu. Și mi-a spus să plec din sală.

Rezultatul a fost, că a dispus să 'mi șteargă toate pedepsele, mi-a îndreptat notele la conduită și a dat ordin să nu mai intru nici odată de serviciu cu locotenentul S...

Pe timpul când îmi treceam examenul de absolvire a

școale de ofițeri primesc o telegramă de la o soră a mea (aveam o soră) prin care mă anunța că tatăl nostru (eram orfan de mamă) e grav bolnav și că doctorii nu mai dau nici o speranță să scape.

Se înțelege cât m'a afectat pe mine această veste și ce fel de examen am mai dat atunci.

Totuși am reușit să es din examen cu fața curată.

După terminarea examenului m'am grăbit să iau numai decât trenul și să pornesc la Craiova cu uniforma de ofițer în geamantan și cu inima cât un purece, fiindcă nu mai speram să apuc pe tatal meu în viață.

Am ajuns în gara Craiova pe înserate. Rudele cari m'au întâmpinat în gară m'au sfătuit să apar în fața tatălui meu îmbrăcat în noua uniformă de ofițer.

Când a dat cu ochii de mine tatăl meu, care se vedea bine că era pe sfârșite, a fost atât de impresionat, încât a încercat să facă efortări ca să se ridice și să 'mi vorbească, dar n'a reușit din cauza slăbiciunii.

Imprejurarea aceasta a produs asupra stărei generale a tatălui meu o reacțiune atât de puternică, încât din momentul acela a început să-i revină puterile și să se întrezeze, mai trăind după aceea încă mulți ani, până la etatea de 89 ani.

În Septembrie 1888 am început cursurile școalei speciale de artilerie și geniu (școala de aplicațiune). Pe vremea aceea ofițerii de artilerie și geniu urmau școala de aplicație în comun, nefăcându-se nici o deosebire la cursuri. Ofițerii noi eșiți din școala de ofițeri făceau o lună în concediu, o lună practică la un regiment de artilerie sau geniu, iar la 1 Septembrie se prezentau cu toți la școala de aplicație pentru a începe cursurile.

Ofițerii de infanterie nu aveau școala de aplicație. Pentru ofițerii de cavalerie se înființase de curând o școală zisă *de equitație*, în care se făcea mai multă călărie decât carte. Cursurile durau 1 an.

În timpul când făceam școala de aplicație mai mulți camarazi din infanterie reușesc să treacă la geniu și să fie che-mați a urma și ei cursurile școalei de aplicație.

Din această cauză proporția între numărul ofițerilor de geniu și artilerie fusese depășit și aceasta erea în contradicție cu reglementul de atunci al școlii.

Intr'o dimineată intră la noi în clasă căpitanul de artilerie Constantinescu-Brad din cadrele școlii și ne spune că 2 dintre noi urmează să treacă din geniu în artilerie de bună voie, sau contrariu trebuie să tragem sorț.

Cum eu nu voiam cu nici un preț să schimb de armă, am declarat căpitanului că nu voi trage sorț.

— Nu se poate, mi-a răspuns căpitanul, e ordinul domnului comandant al școlii ca toții să tragă sorț. De altfel numai primele 2 numere vor trece la artilerie și să sperăm că nu vei fi tocmai dumneata printre ele.

— Ba da domnule căpitan, sunt sigur că am să scot din urnă numărul 1, fiindcă eu sunt fatalist.

A fost tocmai așa. Am scos din urnă numărul 1. Insuși căpitanul a fost impresionat de asta. Chemat după aceea în cancelarie ca să 'mi dau și consimțământul înscris, am refuzat să o fac cu toate amenințările comandantului, că dacă refuz mă pedepsește și mă depărtează din școală. Comandant al școlii era pe atunci cunoscutul colonel T... din artilerie.

După câteva zile m'a scos însă din încurcătură un alt camarad tot genist din anul al 2-lea însă, care a consimțit să treacă el în artilerie în locul meu (sublocotenentul R... care a ajuns mai târziu inspector general al artileriei). Și așa s'a făcut, că eu am rămas tot în geniu.

Era și în uz și în regulament, ca la terminarea școlii de aplicație toți absolvenții să fie înaintați locotenenți.

Se întâmplase însă, ca din promoția noastră să rămână și câțiva repetenți (trei dacă nu mă înșel), cari bunînțelele nu aveau drept la înaintare și cari conform regulamentului urmau să repete clasa.

Dar cum printre aceștia erau și unii cu sfinți la Ierusalim, trebuia găsită o modalitate ca aceștia să nu rămână de căruță. Modalitatea nu putea fi însă alta, decât ca întreaga promoție să aștepte un an, ca să termine și aceștia școala.

Și așa s'a făcut, că promoția noastră 1888 a fost înaintată la gradul de locotenent nu la data de 1 Iulie 1890 cum ar fi trebuit, ci tocmai la 16 Iulie 1891. La câteva zile după noi i-a venit rândul la înaintare și promoției 1889, care terminând școala atunci ne ajunsese din urmă.

La absolvirea școlii de aplicație am fost repartizat la

regimentul 2 geniu din Focșani, pe care îl comanda pe atunci colonelul G. Z..., care chiar în ziua prezintării mele la regiment m'a trimis la fortificațiile ce se lucrau la Galați.

Colonelul G. Z... avea reputația unui șef foarte scrupulos și sever. Pentru aceasta subalternii îl poreclise *sbirul*. Era în adevăr pretențios și era foarte greu ca cineva să-l mulțumească.

Eu am reușit totuși să-l mulțumesc, din care cauză mă lăuda la toate ocaziile și mă da de exemplu la toți.

Dar cum gelozia nu putea să lipsească, mulți camarazi mă pismuiau și mă bănuiau că-i spionez. N'a trecut însă mult și aceeași camarazi, convingându-se că se înșelase, mi-au devenit foarte buni prieteni.

Terminând lucrările de fortificațiuni ce mi se încredințase la uvragele din jurul Galaților, am fost trimis la Barboși ca să întocmesc situațiunile definitive.

Antreprenorul care furnizase cărămida pentru fortificații — un oarecare individ cu numele Paolo Amadio, italian de origină, reclamând direcțiunei că i se calculase greșit cantitatea de cărămidă furnizată, am primit ordin de la generalul G. Z., (între timp colonelul G. Z., fusese înaintat general și lăsat tot la direcția fortificațiilor F. N. C.) să stabilesc experimental care este adevăratul număr de cărămizi dintr'un metru cub de zidărie lucrat din acea cărămidă.

Trebuia, conform instrucțiunilor primite, să zidesc mai multe cuburi, pe cari apoi să le demontez și să fac numerotarea cărămidizilor. Numărul total al cărămidizilor împărțit cu numărul cuburilor, reprezenta numărul cărămidizilor dintr'un metru cub de zidărie făcut din acele cărămizi.

Demontarea cuburilor, numerotarea cărămidizilor și calculul urma să aibă loc în fața antreprenorului, iar procesul verbal să fie semnat de noi amândoi.

În ajunul zilei fixate pentru demontarea cuburilor se prezintă la mine în Barboși furnizorul Paolo Amadio ca să ia cunoștință de program și ora când urma să se demonteze cuburile.

În momentul însă când era să părăsească cancelaria mea, observ că individul lasă pe masă un obiect înfășurat într'o hârtie albastră.

— Ce este acolo domnule Amadio ? Il întreb eu numaidecât. Te rog ia pachetul de pe masă și pleacă imediat.

— Ei, ce crezi dumneata că poate să fie domnule locotenent ? Iacă, un mic cadou pentru osteneala dumitale.

Crezând că poate să fie vorba de niște țigări speciale, pe cari unii antreprenori obișnuiau să le ofere din gentilețe ofițerilor noștri de la fortificații am ridicat pachetul — foarte greu de altfel — și l-am rupt. Numeroase monede de aur s'au răspândit atunci pe masă și jos pe podeală, făcând un sgomot infernal.

— Ce însemnează porcăria asta domnule ? I-am strigat eu atunci scos din fire.

— Cum, dumneata nu vezi ce e, domnule locotenent ? Ți-am mai spus-o, e un mic cadou pentru oboseala dumitale. Asemenea cadouri am mai oferit eu și la alți domni ofițeri mai mari ca dumneata și n'au făcut atâta caz ca dumneata ; din contră, toți au fost mulțumiți. Dacă dumneata nu voești să primești, iau înapoi cadcul și s'a terminat.

Fiindcă individul se întrecuse cu gluma, am fost nevoit să-i dau un picior în spate și să-l dau afară din cancelarie.

Am adunat apoi monedele, le-am băgat într'un săculeț pe care l-am sigilat și am plecat cu el la Galați, unde l-am predat cu un raport colonelului B... comandantul sectorului de fortificație Galați.

Peste 2—3 zile am fost chemat telegrafic la Focșani (pe atunci nu exista încă telefon), unde generalul G. Z., mi-a adus elogii în fața ofițerilor și m'a invitat să iau masa cu dânsul.

Pe timpul când mă găseam încă la Barboși s'a întâmplat și un accident, care a costat viața unui biet soldat.

Era pe la începutul lunei Martie. Nu se uscase încă bine pământul, când primesc ordin de la generalul G. Z., să încep imediat transportul turelelor de 53 și 37 m. m. pe linia fortificațiilor, în vederea instalării lor în locașurile din uvraje.

Am propus atunci amânarea cu câteva zile a transporturilor, pentruca terenul să se consolideze mai bine. Am primit însă răspuns, să încep imediat transportul și să nu mai intervin pentru amânare.

Transportul se efectua cu material de cale îngustă Décauville.

Un prim transport, sub directă conducere și supraveghere a mecanicului specialist anume trimis de la Focșani, pornește într-o dimineață din depozitul Barboși luând direcția spre grupul de uvraje Filești.

După trecere de câteva minute de la pornirea trenului primesc însă știre, că s'a întâmplat un groaznic accident.

La o curbă unde terenul era mai slab, el cedase sub presiunea greutateii unei turele, vagonul-platformă pe care se afla turela deraiașe și se răsturnase peste un biet soldat, care fusese strivit și murise imediat. Nenorocirea s'a întâmplat în absența mecanicului specialist, anume însărcinat cu conducerea trenului, care în timpul transportului găsisese cu cale să părăsească trenul pentru a se duce la un sat din apropiere unde avea o prietenă, lăsând conducerea trenului în seama unui ajutor al său mai puțin experimentat. .

A urmat bineînțeles anchete peste anchete. Deși personal nu aveam nici o vină, totuși aveam oarecare teamă să nu mi se atribue vre-o neglijență.

Ultima anchetă, cea definitivă, s'a făcut de un comisar regal de la corpul 3 armată, asistat de maiorul M... din geniu trimis special de generalul G. Z., de la Focșani să asiste pe comisarul regal ca expert tehnic. În realitate însă, după cum se va vedea mai jos, prezența maiorului avea alt scop.

— Am fost trimis aici, îmi șoptește maiorul M... îndată ce are prilejul să rămână singur cu mine, de domnul general G... Z... anume pentru dumneata. Domnul general dorește ca numele dumitale să nu figureze în această afacere decât ca simplu informator.

Am ținut să dau aceste amănunte aci pentru a se vedea, cum înțelegea generalul G... Z... să apere și susțină pe ofițerii cari știau cum să-l mulțumească.

În Aprilie 1892 am fost mutat la ministerul de război direcția genului și repartizat la serviciul tehnic (secția construcțiilor militare), unde cu excepția celor 2 ani, pe cari i-am făcut ca stagiu la regimentul 1 geniu, am făcut serviciu continu până am intrat în școala de război.

La 8 Aprilie 1895 am fost înaintat la gradul de căpitan și confirmat definitiv ca șef al biroului tehnic.

La ministerul de războiu am apucat, m'a ales sub directoratul colonelului H..., perioada marilor construcțiuni militare, trecând pe sub ochii și prin mâinile mele acte și dosare de sute de milioane.

În atari împrejurări era evident, ca încercările de corupțiuni și tentațiunile să nu lipsească, mai ales că eream și destul de tânăr.

Diferiți furnizori, antreprenori, ca și cămenii de afaceri au recurs la tot soiul de mijloace spre a-mi cumpăra conștiința, oferindu-mi sume destul de ispititoare pe vremea aceea, în schimbul a mici servicii — cum spuneau ei — pe cari aş fi dispus să le fac în relațiunile lor de afaceri cu ministerul.

Între aceștia îmi amintesc destul de bine de un oarecare Baldassar, italian de origine, care a venit într'o seară la mine acasă și mi-a oferit o sumă mare de bani ca să-i înlăsnesc achitarea cu precădere a unei situațiuni de plată a unor lucrări executate de el la o cazarmă, pe care individul avusese însă grije să o încarce bombastic.

M'am prefăcut bineînțeles că primesc suma, pe care însă a doua zi am avut grije să o predau la minister colonelului H....

Cazul a făcut pe atunci mult sgomot și a dat naștere la un conflict serios cu consulul italian din București, unde individul reclamase mințind și denaturând cu nerușinare adevărul.

Alte amintiri, de pe timpul când făceam serviciul la minister, ar fi și următoarele :

Sub direcțiunea colonelului H... la direcțiunea genului se muncea foarte mult. După program, vara, serviciul ținea de la ora 8 dimineața până la 6 după amiază. În realitate însă colonelul H..., căruia îi se zicea din această cauză și pi-sălog, ne ținea la lucru până la ora 9 și chiar 10 seara.

Lucram, cum se spunea în limbajul popular, până dam în brânci, căci colonelul H... nu era omul care să glumească. Controla de mai multe ori pe zi activitatea fiecăruia.

Biroul pe care-l conduceam eu — biroul tehnic — era pe timpul acela unul din cele mai împovărate. Pentru a putea birui, eream de multe ori nevoit să lucrez și acasă. Din

cauza surmenajului slăbisem mult și căpătasem dureri de cap aproape cronice.

Colonelul H... nu era însă omul, care să nu-și dea seama că întinsese prea mult coarda și că pentru ca să-mi pot veni în fire aveam neapărată nevoie de odihnă.

Intr'o zi mă chemă în cabinetul dânsului și-mi spune următoarele :

— Căpitane, domnul ministru a aprobat să ți-se acorde o recompensă pentru munca pe care o depui aici. De aceea am primit ordin să te trimit în străinătate timp de 3 luni, ca să studiezi cazarmamentul și tot ce ține de bunul confort al soldatului. Ai să vizitezi, pe cât îți va permite timpul : Budapesta, Viena, München, Paris, Bruxelles, Berlin, Dresda, Praga, etc. La înapoiere ai să-mi prezinți o dare de seamă de cele ce vei vedea și observa. Pregătește-te ca să poți pleca la începutul săptămânii viitoare. Ai înțeles căpitane ?

— Da domnule colonel, am înțeles, am răspuns eu îndată, cum obișnuiam să răspund când primeam vre-un ordin.

Scopul real al acestei misiuni era, după cum am înțeles eu mai târziu, nu atât pentru ca să studiez cazarmamentul și instalațiuni în legătură cu bunul trai al soldatului și să întocmesc apoi memorii, ci să mă repauzez, distrez și să-mi refac sănătatea compromisă din cauza surmenajului.

Cele 3 luni mi-au folosit în adevăr foarte mult, căci m'am refăcut atât fizicul cât și buna dispoziție.

Când m'a revăzut la înapoiere colonelul H... îmi străluceau ochii de mulțumire.

Fiindcă în timpul misiunii profitasem de ocaziune ca să vizitez numeroase stabilimente, fabrici, instalațiuni, etc. și să-mi procur tot felul de albume, planșe, tablouri, ilustrațiuni, etc. am putut la înapoiere să întocmesc și prezint colonelului H... un memoriu destul de voluminos și interesant.

— Ce sunt astea căpitane, mă întreabă colonelul H... când i-am pus pe birou memoriul însoțit de maldărul de albumuri, tabele, etc. ? Dumneata n'ai înțeles că nu pentru asta ai fost trimis în străinătate, ci pentru ca să-ți repari sănătatea ?

— Așa mi-ați ordonat domnule colonel, sau cel puțin așa am înțeles eu.

— Bine, dar eu am înțeles ca mai mult ca distracție să vizitezi și dumneata din când în când câte o cazarmă și să iei câteva notițe, iar nu să te pui din nou la muncă.

După cum se vede colonelul H... era un șef nu numai pretențios, dar și de inimă. Desigur colonelul H... nu erea singurul șef cu altfel de calități. Ca dânsul mai erau și alții. Erau însă, după cum se va vedea mai la vale, și mulți dintre acei, cu sentimente diametral opuse.

Era iarnă și un ger cumplit, cum rar se întâmplă la noi în țară. Pe atunci nu erea tolerat ofițerilor să poarte nici galoși și șoșoni, nici glugi, nici gulere căptușite cu blană. Din această cauză se întâmpla ca mulți ofițeri să aibă iarna urechile și picioarele degerate.

Intr'o zi s'a întâmplat să cad și eu victima gerului, și a trebuit să rămân în casă, trimițând la minister raport de boală.

Fiindcă însă eram singur la birou și era foarte mult de lucru (pe acea vreme ministerul nu era atât de înbâcsit de ofițeri și funcționari ca azi), colonelul H... a trimis după mine să mă invite ca să viu cum voi putea la serviciu spre a da curs lucrărilor curente. Mă autoriza să mă îmbrac cât se putea mai bine ca să nu răcesc.

M'am învelit bine, am ridicat gulerul la manta și am pornit însoțit de funcționarul, ce fusese trimis după mine, spre minister.

Când eram pe punctul să traversez calea Victoriei ca să scurtez drumul prin strada Biserica Enei spre minister (casele Ioanid din fața ministerului domeniilor din bulevardul Carol), apare pe partea opusă colonelul T... fiorosul comandant al pieței. Il salut repede și grăbesc pasul spre a scăpa cât mai repede de sub privirile lui crunte.

În loc de a răspunde la salut colonelul T... îmi face semn cu mâna să viu spre dânsul. M'am prefăcut că nu observ semnul și am continuat să merg grăbind și mai mult pașii.

Colonelul T... traversează atunci strada și se așează drept în fața mea.

— Pentru ce nu execuți ordinul meu căpitane ?

— Nu am observat domnule colonel.

— Cum n'ai observat ?

— Eram cu gulerul ridicat și am ordin să ajung repede la minister.

— E și ? Dece ai ridicat gulerul ?

— Sunt răcit domnule colonel și am aprobarea domnului colonel să ridic gulerul.

— Care colonel ?

— Domnul colonel H... de la direcția geniului.

— Dumneata nu știi că militarul nu trebuie să ridice gulerul ?

— Ba știu domnule colonel, dar înainte de a fi militar sunt și eu om și sunt răcit.

— Așa ? Așa vorbești dumneata cu mine ? Parcă n'ai fi întreg la cap. Am să te învăț eu minte să nu mai bați câmpii altădată. Cum te numești ?

— Căpitan Mhăescu.

— Bine. Șterge-o de aci.

Bietul funcționar civil, când a dat cu ochii de colonelul T... și a văzut că se îngroașe gluma, a șters-o numai decât iepurește.

— Ce ai făcut colonelului T... căpitane, de este atât de furios pe dumneata, mă întreabă câteva ore mai târziu colonelul H.. la minister ?

— Nimic domnule colonel. M'a întâlnit pe stradă cu gulerul ridicat și m'a făcut nebun.

— Da, mi-a spus și mie că ești cam hui-hui la cap și că trebuie să te țin în observație. A voit chiar să te pedepsească, dar i-am spus că oești ofițer bun și te-a iertat.

Și spunând acestea bietul colonel H... râdea să se prăpădească.

Pe vremea aceea se obișnuia, ca un ofițer și un funcționar civil să facă 24 ore serviciu pe minister. Rolul ofițerului era, între altele, să primească corespondența confidențială când ministerul era închis și să o prezinte a doua zi dimineata împreună cu raportul secretarului general, când acesta sosea la minister.

Cealaltă corespondență o primea funcționarul civil și o preda la secretariat.

Intr'o zi lipsind secretarul general titular (colonelul de artilerie P...) îi ținea locul tocmai colonelul T... de la comenduire. Eu căzusem de serviciu pe minister.

A doua zi dimineața la sosirea colonelului T... a trebuit să mă prezint spre a-i da raportul și corespondența confidențială.

— Ce e ăla căpitane, mă întreabă colonelul T... uitându-se fix spre mânerul sabiei.

După moda de atunci sabia era suspendată cu un lanțșor de centură, ca să nu se târască.

— Care domnule colonel ? întreb eu, căci pentru moment nu înțelegeam despre ce voia să întrebe.

— ăla de care ți-ai atârnat sabia. Ce, te faci că nu înțelegi, ori ai capul tare.

— Lanț domnule colonel, ce poate să fie decât lanț, răspund eu ținând cu mâna stângă de lanț.

— Ce, acum te mai și prostesti ? Crezi că eu nu văd că e lanț ? Vreau să știu de ce e așa scurt.

— Nu pot ști domnule colonel. Așa l-am cumpărat dela Ilie Silberman (numele cunoscutului ceaprazar din aceea vreme din strada Mihai Vodă).

— Auzi răspuns ? Ce lungime trebuie să aibă lanțul de care atârână sabia ? Cât spune la broșură ?

— Nu știu domnule colonel, nu-mi mai amintesc, dar știu bine că ceaprazarii au lanțurile după broșură.

— Așa ? Nu știi ? Bine, bine, am să te aștern eu 10 zile la răcoare ca să ai timp să rumegi bine broșura, ca să nu mai uiți niciodată.

Nu m'a pedepsit. Se va fi gândit poate că cuvintele grele ce-mi spusese valorează mult mai mult decât o meschină pedeapsă de câteva zile închisoare (colonelul T... nu pedepsea niciodată cu mai puțin de 10 zile închisoare).

Intr'o zi intră în birou la mine un tânăr cu un sul de hârtii în brațe și se recomandă „Inginerul Popp”. Imi spune că a inventat o mașină de sburat, pe care voinște să o prezinte comitetului geniului. M'a rugat să-l conduc la colonelul H...

Colonelul H... l-a primit și i-a cerut să-i facă o descriere a mașinei ce spunea că inventase. In timpul când vorbea inginerul s'a cam încurcat.

Ca să scape de el colonelul H... l-a concediat spunându-i să vină altădată cu chestiunea mai bine studiată.

— Ce părere ai căpitane despre acest tânăr, mă întreabă colonelul H... când rămâne singur cu mine ?

— Nici o părere domnule colonel. Un tânăr visător și atâta tot.

— Eu cred, spune colonelul H... că acest tânăr ingine-raș suferă, ca foarte mulți tineri de azi, de boala invenției. Toată lumea e plină azi de inventatori, cum e și tânărul acesta. Nu trebuie încurajați, căci altfel ajung la ospiciu.

Câteva zile de la această întâmplare se prezintă colonelului H... un alt inventator, căpitanul A... P... din geniu, care pretindea că a inventat și el o mașină de sburat, dar că n'are bani să o construiască. Cere autorizarea să o construească la arsenal sub supravegherea lui.

Ca să scape de el, colonelul H... i-a cerut să se prezinte într-o zi cu invenția la comitetul geniului, care o să hotărască.

— Alt exaltat, îmi spune colonelul H... după eșirea căpitanului. Ai să vezi, că seria nu s'a terminat aci.

Și acum, câteva amintiri și despre colonelul C... din geniu.

Sunt mai bine de 30 ani decând colonelul C... îndeplinea, sub ministeriatul generalului P... funcțiunea de secretar general al ministerului de războiu.

Trebuia să-mi celebrez căsătoria. Dar cum se întâmplă de multe ori în asemenea cazuri, actele având câteva lacune trebuiau înapoiate la corpul I armată pentru a fi puse la punct.

Fiindcă timpul cât se mai putea celebra căsătoriile era la limită, m'am dus în persoană la Craiova ca să accelerez complectarea lor.

Am plecat Duminică 4 Decembrie și m'am înapoiat a doua zi (5 Decembrie dimineața). Ziua următoare (6 Decembrie) dimineața urma să celebrez căsătoria civilă, iar seara pe cea religioasă.

Fiindcă nu găseam alt mijloc de a obține imediat aprobarea actelor, am recurs la bunele oficii ale unei doamne soție de general, pe care o știam în bune relațiuni cu familia colonelului C..., care trebuia să aprobe actele.

Cu actele astfel aprobate am plecat apoi la Craiova, unde a doua zi a avut loc celebrarea căsătoriei.

Trei zile după căsătorie m'am prezentat la serviciu. Fiind mult de lucru, colonelul H... stăruise de mine să nu-mi iau nici concediu, nici permisie mai lungă.

În absența mea însă colonelul C... avusese deja grije să mă trântască cu 10 zile arest, fiindcă îi prezentasem actele la aprobare pe cale nereglementară.

Colonelul H... m'a consolât însă repede, spunându-mi că nu voi executa pedeapsa și nici nu o va trece la memoriu.

Din momentul acela vedeam însă destul de bine, că colonelul C... nu mai avea ochi să mă vadă. Oricâteori întâmplarea ne pune fața în față, întorcea ostentativ capul și se făcea că nu mă vede.

Ca ofițer superior de geniu, dânsul făcea de drept parte din comitetul geniului, unde ca șef al biroului tehnic eu îndeplineam oficiul de secretar.

Oricâteori colonelul C... intra la ședințele comitetului, eu trebuia să părăsesc imediat ședința, căci altfel nu se lucra nimic.

Să spun acum și cum m'am împăcat cu colonelul C..., care între timp obținuse o rectificare de vechime și fusese înaintat general.

Generalul C... imaginase — sau cum zicea dânsul inventase — un fel de sobă sui-generis din tablă ondulată căptușită la interior cu cărămidă refractară. Pentru confecționarea ei luase ca asociat pe un oarecare inginer Weigel, care avea un mic atelier mecanic în București și cu care împărțea bineînțeles beneficiile.

Aceste sobe au fost dintre cele mai rele pe cari le-am cunoscut vreodată.

Cu toate astea ele au fost introduse „din ordin” bineînțeles în toate diviziile de construcțiuni militare, aducând prin aceasta autorilor lor beneficii destul de grase.

Fiindcă majoritatea comișilor de recepție se pronunțase pentru suprimarea lor, generalul C... și-a vărsat tot veninul contra lor și a asociatului său Inginerul Weigel reproșându-i rea voință și întrebuințare de material de proastă calitate.

Intr'o zi colonelul H... mă chemă în cabinet la dânsul și-mi spune :

— Căpitane, iată ți se oferă o bună ocaziune să te reconciliezi cu generalul C... Domnul secretar general a dat ordin ca biuroul tehnic să studieze un caiet de sarcini pentru sobele domniei sale „sistem C.” din tablă ondulată. Depinde numai de dumneata ca să-l mulțumești și să intri în bunele sale grații.

— Bine domnule colonel, am răspuns eu. O să-mi dau toată silința ca să-l mulțumesc, cu toate că sobele domniei-sale, cum bine știți și dv. sunt rele și nu prea văd ce aş putea scri despre ele.

— Cu toate astea sunt încredințat căpitane, că ai să faci ceva bun, care o să-l mulțumească.

După câteva zile de supliciu caetul de sarcini era înfine ticluit și l-am prezentat colonelului H... ca să-l examineze. Mărturisesc, că mi-am bătut mult capul ca să scriu ceva despre niște sobe, cari nu aveau decât defecte și nici o calitate.

Am fost trimis apoi cu el la secretarul general, unde generalul C... mi-a mai cerut câteva explicațiuni, a schimbat, după cum îi era obiceiul, ici-colea câte un cuvânt și în urmă l-a aprobat.

Mi-a mulțumit și m'a concediat, dându-mi de astădată mâna. Ghiața în fine se topise.

Raportând toate aceasta bunului colonel H... acesta a zâmbit satisfăcut.

În anul 1899 m'am prezentat la examenul de maior și am reușit.

În cursul examenului am avut însă un mic conflict cu generalul A... președintele comisiei, din care cauză nu a lipsit mult ca să mă trântescă la examen.

Imprejurările făcuse, ca la acel examen să se întâlnească căpitani cari aparțineau la mai multe promoții (4 promoții diferite). Cel mai nou și mai tânăr dintre toți — zăpârstea — eram eu.

Printre căpitanii căzuți la primele probe întâmplarea făcuse să fie tocmai dintre cei cari aparțineau promoțiilor mai vechi, între cari erau și câțiva fini de-ai generalului A.

Din comisiune mai făceau parte colonelul B... (mai târziu inspector general al geniului) și colonelul I... din statul major.

La proba orală am avut impresia că președintele ține cu orice preț să mă trântască. Eram însă bine pregătit și mă țineam tare.

După regulamentul atunci în vigoare, examenul oral ținea pentru fiecare candidat cel mult o oră.

Examinarea candidaților se făcea după un chestionar întocmit ad-hoc pe arme. Candidatul scotea un număr din urmă și era interogată asupra materiilor din chestionar corespunzător la numărul scos din urnă.

Am răspuns bine la toate chestiunile și chiar la cele neprevăzute la numărul meu.

La regulamentele militare puneă întrebări chiar președintele. M'a întrebat o formație din școala batalionului, pe care o revăzusem din nou cu puțin înainte de a intra în examen. M'a pus să desenez figura pe tablă și să explic. Am spus tot, dar președintele, confundând probabil chestiunea, îmi spune că nu este așa.

Convins că răspunsesem bine, mi-am susținut cu dârzenie părerea.

Atunci președintele s'a supărat și a dat ordin să i se aducă un regulament. Spunându-i-se că în biblioteca cercului militar, unde se ținea examenul, nu se găsește nici un exemplar, a trimis un om de serviciu să cumpere unul de la librăria Socec.

Până la sosirea acestuia președintele a dat ordin celorlalți membri să-mi pună diferite chestiuni, chiar afară din chestionar.

Am fost astfel hârțuit aproape de 2 ore, așa că la urmă ajunsesem să nu mai pot sta pe picioare. M'a autorizat la urmă să stau pe un scaun.

În fine a dat Dumnezeu de a sos't și omul cu regulamentul.

Președintele a început atunci să-l răscolească din scoartă până în scoartă, fără să scoată vre-un cuvânt, căci dreptatea era cu mine.

Ca să termine, căci eram ultimul, a dat ordin colonelului I... să-mi mai pună o întrebare din tactică, după

care m'a concediat cu cuvintele: „destul, acum poți să pleci”.

Am eșit pe sală și am așteptat cu toți ca comisiunea să închee lucrările și să ne comunice rezultatul.

Pe la 9 — 9,30 seara președintele ne-a poftit pe toți în sală și ne-a citit lista cu cei reușiți. Reușisem foarte puțini. Printre aceștia eram și eu.

După ce termină de citit, președintele binevoiește să-mi adreseze în auzul tuturor cuvintele:

— Dumneata ești căpitan nou. Alții mai vechi ca dumneata au căzut. E regretabil. Ai avut mult noroc. Aveai timp să mai aștepți.

Mărturisesc că la așa ceva nu mă așteptam.

Examenul acesta mă istovise atât de mult, că mi-a trebuit timp să-mi vii în fire.

Adevărul e, că examenul din timpul acela era mai mult decât o barbarie. Dar un căpitan odată reușit, căpăta o aureolă și un prestigiu deosebit. Erea respectat nu numai de camarazi dar și de civili.

Totuși, din cauza sistemului cum se ținea atunci examenul, mulți căpitani buni rămăneau de căruță.

Din acest punct de vedere și al surmenajului inutil la cari eram expuși candidații, modificarea condițiunilor de examen a fost un mare pas spre progres. Ceeace s'a făcut însă rău, este că s'a trecut de la o extremitate la alta simplificându-se atât de mult, încât a ajuns azi¹⁾ aproape o simplă formalitate, un fel de portiță prin care se pot strecura foarte multe mediocrități, de cari armata o să se resimtă mai târziu.

Gradul de maior, cu toate că dădusem examen la timp și reușisem printre cei d'întâi, nu l-am putut obține, din cauza marei crize prin care a trecut atunci țara și care a durat aproape 4 ani, decât la 30 Noembrie s. v. 1904.

Înaintările s'au făcut de o manieră cu adevărat sui-generos, înaintându-se ofițeri de la marină la artilerie, de la artilerie la intendență, de la intendență la geniu, de la geniu la infanterie ori cavalerie, de la cavalerie la serviciul

E vorba de anul 1926.

sanitar, etc. În fine, o alababură cum nu se mai văzuse în țara românească până atunci.

Eu am fost înaintat la marină și atașat la un regiment de infanterie (regimentul Cantemir 12), cu toate că dădusem examen pentru geniu și erau locuri destule. Când mi-a venit rândul la înaintare mă găseam în școala de războiu.

Intrarea mea în școala de războiu a avut și ea un cântec. Fiindcă reușisem la examenul de maior așteptam zi după zi ca să fiu înaintat. Din cauza crizei însă înaintarea întârziea an după an.

Intr'o zi din Martie 1903 mă chemă colonelul H... în cabinet la dânsul și între noi are loc următorul dialog :

— Ce mai aștepți căpitane, de ce nu faci raport să te duci la școala de războiu ? Nu vezi că-ți pierzi în zadar timpul aici ? E încă timp să te hotărăști. Nu mai întârzia

— E târziu acum domnule colonel, am răspuns eu. Acum aștept să fiu înaintat. Ce să mai caut acolo ?

— Ce tot spui domnule ? Văd că nu prea îți dai seama de ce vorbești. E vorba de viitor, nu de prezent. Prezintă-mi imediat cererea pentru școala de războiu.

În fața unui ordin atât de categoric al șefului meu, n'am putut decât să mă execut și i-am prezentat raportul, căruia s'a și grăbit să-i dea curs.

E locul să spun, că mai intenționasem odată să mă duc la școala de războiu când eram locotenent tânăr; dar răposatul general B..., pe când era inspector al genului m'a reținut spunându-mi :

— Ce domnule, nu ești mulțumit cu situația pe care o ai la noi ? Vrei să te faci din cal măgar ? Ai deja o școală superioară ; de ce vrei să mai faci alta ? Dacă ții la asta, n'ai decât să te duc'. Odată plecat, însă, n'ai ce să mai cauți la noi.

Care alt ofițer la vârsta mea ar fi putut rezista unor atari argumente ale inspectorului său de armă ?

Trebue să mai adaog încă, că foarte mulți ofițeri din geniu și artilerie au voit să facă școala de războiu, dar au fost opriți de șefii lor; și totuși au fost câțiva cari au făcut-o, aceasta datorită numai perseverenței lor.

O altă cauză, care m'a făcut să lău drumul școalei de războiu, a fost și următoarea :

Deși figuram printre primii pe tabloul de înaintare și așteptam de 4 ani înaintarea și cu toate că erau vacanțe în arma mea, nu au voit să mă înainteze.

Prevenit de un camarad dela personal, am încercat să reacționez tânguindu-mă colonelului B..., care înlocuise pe colonelul H... la directoratul generalului și care ținea la mine.

După ce se informează, mă chemă la dânsul și 'mi spune :

— Discutai până acum cazul dumatile cu secretarul general, care spune că nu vrea să te înainteze, fiindcă până acum ai luat prea repede gradele și te-ai distanțat prea mult de camarazii dumatile de promoție. Spune că vrea să normalizeze promoțiile. Impresia mea este însă că are un dinte contra dumatile. Colonelul B... a mai adăogat la urmă câteva cuvinte ca să mă încurajeze și mi-a recomandat răbdare.

L-am rugat să comunice secretarului general că vriesc să reclam M. S. Regelui.

Răspunsul secretarului general, reproduc aproape cuvânt cu cuvânt ceea ce mi-a transmis colonelul B... a fost următorul :

— Te rog spune protejatului dumatile că mă plictisește. Eram hotărît să-l înaintez la toamnă ; dar dacă nu se astâmpără, nu-l înaintez nici atunci.

Impresionat de atitudinea atât de ostilă a secretarului general față de un biet căpitan ca mine, care nu-i făcusem — așa cel puțin credeam eu — nici un rău, a trebuit să mă resemnez.

Adevăratele motive însă, care l-au făcut să fie pornit contra mea, au fost, după cum se va vedea mai jos, următoarele :

1) Cu aproape un an înainte de această întâmplare făcusem parte, ca șef al biroului tehnic, din comisiunea numită ca să constate și evalueze imobilul din strada Valter Mărăcineanu (localul în care este instalat azi ministerul apărării naționale) pe care o oarecare doamnă Eufrosina Lascar Catargi, cu domiciliul în București strada (pe a-

tunci) Banului No. 3, îl oferise spre vânzare ministerului de războiu.

Secretarul general, care era omul de încredere al familiei Catargi, ținea bineînțeles ca imobilul să fie cumpărat de minister în condițiunile cele mai avantajoase pentru acea familie.

Clădirea fiind însă foarte șubredă — avea subsolul complect ruinat de umezeală — rău împărțită și insuficientă chiar pentru nevoile de atunci ale ministerului, am opinat pentru respingere, cu toate că mi se atrăsese atenția, că este ordin de sus ca familia Catargi, cari se găsea în mare jenă financiară, să fie neapărat ajutată.

Conștiința mea însă — curioasă conștiință am mai avut și eu — nu se putea împăca cu ideea unei asemenea dorințe, când știam bine că atâția alți nenorociți mor de foame și nimeni nu se gândește să le vină în ajutor. Pentru mine toată lumea trebuia să fie la fel.

Aceeași părere au avut-o și ceilalți membri din comisiune.

Am fost cu atât mai îndreptățit să procedez astfel, cu cât concomitent cu această ofertă mai promisem încă una pentru clădirea numită pe atunci „Hotel Manu” din calea Victoriei colț cu strada Știrbey Vodă.

Aceasta din urmă era o clădire impozantă, solidă, cu 4 etaje, bine distribuită, în care serviciile ministerului se puteau instala în condițiuni cu mult mai bune. Osebit, se cerea pentru ea o sumă mult mai mică, plătită în rate anuale și pe mai mulți ani.

Tocmai terminasem referatul și voiam să-l prezint, când mi s'a dat a înțelege că trebuie să-l pun la dospeală.

Inutil să mai spun, că din cauza curentului ostil contra cumpărării localului din strada Valter Mărăcineanu, s'a amânat deocamdată pentru mai târziu.

După ce însă spiritele s'au mai calmat, el a fost cumpărat cu modica sumă de 500 mii lei, care pe vremea aceea era o sumă destul de impozantă. S'a plătit chiar mai mult decât se ceruse prin ofertă (300 mii lei).

Secretarul general (generalul de atunci C...) a tunat și a fulgerat contra mea și era chiar vorba să mă mute din minister și garnizoană, dar s'a renunțat la aceasta.

2 Căpitanul M... din cavalerie era mult mai vechiu ca mine, dar căzuse de mai multe ori în șir la examenul de maior, așa că se găsea în urma mea pe tabloul de înaintare.

Totuși secretarul general ținea să-l înainteze cu orice preț, sacrificându-mă pe mine. Motivele : avea un frate ziarist cu mare trecere în lumea politică și o soție foarte frumoasă și distinsă cu mare trecere în sferele înalte.

Secretarul general care era nu numai strateg de valoare, dar și gentleman desăvârșit, nu putuse nici el rezista în fața unei atare ispite.

Un mare defect al școalei de războiu din timpul acela, era că avea o organizațiune defectuoasă.

Astfel amândoi inspectorii de studii (fiecare clasă avea câte un inspector) aveau gradul de căpitan. Se întâmpla adesea să fie or mai noui, or inferiori în grad unora dintre elevi. De aci frecături și animozități, cari erau în detrimentul nu numai al disciplinei, dar și al progresului și bunului mers al școlii.

Din această cauză chiar eu am avut de îndurat multe neplăceri mai ales după ce la 28 Noembrie 1904 am fost înaintat maior, iar în anul următor a mai fost înaintat încă un camarad.

Amândouă inspectorii de studii, dintre cari unul fusese coleg cu mine de clasă în școala militară, iar celalt cu un an înaintea mea, se cualizase ca să-mi facă tot felul de mizerii, din care cauză timpul petrecut de mine la școala de războiu a fost un adevărat calvar.

Dar cum o nenorocire nu vine niciodată singură, a mai survenit și cazul, că comandantul titular al școlii (locotenentul colonel G...) fiind înaintat și mutat de la școală, a fost înlocuit cu un simplu maior, cu toate că în statul major erau destui colonei și locotenenți colonei cari ar fi putut foarte bine să-l înlocuiască.

Cu complicitatea noului comandant dușmănia celor 2 inspectori de studii n'a mai avut margini.

Cunoscând din ziare și chiar din Monitorul Oficial și al oastei că fusesem înaintat maior, colegii de promoție au găsit cu cale să mă sărbătorească la un restaurant și cu această ocazie au insistat ca a doua zi să viu la școală îmbrăcat maior.

În dimineața următoare a trebuit dar să mă prezint comandantului școlii ca să mă recunoască, conform regulamentului, ca maior.

— Nu vă recunosc, îmi spune comandantul.

— De ce domnule maior ? Ce, voiți să mă degradați ? Dumnevoastră nu sunteți mai mare decât cei cari au semnat decretul meu de înaintare.

— Fiindcă n'am primit nici un ordin de nicăeri.

— Bine, dar înaintarea mea a apărut în toate gazetele, asemenea și în Monitorul Oficial, așa că acum e de notoritate publică. Sunteți în acest moment singurul care nu vrea să mă recunoască — și alergând numaidecât în cancelaria școlii care era alături, m'am înapoiat într'un suflet cu Monitorul Oastei care sosise chiar atunci și în care era publicată înaintarea și i l-am vârât sub nas.

— Bine domnule, acum vă recunosc, poftiți la clasa dumnevoastră.

Pentru a complecta cele ce aveam de spus asupra organizării și ideilor greșite ce mulți o aveau în acea vreme despre rostul școalei de războiu, trebuie să mai adaog și amănuntul, că noul comandant al școalei îmi fusese înainte bun prieten, ceeace invederează încă odată zicătoarea: „fereste-mă doamne de prieteni; că de vrăjmași mă feresc eu”.

Dar gelozia nu se terminase aci, căci după intervenția aceluiaș comandant, cu complicitatea bineînțeleș a celor 2 inspectori de studii, prietenii săi, am fost chemat chiar a doua zi în cabinetul șefului marelui stat major (generalul T...). După ce se va vedea, se pusese la cale cr plecarea mea de bună voie, or îndepărtarea din școala de războiu.

— Nu crezi, dumenata, maior Mihăescu, îmi spune cu oarecare jenă generalul T..., că pozițiunea dumitale acum, după dobândirea gradului de maior, a devenit oarecum delicată dacă nu chiar jenantă să mai rămâi ca elev în școală, când inspectorii de studii sunt numai căpitani, și când ești egal în grad cu comandantul școlii ? După părerea mea ar trebui să ceri singur plecarea din școală, pentru a nu fi siliți să luăm noi măsuri ?

— De ce domnule general ? Ce sunt eu de vină dacă mi-a venit rândul la înaintare ? Eu nu văd prin ce poziția mea a devenit astăzi mai delicată ca înainte. Eu nu am

venit în școală nici pentru reclamă, nici pentru diplomă, ci pur și simplu să-mi completez cunoștințele. Acum, că mă găsesc în școală, vă rog să mă lăsați să o termin. În ce privește ordinea și disciplina, vă promit să fiu cât mai supus, ca un simplu sublocotenent.

Și am fost lăsat să o termin, forțându-mă să evit orice nemulțumire, cu toate provocările zilnice atât ale comandantului, cât și ale celor 2 inspectori de studii, complicitii lui.

Cu puțin înainte de a termina școala, mă întâlnește pe stradă Maiorul C... viitorul șef al marelui stat major. Era un ofițer distins, care făcuse școala de războiu în Franța, și fusese profesorul meu de tactică generală la școala de războiu. Mi-era bun prieten.

Priveam la o vitrină, când văd că se apropie de mine și-mi spune încet, ca să nu mai audă și alții :

— Bagă de seamă Mihăescule. Se urzește contra dumitale un complot la marele stat major din partea prietenilor dumitale dela școală. Te previn ca să fii în gardă. Orice s'ar întâmpla, te sfătuiesc să-ți păstrezi calmul și să fii indiferent, căci nu au ce să-ți facă. La urma urmelor dumneata ești ofițer distins, care vei face carieră destul de frumoasă și în arma dumitale. Am ținut să te întâlnesc și să-ți spun toate acestea ca prieten. Te rog numai să fii discret.

Am absolvit școala de războiu în anul 1905 obținând, cu toată prigoana bunilor mei prieteni din cadrele școlii, o medie destul de frumoasă.

Toamna m'am prezentat la regimentul 27 infanterie Bacău, unde contam în timpul acela. Ambii mei comandanți, atât cel de regiment (colonelul A...), cât și cel de brigadă (colonelul G...) erau ofițeri culți, cari țineau să ridice nivelul cultural al corpului ofițeresc din acea garnizoană.

De aceea, timpul petrecut de mine în garnizoana Bacău, a fost un timp de muncă încordată, în care nu am știut ce e odihna.

Zilnic conferințe, joc de războiu, teme tactice pe hartă și teren, etc. toate au căzut pe spinarea mea.

Mi-amintesc chiar, că la una din conferințele ținute la cercul militar ofițerilor din garnizoană, și-a făcut apa-

riția și celebrul general T... fostul comandant al garnizoanei București, ajuns acum comandant al div'ziei 8.

M'a luat în primire chiar dela început, cerându-mi socoteală pentru ce am pronunțat *domnilor colonei* în loc de *domnilor coloneli*.

Am răspuns că Academia română a stabilit, ca toate cuvintele cari se termină la singular în *l*, să moaie la plural pe *l* în *i*, și am dat ca exemple : miel-miei, mititel-mititei, ciobănel-ciobănei, colonel-colonei și altele.

— Auzi răspuns ? Ce amestec pcate să aibă aici Academia ? Să zici cum poruncesc eu, ai înțeles ? Aici eu sunt Academie.

La terminarea conferinței în loc de critică obiectivă cum ar fi trebuit și ne așteptam din partea unui gogeamite comandant de divizie, s'a uitat crunt la mine măsurându-mă de jos până sus și mi-a spus, părăsind sala de conferințe :

— Văd că ai rumegat-o destul. Du-te !

În momentul însă când eram gata să părăsesc sala cercului militar, sunt chemat în cancelaria cercului de generalul T... care mă întreabă :

— Din ce armă faci parte maiorule ?

— Acum din infanterie domnule general, dar mi s'a spus la minister că voi fi chemat în curând din nou la geniu.

— Dar acum nu aparții infanteriei ? Pentru ce nu porți uniforma de infanterie ? Eu nu admit ca în divizia mea ofițerii de infanterie să poarte uniformă de geniu.

Purtam în adevăr uniferma de geniu.

— Pentru că nu fac parte definitiv din infanterie, și pentru că nu sunt bogat să fac mai multe feluri de uniforme.

— Pentru că ți-ai permis să vorbești pe un astfel de ton cu mine, te pedepsesc cu 10 zile închisoare și dacă mâine la ora 11 nu te prezinți la mine în uniforma de infanterist îți mai dau alte 10 zile — au fost ultimele sale cuvinte.

Auzind aceste amenințări am băgat-o pe mânecă și nu știam ce să mai fac.

Văzându-mă atât de abătut colonelul A... comandantul

regimentului 27, care se găsea lângă mine și care avea pe lângă o rară inteligență și un suflet de aur, mă trage ușor deoparte și 'mi șoptește.

— Nu te speria așa maiorule, căci așa e generalul T... Se aprinde repede, dar se și stinge repede. Sper că până mâine o să revină asupra pedepsei. Astăseară l-am invitat la mine la masă, iar după masă am să-l dau pe mâna cucoanelor.

Adevărul e, că în urma intervenției cucoanelor — generalul T.. avea o mare slăbiciune pentru sexul frumos — a cedat, iar a doua zi la ora 10.30 a părăsit garnizoana plecând la Botoșani.

Am servit în regimentul 27 infanterie aproape un an de zile, când reorganizându-se geniul pe batalioane, independente, mi s'a încredințat comanda batalionului 1 pioneri cu reședința la început la Craiova, apoi la București.

Cât am stat cu batalionul la Craiova (6 luni și ceva) am avut un incident cu răposatul general G... comandantul corpului 1 armată, provocat de instigațiile intendentului șef al acelui corp de armată (intendentul colonel M...).

Acest intendent avea urâtul obicei de a se strecura clandestin prin curtea cazarmelor, de a lua note și a provoca apoi ordine, observatoare și chiar pedepse din partea corpului de armată.

Intr'o zi fiind surprins prin curtea cazarmei spionând și luând note, am dat ordin să fie poftit afară, iar pe viitor să nu i-se mai permită accesul fără știrea mea.

Aceasta l-a îndârjit grozav și pentru a se răzbuna, a reușit să obțină din partea comandantului corpului de armată un ordin pentru mine prin care mi se cerea să raportez de îndată :

1) Cu ce mijloace am făcut atâtea îmbunătățiri în cazarmă; și

2) Cine le-a aprobat.

Am ghicit imediat cine fusese provocatorul. Pentru a se putea înțelege toate acestea, e necesar să dau câteva explicațiuni.

Cazarma pionerilor din Craiova, deși construită pen-

tru un regiment de geniu, fusese ocupată mai mulți ani în șir de regimentul 1 călărași, care o întreținuse foarte rău și rămăsese neîmprejmuită.

Curtea cazarmei, care era destul de spațioasă, devenise cimitir pentru cai și depozit de bălegar.

Fiindcă cazarma era în plin câmp liber, soldații de prin comunele învecinate fugeau regulat seara acasă și nu veneau decât a doua zi când începea serviciul. Cei din oraș, plecau chiar în cursul zilei.

Toate mijloacele întrebuințate de mine (inchisoarea și chiar lovirea) de a stârpi real, au fost zadarnice.

Oamenii întrebați de ce pleacă din cazarmă, răspundeau invariabil că sunt tentați să plece, fiindcă cazarma nu e împrejmuită.

Atunci m'am hotărât să recurg la orice mijloc și s'o împrejmuesc.

Dar pentru asta aveam nevoie de materiale (scânduri, grinzi, șine de fier, cuie și altele), și mai ales de bani.

Dela minister, unde m'am adresat pentru bani, mi-a răspuns că nu dispune de nici un fond, dar să caut să fac lucrarea din economii. Am fost atunci nevoit să recurg la singurele mijloace ce-mi stau la îndemână și anume :

După terminarea școlii de poduri, să opresc din lemnele cele mai groase și drepte, pe cele mai bune, din cari să fac stâlpi, iar din cele mai subțiri și drepte lațuri. Cât privește scândurile, cuiele, șinele etc., pe acestea să le procur din comerț cu bani ghiață.

Pentru procurarea banilor am învoit oameni în oraș și chiar acasă fără să le fac mutații ori să-i scad dela ordinar. Costul hranei lor l'am capitalizat și întrebuințat la împrejmuire și alte nevoi.

Prin aceste mijloace am împrejmuit cazarma, am înființat rafturi prin magazii de îmbrăcăminte căci nu existau, am înființat mobilier, am construit o spălătorie de rufe, am construit un basin de scăldat, am făcut șesele, plantații, chioșcuri, aparate de gimnastică și tot ce era necesar și lipsea.

Corpului de armată i-am răspuns, că voi da toate informațiunile cerute personal și direct domnului comandant titular, când mă va chema la corpul de armată.

Intr'o zi fiind cu ofițerii în sala de conferințe, sunt anunțat că domnul comandant al corpului de armată este jos în curte și mă așteaptă.

Generalul intrase în curtea cazarmei oprind gornistul să sune semnalul de prevestire.

— Să-mi arăți tot ce ai făcut dumneata decând ești aici, mi-a poruncit generalul. Imprejmuirea și gheretele, asemenea pomi, șoselele și chișcurile le-am văzut deja; să-mi arăți restul.

L-am condus pretutindeni și i-am arătat tot ce făcusem. Asemenea în spatele clădirilor, unde mai înainte fusese îngropați caii tuturilor regimentelor și depozitele de bălegar cari dispăruseră, iar în locul lor se delimitase și plantase parcul, pe care companiile începuse deja lucrările de specialitate.

— Fcarte bine și frumos tot ce am văzut. Aideți să ne urcăm acum în cabinetul dumatăle ca să-mi arăți cât ai cheltuit și mai ales de unde ți-ai procurat banii pe cari i-ai cheltuit.

Ne-am urcat sus, unde rămânând singuri (pe inten-dent l-a poftit într'o cameră vecină) i-am mărturisit tot adevărul asupra mijloacelor întrebuințate pentru procurarea fondurilor.

Pentru mai multă claritate am scos din saltar toate carnetele în care aveam trecute deoparte sumele încasate, dealtă parte cheltuelile efectuate. Asemenea toate piesele justificative. Din ele se putea vedea până la cele mai mici detalii tot ce se încasase și cheltuise.

După ce am arătat și spus tot ce aveam de spus, generalul a ordonat să fie introdus intendentul, care provocase ordinul observator, se ridică după aceea în picioare, îmi strânge amândouă mâinile și spune cu voce tare, ca să fie auzită destul de bine :

— Bine maiorule, m'ai convins. Nu pot decât să-ți exprim toată satisfacția mea pentru tot ce ai făcut și probabil vei mai face în această cazarmă. Ai procedat, e adevărat, neregulat, dar scopul scuză mijloacele.

Apoi uitându-se sever la intendent :

— Ascultă Intendent M... nu numai că nu merita blam maiorul, dar ar trebui să i-se ridice statuie în curtea

cazarmei. Până la el cazarma ajunsese, cum știi și dumneata bine, o ruină, iar curtea ajunsese cimitir de cai. Acum e un adevărat paradis. Dumitale nu-ți place ?

De atunci am dus-o foarte bine cu generalul G... M'a notat elogios în memoriu și m'a propus la înaintare.

Pe ziua de 31 Martie 1931 am fost înaintat locotenent-colonel tot ca comandant al batalionului 1 pioneri în garnizcana București.

Cât am stat în București și am continuat să comand batalionul 1 pioneri, am fost profesor de fortificație la aproape toate școlile militare din București (școalele de geniu, școalele de infanterie), cum și la școalele militare de cavalerie dela Târgoviște.

Am fost deasemenea însărcinat de către răposatul general B... inspector general al geniului, cu direcția conferințelor ofițerilor tuturor batalioanelor de pioneri din București și forturile cetății București (batalioanele 1, 2, 5 pioneri și batalionul pioneri de cetate).

Pe ziua de 11 Mai 1911 mi s'a încredințat comanda regimentului 24 infanterie. Acest regiment avea reputația de cel mai rău regiment din întreg corpul 3 armată.

— Nu te felicit de luarea comenzii acestui regiment, îmi spune comandantul brigăzii la luarea comenzii. Este cel mai rău regiment din tot corpul de armată. Trebuie să muncești mult, ca să poți face ceva din el.

Adevărul e că am muncit foarte mult, atâta de mult, că la prima inspecție făcută de comandantul diviziei — care era extrem de pretențios, am reușit să prezint regimentul bine, iar la finele anului am fost propus pentru înaintare la alegere.

Pe ziua de 11 Mai 1913 am fost înaintat la gradul de colonel la comanda regimentului 17 infanterie din garnizoana Turnu Severin. Cu acest regiment am făcut și campania din 1913 din Bulgaria.

Am comandat acest regiment până la data de 10 Mai 1916, când mi s'a dat comanda brigăzii 19 infanterie cu reședința atunci la capul de pod Silistra.

Gradul de general de brigadă l-am obținut la data de 1 Septembrie 1917, pentru activitatea ce am desfășurat în cursul luptelor dela Mărășești și în particular în ziua de 6 August la pădurea „La Răzoare”; iar la data de 1 Ianuarie 1918 mi s'a încredințat comanda diviziei 1, atunci pe front la Târgu Ocna. Cartierul diviziei era la Viișoarea (sat la est de Târgu Ocna).

Pe timpul campaniei am comandat succesiv :

Dela 15 August 1916 până la 19 Octombrie 1916 brigada 19 infanterie ;

Dela 19 Octombrie 1916 până la 25 Octombrie 1916 divizia 9;

Dela 25 Octombrie 1916 până la 22 Noembrie 1916 brigada 19/40 infanterie ;

Dela 22 Noembrie 1916 până la 6 Decembrie 1916 brigada colonel Mihăiescu ;

Dela 6 Decembrie 1916 până la 1 Ianuarie 1917 corpul 5 armată ;

Dela 1 Ianuarie 1917 până la 10 Februarie 1917 divizia 10;

Dela 10 Februarie 1917 până la 1 Ianuarie 1918 brigada 19 infanterie ;

Dela 1 Ianuarie 1918 până la 21 Iunie 1919 divizia 1 ;

Dela 21 Iunie 1919 până la 29 Iulie 1919 grupul de nord ;

Dela 29 Iulie 1919 până la 25 Februarie 1920 guvernator al zonei militare de ocupație ;

Dela 25 Februarie 1920 până la 1 Aprilie 1920 guvernator al zonei militare de ocupație și comandant al grupului Tisza.

Iar după evacuarea zonei militare de ocupație :

Dela 1 Aprilie 1920 până la 1 Octombrie 1920 divizia 1 ;

Dela 1 Octombrie 1920 până la 1 Februarie 1921 divizia 19; în fine

Dela 1 Februarie 1921 până la 26 Octombrie 1926 corpul 1 teritorial.

Pe ziua de 26 Octombrie 1926 am fost trecut din oficiu în rezervă pentru limită de vârstă (în realitate împlineam limita de vârstă cu un an mai târziu).

Activitatea mea pe timpul războiului de întregire ca comandant de brigadă, de divizie, de grup și în fine ca guvernator al zonei militare de ocupație este arătată în „*A-mintirile*” de față.

Tot ce aș mai putea adăoga la acestea, ar fi câteva amintiri din timpul când funcționam ca guvernator în Debretzen.

La comandamentul zonei de ocupație dispuneam de un personal foarte numeros atât militar, cât și civil de ambele sexe.

Personalul civil era compus în majoritate din profesioniști (ingineri, medici, agronomi, etc.) delegați ai instituțiilor din țară.

Majoritatea și-au făcut bine și conștient datoria, meritând recunoștința țării.

Totuși printre ei se strecurase și câțiva, cari intrați — cum se zice la noi — pe poarta din dos, venise doar ca să petreacă, or să adune avere.

Cazul cel mai tipic a fost al unui inginer, care a funcționat la zonă ca șef al serviciului industriei.

Intr'o zi, pe când acesta se afla la Budapesta cu o însărcinare, un subaltern al său (inginerul P...) vine și îmi descopere diverse incorectitudini comise de el.

Un început de anchetă descopere în adevăr lucruri senzaționale.

Pentru a nu fi prea lung în expunere, voi cita aci numai un singur caz, care prin ingeniositatea lui întrece orice închipuire. După acest caz se poate deduce cine era omul.

Printre fabricile din zonă prevăzute în program spre a fi demontate și expediate în țară, erea și faimoasa fabrică de vagoane din Debretzen.

Se lucra de luni întregi la demontarea ei și totuși fabrica rămânea tot în picioare. Secretul erea acesta : ceea ce lucrătorii demontau ziua, aceeași lucrători remontau noaptea, întocmai ca în legenda Mănăstirii Curtea de Argeș.

Cei cari trăgeau mai întâi foloase din aceasta erau lucrătorii, cari ereau plătiți de 2 ori : ziua de comandamentul zonei ca să demonteze, noaptea de direcția fabricii ca să pună piesele la loc.

Complicitatea funcționarului în această afacere a eșit la iveală din notele confidentiale ale directorului fabricii, descoperite cu ocaziunea unei perchezitiuni inopinate la fabrică, ascunse într-o cameră secretă.

În carnetul descoperit acolo s'a găsit trecut atât convenția dintre funcționar și direcția fabricii, cât și sumele încasate de acesta la diverse date. Asemenea toate plățile făcute de fabrică cu remontarea pieselor.

În momentul când a fost depus se găsea în tovărășia unei prietene, pe care o prezentase la toți drept soție a sa, într'un hotel din Budapesta îmbrăcat în uniformă de colonel, cu toate că în realitate nu era decât simplu caporal rezervist.

A fost judecat și condamnat de curtea marțială a diviziei 16, care funcționa în acel timp la Debretzen.

A făcut însă recurs la Sibiu, și instanța de aci a găsit cu cale să caseze sentința fără trimitere, cu toate că la predare comandamentul zonei a rămas descoperit cu mai multe milioane de coroane.

Pe timpul când avea loc la Debretzen instrucția acestei afaceri, se prezintă la mine o carecare doamnă Toby dintr'o familie distinsă și mi reclamă că acel funcționar îi rechiziționase pentru mine un covor de mare valoare, pe care nu i l-a mai restituit. Ca dovadă mi-a prezentat și un bon în perfectă regulă.

Covorul acesta a fost găsit în adevăr la una din locuințele funcționarului și anume la cea din 'București — căci spre a nu fi mai prejos ca celebrul Boscu, care fusese văzut eșind deodată pe cele 9 bariere ale orașului, funcționarul avea 3 locuințe : una la București, alta la Debretzen și în fine o alta la Budapesta.

Covorul a fost apoi expediat la Debretzen sub paza chiar a delegatului care asistase la perchezitiție și l luase în primire.

Ciracii funcționarului a avut însă grije să-l facă nevăzut în chiar momentul sosirii lui la Debretzen la coborîrea din vagon. Cu toate cercetările făcute, nu a mai fost găsit. La Debretzen nu s'a primit și înregistrat decât procesul verbal singur, fără corpul delict.

Mai târziu, după achitarea de la Sibiu, funcționarul

a avut îndrăzneala să publice și o broșură plină de neadevăruri și grosolănii la adresa mea și a colaboratorilor mei, pe care a răspândit-o pretutindeni.

Cum eu eram în activitate de serviciu și regulamentele nu'mi dau dreptul să mă apăr singur, am cerut ministerului să'mi ia apărarea, or să'mi dea voie să mă apăr eu singur (rapoartele confidențiale No. 73 din 3.X.1921 și No. 173 din 5.I.1922 însoțite fiecare de câte un memoriu și numeroase piese doveditoare).

Cum însă, pentru motive pe cari nu le cunosc nici azi, ministerul nu mi-a răspuns nimic și nici nu a luat vre-o măsură pentru apărarea mea, a trebuit să mă resemnez.

Păstrez încă și azi copia întregului dosar întocmit de avocatul Brodier, care în timpul acela era mobilizat ca ofițer de rezervă la zonă și care a fost special însărcinat de mine cu instrucția acestei afaceri; dar trecând prea mult timp de atunci, nu-l mai cred de actualitate.

Tot ce am mai putut afla în urmă, despre isprăvile aceluia funcționar, este că ar fi fost destituit sau silit să demisioneze de la ministerul de industrie, fiindcă și-a permis să semneze pe ministru pe o corespondență.

Desigur, acest funcționar nu a fost singurul care a comis abuzuri la zonă. Vor mai fi fost poate și alții. Am însă convingerea, că numărul acestora a fost prea mic față de al celor cari au servit tot timpul cu credință, cinste și devotament și au binemeritat de la țară.

Dintre colaboratorii mei militari, cari mi-au dat tot concursul lor devotat atât pe timpul operațiunilor de la Tisza, cât și al ocupațiunii la Debretzen, nu pot trece cu vederea în primul rând pe colonelul A.... fost tot timpul șef de stat major al comandamentului.

Deși colegi de promoție la școala de războiu colonelul A... a știut, prin inteligență și bun simț remarcabil, să păstreze tot timpul cât am colaborat împreună, măsura justă între prietenia pe care i-o îngăduia trecutul și datoria pe care i-o impunea prezentul. De aceea amintirea mea despre acest neprețuit colaborator și prieten nu se va șterge din memorie niciodată.

Un alt colaborator de seamă a fost deasemenea căpitănelul P..., care cu toate că nu absolvise încă școala de

războiu, a fost totuși în stare, datorită inteligenței și în-sușirilor sale firești, să aducă servicii remarcabile atât pe timpul operațiunilor de la Tisza ca șef al biuroului operațiunilor, cât și pe timpul ocupațiunei la Debretzen când a condus biurouri importante și cu răspundere.

Fiindcă s'au ivit și clevetitori cari au cutezat să se atingă de onestitatea mea, insinuând că m'aș fi înapoiat din războiu, și mai ales din Ungaria unde servisem ca guvernator, plin de bogății și că aș avea depuse pe la bănci sume fabuloase și pentru că asupra numelui ce port nu pot lăsa să planeze asemenea calomnii, voi încerca, bazat atât pe notele mele din campanie, cât și pe documentele ce posed și pe cari le țin la dispozițiunea orcuia ar avea curiozitatea să le cerceteze, să descriu aci câteva cazuri concrete, din care orcine poate vedea, că nu am fost plăsmuit din aluatul acelora — căci știu că sunt mulți și din aceștia — cari au făcut averi în timpul campaniei.

1) Era pe timpul când detectivii serviciului de informațiuni de la comandamentul zonei prinsese în flagrant delict — în trenul în care autorizasem consorțiului de bancheri din zonă să transporte la Budapesta pentru preschimbare bilete de bancă bolșevice cu cums forțat, valori în monede de aur și bijuterii de mare valoare dosite cu multă dibăcie prin fundurile cuferelor și geamantanelor construite ad-hoc cu câte 2 și chiar mai multe funduri bine mascate. De asemenea scrisori necenzurate și documente compromițătoare cusute prin dosul căptușelilor de la vestimente.

Toate aceste monede și bijuterii, evaluate la mai multe zeci de milioane, au fost declarate, conform ordonanțelor în vigoare, confiscate și vărsate la tezaurul zonei pe seama statului român.

Nenumărate intervențiuni s'au făcut atunci ca să restituiesc aceste valori, sub pretext că ele ar aparține populațiunei nevoiașe pe cari bancherii au voit numai să le pună în siguranță la Budapesta.

S'a mers până acolo cu intervențiunile, că într'o zi câțiva bancheri, în cap cu episcopul reformat din Debretzen, mi-au oferit, într'o audiență ce le acordasem, în cabi-

netul meu, suma de 500 mii franci aur, în schimbul liberării valorilor.

— Căci, susțineau acei onorabili bancheri, noi tot vom obține restituirea valorilor noastre cu sacrificii poate mult mai mici ca acum, dar o să fie nevoie să facem o călătorie până la București ; deci oboseală și timp pierdut, pe cari am dori să le evităm.

În fața aurului strălucitor un altul în locul meu poate că și-ar fi pierdut capul și ar fi cedat. Eu am avut însă tăria să refuz o sumă, care după condițiunile valutare de azi ar reprezenta o sumă de circa 15—20 milioane lei.

Câteva zile mai târziu doi reprezentanți ai bancherilor mi-au cerut autorizațiunea să facă o călătorie până la București. Rezultatul a fost, că am primit ordin să liberez bancherilor toate valorile.

Ce au de spus șperțarii timpurilor de azi ? Ce ocazie fericită pentru îmbogățirii de războiu ?

Renunț la orice alte comentarii, fiindcă sunt convins, că cronicarii de azi vor considera cazul ca ceva anormal, de crdin patologic.

2) Mă găseam tot la Debretzen. Câți-va ofițeri de la comandament își exprimase dorința ca să 'și procure, pe prețuri moderate și în rate lunare, automobile de ocazie, ceea ce eu însă nu vroisem să aprob.

Ca să 'și procure totuși automobile, ei au recurs la un truc, ca astfel să mă pună în fața faptului îndeplinit.

Au întocmit adică un tablou cu numele tuturor amatorilor de a-și procura automobile, între cari m'au trecut bineînțeles și pe mine.

Tabloul a fost semnat apoi „din ordin” și trimis la Sibiu pentru aprobare.

Intr'o zi, când scoboram scările comandamentului ca să merg la masă, mă întâmpină jos un automobil apelpisit, în care sunt invitat să iau loc alături de alți ofițeri.

Deocamdată am crezut că poate să fie vorba de vre-un automobil din garaj, pe care eu nu avusesem încă ocaziunea să-l cunosc.

La ajungerea la domiciliu, unul dintre ofițerii ce mă însoțite îmi spune zâmbind :

— E al dv. domnule general, să-l stăpâniți sănătos.

Ați fost deja creditat la cassă cu 20 mii lei, care vi se vor reține în rate.

Am rămas perplex. Desigur ofițeri crezuse că-o să 'mi facă plăcere și o să le mulțumesc.

În loc de aceasta eu mi-am exprimat nemulțumirea, și îndată ce m'am înapoiat la comandament prima mea grije a fost să dau ordin pretorului să caute cumpărător și să vândă imediat mașina.

Câte-va zile mai târziu pretorul a revenit și mi-a dat să semnez o declarație de vânzare, depunând pe biurcul meu și un pachet cu bancnote în valoare de 70 mii lei costul mașinei vândute.

Din această sumă am achitat casieriei 20 mii lei, iar restul de 50 mii lei l-am predat sub luare de chitanță¹⁾, cu toată opunerea celor din jurul meu, domnului B... delegatul ministerului de finanțe la zonă, ca să-i verse în cassa comandamentului în folosul invalizilor, orfanilor și văduvelor de războiu.

Să mai fac vre-un comentariu? Inutil, fiindcă știu bine, că pentru mentalitatea de azi, gestul va fi considerat tot ca un caz patologic.

3) Cazul se petrece tot la Debretzen. În vecinătatea unui orașel din apropiere de Debretzen este găsit într-o zi un soldat român asasinat. Se fac cercetări peste cercetări și toate dovezile se îndreaptă asupra unui cunoscut proprietar ungur din localitate, care avusese mai multe conflicte cu soldatul și chiar îl amenințase odată cu moartea.

Judecata îl condamnă la închisoare și la o însemnată despăgubire bănească în favoarea familiei soldatului asasinat. Pentru încasarea despăgubirii i-se scoate locuința în vânzare. Erea o casă mare și frumoasă, pe care însă, din motive ușor de înțeles, nimeni nu avea curajul să o cumpere. Locuința sta însă sigilată și sub pază militară, astfel că proprietarul ei nu putea să o folosească.

Într-o zi se prezintă la mine în audiență un oarecare avocat din Ardeal însoțit de proprietarul casei sigilate, care după prezentare și o lungă pledoarie în favoarea proprietarului ungur, îmi dă o scrisoare din partea

Vezi Anexa XIV, pag. 258.

unui înalt demnitar din Ardeal (membru în consiliul dirigent), pe care eu însă nu avusesem niciodată onoarea să-l cunosc.

În scrisoare înaltul demnitar îmi spunea, că ungurul în chestiune este o persoană destul de cunoscută de domnia-sa ca devotată cauzei românești, pe care nu-l crede capabil să fi comis crima pentru care suferise condamnarea. La urmă termina prin a mă ruga „*frumos*” să anulez acea sentință, pentru ca omul să’și poate folosi locuința.

La sfârșitul scrisorii erea și un postscriptum, prin care eream rugat bineînțeles tot „*frumos*” să nu consider ca o ofensă că acel proprietar ungur, prieten al său, își permite să mă gratuleze cu un modest cadou de 70 mii lei, ca o atențiune pentru serviciul prestat, căci... așa e obiceiul pământului.

Cred că nu mai e nevoie să spun, că le-am arătat la amândoi ușa, somându-i să nu mai îndrăznească vreodată să urce scările comandamentului.

Desigur, vor exclama oportuniștii de astăzi, tot un caz patologic.

4) Într’o zi, pe când lucram cu șeful de stat major în cabinet, sbârnâie cineva la telefon.

Era comandantul militar al gării Debretzen care mă avertiza, că a sosit în gară un tren din țară încărcat cu diferite mărfuri de lux și cu documentele în neregulă. Imi cerea ordine de urmare.

Din ancheta ordonată de mine reeșea, că trenul sosisese în adevăr din regat cu mărfuri de valoare destinate spre a fi desfăcute nu pe teritoriul zonei ocupate, ci în Ardeal, că trecuse linia de demarcație în mod clandestin și se oprise la Debretzen cu intenția vădită de a desface mărfurile aci cu prețuri de speulă.

Conform ordonanțelor în vigoare am dat ordin că mărfurile să fie confiscate și depozitate în magaziiile comandamentului pentru a fi vândute la licitație, iar sumele rezultate vărsate în cassa comandamentului pe seama statului român.

Trebue să spun însă, că delinvenții nu erau la prima încercare și nici persoane cari să se resemneze cu una cu două.

Astfel unul din ei, probabil cel mai experimentat în materie de contravenții, n'a întârziat să se prezinte la mine pentru a protesta și a mă învinui de abuz față de autorizațiunea ce pretindea că o are din partea consiliului dirigent de a trece mărfurile în zona ocupată.

— Vă invit să 'mi arătați imediat autorizațiunea ce pretindeți că o aveți dela consiliul dirigent.

— Numai decât, îmi răspunde atunci individul trântind cu sgomot pe birou un portofoliu încărcat cu un maldăr de hârtii și începând a răscoli prin ele ca să găsească ceea ce căuta.

În timpul acela observ că în portofoliu se găsea un mare număr de autorizațiuni în alb purtând numai antetul consiliului dirigent, semnătura unui membru al consiliului, pecetea și un număr de ordine.

Le-am confiscat imediat iar pe individ l-am trimis la plimbare.

Parte din aceste autorizațiuni le-am înaintat la Sibiu consiliului dirigent rugând să cerceteze proveniența și să 'mi comunice cât mai în grabă rezultatul pentru a ști ce măsuri să iau contra individului; iar restul l-am păstrat la comandament pentru orice eventualitate.

Este de la sine înțeles că nu am primit nici un răspuns. Pentru motive ușor de înțeles, cred că au fost clasate la dosar.

Lucrurile nu s'au terminat însă tot astfel și la zonă. Cum valoarea mărfurilor confiscate erea destul de mare, a început, cum de altfel erea de așteptat, seria intervențiilor. Tot aparatul de avocați, avocaței și oameni de afaceri din București și aiurea, printre cari nu lipseau mai ales politicianii — căci nimic nu se poate face în sârmana țară românească fără plaga de avocați și politiciani — s'a perindat cu această ocaziune prin cabinetul meu, recurgând nu numai la amenințări, dar și la argumente cari se știe că reușesc mai totdeauna — corupțiunea — oferindu-mi sume destul de amețitoare în schimbul liberării mărfurilor.

La toate aceste amenințări și încercări de corupere eu am rămas neclintit în hotărîrea luată.

Și fiindcă la ultima încercare de corupere individul și-a permis față de mine și unele grosolănii, am dat ordin ca

atât el, cât și acoliții cari îl însoțiau, să fie expluzați din zonă, iar mărfurile vândute cât mai repede la licitație.

După trecere de câteva luni de la această întâmplare și când credeam că totul se terminase, m'am trezit cu un ordin dela centru, să liberez proprietarilor fie mărfurile, fie valoarea lor în caz că au fost vândute la licitație. Este de presupus, că aceasta nu s'au făcut așa, pe gratis.

Am făcut or nu bine de am refuzat șperțul care, asigur pe cetitori, erea mai mult decât ispititor ? Nu știu, cei de la centru însă, cari au ordonat restituirea mărfurilor or valoarea lor, au fost, se înțelege, de altă părere și în orice caz mult mai prevăzători ca mine.

Ce au de spus profitorii timpurilor de azi ? desigur, își vor zice ei în sinea lor, tot un caz patologic.

5) Când în fine mai târziu, după evacuarea zonei militare am revenit la comanda diviziei mele în Turnu Severin, ministrul de pe acea vreme a apreciat, după îndemnul nu știu cui, că pentru serviciile aduse de mine țării și oștirei în calitate de guvernator în zona ocupată, merit să mi se acorde o recompensă — adică un bacșiș național — de 9900 (rog să se citească bine : nouă mii nouă sute) lei, am răspuns mulțumind pentru acest gest mărinimos exprimându-mi totdeauna dorința, ca această fantastică sumă să fie vărsată la fondul invalizilor, văduvelor și orfanilor de războiu.

Desigur, tot un caz patologic.

Cât am stat la zona de ocupație am avut de aplanat, sau mai exact de reprimat și un început de grevă din partea personalului de la uzina electrică din Debretzen.

Intr'o seară, pecând luam masa cu familia la domiciliu, văd că nu se mai aprinde lumina. Deși era ora înaintată, tot orașul erea în întuneric.

Cerând informații prin telefon de la garnizoană, mi se răspunde că personalul de la uzina electrică a declarat grevă din cauza unor neînțelegeri cu direcția.

Cum în orașul Debretzen se găseau — osebit de personalul destul de numeros, care aparținea comandamentului, și 2 divizii de infanterie (diviziile 16 și 21), m'am gândit imediat la ce s'ar fi putut întâmpla pe întuneric în cazul vre-unui conflict între populație și armată.

Pentru orice eventualitate trebuiau luate măsuri și rezezi și drastice. În acest scop am dat ordin să se comunice personalului de la uzină, care se găsea adunat în fața uzinei și murmură, ca în cel mult 10 minute să se găsească toți înșirați pe șosea, căci voi veni să le vorbesc.

La ora indicată personalul era liniștit și mă aștepta.

Din răspunsurile delegaților desemnați de greviști ca să-mi explice motivele grevei rezeșea că, cauza grevei era refuzul direcțiunii de a le distribui costumul de îmbrăcăminte, la care aveau drept după contract.

Direcția uzinei recunoștea dreptatea personalului, dar justifica refuzul prin reducerea simțitoare a veniturilor provocată de ocupație.

Adevărul era, că și direcția și personalul avea dreptate; dar cum eu nu puteam admite sub nici un motiv grevă pe timpul ocupației, am dat ordin pedeparte direcției să facă tot posibilul ca în interval de o lună să distribue lucrătorilor costumul de îmbrăcăminte la care aveau dreptul; iar pedealta lucrătorilor să intre în uzină și să dea imediat lumină în oraș.

Am mai adăugat, că dacă în timp de 5 minute nu va fi lumină, voi da ordin să fie împușcați din 5 în 5.

Nu am ajuns încă bine acasă și orașul și-a reluat aspectul lui obișnuit, primind lumină ca totdeauna.

Și acum, pentru a termina cu pomelnicul amintirilor din cariera mea militară, nu-mi mai rămâne decât să arăt pentru ce am eșit din cadrele active ale armatei cu gradul de general de brigadă, cu toate că în campanie și chiar după campanie am avut adeseori ocaziunea să comand unități mult mai mari ca divizia.

Este o chestie pur personală, care poate n'ar trebui să figureze în aceste „*Amintiri*”; dar pentru că foștii mei colaboratori și camarazi pe cari i-am comandat și au avut atâtea ocaziuni să mă cunoască și aprecieze, să nu rămână cu impresiunea că aș fi săvârșit cine știe ce fapte cari ar fi putut să mă discrediteze, dator sunt să dau aci, cel puțin pentru ei, aceste câteva explicațiuni.

Trebue să spun de la început că, cauza neînaintării mele se datorește în primul rând fatalității care a făcut,

ca în ultimii ani ai carierei mele să ajung sub inspectora-tul unui general, care nu mă avea la stomac.

Acest general, al cărui nume refuz să-l trec aci, nici chiar sub inițiale, deși știu bine că el va fi repede identi-ficat de numeroasele sale victime, nu putuse uita niciodată, că prezentându-ne odată amândoi la examenul de maior, eu reușisem pecând el căzuse.

De atunci oridecâteori întâmplarea ne punea față 'n față, nu pierdea ocaziunea să'mi amintească de aceasta, având aerul de a'mi reproșa mie de acea cădere la examen.

Când a luat inspectoratul în primire, prima lui grije a fost de a retrage decretul nostru de înaintare de la mi-nister, sub pretext că vrea să cunoască și el bine pe gene-ralii din inspectoratul său propuși la înaintare.

De atunci a făcut tot ce i-a stat prin putință ca eu să nu mai figurez pe nici un tablou de înaintare.

La o călătorie de comandament în regiunea Caranse-beșului voind să facă pe imparțialul, a dat ordin ca să nu semnăm lucrările, iar numele să-l închidem într'un plic alăturat la lucrare.

După masă exameniând lucrările, s'a pronunțat, fiind de față mai mulți ofițeri, că cea mai bună lucrare fusese a mea.

Când i s'a spus că lucrarea era a mea, s'a făcut negru ca pământul și n'a mai zis nimic.

Scene mi-a fost descrisă de chiar șeful său de stat ma-jor, care n'a ezitat să 'mi afirme și impresia pe care a avut-o, că domnul inspector trebuie să aibe ceva contra mea.

Întâmplarea aceasta, cum și ostilitatea pe care nu în-târzia să mi-o arate oridecâteori avea ocaziune, m'a con-vins în cele din urmă că, cariera mea se terminase aci, și că orice aș mai încerca să fac de aci înainte, este zadarnic.

Și așa s'a făcut, că am eșit d'in activitate cu gradul de general de brigadă. Gradul de general de divizie l-am do-bândit puțin mai târziu, după eșirea din activitate, pro-babil pentru modul cum mă distinsesem în campania de la Tisza și pentru care fusesem deja propus la înaintare.

Cu aceste ultime explicațiuni pomelnicul amintirilor din cariera mea militară se poate considera ca sfârșit.

I I. A N E X E

ANNEXA I.

Scrisoarea locotenentului Teodorescu Anton,¹⁾ din regimentul 39 infanterie.

9 August 1917

Să trăiți domnule colonel,

Respectuos vă rog să mă iertați, dacă prin aceste rânduri vă deranjez de la preocupări mult mai importante cerute de împrejurări.

Rămas numai cu o mână sdravănă, mă folosesc de ea pentru a vă comunica de starea mea.

După cum știți am fost rănit la 3 August la piciorul drept. Rana atunci nu prezenta nici o gravitate și am continuat să rămân pe poziție.

La 6 August, înainte de a pleca compania la contraatac, iarăși sunt rănit.

Nu părăsesc poziția, plec la contraatac și sunt iarăși grav rănit la abdomen și la mână, așa că azi am 4 răni de cari sufăr aproape la fel și sunt pus la regim.

De modul cum a luptat compania, vă adresez și dv. o dare de seamă. Exact ca aceasta am înaintat și domnului maior Hermeziu²⁾.

Domnule colonel vă rog din tot sufletul aprobați propunerea ce am făcut, ca toți gradatii și soldații acestei companii să fie decorați, căci merită.

Înainte de a fi rănit m'am interesat de dv. și mi s'a spus, că ați primit o altă însărcinare în altă parte a frontului. Sincer vă spun, că regretasem mult aceasta.

Domnule colonel fiți mândru de bravi dv. soldați din brigadă. Zilnic aud pe camarazii din alte regimente vorbind de avântul, cu care a văzut brigada noastră luptând.

1) Locotenentul Teodorescu Anton a luptat cu multă vitejie în zilele de 3 și 6 August. A fost rănit de 3 ori în șir și nu s'a evacuat decât după ultima rană, care l-a pus în imposibilitate de a mai lupta.

2) Vezi Anexa II următoare.

Vă trimit și 2 ziare, în care se vorbește de luptele ce au avut loc prin părțile noastre.

În gara Pufești de unde ne-au evacuat, am găsit pe domnul locotenent Michăescu, care mi-a spus că tot dv. sunteți comandantul nostru, ceea ce mi-a făcut o dozebită bucurie.

Eu mă găsesc în spitalul 217 Bacău. Șeful spitalului este domnul colonel M... I... Aici aven opriți din Armata I numai cei mai gravi.

Sper că nu va trece mult timp și iarăși voi veni să lupt tot sub comanda dv. alături de oamenii mei.

Urmează darea de seamă.

Domnulele colonel primiți cele mai sincere urări de sănătate.

Să trăiți

Locotenent Teodorescu Anton

P. S. Totodată vă rog foarte mult domnule colonel, faceți-mi o scrisoare pentru domnul colonel M... I... de care depinde evacuarea dintr'un spital într'altul, pentru ca peste câte-va zile să fiu evacuat la unul din spitalele din Iași, unde actualmente se găsește familia mea și unde sper că voi fi mai bine îngrijit.

Primiți respectuoase mulțumiri

Locotenent A. Teodorescu

Spitalul Ferdinand 217

Bacău.

ANNEXA II.

Darea de seamă a companiei 3 (regimentul 39 infanterie) asupra luptei din ziua de 6 August 1917 din viile de la Panciu (Mărășești) ¹⁾.

Încă dela 2 August ocupam în linia 1 cu compania 3 șoseaua Panciu cu 4 plutoane și 4 secții mitraliere sub co-

1) Din această dare de seamă se poate vedea, cum este descrisă bătălia din ziua de 6 August 1917 dela Mărășești în cadrul unei companii.

manda locotenentului Mancaș. La extrema dreaptă aveam compania 1, la extrema stângă compania 7, batalionul 2.

În această zi în afară de bombardamentul obișnuit al artileriei și schimbul de focuri dintre patrule, nu a avut loc nici o acțiune importantă.

La 3 August odată cu începerea ploii torențiale însoțită de fulgere și trăsnete, pe la orele 8 seara începe un bombardament de artilerie și un foc repede de infanterie, însoțit de focuri de mitraliere și aruncare de rachete.

Compaina erea gata pentru a primi orice atac eventual din partea inamicului. Patrulele companiei raportează, că trăgătorii inamici înaintează. Deschid cu plutonul un foc viu ce durează vre-o 5 minute. Inamicul se retrage.

În această luptă am avut 7 răniți, între care și plutonierul major Vasile Ștefan.

Pe la orele 8.30 sunt rănit la piciorul stâng, rană ce astăzi este gravă. Atunci însă nu prezenta nici o gravitate și deci m'am simțit destul de tare, ca să pot continua a rămâne pe pozițiune.

O patrulă trimeasă în recunoaștere îmi aduce o bobină de sârmă telefonică inamică și o grenadă germană, pe cari le înaintez postului de comandă la domnul maior Hermeziu.

În zilele de 4 și 5 August bombardament mai slab de artilerie.

În noaptea de 4—5 August bombardament și mai viu de artilerie. În această noapte numesc 2 echipe cari să taie vița de vie pe adâncime de 15 metri; alte echipe cari să desfacă gardul de sârmă ghimpată, ce se găsea a 3 pași în fața poziției ocupată de companie, pentru a nu fi împiedicați la un eventual atac sau contraatac al nostru.

În timpul nopții înarmez grenadele, distribui cartușele, se ung și curăța armele formulez ordinul de atac sau de contraatac al nostru chemând la postul de comandă pe comandanții de plutoane pentru a le completa și verbal ordinul de luptă.

Din ordinul domnului maior Hermeziu ¹⁾ comandantul

1) Maiorul Hermeziu era un ofițer brav și de nădejde. În prima parte a companiei primise o rană mortală de care a scăpat ca prin minune. La Mărăsești a avut sectorul cel mai expus. În sectorul său aveau loc zilnic incidente, cari îl sileau să fie continuu de veghe.

batalionului trimet 2 patrulare tari de 7 oameni și 1 sergent, una sub comanda unui elev plutonier, cealaltă sub comanda sergentului instructor Marica, cu ordinul de a recunoaște poziția inamică.

La ora 4.30 dimineța primesc cea d'întâia știre, prin care mi se raportează că patrulele inamice se găsesc cam la 300 m. de pozițiunea ocupată de noi.

Avansează patrulele și sunt primite de patrulele inamice cu focuri. Dau ordin să se retragă patrulele înaintate, rămânând ca paza să o continue patrulele de siguranță. Comunic toate acestea batalionului.

În ziua de 6 August ora 5.30 dimineța inamicul deschide un violent bombardament de artilerie, bătând sectorul companiei în spate și șoseaua Panciu ocupată de noi.

La început îmi închipuiam că este un bombardament obișnuit.

Trece jumătate de oră, trece o oră și bombardamentul continuă. Văzând că bombardamentul de artilerie se prelungește, deduc că se pregătește atacul de infanterie. Dublez numărul pândarilor, hotărâsc patrulele trimițând de fiecare pluton câte o patrulă, care să țină strâns legătura între ele și patrulele din dreapta (compania 1) și stânga compania 7).

Pe la 11 o patrulă mi-aduse știrea, că inamicul înaintează pe lângă gard (nord-est de boschet) câte unul, îndreptându-se în fața poziției noastre. Dau ordin mitralierelor din dreapta să deschidă focul asupra trăgătorilor inamici ce înaintează pe lângă gard și pe cari îi vedeam și eu.

Las ca primul val să se apropie de poziția companiei

Îmi amintesc destul de bine cum într-o seară, fiind informat că inamicul plănuise să atace în sectorul său cu forțe însemnate prin surprindere, îl chem la telefon și între noi are loc următorul dialog:

— Maior Hermeziu te fac atent că la noapte ai să fii atacat de inamic prin surprindere cu forțe importante.

— Să poftescă domnule colonel, nu sunt la prima încercare; sunt gata să-l primesc.

— Maior Hermeziu bagă de seamă că de data asta e vorba de ceva mult mai serios ca de obicei. Pot să contez pe dumneata?

— Aveți toată încrederea domnule colonel. Vă asigur că inamicul nu va trece decât peste cadavrul meu. Voi dormi cu ochii deschiși și urechile spre inamic.

Adevărul e că inamicul a încercat să atace, dar a fost respins cu brio.

mele până la 100 m., când îi văd bine. Hotărâsc mitralierele și toate puștile mitraliere cari să tragă și numărul benzilor de tras.

Inamicul deschide focul. In momentul când mă uitam să văd forțele ce atacau în sectorul companiei mele, mă rănește pentru a doua oară în piciorul drept.

Văd că dușmanii din fața mea sunt austriaci. In timpul acesta patrulele din dreapta îmi aduc 5 prizonieri, pe cari îi trimit postului de comandă al batalionului. Înaintează și valul al doilea inamic pentru a se apropia de primul val.

Deschid un foc cu toată linia, ce durează cam 5 minute. In acest moment aud vaete la inamic, ceea ce însemnează că focurile au nemerit bine.

Cer artileriei amice să bată boschetul din fața poziției mele, de-oarece se obsearvă multă mișcare din partea inamicului. Întrerup focul trimițând 2 patrule înarmate cu grenade sub comanda elevului Bogatoiu, să 'mi raporteze exact forțele inamice. Sunt primite cu focuri. Se retrag.

Cer ca să plec la contraatac, pentru ca inamicul să nu aibă timp să fortifice poziția. Primesc ordin telefonic dela domnul maior Hermeziu comandantul batalionului, ca în momentul când flancul drept al companiei 7 va ajunge cu contraatacul la înălțimea companiei mele, să pornesc și eu cu compania.

Cer telefonic înprospătarea munițiilor și grenadelor, cum și înlocuirea mitralierelor ce se defectase.

Urmează un timp de liniște din partea inamicului, ceea ce mă face să cred, că el își lucrează măști pentru a forma liniile în adâncime.

La ora 15.30 văd că înaintează compania 7. Anunț compania să fie gata, să pună baionetele la arme și să lase ranile — și trimit un om de legătură să anunțe compania 1, ca în caz de pornire înainte a companiei mele, să pornească și compania 1, anunțând la rândul ei regimentul 38 infanterie.

Pleacă primele valuri din batalioanele 1 și 2, având fiecare val câte 2 puști mitraliere și 1 piesă mitralieră pentru a avea cât mai multe focuri. Urmează valul al doilea, apoi la 50 pași valurile de întărire.

Înainte de a pleca ultimul val de întărire din poziție au început să sosească prizonierii, cari după ce aruncau armele, se predau ridicând mâinile în sus.

În primul convoi trimis la postul de comandă au fost 47 soldați, 1 ofițer austriac, 2 mitraliere și material de războiu ca arme, munițiuni și echipament.

În momentul când însuflețeam oamenii să înainteze fără teamă, căci ungurii sunt fricoși și ăștia sunt cei ce și-au bătut joc de copiii, nevestele și părinții noștri, sunt lovit în abdomen și brațul drept.

Având dureri grozave nu mai pot înainta; las din acest moment comanda locotenentului Ștefănescu, iar eu dus de 2 brancardieri mă prezint la postul de comandă al domnului maior Hermeziu, arătând cum încă mai sosesc prizonieri austriaci, adică din sectorul companiei mele ¹⁾.

Entuziasmul soldaților acestei companii au întrecut toate așteptările.

Cu această ocaziune pentru prima dată în acest războiu am văzut cel mai puternic entuziasm, ce poate trăi în sufletul unor oameni.

Pentru curajul, disprețul de moarte cu care au luptat acești soldați în ziua de 6 August, rog din suflet pe șefii noștri a-i răsplăti conferind pentru toți soldații companiei 3 bărbăție și credință, iar pentru gradați virtutea militară. Aceasta ar fi o meritată răsplată și un puternic stimulent pentru luptele viitoare.

Cei cari n'au fost pe câmpul de luptă la acest atac sunt însemnați nominal și aceștia nu vor primi. De asemenea nici sergentul Savu Stan nu merită a fi decorat.

Urmează nota celor ce n'au fost pe câmpul de luptă în ziua de 6 August în număr de 11 ca: bucătari, conducători, cismari, ordonanțe, bucătari, etc.

Comandantul companiei 3
Locotenent Teodorescu Anton
Spitalul 217 liceul Ferdinand-Bacău

1) Pentru bravura cu care a luptat la 6 August 1917, locotenentul a fost decorat cu Mihai Viteazul.

ANNEXA III

Scrisoarea maiorului Irimescu comandantul batalionului 2 din regimentul 39 infanterie.

1 Septembrie 1917

Să trăiți domnule colonel,

Vă rog să-mi iertați îndrăsneala, pe care mi-o iau de a vă scrie și nu aș fi făcut-o dacă nu m'aș vedea forțat de împrejurări.

Datați-vă vă rog puțină osteneală și citiți darea de seamă alăturată ¹⁾ asupra luptei batalionului 2 din ziua de 6 August 1917 și vedeți că :

a) Neforțat de nimeni și din proprie inițiativă am cerut prealabila învoire a regimentului și eșit cu batalionul la contraatac.

b) Momentul a fost bine ales, de oarece am dat inamicul peste cap respingându-l.

c) Imi stabilisem legături pe flancuri în momentul plecării la contraatac.

d) Am respins pe inamic și ajuns la fabrica Apostoleanu, unde ajungând și căutând să-mi verific legăturile pe flancuri, am constatat că numai batalionul meu se găsea pe noua poziție, trupele din dreapta și stânga se retrăsese pe vechile poziții.

e) Nu am voit să părăsesc terenul cucerit.

f) Am stat cu batalionul 4 ore cu aripile în vânt sub focurile inamicului ²⁾ până s'a stabilit legătura d'n ordinul regimentului.

g) Am făcut 400 prizonieri, 2 mitraliere și mult material de războiu.

h) Câmpul ce cucerisem era acoperit de cadavre inamice.

În urma acestei lupte, singurul rezultat obținut în acea zi pe frontul întregii divizii (rezultat în sensul respingerei

1) Vezi Anexa IV următoare

2) A fost un act destul de riscat, care putea să aibă consecințe foarte grele.

inamicului, cucerire de teren și faceri de prizonieri) se dă de divizie ordin de zi.

Domnule colonel vă rog să credeți, că eream fericit și că mă simțeam mândru că am fost în stare să fac cu batalionul meu așa ceva, care să aducă șefilor mei glorie și decorații. Speram însă și eu răsplata meritată pentru conducere și bravură, căci pierzând ocazia și dându-mi seama că ocazii ca acestea nu se întâmplă decât rareori, mi-am dat tot ce am putut în aceea zi.

Rezultatul pentru mine personal nu a fost altul, decât să fiu propus la decorare cu Coroana României clasa V-a, aceeași decorație cu care s'a făcut propuneri și subalternilor mei.

Speram și eu, domnule colonel, ca în urma acțiunii fericite ce am avut și dat fiind că sunt înaintat maior la 1 Noembrie 1917 acum 10 luni, timp în care am muncit, d-v ați putut aprecia munca ce am depus, că mulți cu 1 și 2 promoții din urma mea sunt avansați deja locotenenți colonel și am și eu dreptul de a avea o propunere la înaintare, cu durere în suflet am văzut, că din batalionul meu numai căpitanului Georgescu Eugeniu i s'a făcut propunere de înaintare la gradul de maior.

Acum fiind iarăși vorba de propuneri la înaintare, vă rog domnule colonel să mă aveți și pe mine în vedere ; nu am pretenții, cu toate că poate un altul față de rezultatele obținute atât pe teren cât și de mai marii mei, să ceară propunerea de înaintare la excepție. Eu nu, domnule colonel. Am făcut ceva ce se poate vedea ; am 10 luni, nu 3. Vă rog ca să mi se facă o simplă și modestă propunere de înaintare la rândul anuarului.

De altfel, domnule colonel, dv. singur în noaptea de 9 August, când am fost din nou atacați, dv. singur mi-ați spus la telefon :

— Vezi maior Irimescu, poartă-te tot așa de bine să-ți fac propunere de înaintare.

Și m'am purtat, căci inamicul nu s'a putut apropia de liniile mele, cu toate că ocupasem un sector de 1700 metri cu 270 oameni numai.

Domnule colonel, ertați-mă, dar vă știu om just și ne-

influențabil. În interesul dreptății și adevărului vă rog nu lăsați și această ocazie și dați ordin regimentului să-mi facă propunerea de înaintare la rândul anuarului.

Să trăiți domnule colonel,
Maior Irimescu

ANNEXA IV.

Darea de seamă a batalionului 2 din regimentul 39 infanterie asupra luptei din ziua de 6 August 1917 în vile Dumbrava — fabrica Apostoleanu (Mărășești)¹).

Încă din ajun (5 August) patrulele companiilor adusesese știri, că forțe inamice numeroase sunt adunate în colțul cantonului de C. F., casa albă și fabrica Apostoleanu.

În seara acelei zile inamicul a început o puternică recunoaștere ofensivă asupra liniilor noastre, precedat de un puternic bombardament de artilerie asupra transeelor și în urmă prin înaintarea către liniile noastre a 4 puternice patrule de recunoaștere înarmate cu mitraliere, grenade și arme.

Aceste patrule au deschis un foc viu asupra întregului sector al batalionului, concentrându-i mai cu osebite către aripa dreaptă a regimentului 47 infanterie de la dreapta diviziei 13.

Primit însă cum trebuie de către artileria noastră, care a deschis la timp focul și a tras cu precizie, precum și a focului de infanterie deschis de regimentul 47 și aripa stângă a sectorului meu (compania 11), inamicul a fost respins. Rachetele se îndreptase spre vechile pozițiuni și se rărise, încetând atât focurile lui de infanterie, cât și de artilerie.

Am avut liniște întreaga noapte de 5/6 August, însă aglomerația de trupe numeroase, precum și recunoașterea ofensivă încercată, m'a făcut să bănuiesc că în scurt timp va avea loc un atac serios — și în adevăr, în dimineața zilei de 6 August pe la orele 7 de dimineață inamicul a început

1) Această dare de seamă prezintă interes prin aceea, că din cuprinsul ei se poate vedea cum este descrisă bătălia din ziua de 6 August dela Mărășești în cadrul unui batalion.

un puternic bombardament de artilerie asupra ambelor tranșee a întregului sector, bombardament care a ținut până la ora 9.30, executând aproape trageri de baraj, după care pe nesimțite a început a lungi tragerea, proiectilele începând a cădea în spatele tranșeelor.

Până la ora 9 atât patrulele prin comandanții de companie aduceau știrile, cum și eu personal puteam observa cu binoclul cum inamicul din spatele fabricii Apostoleanu se scurgea către stânga noastră cu o parte din efectiv pe lângă C. F., casa albă, în vâlceaua din spatele cotei 184 către aripa stângă a sectorului meu; iar cealaltă parte din efectiv și multe mitraliere se îndreaptă, defilată de vii, prin alea de ploi debrușând la liziera acestor vii drept în fața mijlocului sectorului, unde se putea observa că face măști de sapă.

Pela 10.30 inamicul strâns în număr suficient în vâlceaua dinapoia casei albe din fața stângei sectorului meu, a format valuri și a pornit la atac asupra regimentului 47 infanterie, cu care mă legam la stânga și puțin asupra aripei mele stângi (compania 11).

Am putut observa bine cu binoclul, cum regimentul 47 infanterie a părăsit tranșeea și s'a retras în pădurea lungă cota 114 dinapoi, atrăgând în retragere și parte din compania 11.

Nu mult după aceea, cam pe la ora 11.30 am văzut debrușând dela sud de pădure și înaintând la contra atac în valuri mici un batalion din regimentul 47 infanterie ¹⁾, care pe la 13 ajunsese cu primul val îndreptul primei linii de tranșee între regimentul 47 și stânga sectorului meu ²⁾. Acest batalion continuând înaintarea a antrenat la contra atac și restul companiei 11 care îmi forma aripa stângă a sectorului.

Pela 13.30 se aleseră bine inamicul retrăgându-se în direcția vâlcei din dosul casei albe, batalionul din re-

1) Cum era posibil ca acest batalion care înainta dela sud să fie din regimentul 47? Era batalionul din rezerva brigăzii 19 infanterie adus expres dela pădurea Creanga Babii ca să dea acest contraatac.

2) Relativ ca mișcările acestui batalion se va vedea descrierea detaliată din „*Amintiri*” pagina 108.

gimentul 47¹⁾ și compania 11 din regimentul 39 înaintând la contra atac.

Pela ora 13.45 se observă perfect de bine și cu ochii liberi mare activitate și furnicare de oameni pe liziera viilor despre satul Dumbrava spre mijlocul sectorului meu, atât dinspre dreapta cât și din stânga aleelor de plop, iar focurile de infanterie și artilerie se înmulțesc gradat.

Companiile 5 și 7 ce ocupau primele tranșee nu trăseseră până la acea oră nici un foc. Văzând că inamicul voia să atace prin acea parte pentru a-și angaja dreapta, m'am hotărât pela ora 14 și am cerut telefonic aprobarea regimentului de a eși la contra atac, lucru ce mi s'a aprobat cu condiția însă de a avea legătura cu trupele noastre atât la stânga cât și la dreapta batalionului.

La stânga legătura o aveam asigurată, întrucât batalionul din regimentul 47 și compania 11 se îndreptau în direcția fabricii Apostoleanu și chiar mă depășiseră câțiva pași; la dreapta mi-am asigurat legătura vorbind la telefon cu maiorul Hermeziu Gheorghe comandantul batalionului 1, cu care mă legasem și pe care l-am găsit foarte dispus a eși la contra atac.

La ora 4.15 inamicul, după un puternic foc de artilerie, începuse a părăsi liziera aleelor de plop și a înainta. Companiile 2 și 5 l-au lăsat să se apropie până la 250 metri de prima noastră linie de tranșee, când s'a început un puternic foc de infanterie și mitraliere, fapt ce a făcut ca inamicul să se oprească și să se culce la pământ.

În acest moment comunicasem companiilor prin agenții de legătură ordinul de a porni la contra atac cu întregul batalion 2 pe 2 valuri: companiile 5 și 7 în linia 1, compania 6 în linia 2, mitralierele înaintând din dreptul locurilor de unde se găseau, obiectiv satul Dumbrava, iar ca direcție de mișcare aleele de plop, fabrica Apostoleanu.

După al doilea foc de infanterie tras asupra inamicului: companiile au pornit la contra atac la ora 14.30 în strigăte de *ura* și *pe ei mă*. Inamicul îngrozit atât din cauza pierderilor suferite, cât și din cauza impetuozității atacului, a început să se retragă în dezordine asvârlind armele și abandonând mitralierele.

1) Vezi nota precedentă.

Ajungând la liziera viilor satului Dumbrava, din cauza întinderii mari a terenului compania 5 căutând a se îndrepta către obiectiv pe axul de mișcare ordonant *fabrica*; iar compania 7 preocupată a ține legătura cu batalionul 1, s'a produs la mijlocul batalionului o spărtură, pe care am căutat a o umple imediat împingând înaintea compania 6¹⁾.

Cu acest dispozitiv a înaintat până în dreptul fabricii Apostoleanu, având stânga companiei 5 rezemată pe această fabrică, iar dreapta aproape de punctul de joncțiune a drumurilor Deocheți — Panciu cu puțul lui Pușcă — Panciu. Căutând a verifica legăturile la dreapta și stânga batalionului și vedea situațiunea lor ora 15.40, am observat că atât regimentul 47 cu care mă legam la stânga nuși mai continuase mișcarea de contra atac și se retrăsese la vechile pozițiuni, cât și la dreapta batalionului 1 și compania 7 în urma contra-atacului ce-l dăduse, se retrăsese în vechile tranșee, lăsând în linia înaintată patrule.

Neavând legătura nici la dreapta nici la stânga și nevoind a ceda terenul cucerit, m'am hotărât să rezist pe poziție cu orice sacrificiu.

Trimițând 3 știri prin agenții regimentului de punctul și situațiunea unde mă găsesc cerând ajutorul batalionului 3 ca să mă prelungească la stânga și batalionului 1 ca să se lege cu mine la dreapta, aceasta din cauză că nu aveam legătura telefonică cu nimeni din cauza lipsei de cablu.

Pe la ora 17.30 văzând că nu primesc nici o știre dela regiment și că batalionul 3 nu ese din tranșeea ce eu părâsisem²⁾, am luat dispozițiunea ca eu să mai aștept rezistând până la ora 18.30 și dacă până la acea oră nu-mi va veni ajutoare, să abandonez terenul cucerit, retrăgându-mă în vechile tranșee.

Pe la ora 18 capăt în fine comunicația telefonică cu

1) Adevărul e, că cele 2 companii înaintase dela început greșit, cu un interval care a crescut neconținut, din cauză că li se indicase greșit obiectivele.

2) Acesta era batalionul din rezerva brigăzii 19, care după executarea contraatacului dela pădurea „La Răzoare” se instalase provizoriu aci.

regimentul și expunându-i situațiunea în care mă găsesc s'au luat atunci dispozițiuni ca compania 10 din batalionul 3 să mă întărească la stânga prelungind-o și punând-o la ordinele mele.

S'a indicat sector de înaintare spațiul dintre aleele de plop pe unde să înainteze până la fabrica Apostoleanu, unde se lega la dreapta cu compania 5.

La dreapta batalionul 1 primește ordin ca să înainteze cu aripa stângă, împingând și compania 7 până la înălțimea celorlalte companii din batalionul 2, dreapta batalionul 1 rămânând pe loc ca pivot, ținându-se în legătură cu brigada 20, lucru ce s'a făcut imediat.

Fiindcă în linia 1 companiile 5 și 6 rămăsese cu puțini oameni din cauza pierderilor avute și cum flancul stâng al companiei 5 era foarte amenințat, comandantul companiei cu oamenii ce-i strânsese din regimentul 47 făcuse un unghi defensiv întorcând flancul stâng pe distanță de 200 metri înapoi și în spre stânga dealungul aleii de plop.

Compania 10 în înaintarea ei spre fabrica Apostoleanu, întâlnind în flancul său drept flancul stâng cu aceasta, iar stânga și-a prelungit-o printre aleele de plop în direcțiunea regimentului 47, care se retrăsese în vechile tranșee¹⁾. La ora 19.30 situațiunea batalionului era cea indicată în crochiul anexat la darea de seamă.

În această luptă batalionul a făcut aproximativ 100 prizonieri, a luat 2 mitraliere, din cari una s'a întors contra inamicului, cum și mult material de războiu (arme, munițiuni, efecte). Cadavrele inamicului în mormane umpleau câmpul și șanțurile printre vii și aleele de plop, iar terenul cucerit întreg era un vaiet de durere a răniților inamici.

În această luptă batalionul a avut 3 ofițeri și 1 elev plutonier răniți (locotenentul Botez Anton, sub-locotenentul Zorzon A., sub-locotenentul Luca A., elev plutonier Ceolinaru); trupa 38 morți, 58 dispăruți, 150 răniți.

Comandantul batalionului 2
MAIOR IRIMESCU

1) Foarte greu se îndreptează în războiu o greșală inițială.

ANEXA V

*Scrisoarea locotenentului de rezervă Popescu Fiera Mihail¹⁾
din regimentul 39 infanterie*

Să trăiți domnule colonel,

Sunt instalat în spitalul militar al diviziei 13 situat lângă Tufești: Am fost evacuat la acest spital, care se poate numi mai bine improvizație spitalicească cu foarte multe lipsuri.

Sunt sub îngrijirea domnului doctor Racoviceanu, care e de părere că nu e nevoie de operațiune pentru că, spune dânsul, acum nu sunt vremuri de operație și că e mai prielnic pentru chirurgie ca în aceste timpuri, pe cât e posibil, să țină cuțitul în cutie.

Domnul locotenent Mihăescu²⁾, care a fost pe aici, mi-a adus știrea ireparabilei pierderi ce a încercat regimentul meu în perioada locotenentului Dumitrescu dela compania 9³⁾ mitraliere³⁾.

Sper că peste câteva zile mă voi înapoia la regiment. Odată cu încheierea acestor rânduri țin să vă exprim și obligația multor îndatoriri ce am de îndeplinit față de dv., dorindu-vă din toată inima sănătate deplină spre fericirea noastră, a ofițerilor și trupei, care avem fericirea să fim comandați de dv.

Să trăiți domnule colonel

Locotenent Popescu Fieru Mihail

1) Locotenentul de rezervă Popescu Fiera Michail era de profesiune inginer agronom.

2) Locotenentul rezervă Mihăescu N. de profesiune magistrat era adjutantul brigăzii 19.

3) Un proiectil făcând explozie în tranșee a omorât pe locotenentul Dumitrescu sub ochii comandantului companiei 9 mitraliere, care era cumnatul său.

ANNEXA VI.

Scrisoarea locotenentului rezervă Negruș Vasile din regimentul 39 infanterie.

19 August 1917

Domnule colonel,

Iertați-mi vă rog permisiunea ce mi-am luat scriindu-vă aceasta. Vă cunosc însă destul de bine ca pe un cm just și de aceea am fost îndemnat a face apel la această calitate.

În timpul de la 1—12 August compania 1 comandată de mine a trecut linia 1, pe care nu numai că n'a retras-o, dar a întrecut-o. În ziua de 6 August în șanț cu toți ostașii mei, am ținut piept unui îndoit număr de vrăjmași, am omorât peste 250, am rănit cred până la 100 și am luat prizonieri, numai compania mea, peste 100 nemți, cum pot oricând proba cu chitanță de la sergentul ce i-a escortat.

Cu arma în mână colindam dealungul șanțului, îndemnând și încurajând pe ai mei.

— Trageți măi, strigau soldații, domnul locotenent Negruș e cu noi.

Dar o mitralieră germană se așează la 60—70 metri în fața noastră și pârâea mereu. Un sergent din compania 1 (sergentul Pâslaru) trage asupra servantului, îl omoară și apoi îmi spune :

— Ce facem domnule locotenent, ne repezim la mitralieră ?

Mai ereau încă alți servanți, alți soldați veneau. N'am ținut de nimic socoteală și m'am urcat pe parapet, am ajuns la mitralieră însoțit de sergentul Pâslaru Alexandru, sublocotenentul Dudu Traian și 2 soldați. Nemții trăgeau în noi, dar când au văzut năpustindu-ne așa, au luat-o la goană și pentrucă în grabă nu puteam să o punem în bătaie, am demontat-o și punând-o în spânarea a 2 prizonieri nemți am trimis-o domnului maior Hermeziu.

După o oră urmând exemplul celor din stânga (com-

1) Locotenent de rezervă Negruș, de profesie inginer agronom, a luptat cu multă bravură în ziua de 6 August 1916 la Mărășești.

pania 3) am pernit la atac; dupăce am gonit pe nemți dincolo de tranșeele lor, m'am înapoiat cu prizonierii, stabilindu-ne pe o linie înaintată la vre-o 200—300 metri de cea veche.

Pe noua poziție până la ziuă m'am băgat în tranșeele trasate de mine și săpate noaptea. A doua noapte am făcut rețelele de sârmă și am stat astfel până la 12 August când am fost schimbat de compania 9 din regimentul 39 infanterie.

Pentru aceste fapte mărturisite de soldații mei domnului maior, domnia-sa a găsit că merit să fiu avansat la gradul de căpitan și a făcut raport în acest sens.

Raportul meu însă, deși înaintat la 8—9 August, a rămas la regiment fără a i-se da vre-un curs și nu știu pentru ce motiv.

Acest fapt cunoscându-l, a strecurat în sufletul meu ca o ceață amărăciune, căci dacă actele mele cele mai din inimă și mai cu judecată sunt astfel cotate de șefii mei, ce aş putea face mai mult ca să merit un pic de atențiune ?

Nu caut glorie, căci glonțul și obuzul vecinilor noștri de acum nu vor să știe de asta și apoi în aceste clipe solemne pentru neamul nostru, preocuparea tuturor e scăparea din robie a fraților și părinților noștri.

Dar mă gândesc că, ca mâine nu mai sunt și nu voi muri cu regret. Dar am acolo în fundul Olteniei în Calafatul îndepărtat o soție și 2 copii, pe cari de 1 an și 3 luni nu i-am văzut și căroră aş dori să le las singura moștenire un nume cu care să se mândrească.

Aș vrea să știe ai mei, că soțul și tatăl lor iubit a murit ca un viteaz, căci altfel nu l-ar fi înaintat pe câmpul de războiu superiorii lui, dacă n'ar fi fost așa.

Ar fi și pentru alți camarazi un stimulent puternic, căci s'ar vedea că cei meritoși sunt imediat distinși. Ar fi și pentru mine un imbold și mai puternic la o muncă și mai încordată.

Țara nu pierde nimic, nici un favor nu se face, căci sunt în spiritul legii și deci se aplică numai legea.

Nădăjduiesc că prin dv. dreptatea mea va triumfa și

dacă nu îndrăznesc prea mult, vă rog să 'mi comunicați și mie rezultatul.

Am onoare a vă saluta.

Locotenent Vasile-Negrusi

Comandantul companiei 1, regi-
mentul 39 infanterie

ANNEXA VII.

A doua scrisoare a locotenentului Teodorescu Anton.

23 August 1917

Domnule colonel,

Au trecut aproape 3 săptămâni decând mă găsesc rănit în acest spital. Câtă diferență între măreția zilelor petrecute pe front în fața dușmanului și monotonia ce sunt obligat să trăiesc în spital fiind rănit.

Cât erea de înălțător traiul în mijlocul camarazilor și soldaților cu cari m'am legat să lupt până la urmă ! Dar soarta a fost ingrată și m'a smuls din mijlocul lor.

Domnule colonel, vă promit că nu va trece mult timp și iarăși voi veni la front. Glonteile din abdomen mi-a fost extras în ziua de 15 August. Durerile provenite din operație, precum și cele 4 răni le-am suportat și le voi suporta cu toată resemnarea și liniștea ce trebuie, căci știu că și viața pe front are și ea multe necazuri.

Am rugat pe doctor, care de altfel e foarte conștiincios, să-si dea toată silința și să mă facă cât mai curând sănătos.

Sincer vă mărturisesc că 'mi este dor de front, îmi este dor de neamț, de ungur și de bulgar, ce încă 'și mai bat joc de familiile și părinții noștri. Imi este dor de răzbu-nare contra celor cari încă trufași, pângăresc frumosul pă-mânt al României noastre.

Esind din spital voi veni direct la regiment.

Aceasta pentru ca să nu fiu trimis de centrul de instrucție la alt regiment. Doresc să lupt până la sfârșit în brigada dv.

Scrisoarea adresată domnului colonel M... I..., pentru a 'mi înlesni evacuarea, nu am înmănat-o încă, deoarece nu mă simt încă în stare de-a putea fi evacuat.

Vă rog din suflet scrieți-mi ce mai e pe front. Pe aici toată lumea admiră eroismul ofițerilor și soldaților noștri.

Termin iubite domnule colonel, rugând pe creator să vă țină veșnic sănătos și să ne duceți și de aci înainte la biruință.

Să trăiți

Locotenent A. Teodorescu

Spitalul 217 Bacău

ANNEXA VIII.

A doua scrisoare a locotenentului de rezervă Popescu Fiera Mihail.

6 Decembrie 1917

Domnule general,

Ziua de astăzi îmi amintește numele dv. care 'mi este scump în acest colț de țară, unde nu am pe nimeni mai aproape de simțirea mea.

Imprejurările prin care am trecut, mi-au oferit clipe prețioase de verificare sufletească. Aceste clipe au născut tot ce va fi fost mai sfânt în sufletele celor cari le-au trăit.

Șirul acestor ordine de idei mă le dă intuiția luptelor din Dobrogea. În acele clipe de eroice eforturi mi-a fost dat să văd și să conduc guri nesfârșit de deschise în strigăte de *ura*, priviri pe cari nu o să le uit niciodată, expresiuni de hotărîre supranaturală și *crispațiuni*, cari transformau *mușchii feței în niște bucăți de frânghii*¹⁾. Și câte din aceste eforturi grele n'au încrețit fruntea atâtor eroi martiri ai neamului.

Dar aceste hotărîri de o expresivitate zdrobitoare ereau ațătate, ereau cumpănite de o putere magică, pe care noi toți am simțit-o în personalitatea dv.

1) Ofițerul face probabil aluziune la atacul bruscat din dimineața de 7 Octombrie dela sudul lacului Techirghiol la care a participat și care este descris la pag. 47 și următoarele din aceste „*Amintiri*”.

Alteori am avut cîntea să fiu mai aproape de dv., când, v'am văzut trăind cu noi, bucurându-vă cu noi, pentru ca să ne fiți pildă, când expresiunea cea mai înaltă de abnegațiune trebuia să ne conducă.

Drămuirea activității tehnice a dv. ar fi foarte instructivă; însă aceasta fiind chestiune de specialitate nu este ceea ce doresc eu să încerc, căci m'aș isbi de marele meu defect: ignoranța în acest fel de materie.

Ceeace aș putea încerca, ar fi construirea în câteva tărsături a personalității dv., pe care am concretizat-o altădată ca și acum: *o inimă foarte caldă și o minte foarte rece.*

Aceasta este cauza care fascinează, care impune personalitatea dv. simțirilor noastre, acelora cari v'am cunoscut mai de aproape.

Ca o slabă concretizare a simțurilor mele de respect și admirație, rog domnule general, a primi inelul ce vă trimet, care e lucrat dintr'o schije inamică.

Termin, domnule general, rugându-vă să considerați expresiunea adâncului respect ce vă păstrez.

Să trăiți domnule general

Locotenent Popescu Fiera Mihail

Valea Tăgârțoanei

ANNEXA IX.

Scrisoarea căpitanului francez Francis Blanchard atașat la brigada 19 infanterie.

Le 9 Janvier 1918

Mon général,

Je ne veut point vous quitter, sans vous remercier de l'accueil si cordial, que vous avez bien voulu me faire de mon arrivée en Roumanie.

Depuis plus d'un an, que j'ai l'honneur de servir sous vos ordres, soit dans la zone de réorganisation, soit sur le

front, j'ai toujours trouvé auprès de vous et la plus grande bieuveillance, et la plus granade sympathie pour le pays dont je port l'uniforme.

Toujours vous m'avez facilité ma tâche et toujours par les attention, que vous n'avez cessé d'avoir pour moi, vous avez cherché a me rendre moins penible e'éloignement de miens et de mon pays.

Soyez sur, que je n'oublierai pas. Si les circonstances m'empêchent de revenir en Roumanie avant le fin de cette guerre, ce petit mon écrit b'en rapidement, le matin même de mon départ, vous en donnera l'assurance.

Je vous prie de croire mon général, a mes sentiments les plus devoués et respectueux.

Francis Blanchard

Au P. C. de la 19 brigade.

ANNEXA X.

Scrisoarea doctorului Călărășeanu ¹⁾.

6 Ianuarie 1919

Să trăiți domnule general,

Am primit scrisoarea dv. din 31.XII și am luat cunoștință de conținutul ei ; dar, bazat pe bunătatea dv. ca șef iubit și bun prieten, îmi permit a vă lămuri următoarele.

Ca șef, fără compliment, am admirat românul nostru încrezător în forța lui, stăpân pe meserie, sublim — căci ați fost veșnic convins, că munca și cinstea vor fi prețuite

1) Doctorul Călărășeanu medic militar de rezervă a căzut prizonier la Ișbiceni împreună cu întregul grup Cerna. Înainte de războiu fusese concentrat la regimentul 17 infanterie, unde ne-am cunoscut. Înainte de a obține diploma de medic în medicină, fusese ofițer combatant de rezervă tot în regimentul 17. Din detaliile de mai jos se vede ce fel erau sentimentele sale patriotice.

Deși medic, a îndeplinit de multeori în campanie misiuni grele de combatant cu curaj și competență. În captivitate de asemenea a avut o conduită din cele mai demne, din care cauză a avut de îndurat multe privațiuni și chiar închisori dela autoritățile militare ocupante.

mai curând sau mai târziu, lucru ce mi-am permis de a exprima de acum încă 3 ani.

Ați avut mare noroc, căci ați avut o calitate rară; aceea de a vă aprecia și cunoaște subalternii și colaboratorii.

Ca prieten și ca om v'am apreciat în momentele grele în cari un arivist un panseur ar fi cerut gestul lui Moise, ca din stâncă să scoată apă, fără să țină seama că în epoca noastră aceasta este o erezie. Ați fost omul, care ați depistat chestiunile și le-ați pus la punct, cum se cheamă în limba de laborator.

Ați spus o vorbă mare în 1915: *cei ce vorbesc mult nu sunt buni la lucru; iar dacă se întâmplă unul bun, păziți-vă de el.*

Ați recomandat răposăților locotenenți colonei Mingareti și Piperescu¹⁾: băgați de seamă, că cu severitatea nu faceți nimic cu Călărășeanu; eu îl cunosc bine.

Acelaș lucru cu colonelul Negruzzi de la brigada 1¹⁾: luați-l cu binele și vă va da și sufletul; e bun medic, bun ostaș.

Ați spus un adevăr, lucru ce v'am confirmat fără să știu, când la Vârciorova am atras atenția domnului colonel Negruzzi²⁾ cum trebuie să se poarte un șef cu subalternii: *nu cu bruschetea se face legătura de inimă între șef și subaltern.*

Am fost și am rămas acelaș ostaș însetat de libertate și dragoste pentru șefi și țară; disprețuiesc lingusitorii, lașii, sfidez farseurii.

După această digresiune să reviu la oile noastre.

Oare nu toți, cari în limita puterilor lor înfruntând moartea și disprețuind viața pentru țară, steag și rege au fost eroi? Eroii...

Domnule general suntem noi soclii țări împreună cu dv., noi cei mulți anonimi, modești, buni pentru suferințe, nu pentru folosințe. Noi cari parfumăm și desinfectăm aerul viciat, noi cu inima noastră curată, noi cari anihilăm toxina vărsată cu profuziune de parveniți, de lași, de mi-

1) Locotenenții colonei Mingareli și Piperescu foști unul după altul ajutoři șefi de corp la regimentul 17 infanterie.

2) Colonelul Negruzzi fost comandant al brigăzii 1 infanterie în 1916 se purta brutal cu ofițerii. A decedat în captivitate.

șei și viteji de saloane, cari ne vorbesc cu medalii și reclame.

Lăsați-mă între ai mei, să stau anonim în tranșee. Acolo mă simt bine cu cei ce au făcut România Mare fără să o ceară, cu acei ce au înțeles cum să-și facă datoria.

Soarta a voit, ca roata trăsurii veșnic să poarte greutatea și să aibă contact cu noroiul, pentru ca conținutul trăsurii să nu știe ce-i nevoia și lipsa, el să știe numai triumful, să troneze.

Conținutul trăsurii noastre e Patria, simbolul e Regele. Permiteți unui soldat al dv. să stea în umbră, pentru ca astfel balele invidioșilor să nu-l stropească, sentimentele curate considerându-le reclamă, marfă așa de răspândită azi în țară.

V'am iubit, vă iubesc, vă apreciez, sunteți bun, sunteți viteaz, dar... mai întindeți aripa dv. peste noi stâlpii dv. și ai națiunii — și cu toate astea așa se cade, lăsați-ne pe noi, eroi anonimi masați cum am fost la luptă, să stăm expuși intemperiilor vremii, dar veșnic tineri, oțeliți, martori viitoarelor generații de ceea ce însemnează inima și viața românească.

La vremuri grele vă asigur că voi fi acelaș granit de construcție solidă, care n'a șovăit înaintea tunului, glonțului dușman extern, dar care ca o vijelie se va arunca contra aceloră, cari ar voi să considere țara ca o chimică și constituția ca o iluzie.

Frate de arme din războiul cel mare! Aceasta va însemna pentru urmași bob de grâu din grâul curat al românilor, iar camarazii ofițeri pot să aibă în registrele regimentului numele meu, ca să știe cum se cultivă ogorul armatei și cum se captivează soldatul, pavăza neamului.

Dorința dv. pentru mine e ordin, așa cum veți crede veți hotărî.

Eu însă sunt și voi rămâne al dv. devotat și bun prieten la nevoie din toată inima.

Să trăiți

Dr. Călărășeanu

ANNEXA XI.

Scrisoarea generalului Téutu¹⁾ comandatul brigăzii 2 infanterie.

2 Aprilie 1919

Mult stimat domnule general,

Dacă încep cu acest antet, cer mii de scuze. Însă este calificativul cred al tuturilor de sub ordinele dv. cari ca mine, și sunt sigur că nimeni nu-l poate desminți, căci îl bine-meritați.

Mutarea mea la brigada 13 și așa de fudroiantă cum vine, nu 'mi dă răgaz de a îndeplini cea mai sacră datorie, de a saluta și lua rămas bun dela șeful pe care nu numai că l-am iubit, mi-am pus încrederea în el; dar cu adevărat l-am stimat, l-am adorat.

Prin aceste câteva rânduri de bun rămas, viu, scumpul meu domnule general de a vă arăta părerea mea de rău că vă părăsesc.

Școala totdeauna mi-am făcut-o imitând șefii mei. Vă mărturisesc, am găsit material bogat în dv. și părerea mea de rău e cu atât mai mare, cu cât n'am putut să mă complectez în totul.

Luati vă rog în nume de bine aceste rânduri și cu atât mai mult, cu cât ele vin în momentul despărțirii, iar nu în timpul serviciului cum s'ar fi putut inversa, cum lumea e rea și le speculează.

Vă doresc pentru dv. urcarea celor mai înalte trepte

1) Generalul Tăutu este unul din ofițerii grupului Cerna care s'a distins în mod deosebit și care a căzut prizonier la Izbiceni. A comandat regimentul 17 infanterie. Ca comandant al unui detașament mixt, trimes să ia parte la a doua bătălie dela Târgu-Jiu, a făcut minuni de vitejie. Dela Somănești până la Turnu Severin a trecut prin situațiuni foarte grele și periculoase. Urmărit de aproape de o întreagă divizie de cavalerie vrăjmașe, adesea înconjurat, reușește să rupă cercul, luptând și învingând pretutindeni până la Turnu Severin, unde dă o ultimă lovitură vrăjmașului și reușește a se întruni la grupul Cerna, a cărui soartă o împărtășește până la Izbiceni.

În captivitate a avut deasemenea o conduită din cele mai demne.

Pentru actele sale de bravură a fost propus la *Mihai Viteazu*.

ale ierarhiei. Pentru familia dv. tot ceea ce dv. ca părinte le doriți.

Profit de ocaziune spre a vă ruga încă domnule general, spre a arăta doamnei respectoasele mele sărutări de mână, iar dv. să primiți încă odată asigurarea regretului că mă despart de dv., însoțit de asigurarea dragostei și admirațiunii ce am pentru dv.

General Teutu

ANNEXA XII.

A doua scrisoare a căpitanului de rezervă Negruș Vasile.

7 Mai 1919

Să trăiți domnule general,

Iertați-mi permisiunea ce mi-am luat, scriindu-vă aceste rânduri, a căror cetire vă răpește, poate, momente prețioase.

Dar să mă credeți, că n'am mai putut rezista impulsului lăuntric să 'mi descarc sufletul față de cel mai bun, cel mai prietenos comandant ce am avut.

Eream cu regimentul în retragere și îndeplineam funcția de adjutant al domnului colonel Vlădescu, când mi se comunică că la comanda diviziei 10¹⁾, formată din regimentele 23, 33, 39 și 10 vânători vine domnul colonel Mihaescu Neculae comandantul de drept al brigăzii 19 infanterie.

Ca unul ce împrumutasem multe din calitățile și bune și rele ale olteanului, eram din cale afară de aprig, doream a-mi îndeplini serviciul cu atât mai multă promptitudine și să servesc în aceaș timp și camarazii de la soldat la colonel.

La Bârlad, unde erea sortit cantonamentul pentru noaptea de 12 — 13 Decembrie 1916, mi se spune că trebuie să mergem mai departe la un sătuc Gura Similei.

1) În realitate eu comandam atunci prin delegație Corpul 5 armată, pe care l-am condus și instalat pe zona de refacere.

Protestez pentru regimentul meu care erea foarte obosit, pentru trupă și ofițeri; dar degeaba, ordinul M. C. G. dicta așa și noi minuscule viețuitoare trebuia să ascultăm.

La satul Gura Similei parcă îi adunase apa, așa ereau de mulți. Ofițerii și trupa cum și animalele trebuiau însă adăpostiți și hrăniți.

Și atunci dau pintoni calului, care gonise 40 km. și fără a mai gândi la oboseală alerg la un sat de pe o vale, la Dorjești, găsesc acolo confort, rânduiesc de masă, las un gornist călare ce aveam cu mine, iar eu cât mai iute ies la Bârlad înaintea regimentului pentru a-l conduce.

Seara fac legătura prin 2 agenți cu divizia, adică cu dv. Sergenții însă mă înșeală și a doua zi domnul colonel Vlădescu îmi spune :

— Locotenent Negruș, domnul colonel Mihăescu m'a chemat, mi-a făcut observații și te-a trântit cu 10 z'le închisoare pentru neexecutarea ordinelor și lipsa de legătură. Dar, continuă domnul colonel Vlădescu, fiindcă i-am spus domnului colonel Mihăescu că am un adjutant care dă cu barda 'n Dumnezeu, mi-a poruncit să te trimet, cum ajungem la satul Sârbi, să te prezinți la raport.

Zis și făcut. În ziua de 13 Decembrie 1916 ora 4 după amiazi, imediat după încartiruirea regimentului, mă prezint la dv.

Nu vă văzusem până atunci.

De la o masă simplă, de pe un scaun modest, se ridică înainte un ostaș, care nu avea nimic încrunțat în ochii lui sfredelitori, căruia îi flutura un zâmbet pe buze. Ținea o mână în buzunar și pe cealaltă o întinse camaraderește.

— Dumneata ești adjutantul de la 39 ?

— Da, domnule colonel.

— Cum ai îndrăsnit să 'mi calci ordinul ?

— Domnule colonel, am primit un ordin scris și am crezut de a mea datorie să cer de a se contramanda tot printr'un ordin scris.

— Dece ai cantonat regimentul la Gura Similei ?

— Nu era loc, domnule colonel.

— Dece n'ai făcut legătura ?

— Am făcut-o domnule colonel, dar sergenții mei, pe cari o să rog pe domnul comandant al regimentului să-i pedepsească, or s'au rătăcit, or n'au isbutit să vă găsească.

— Știi ce am spus colonelului Vlădescu ?

— Da, domnule colonel.

— Rămâne așa.

Domnule colonel, îndrăsnesc eu a răspunde, primesc pedeapsa dv., dar vă rog să cunoașteți că decând sunt militar, de 12 ani, nu am avut o zi de închisoare. Primele pe cari le iau sunt pentru un exces de zel, pentru care nu-mi pare rău, căci mi-am servit camarazii cu un cantonament admirabil.

Atunci domnul colonel Mihăescu a început să zâmbească, m'a privit cu ochii cum îl priveam și eu și apoi ca un bun prieten :

— Bine camarade Negruș, am înțeles, la revedere. Imi întinde mâna și plec.

Astfel v'am cunoscut domnule general.

Am fost apoi la Negrești, unde am împărțit cu toții, de la dv. până la cel din urmă soldat și amarul și voia bună, și durerile fizice și pe cele morale.

Figura pe care adesea o vedeam prin Negrești cu ochii la soldații ce defilau, erea figura unui soldat, unui viteaz general, erea chipul ostășesc cu chipiul à la Trocadero — cum ziceam noi din cauza formei ascuțite a chipiului ce purtați atunci — erea domnul general Mihăescu Niculae comandantul brigăzii noastre.

Febra recurentă și tifosul exantematic a secerat multe vieți din frumoasa dv. brigadă. Adesea însă în baracele exantematicilor ofițeri și trupă vă vedeam fie singur, fie însoțit de domnul general Cihosky.

— Știți domnule general, a murit bietul Negruș, vă spunea după un svon neîntemeiat căpitanul Eugen Demetrescu fostul dv. adjutant.

— Ce spui frate, bietul băiat, ce rău îmi pare și lacrimi v'au picat din ochi.

Dar svonul nu erea adevărat. Și când mai apoi am putut merge împreună cu locotenenții Traian Ionescu, Toni Teodorescu și Velicu, cine ne-a primit cu atâta dragoste și căldură de părinte !

Am plecat apoi pe front, luând direcția spre Mărășești.

Ce zi frumoasă, ce seară admirabilă a fost seara zilei de 24 Iulie, când brigada 19 cu regimentul 39 în cap păsea spre front, cu domnul general Mihăescu călare cu casca de oțel pe cap.

La Crașna, a doua zi de marș, tocmai se făcea ziua când trebuia să poposim. Lângă Cantonul dela Docolina lui Petru Rareș domnul general Mihăescu primește călare defilarea brigăzii.

— Locotenent Negruș unde 'ți este casca ?

— La coburi domnule general.

În timpul nopții îmi pusesem chipiul și mă apucase ziua cu el.

Luăm apoi loc în tranșee și acolo facem să se ducă pomina numelui de român. Care mai de care se întrecea la lupte și unii sunt geloși de alții ce au noroc în luptă, pe când ei stau în rezervă.

După 6 August frumoasa și glorioasa luptă de la pădurea „La Răzoare“, am avut cinstea să primesc răvașul dv. frumos, pe care ca un lucru de mare preț îl păstrez printre documentele mele de războiu și pe care, împreună cu domnul Sandu Aldea, scriitorul nostru valoros, le voi da publicității cândva.

În ziua de 2 Septembrie eram în rezervă. Aud că domnul general Mihăescu întovărășit de câțiva ofițeri este la linia 1.

Ce bine îmi părea că voi putea vorbi la înapoiere cu dv. ?

Dar deodată ca un trăsnet se deslănțuește un furios atac inamic¹⁾.

Tunurile bubue îngrozitor. Mitralierele și grenadele trosnesc și pârlolesc. Din cauza gazelor asfixiante atmosfera devine sufocantă.

Comandantul brigăzii noastre este la linia 1, se aude șoptindu-se din om în om. L-a apucat acolo vijelia.

Locotenentul Andreescu (compania 1) și locotenent G. I. Ionescu (*ghinion*, cum îi spuneau camarazii) aruncă foc

1) Este vorba de inspecția care s'a terminat cu atacul din ziua de 2 Septembrie (vezi „*Amintiri*“ pagina 179 și următoarele).

năpraznic, ca nu cumva vrăjmașul să se repeadă acolo unde creați dv.

Cartușele se împuținează și se cer de la rezervă. Telefonul funcționează cu greu pe unde mai funcționează. Strâng într-o clipă ca la 6000 cartușe în 2 foi de cort, pe cari le trimit la linia 1.

— Alo, alo, cine-i acolo ? Alo Horia (numele batalionului ce se afla atunci în linia 1). Dar în loc de răspunsul comandantului de batalion, domnul maior Hermeziu, primesc pe al dv.

— Aici general Mihăescu. Cine-i acolo ?

— Eu locotenent Negruș, să trăiți domnule general. Am trimis chiar acum 6000 cartușe pe șanțul de comunicație la linia 1.

— Bravo, locotenent Negruș, ne-ai ghicit nevoia, se cunoaște că ai fost la linia 1.

Lupta s'a terminat în favoarea noastră.

Mai târziu la Buhăești în gară văd un domn general în biuroul gării. Venea de la Negrești și aștepta trenul de la Vaslui pe la ora 3 noaptea.

— Ce faci Negruș, bravo ești căpitan ! Ce rău îmi pare că nu mai ești sub comanda mea. Plec la divizia 1.

— Să mergeți sănătos domnule general și bunul Dumnezeu să ajute și să vă țină mulți ani tot așa de verde și viteaz ca până acum.

Și acum, terminând șirul amintirilor atât de scumpe mie, permiteți-mi să vă fac o rugăciune. Luați-mă la dv. în divizie. Alături și un raport-cerere de mutare. Aș dori să fiu tot sub comanda dv., să lupt cu dv.

Dacă cererea mea nu e prea mare și e acceptabilă, rog respectuos a-mi răspunde.

Să trăiți domnule general
Căpitan rezervă Negruș Vasile
Inginer agronom la școala de agri-
cultură din Poiana-Mare-Dolj.

ANNEXA XIII.

Ordinul diviziei 9 (lipsă data) primit în ziua de 11 Octombrie 1916 la Caramurat. No. 265.

*Comandantul diviziei 9
Către comandantul brigăzii 19 infanterie,*

La..... (în alb)

Brigada va urma direcțiunea șoselei Constanța-Tulcea. Comunicați acest ordin la toate corpurile pe cari le veți întâlni.

Cele cari s'au îndreptat spre Caramurat vor merge spre Palazul mic.

Comandantul diviziei 9
Colonel H...

Cogelac
Tariverde.

ANNEXA XIV.

Chitanța cassieriei comandamentului zonei militare pentru primirea sumei de 50.000 lei.

Comandamentul zonei militare
Serviciul cassieriei

Chitanța No. 761
Lei 50.000

Adică lei 50.000 (cincizeci mii) s'a primit dela domnul general guvernator Mihăescu N. reprezentând ofranda pentru fondul orfanilor și văduvelor de războiu.

Această sumă este provenită din vânzarea unui automobil cumpărat de domnia-sa și folosit pentru serviciul propriu, pe care vânzându-l, a obținut această sumă ca beneficiu.

Cassier
N. Bărbuceanu

**TIPOGRAFIA
ZIARULUI „UNIVERSUL”
BUCUREȘTI**

PREȚUL LEI 60.—